

АНТОЛОГИЈА НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ

ПРИРЕДИО:

Dr. ВИНКО ВИТЕЗИЦА

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКО И КЊИЖАРСКО ПРЕДУЗЕЋЕ ГЕЦА КОН А. Д.
19, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА 12

1957

Песме из збирке Вука Караџића унеће су у ову антологију одобрењем г. Министра Просвете, С. Н. Бр. 31999 од 14. октобра 1936. год. на основу мишљења Главног Просветног Савета С. Бр. 980. од 28. августа 1936. год.

Штампа и повез штампарије „Привредник“ Жив. Д. Благојевића
Београд, Кнез Михаилова улица број 3.

Предговор

Ова антологија намењена је у првome реду школи; у другоме реду послужиће свима онима који воле народну поезију, која је у овој књизи представљена у свим њеним формама.

При подели песама водила ме је мисао, да је потребно да се и у народној поезији истраже оне песничке форме које је она дала, а које својим богашћивом и својом чистошћом могу да послуже за пример нашој уметничкој поезији новијег времена, која је сва ушонула у изражењу „нових“ форми не познавајући „старе“ и не сећајући се да старог и новог у уметности нема!

Поред тога, било је потребно да се пречисте појмови о појединим формама народне поезије. Ја верујем, да су већ многи увидели ово што ја овде помињем, али им се, можда, није дала прилика да то кажу и докажу. Убеђен сам, да је многим, нарочиће предајући у школи, изгледало чудно, када су пред својим ђацима морали да кажу да су н. пр. песме: „Хасанагиница“, „Женидба Милића барјакџара“, „Бакон Сшеван и два божја анђела“ и „Зидање Скадра“ ејске песме, а што све зашто, што су оне у једној или другој књизи иако наведене. — Појам »јуначкога« није исто што и појам »ејскога«, јер има јуначких песама које нису ејске и обрашно: песма може бити ејска, а да и није јуначка. Осим тога, има »јуначких« које служе као изванредни примери балада или романса, а има чак песама које

се — због своје крајкоше! — убрајају међу лирске; њима је међушим месито међу јуначкима, јер им је садржина ипаква: говоре о јунацима.

Шта је епска поезија, у било којој њеној форми, треба да је познао нарочито онима који то предају у школама.

Из великога броја оних песама које Вук Караџић није назвао „женским“, узео сам добар део за категорију: Романсе и баладе, и дао им месито међу оним романсама и баладама које сам нашао у „женским песмама“, од којих су велики број чисте романсе и баладе.

Ова песничка врста, као ни врста „Легенде“ није до сада у антологијама поред лирских и јуначких песама била засиуљена.

Смаирао сам за пошребно, да у ову антологију унесем и добар број чисте лирских народних песама љубавне садржине. Вредно је и пошребно да се данашња младеж уозна и са овим великим благом, у коме су афективне љубави и страси изражени ипаквом природношћу и наивношћу душе, и ипаквом савршеношћу и префињеношћу форме, да нас — пречишћени и оилемењени — подижу и оилемењују.

У уводној студији настојао сам да теоријски и историјски ијужим довољан материјал, и дадем настојавнику могућности и ириликe да своје ученике уведе у ишања која су за разумевање народне поезије неиходна.

Београд, о Ускрсу, 1936.

В. В.

САДРЖАЈ:

А. Увод

	Стр.
I., — <i>О народном песништву уопште</i> — — —	XV
1., Уметност и песништво — — — — —	XV
2., Поезија и проза — — — — —	XVII
3., Народно или традиционално песништво —	XVIII
4., О битним особинама народне поезије —	XIX
5., Историја и мит — — — — —	XXII
II., — <i>Историја народне поезије</i> — — — — —	XXVI
1., Постанак и развитак народне поезије —	XXVI
2., Најстарији гласови о нашој традиционалној поезији — — — — —	XXXI
3., Сабирање народ. песама у XVIII и XIX стол.	XXXV
4., Подела народне поезије: — — — — —	XLV
а., Историјска подела нар. поезије — — —	XLV
б., Подела лирских песама — — — — —	XLVII
III., — <i>Творци народне поезије</i> — — — — —	XLVII
IV., — <i>О форми народне поезије</i> — — — — —	LVIII
V., — <i>Ушицај народне песме на умешничку</i> — —	LXI
VI., — <i>Ешичка вредност народних песама</i> — — —	LXVI

Б. Песме.

ПРВИ ДЕО: ЛИРСКЕ ПЕСМЕ.

I. <i>Митолошке.</i> — Увод — — — — —	4—6
1., Путовање сунца — Б. Петрановић, I, 1. — —	9
2., Вила зида град — Вук, I, 226. — — — —	9
3., Влизанци природе — Б. Петрановић, I, 8. —	10
4., Вила све зна — Б. Петрановић, I, 10. — —	11

VI

	Стр.
5., Вила све може — Б. Петрановић, I, 12. —	11
6., Влашчићу Павлу побјеже вила — Б. Петрановић, I, 17. — — — — —	12
7., Јован бег и вила — Б. Петрановић, I, 19. —	14
8., Сунце дјевојки не може ништа — Б. Петрановић, I, 3. — — — — —	15
II. Обредне.	
9., Божић — Вук, V, 185. — — — — —	19
10., У очи Божића — Б. Петрановић, I, 34. — —	19
11., На Божић — Б. Петрановић, I, 38. — — —	20
12., Шта се сјаје? — „Бос. Вила“, 1901, 403. —	21
13., Три тице с неба — Вук, V, 186. — — —	21
14., Песме краљичке — Вук, I, 159, 161, 168, 169. —	22
15., Песма спасовска — Вук, I, 271. — — —	24
16., Песме додолске — Вук, I, 185, 187. — —	24
17., Песма прпорушка — Вук, V, 158. — — —	25
18., Молитва Пречисте Госпође — Вук, V, 232. —	26
III. Породичне.	
19., Удаја на далеко — Вук, I, 414. — — — —	29
20., Водите ме по дјевојку! — Ђ. Рајковић, 104. —	29
21., Чиј ли ће и двори дочекати? — Вук, I, 16. —	30
22., Што се сјаше преко Рисна града? — Вук, V, 88. —	31
23., Бога моли лијепа дјевојка — Б. Петрановић, I, 75. —	31
24., Сестра избавља брата — „Вила“, 1868, 623. —	32
25., Највећа је жалост за братом — Вук, I, 304. —	33
26., Брат је дражи од драгића — Истарске нар. песме, I, 33. — — — — —	34
27., Што си мајко ућутала? — Н. Шаулић, Тужбалице, I, 3. — — — — —	34
28., Гдје си ми се опремио? — Н. Шаулић, Тужбалице, I, 3. — — — — —	38
29., На жалост материну и Бог се срди — Н. Беговић, 173. — — — — —	40
IV. Љубавне.	
30., Несрећна девојка — Вук, I, 609. — — —	43
31., Српска девојка — Вук, I, 599. — — — —	43

	Стр.
32., Гора и девојка — Н. Андрић, женске изабр., 36. —	44
33., Три најтеже туге — Вук, I. — — — — —	44
34., Откривена тајна — Н. Шаулић, 101. — — — — —	45
35., Ради успомене — А. Грђић „Смиље и бо- силе“, 30. — — — — —	46
36., Јовини дарови — „Бос. вила“, 1901, 245. —	46
37., Љубавни растанак — Вук, I. 553. — — — — —	47
38., Петкана и винари — Ј. Продавовић, Антол. 89.	47
39., Недај за стара! — Б. Петрановић, I, 156. —	48
40., Жалостива драга — Вук, I, 483. — — — — —	49
41., Љубим ме хоћејо раставити, Слов. народне песме V, 196. — — — — —	50
42., Петли поју — „Вила“, 1868, 14. — — — — —	51
43., Лијепа Новљанка — Истар. нар. пес. женске I,	51
44., Савићу га себи око врата — Б. Петра- новић, I, 302, — — — — —	52
45., Драга све може — М. Ђ. Милићевић, „Краљ. Србија“, 144. — — — — —	52
46., Ој, Стојане, море Стојане — М. Ђ. Милићевић, „Краљ. Србија“, 262. — — — — —	53
47., Горо, вита горо! — М. Ђ. Милићевић, „Кнеж. Србија“, 252. — — — — —	53
48., Млада и наранџа — „Матица“, 1869, бр. 389.	54
49., Овчар и девојка — Вук, I. 179, — — — — —	55
50., Момак и девојке — Ј. Продавовић. Антолог. 95.	56
51., На сред села — Срп. нар. песме из Срема сабрао Бранко Мушицки, 21. — — — — —	56
52., Колико ко жали — М. Ђ. Милићевић, Краљ. Србија 256 — — — — —	57
53., Милкана — М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 262.	58
54., Најтежа рана — М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб.	50
55., Снаха међу деверима — Вук, V, 163. — — — — —	59
56., Мрнар и ђевојка — Вук, V, 391. — — — — —	60

V., Слепачке

57., Песма једне слепице, — Вук, I, 217. — —	63
58., Шта да чини ко мисли божиј бити, — Вук, I, 213.	65

ДРУГИ ДЕО: ШАЉИВЕ

1., Чета — „Даница“, 1861, 929. — — — —	69
2., Мува и бумбар — Ј. Продановић, Антолог. 414.	69
3., Млада млинаруца — „Бос. вила“, 1887, 139.	70
4., Преља и кујунџија — Вук, I, 172. — — —	71
5., Комарова женидба — „Бос. вила“, 1888, 366.	72
6., Зечева женидба — Вук, V, 637. — — —	76
7., Мува и комарац — Вук, V, 635. — — —	76

ТРЕЋИ ДЕО: ЛЕГЕНДЕ

— Увод — — — — — — — — — —	81
1., Бакон Стеван и два божја анђела — Вук, II, 3.	83
2., Пречиста Марија и Св. Аранђео у паклу и у рају — Б. Петрановић, II, 16. — — — —	86
3., Ко крсно име слави, оном и помаже — Вук, II, 20.	95
4., Краљевић Марко и Св. Неђеља — Матица Хрв. I, 41. — — — — — — — — — —	98
5., Нејаки Јован — М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 324.	101
6., Божја мати — Г. Николић, 7. — — — —	102
7., Јордан тече — Ј. Продановић, Антолог. 285.	103
8., Сиротна мајка — Вук, V, 218. — — — —	104
9., Клетва матерна — Српске народне песме из Срема, Бр. Мушицки 10. — — — — —	105
10., Баче самоуче — Српске народне песме из Срема, Бр. Мушицки, 19. — — — — —	106

ЧЕТВРТИ ДЕО: РОМАНСЕ И БАЛАДЕ.

— Увод — — — — — — — — — —	111—113
1., Везак везла — Абдул Хак, 76. — — — —	115
2., Тодорка и терзије — Зборник народ. умотво- рина XVI и XVII, 62. — — — — —	116
3., Марина круна — Истарске нар. п. женске I, 1.	117
4., Лепа Вида — Словен. нар. песме, I, 132. —	117
5., Смрт Челебије Јова — Б. Петрановић, I, 288.	118
6., Љуба највернија — Б. Петрановић, I, 20. —	119
7., Женидба Јована чована — Б. Петрановић, I, 312.	120

	Стр.
8., Полетело сиво соколенце, М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 261. — — — — —	122
9., Лепотиња и хубавиња — М, Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 322. — — — — —	122
10., Стојан и Љиљана — М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 325. — — — — —	123
11., Смрт Омера и Мејрима — Свет. Ристић: „Четири срп. нар. песме“ (састављена из 3 варијанте а према току једне варијанте.) — —	125
12., Хасанагиница — Вук, III, 81. — — — — —	130
13., Ђура тамничар — М. Ђ. Милићевић, Краљев. Срб. 320. — — — — —	133
14., Иво чобанин и латинка ђевојка — Вук, V, 563.	133
15., Виле обраниле и излијечиле — Вук, V, 475 —	135
16., Није за стара већ за млада — Вук, V, 478. —	135
17., Женидба Несијевић Јова — Вук, V, 255. —	136
18., Плач за Омером — Вук, V, 286. — — —	139
19., Јован бег и Мира — Б. Петрановић, I, 54. —	140
20., Удаћеш се и покајаћеш се! — Б. Петрановић, I, 208. — — — — —	141
21., Роса робињица и тица ластавица — Б. Петрановић, I, 236. — — — — —	142
22., Женидба Бановића Стјепе — Б. Петрановић, I, 268. — — — — —	143
23., Троји јади — Б. Петрановић, I, 311. — —	145
24., Погубљење двају Морића — Б. Петрановић, I, 354. — — — — —	146
25., Ђелебија Јово и Анета ђевојка — Б. Петрановић, I, 355. — — — — —	147
26., Четири прозора — Б. Петрановић, I, 360 —	149
27., Јаглуk даде, па на јастук паде — Б. Петрановић, I, 361. — — — — —	150
28., Женидба болана Јована — Српске народне песме из Срема, Бр. Мушицки, 4. — — —	151
29., Мајка Маргарита — В. Богишић, 82. — —	153
30., Мати Секулова умире на синовљевом гробу на Косову — В. Богишић, 22. — — — —	156

	Стр.
31., Браћа и сестра — Вук, II, 8. — — — —	158
32., Бог ником дужан не остаје—Вук, II 5. — —	162
33., Женидба змије Љутице Богдана — Б. Петрановић, II, 4. — — — —	166
34., Како планинкиња вила завади два брата Јакшића, В. Богишић, 43. — — — —	179
35., Женидба Милића барјактара, — Вук, III, 78.	181
36., Предраг и Ненад — Вук, II, 15. — — — —	188
37., Туга кнеза Ивана — Истарске нар. песме, 4.	194
38., Зидане Скадра — Вук, II, 25. — — — —	195
39., Балчета чованче — „Бос. вила“, 1911, 45. —	202
40., Јакшићи кушају љубе — Матија Рељковић: „Сатир“ — — — —	206
41., Диоба Јакшића, — Вук, II, 97. — — — —	209
42., Смрт Даничића Ђура — Вук, VII. 32. — —	212
43., Мали Радојица, — Вук, III. 51. — — — —	216
44., Бановић Страхиња — Вук, II, 43. — — — —	221
45., Несуђење Ајке Ајровића — Вук, V, 668. —	242
46., Помор сердареве породице — „Босанска вила“, 1886, 79. — — — —	224

ПЕТИ ДЕО: ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ.

Увод. — — — — —	249—250
<i>I. Немањићи и Мрњавчевићи.</i>	
— Увод — — — — —	251—252
1., Свети Сава, — Вук, II, 22. — — — —	252
2., Женидба Душанова — Вук II, 28. — — — —	253
3., Урош и Мрњавчевићи — Вук, II, 33. — —	273
<i>II. Косово.</i>	
Увод — — — — —	280—281
4., Зидане Раванице — Вук, II, 34. — — — —	281
5., Цар Мурате у Косово паде — комади од различ. косов. песама I-II, Вук, II, 49. — —	284
6., Ко ме ћеш се приволети царству? — Вук. II, 45, стих 1—45. — — — —	285
7., Сутра јесте лијеп Видов данак, — Вук II, 49, комади од разл. кос. пес. III. — — — —	287

	Стр.
8., Јест силна војска у Турака — Вук, II, 49, комади: IV. — — — — — — — — —	288
9., Цар Лазар и царица Милица — Вук, II, 44 стих: 1—118. — — — — — — — — —	290
10., Полазак Југовића на Косово — Љ. Ковачевић, Бој на Косову, 35. — — — — — — — — —	294
11., Војно се опрашта с љубом полазећи на Ко- сово, — Љ. Ковачевић, Бој на Косову 37. —	295
12., Косово — Вук, II, 45, стих 45—93. — — —	295
13., Царица Милица и Владета војвода — Вук, II, 48. — — — — — — — — —	297
14., Долећеше два врана гаврана — Вук, II, 44, стр. 120 до краја. — — — — — — — — —	399
15., Царица Милица и Милош Драгиловић, = В. Богишић, 2. — — — — — — — — —	301
16., Који оно добар јунак беше? — Вук, II, 49, Комади: V. — — — — — — — — —	303
17., Мусић Стеван — Вук, II, 46. — — — — —	304
18., Косовка девојка — Вук, II, 50. — — — — —	308
19., Млада Милошевка и Југовића мајка Бр. Му- шицки Срп. нар. песме из Срема, 46. — — —	312
20., Смрт Мајке Југовића — Вук, II, 47. — — —	314
21., Обретеније главе Цара Лазара — Вук, II, 52	317

III. *Марко Краљевић.*

— *Увод.*

21., Марко Краљевић и брат му Андријаш, Хек- торовић: „Рибање“, Стари писци хрв. VI, 17. и Богишић, 6. — — — — — — — — —	321
22., Марко Краљевић и вила Равијојла — Вук, II, 37.	323
23., Марко познаје очину сабљу, — Вук, II, 56. —	327
24., Марко Краљевић и орао, Вук, II, 54. — —	331
25., Марко Краљевић на слави војводе Жарка, Л. Поповић: Марко — Загреб, 1918. — — —	333
26., Марко Краљевић и бег Костадин, — Вук, II, 59.	337
27., Марко Краљевић и вила Пештеркиња, М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 264. — — — — —	339
28., Марко Краљевић и Муса Кесеџија — Вук, II, 66.	340

XII

	Стр.
29., Марко Краљевић укида свадбарину — Бр. Мушицки, Срп. нар. из Срема, 50. — — —	348
30., Марко Краљевић и сестрић му Огњан, М. Ђ. Милићевић, Краљ. Срб. 408. — — —	351
31., Смрт Марка Краљевића — Вук, II, 73. — —	324
IV. Деспоти.	
— Увод.	
32., Попијевка од Свилојевића, В. Богишић, 46. —	359
33., Женидба Сибињанин Јанка, Качић, „Разговор Угодни“ — — — — — — — — —	362
34., Смрт Јова Деспотовића — Вук, II, 90. — —	365
35., Смрт војводе Кајице — Вук, II, 80. — — —	368
V. Ускоци.	
— Увод.	
36., Смрт Сењанина Ива — Вук, III, 31. — —	376
37., Ропство Јанковић Стојана — Вук, III, 25. —	378
38., Смрт Илије Смиљанића — Вук, III, 32. — —	383
VI. Хајдуци.	
— Увод.	
39., Стари Вујадин — Вук, III, 50. — — — —	383
40., Старина Новак и кнез Богосав — Вук, III, 1. —	386
41., Ударила киша — Абдул Хак, 72. — — —	389
42., Млава и Ресава — М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Срб. 1139. — — — — — — — —	390
43., Цар везира на диван позива — М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Срб. 572. — — — — — —	390
VII. Карађорђе.	
— Увод.	
44., Кнез Иван Кнежевић — Вук, IV, 29. — —	891
45., Почетак буне на дахије — Вук, IV, 24. — —	399
46., Девојка снала свето Васкрсење — Н. Ристић, Народне песме: „Споменица“, 1. — — —	00

A. УВОД

I. O НАРОДНОМ ПЕСНИШТВУ УОПШТЕ

1) Уметност и песништво

Уметност се родила онога дана када је човек почео да изражава своје мисли и своја осећања у сликама. Ма колико нама те уметничке форме изгледале наивне и примитивне, оне су ипак плод једне уметности која је у себи и за себе сазрела и добра. Њезин израз је наиме, веран одговор унутарњем пориву, унутарњој форми онога који ствара, јер уметност није друго до ли слика, одсв истинскога, реалног света, онако какав се он у видовитој души уметника одражује. Не треба ипак имати на уму, да чак и најреалистичније уметничко изражавање није никада било нити ће икада бити гола слика животне збиље. Објект уметности је лепота и уживање те лепоте, — а лепота је божански ауторитет који потребује свога визионара и пророка. Стога прави уметник не опонаша оно што је у природи, што у њој постоји, већ њезино стварање: Бога самога, њезиног уметника, у тежњи за једним духовним ослобођењем који се налази тек у равнотежи и хармонији која влада у комосу.

Уметност је она која на путу живота кроз илузију и симбол, не обзирући се на оно што је случајно и небитно, приказује оно што је позитивно, непроменљиво и вечно, тј. што је истински лепо. Стога је уметничко дело, толико за уметника толико и за нас један естетички доживљај — оно није, дакле, само стварање слободно и чисто од свих циљева практичке природе, него и уживање лепоте коју право уметничко дело има да у нама пробуди.

Различите су форме којима уметност утиче на нашу душу. Уметност је једна, док су путеви њени безбројни. *Ars una, species mille!* Али свака уметничка форма јесте оду-

XVI

ховљење материје и савладање материјала идејом која је душа уметничког дела. Тако је у архитектури изражено уметничко естетичко савлађивање статичке механике и практичке потребе становања; вајарство приказује пластичке појаве у изразу душе која кроза њих проговара, сликарство то исто у одуховљеном изразу боја, музичка уметност има да савлада и одухови свет нашег аудитивног елемента.

Међу овим и свим осталим формама уметничког стварања уметност говора је најпопуларнија, свака реч је једно еуфоничко дело — не само, него је и свако уметничко изражавање језик духа: ритмички покрети говоре игром, говор тонова ствара музичку уметност, а телесне појаве говоре у пластици и архитектури.

Поред свега тога, ова идејна енергија и снага језичног изражавања не може да се поистовети са појмом поезије као уметничке форме. Ма колико да је језично изражавање већ по себи једна уметничка форма, у дубинама нашег изражавања јавља се један осећајни тон, једна унутарња душевна енергија која не долази лако до свог изражаја. То је нарочити, унутарњи говор душе, чију површину нису могли да усталасају акценти нашег интелекта, већ је зато потребна једна јача емоција да га доведе до изражаја. То и такво изражавање јест поезија, а само песницима је дато да тај унутарњи говор душе пробуде и заодену формом у којој све изражене представе, мисли, осећања и догађаји преносе се и на нас, постају и наш лични доживљај, који је уједно и најчишћа слика људскога унутарњег живота.

Песничка слика је дакле идеализована представа, јер само идеализована реч може да пробуди песничку слику, којој је ширина и дубина изражавања бесконачна.

Предоче и појмови, дакле, речју пробуђени у нашој души, ма колико оне живе и јаке биле, нису ниукојем случају поезија. Потребно је, да ове у нама пробуђене слике носе у себи наше доживљаје, да су се из доживљаја родиле и да кроз уметничку форму доживљаје у нама буде.

Јасно је, према томе, да је свако уметничко дело, слободно стварање уметничког индивидуалитета, али истина је и то, да целом својом природом утиче на срце и душу чове-

кову. Уметник преноси на нас своје мисли и осећања и буди у нама ону лепоту која је и њега занела и одушевила, да и ми у њој уживамо. Тако се у саставу онога догађаја или гледања на свет кога уметник хоће да изрази, и материјала у коме има да га изрази, рађа оно што ми зовемо уметничка форма — оно што је његов уметнички стил.

2) Поезија и проза

Језик је дакле материјал у коме песник изражава своје унутарње доживљаје; језична форма је онај медиум који ту лепоту к нама преноси. Па како нам је познато, да није свака језиком изражена форма песничко дело, са појмом прозе поетска теорија хтела је да означи један језични састав супротан форми чисте поезије.

Човеково изражавање у језику, по својој природи и већ у најпримитивнијим облицима, емоционалног је карактера: сав наш говор није друго до ли једно дискретно певање. Стога је језик нашег осећања, слободан и још не везан строгим логичком анализом, старији од коректног, конвенционалног прозног изражавања. Строга, логичка анализа интелекта у гледању и расуђивању животних појава створила је прозу, која се служи са језичним категоријама: субјектом, предикатом, објектом и др., а којој је сврха да учи и доказује.

Та се разлика између чисте поезије и чисте прозе јасно види и у њиховим именима: Поезија значи „стварање“ (од грчког глагола „ποιέω“, док име проза (од латинског „Prosa“, „prosa“, „provers“, значи говор који иде правим обележеним путем своје циљу.

Али треба имати на уму и то, да карактер врсте не одређује само спољна форма, јер има технички савршених стихова који ипак нису поезија, као што има прозе из које говори савршена поезија. Поред спољне форме, дакле, главни је услов духовна, унутарња атмосфера написаног дела. Према томе, имамо поетичку прозу и прозаичну прозу. Прва је сва у слободним ритмовима, друга у екстремном контрасту напрама чистој поезији.

Природа и живот поезије јест лепота, прозе јасноћа; поезија без лепоте је досадна, као што је проза без јасноће немогућа.

XVIII

Уметничка дела, дакле, изражена језиком, било преносена традицијом, било писмом забележена, оплемењена лепотом садржине и облика, јесу песништво — у првome случају народно или традиционално, у другome уметничко.

3) Народно или традиционално песништво

Рађање песме у оквиру је најосновнијих и најелементарнијих услова људскога живота. Она је настала у борби човека са природом и у молитви његовој невидљивим божанствима живота и смрти. Борба је сведена у племениту етику рада, а рад човеков пут је до његовог ослобођења. Осећање једног вечног и неумитног закона који влада свим што је живо, створило је потребу култа, адорације и молитве. Ово двоје, рад и молитва, створили су песму; ритам је био њихова душа, ритам који значи систематску поделу природних гласова и покрета. Природни покрет наиме, још није ритам, јер му фали ред, а ред је човечје дело. Човеку је природа дала своје елементе, а он има да их у борби са њоме своди и прерађује. То је његов пут до културе. Борба сведена у облик рада и реда мати је културе, мати ритмуса, музике и песме, уметности уопште. Сваки посао човечјих руку има своје песме и свој специјални ритам. И једно и друго лепо карактерише Тибул кад овако каже за вино које земља даје као плод човечије руке.¹⁾

Тако се најпре из ритмички сређеног покрета јављају примитивни, неартикулисани, елементарни узвици у којима лежи првобитност израза људске емоционалности. Из њих се постепено формирају речи сродне са природом тога покрета, и тада се кроз артикулацију и модулацију, и на основи једног импровизованог текста извија песма — рада или религиознога култа, који се нарочито изражава у ритмичкој ритуалној игри, а ова је мајка лирике и примитивне драматике.

Велик је размак времена од ових првих и примитивних почетака до оних времена када је књижевност могла да се преноси писменим путем — у старија времена на прими-

¹⁾ Ille liquor docuit voces inflectere cantu, movit et ad certos nescia membra modos.« (Eleg. I. 7, 37.)

тиван начин: у рукописима, записима и преписима, у камену, на таблицама, на пергамени и хартији — или у новија времена у штампаним књигама. Али она је увек била с обзиром на своју садржину веран израз духовне моћи и стања средине у којој је никла, као што је с обзиром на форму у којој се изражавала, веран израз њене уметничке способности. Песник је увек и свуда био свештеник и пророк свога народа, позван да опева јуначке подвиге, да прославља лепоту и доброту и оплаче ране свога народа. Јунак је заносио песника, а песник храбрио јунака. Јер шта је и кад је у истини право и велико дело? — Онда када је способно да одушеви уметника да га у своме делу овековечи. Због тога је Александар Македонски толико волео Хомера, и победник на Олимпијским играма радовао се победи, што се надао да ће га песник или уметник овековечити. Кадгод је песник опевао јунака, поред песника и јунаково име било је бесмртно.

Док песма није могла бити записана или штампана, ишла је од уста до уста, прелазила је из генерације на генерацију певана уз формингу, лиру или — гусле. Чак и онда, када је забележена и читана, код неписменог народа песма живи у усменој традицији даље.

Све оне песничке творевине које су живеле традицијом, ишле од уста до уста песмом или причом, а незна се име њиховог аутора, ми данас зовемо народном или усменом књижевношћу, за разлику од оне књижевности којој је аутор познат и којој је уметничка форма ауторовим именом и ауторитативном публикацијом фиксирана и заштићена.

4) О битним особинама народне поезије

При одређивању битних особина народне поезије поставља нам се у првоме реду питање односа индивидуа на прама колективности, односа њихове сарадње у изградњи једног културног препорода, односа између бесвесног, спонтаног и механичког стварања с једне, и зналачки свесног уметничког изграђивања у песничкоме стварању с друге стране.

Песник и народ из кога је песник изникао и чија дела он у својој песми опева, два су битна чиниоца у постању и формирању народне поезије. Стога би се у једној широј де-

финицији овако могао да одреди њезин карактер: Народна песма је по својој концепцији и своме постању исто што и уметничка, с том разликом што јој је аутор непознат. Он је непознат било стога што је опевајући догађај био тумач душевног стања, расположења и мишљења целокупног народа, па није био свестан своје индивидуалне креације коју је свако из народа сматрао својом, — било стога што је та песма првобитно чистог, индивидуалног, субјективног карактера, реципирана од народа, препевана и измењена, и тако постала безимена.

И у једном и у другом случају песма је првобитно индивидуална креација као и свако друго уметничко дело. Она је колективна или „народна“ по оном духу којег она изражава, а који је општенародни, и који је у току времена оставио видне трагове у њеном садржају и у њеној форми.

Народна песма је дакле синтеза народних елемената и онога специфично индивидуалног код песника певача.

И управо због тога што је народној песми живог традиција, ношена певањем и гуслама, она је вечито жива, вечито нова, јер колико је нових певача једног истог предмета, толико је нових песама. — Специјално наша народна песма нераздвојива је од мелодије и певања — те је према томе најближа оном идеалном критерију, који од сваке истински праве песме тражи да се може певати. Ту ритмичку диспозицију народне душе доказује и речник нашега језика који са једним истим глаголом „певати“ означава и мелодично певање и песниковаше!

Сасвим је схватљиво, да се у току векова невероватно умножио број песама стварањем нових и препевањем ранијих мотива, и да се и нагомилало читаво благо стереотипних слика које се примитивном асоцијацијом и спонтаним механизмом понављају, примењују и додају колико већ испеваним, толико и новим песмама. Разуме се, да је и у овоме случају квантитет на уштрб квалитета — не у погледу оних општих места и израђених епизодичних фигура, које су увек и свуда лепе, већ у погледу композиције саме песме. Тако можемо сасвим објективно утврдити, да после неколико првих дивних песама о боју на Косову и неколико првих оригиналних о Марку Краљевићу, доцније препевање и понављање

истих мотива о једноме истом догађају није значило никакав уметнички добитак. Немогуће је на пр. замислити једну бољу варијанту песми Косовка девојка, Мајка Југовића или Марко каже на коме је царство, као што је немогуће замислити неку варијанту песми Бранка Радичевића: „Кад млидијих умрети“ или „Чети“ Ивана Мажуранића. Овај спонтани душевни механизам у парафразирању, прпевању и прерађивању мотива и догађаја једна је од битних особина стила народне поезије. Нарочито је понављање слика и фигура карактеристично. Налазимо га у поезији свих примитивних народа, до дана данашњег, налазимо га и у старој јеврејској поезији, нарочито у Псалмима и Песми над песмама; налазимо га и у староиндијским Ведама. Тражене су паралеле овој појави и у музици: Као што је једној једноставној музичкој теми потребно понављање да ју осетимо као мелодију, исто тако је и овде потребна парафраза и прпевање са понављањем појединих стихова, да би се тме поетска слика истакла изнад обичнога говора.

Управо то што уметничка поезија уопште, а нарочито у ери класичног сазревања, као што је било у Атини и Риму у доба Перикла и Августа, избегава овакве стилистичке особине, доказом је колика је стилска разлика у поезији традиционалној и поезији писаној, уоквиреној у једну непроменљиву савршену уметничку форму. Уметничка поезија, нарочито у њезиним класичним епохама, сва је у култу индивидуалитета, који је у неписаној књижевности претворен у типично, опште и банално. Јасна и одређена линија композиције, техничка срећеност и уравнотеженост индивидуалних потеза једне уметничке руке зарасла је овде прекривена бујном вегетацијом као и класичне линије арката старих двораца и витешких гробова у бујноме рашћу дивље лозе, маховине и бршљана.

Сентименталност Романтике и њезина занесеност за средњевековну старину створила је и поставила у одређивању природе народне песме свој нарочити критериј који није био увек исправан. Ни лепота, ни старост, ни етика ни порекло песме нису обележја која народну песму одвајају од уметничке.

Нема сумње, да је Романтика сама по својој природи била најближа и најсроднија елементу традиционалне поезије, њезиној апсолутној слободи фантазије, и оном мистичном осећању сродности или чак идентичности са мајком природом и свим њезиним појавама. Због тога је доба романтике било оно које је у целој европској књижевности пробудило велико одушевљење за све оно што је народно, национално и старином историје освештано.

5) Историја и мит

Народну песму, као и уметничку зачео је и створио један исти душевни процес: потреба изражавања и стварања свега онога што нас је узбудило, занело и потресло у једној лепоти која је способна да тим осећајима и мислима и душу других занесе, узбуди и потресе. Песник је то изразио или у оквиру једнога историског догађаја или у креацији чисте, слободне фантазије.

У првоме случају песма има епско у другоме лирско обележје, ма да је — то треба нарочито нагласити кад је говора о нашој лирској народној поезији — догађај скоро увек и у лирској народној песми унутарњи мотив и основа, само што је тај догађај врло кратко испричан, или је толико уткан у цветни вез лирског осећања, да се једва провиди и назире.

У песмама које би се могле поставити некако у средини између оних епске и лирске природе, а које ми обично зовемо романсе или баладе, догађај је испричан много краће него ли у епској песми и само у кратким маркантним потезима, али видније него ли у лирским. У њима лирски елементат преовлађује, јер даје израза осећањима која владају у душама оних лица која у догађају учествују. У њима је прва и главна ствар буђење афеката и расположења кроз испричани догађај.

Али уметност је она која увек и свуда реални догађај приказује тако да издваја увек оно што је у њему унутарње битно, а прелази преко онога што је небитно и акцидентално, да би тиме из видних и реалних појава истакла и изнела на светло идеју, која је непролазна и вечна.

На овоме путу реалног догађаја до песме, до његове унутарње, идејне обрадбе, опажа се једно формирање коме је подржана свака појава реалног света нетом је уметност пренесе преко граница свога царства.

То прелажење нарочито се опажа у народној традицији колико прозној толико поетичној. Немогуће је, наиме, да се историја једног догађаја традицијом било приче или песме неизмењена сачува. Историја традицијом прелази у мит, у причу, тим пре и ситурије што је управо народ који традицијом влада, склон да све оно што се истакло као изванредно, необично или стихијски страшно и језиво, преноси ван граница свога хоризонта, уздиже у сфере надземаљских сила. На тај начин се историски догађаји утапају у море мистике и митоса: у историски мит, у легенде, бајке и чудеса. Мит и није друго него ли реална слика живота чије су се оштре и изразите линије изгубиле у мистичној магли натприроднога, а историски мит је историја претворена у поезију, којој још само фали формално поетичко обележје.

У овоме прелазу историског елемента у митично постанак је и наше народне епске и епско-лирске поезије. Али потребно је одмах овде нагласити да је наша народна поезија и поред толиког есториско-митског елемента ипак доказ великог слободног индивидуалног стварања и велике уметничке интуиције. Она је, као и свака друга народна поезија, богата митским представама, јунаци су јој полубогови својом демонском моралном и физичком непобедивом снагом, преплављена је демонским бићима: змајевима, дивовима и вилама. Али поред свега у њеној концепцији главно је изношење једног чисто општељудског душевног конфликта, независног ни за време ни за простор, што је такође доказ да је народна епска поезија по својој природи неисторична.

У природи је митоса да реалне природне догађаје приказује у романтичној и барокној хиперболи, у бесконачном суперлативу, и да бујном фантазијом оваја историју као што се верни бршљан оваја око јуначких трофеја и грбова, пење се уз куле и градове, уз крстове и барјаке. Али мит је националан, озбиљан, драматичан и трагичан. Цела историја поезије казује нам да је човечанство свој живот и своје подвиге, сву своју борбу представило и сконцентрисало у не-

XXIV

колико херојских појава. Из митоса се развила стара грчка трагедија тиме што је Есхил митичну фабулу узео за предмет своје драме. Митос је — каже Аристотел — философскији од историје, што значи, да је ближи унутарњој истини него ли што то може да буде научно истраживање. Историја је само подлога културног развоја; она је испунила своју монументалну улогу тек онда када може да посматра живот са општељудског, митског становишта, из једне митске даљине, као што се монументалне катедрале могу само из даљине да гледају у целој њиховој оријашкој величини.

Мит је дакле идеална слика, синтеза, тип и канон праве, истинске, унутарње реалности, и само у форми мита може историја да пређе у живот, да буде благо целог народа. Он је њезина философија, дубоко искуство на основи историских догађаја вековима стечено. Отуда митосу високи космички морал, уравнотежено етичко становиште о греху и казни, о победи добра, јер је у тој победи оправдана сва борба, сво пожртвовно такмичење, сво одрицање и хероизам. То је била религија Платона и Аристотела, Есхила и Шекспира, Гетеа и Бајрона, сви су се они осећали у царству највише религије гледајући константност космичкога реда.

Исто тако живи и дише и народна поезија, у коју је народ унео сву своју мудрост, сву своју религију, свој крик за правдом и истином, своју радост над победом.

Сасвим је дакле схватљива она нарочито историском миту урођена тенденција неограничене слободе у измени и допуњавању историских факата, лица и карактера. У њему влада нека магнетичка, центрипетална снага која се осећа и у народној епизи, а која иде за формирањем циклуса, који воде до велике народне епопеје. На тај начин су све приче Грка ушле у Хомерове епосе о Тројанскоме рату; митским нимбусом овијена појава Карла Великог ујединила је у себи историске личности Карла Великога, Карла Мартела и Карла Телавога; српска песма довела је у поље Косово уз Кнеза Лазара понајбоље јунаке, као што су под Тројом скоро сви грчки јунаци сакупљени, као и јунаци у Роландовим борбама код Ронсевала, Ецел и Дитрих јунаци старогерманског епоса; Марко Краљевић и око цео један век млађи Вук Деспотовић и још за три века млађи Сењанин Иво, савре-

меници су на широком јуначком пољу народне поезије. Исто тако је традиција око личности Доктора Фауста окупила велики број прича о магичарима свих времена и сабрала све оно што историски или симболијски означаје слободу духа. Ту су Гиганти, ту је Прометеј и Икарос, ту је Ариман и Сатан и Луцифер, Саломон, неимар Јеховина храма и зидари куле Вавилонске, Симон Магус који се венча са лепом Јеленом, ту је Мерлин, Роберт дер Тојфел, Танхојзер, Роџер Бако, опат Јован из Шпанхајма и гротескна појава нашег Грабацијаша Дијака.

Тај природан, урођени процес народнога митоса уједно је и процес стварања народне песме. Покретач ових прелаза и преображења јест индивидуум, као тумач и представник колективног народног мишљења и осећања. И управо због тога што је сва та грађа заједничко добро по духу којег изражава, она је од народа као својина прихваћена и с колена на колена преношена. Како? — Да ли поред песме уједно и причом или само песмом?

То је питање било у новије време нарочито међу романистима много расправљано: да ли је могућа прозна традиција, другим речима, да ли је епска народна поезија, како ју фиксирану данас пред собом имамо, узимала своју грађу из народнога матоса или из старијих песама, тј. да ли је народни хероички митос постојао поред песничке још и у прозној форми. — Данас превлађује мишљење прихваћено од свих европских научника, да је прозна традиција, ако нам је и сачувала нешто од историског митоса, тај материјал црпила из песничких извора. У старој Ирској је, истина, био случај да је историски митос, забележен у IX веку у прозној форми, добио форму строфичне баладе тек у X столећу.¹⁾ И то је опет доказ да је посредништво прозне традиције до песничке обрадбе кратка века и да није способно да сачува историски догађај дужи од три или четири генерације. Песничка традиција је јача, а то нам доказује чињеница да нам је све оно што данас као најбоље и најлепше имамо и познајемо од старе историске традиције, сачувано у песничкој

¹⁾ H. Zimmer, Keltische Literatur, in »Kult. d. Gegw«. I, XI—1, S. 61. f.

форми јуначких песама и балада, и да су Германи, Французи, Срби, Руси и Каракиргизи сав спомен на јуначка дела своје историје само у песмама сачували. — Нарочито за нашу историју лепо каже песник:

„Сва је наша повјесница
Велик само збор пјесама!“

(П. Прерадовић)

II. ИСТОРИЈА НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ

1) Постанак и развитак народне поезије

Велика духовна култура средњег века развила се у сенци античке класике и у заносу оријенталног Хришћанства које је постало мајком културе нових народа. Под тим великим хоризонтом у коме је вечно одзвањала борба оног дубоког дуализма између Бота и Сотоне, између Створитеља и створења, светла и мрака, земаљског и небеског царства, створена су велика духовна добра којима се и ми, деца новог доба, носимо. Поред система схоластике и сунчане мистике Фрање Асишкога, поред ведре и смирене романтике и сликовите, динамичке готике, поред архаичке једноставности религиозне музике и стравичних визија Апокалиптике, поред најчистије насликане поезије Фра Анђелика и Бота, и монументалне, духовним животом прожете пластике, поред религиозне поезије црквене обредне химнике, поред Дантеове „Комедије“ и Августинових „Исповести“, велико благо културе раскошно је просуто у националној, колико лирској толико епској поезији средњевековних народа — сачуваној у писменој или традиционалној форми. И у нашем народу који је своју културу развио на размеђини Истока и Запада, сачувало се поред царских задужбина високе уметничке вредности и поноситих приморских катедра, велико благо традиционалне поезије у истој стилистици и у истој души. У политичкој, социјалној и културној заједници са свим осталим европским народима, а на једном географском положају где је наш народ био кроз векове важан чиниоц у изградњи националних држава средњег века, нарочито на Балкану, природно је, да је био и наследник једног великог културног

добра које је хранило и све остале европске народе, а које се родило и формирало под једнаким духовним условима. Стога се због тих дубоких веза наша народна епика не може да проучава независно од традиционалне епике осталих европских народа.

Тако је по својим мотивима које опева, наша традиционална поезија углавном један део великог заједничког блага целе светске популарне поезије и традиције, а с друге стране исто тако фрагмент једне велике наше епопеје која је можда и постојала, али — онако незаписана — само и једино усменом традицијом није се могла да задржи у своме склопу, већ се расула у мање делове лакше и сходније за гуслара и певача. То су, тако изгледа, поскидане или оборене монументалне статуе са једног моћног здања народног духовног храма, можда случајно спасене од заборавља и мрака.

Догађаји и личности опеване у нашој традиционалној епизи нису старији од X века, али то још није доказ да пре X века није било код нас историске песме, тј. народне песме која се везује за поједине личности и догађаје народне или светске историје. А како је на основи упоредног приказивања литерарне историје утврђено да се историски догађаји и личности врло брзо, рано и непосредно преносе у песму,¹⁾ онда би нашу народну епiku могли да датирамо најдаље за један век доцније, дакле у XI столеће, а никако тек после Косовске битке, а песме са неманићским темама непосредно уз историску епоху Немањића, до XII столећа. Песме о боју на Косову по својој конструкцији и фрагментарном карактеру сигурно су само један део једне велике изгубљене епопеје — а по својој савршеној и зрелој форми претпостављају велику песничку и певачку традицију која је у лирској, лирско-епској и чисто епској форми живела и цветала два а можда и читава три столећа пре пропасти царства на Косову.

¹⁾ Доказом су за то песме српског устанка сакупљене у IV свесци Вукове збирке, као и то да су на двору Атилином још за његова живота готски певачи опевали његова јуначка дела.

XXVIII

Аналогно епској поезији свих европских народа, нема сумње да је и наша традиционална епика неколико векова старија од XV или XVI столећа. Нема, наиме, никакова разлога, никакве основе, по којој би се мотиви опевани у нашој традиционалној епизи, који су истовремено заједнички и епизи осталих европских народа, морали изузетно и само за нашу епiku датирати за неколико векова доцније, тек из XV и XVI столећа, кад су они знатно старији, и свуда опевани чак и пре X столећа. То се јасно види из песама чији је мотив везан за разне личности из разних историских епоха — н. пр. мотив о борби између најближих сродника, који је на Западу опеван већ у VIII столећу, у Перзији у X, а у нашој епизи везан за имена Краљевића Марка и Сењанина Иве; или мотив жртвовања неког најмилијег, да би се умиллили божанству — опеван у старом грчком митосу и у Библији, а везан за историске личности Мрњавчевића у песми „Зидање Скадра“; или мотив приволења „царству небескоме“ — који је обрађиван у безброј форми у свим европским књижевностима још у раном средњем веку. Тај мотив је, изгледа, преко познате легенде о Св. Алексију „Човеку божјем“ која је источно-византиског порекла, и која је преко Балкана прешла у Европу — везан за историске личности: Св. Саве када оставља свет да се посвети Богу, и кнеза Лазара уочи Косовске битке. Овим песмама није била повод историска личност него мотив који је живео у песми и раније.

Ако поред тога имамо на уму и то, да има случајева да су у многе песме неисториског, легендарног карактера били доцније традицијом уношени и уплитани историски догађаји²⁾ онда је јасно зашто је постанак једне или друге песме био означен једним доцнијим датумом који природи и стилу песме никако не одговара, као и то, да су песме које певају историске личности и догађаје XII и XIII столећа много пре биле испеване. А да је стих био оно рухо које је у најкраћем року заоденуло једну историску или легендарну тему, и да је стих најстарији израз књижевности, „доказом

²⁾ Heusler: *Geschichtliches u. Mythisches in der Germanischen Heldensage* (Sitzungsber. der preus. Akad. v. Jahr. 1909.)

су најстарији споменици књижевности европских народа, који су сачували у стиху далеке догађаје из најтамнијих времена европске историје кроз многе векове и предали их после писаној историској прози на чување, када им се у живом свету спомен изгубио.³⁾

Традиције, дакле, о темама опевањем у нашим народним песмама сежу у далеку прошлост и могу да се прате до у VI и V столеће. Многи мотиви ушли су врло рано у нашу песму из византиске књижевности, многи из књижевности или традиција западних народа, а нарочито они религиозне природе из Апокрифне књижевности⁴⁾ (на пр. Цар Дуклијан, „Огњена Марија“, „Св. Аранђео у паклу и рају“, „Свечи блато деле“ и др.), који су унесени у нашу народну традицију богумилским покретом XI, XII и XIII столећа.

Јасно је, дакле, да треба строго разликовати догађај или личност од мотива којим су они повезани.

Историски догађај, наиме, опеван у песми, не може да буде увек одлучан код одређивања старине дотичне песме. Не постоји н. пр. ниједан доказ да је у Вуковој песми из Косовског циклуса „Пропаст царства српскога“ управо Кнез Лазар био повод песнику да испева тему о „приволењу царству небескоме“. Тај мотив је вековима постојао, и ми нисмо у стању да порекнемо могућност да је у нас било песама са тим мотивом везаним за друге личности, још пре, давно пре историског догађаја на Косову пољу.

По овој својој природи слободног кретања, мотиви су постали конвенционални и приљубљују се историским песмама. При тој комбинацији мотиви све више превлађују над историским догађајима тако, да се механички преносе и на друга историска лица. На тај начин „историских“ песама уопште нема, а традиционална епика онаква каква је дошла до наших дана, сва је у оквиру мотива, она је заправо сам доминантан мотив са историском позадином.

Чисто легендарни мотиви, као н. пр. у песмама „Наход Симеон“, „Змија младожења“, „Бакон Стеван и два божја ап-

³⁾ O. Jiriczek: Deutsche Heldensage.

⁴⁾ Најзнатније врло апокрифне књижевности јест т. зв. Никодимово јеванђеље из IV столећа.

XXX

Ђела“, „Женидба Милића барјактара“ и др. много су старији. Они су обрађени у најстаријим песмама, које ми обично зовемо преисторискима, легендарнима или митолошкима. Ове песме немају никакве везе са било ма којим историским именом или догађајем, што је доказ велике њихове старине, која иде упоредо са најстаријим примерима те врсте у светској књижевности, у којима су сачувани извесни трагови прастарог народног веровања, као и народна философија прадавних времена наше словенске и уопште индоевропске прошлости.

Средњи век, као што је још једном васкрсао драму која се поново родила из ритуалних приредаба цркве као неког из ритуалне хорске песме у старој Грчкој, као што је предао новоме добу сачувану античку уметност и философију, и поставио основе књижевности новог доба, тако је ето сачувао, створио и дао теме народној књижевности и традицији целог света изникле из феудалног живота његовог аристократског друштва.

Наша књижевност и уметност, а поред тога и политички живот нашега народа били су у вртлогу свих струја политичког, социјалног и културног живота средњег века. Његово духовно добро расло је и опадало упоредо са духовним добром других народа који су се скупа са њиме напajали из истог врела. Управо стога морамо да претпоставимо да је цветање наше традиционалне поезије било у доба када је сав наш политички и културни живот био на висини великих дохвата и када је његов културни саобраћај са народима просвећеног Запада и моћном Византијом на Истоку био у своме напону, у доба највишег полета и националне енергије. Културна историја нам доказује да је стваралачка енергија једне нације органски цела, доследна и недељива. Знамо да је цветање националне културе у свим гранама наредног духовног организма паралелно показивало своје плодове. Класично доба у Грчкој после Персијских ратова створило је трагедију, Партенон и Дионизијево позориште, Августово доба у Риму преобразило је Рим, подигло поезију до њеног врхунца у делима Хорација и Вергила, италијански Ренесанс је донео Михеланђела, Рафаела и Леонарда да Винчи, поред Дантеа, Петрарке и Бокача. Стварање хе-

ројске епике западно-европских народа и величанствене готске архитектуре, родило се паралелно из једне исте културне атмосфере. Дубровник је у доба Ивана Гундулића, најбољег словенског песника XVII столѣћа, сазидао своје најлепше грађевине. Стога можемо поуздано рећи, да је наша традиционална епска поезија само остатак једне велике народне херојске епике из доба цветања целокупног народног духовног организма које је било знатно пре Косовске трагедије, у доба цветања старе српске архитектуре и сликарства. Та је епско-драмска поезија, рођена из највише културне атмосфере српског средњовековног живота, била на великој висини уметничког савршенства, вишој него што ми данас, деца једног другог доба, можемо и да замислимо.

2) Најстарији гласови о нашој традиционалној поезији

„Индоевропски народи изражавају сваки на свој начин оно што у себи крије и за чим му се душа занаша. Индијанац показује то огромношћу својих храмова, Перзијанац светим књигама, Египћанин пирамидама, обелисцима, неизмерним тајанственим лабиринтима, Грк у дивној скулптури, Римљанин у чаробним сликама, Немац у заносној музици, док су Словени излили своју душу и своје мисли у причама, песмама и спевовима.“¹⁾

Ово признање једног писца XIX столећа о песничкој даровитости Словенских племена потврђује се врло старим сведочанствима, од којих је врло значајно оно из пера историчара Константина Порфирогенита, који каже да су се Грци код својих игара служили словенским песмама.²⁾ Проконије приповеда како су Грци напали Словене, али они нису осетили никакве опасности, јер су певајући били заспали.³⁾

Византиски историчар Теофилакт Симоката из прве половине VII века прича у својој историји да су око год. 590 три Словена били послани Аварскоме кану и да су собом понели место оружја тамбуре уз које су певали своје песме

1) Stur: O narodnih pisnih a povestech plemen Slovan-skych: v. Praze, 1853, str. 1.

2) De cerem. aulae Byzant. L. I. c. 72. Reiskins, in com. ad Const. Porph. p. 4.

3) De bello Gothico L. III. c. 14.

За старину народне песме на Словенском југу могу да послуже ова сведочанства: Светогорски калуђер Доментијан у жквоту Св. Саве (1253) прича како је Сава презирао „скрвнословесније и вредније песни“, и још даље да су при одласку Савином у калуђере „неки научени Св. Духом смислили песме па их певали тугњитни за одласком богоумилног младића“. — Врло је вероватно да су нека духовна лица (као што је то испричано и у житију Св. Алексија, које налазимо не само у причи него и у стиховима већ у XIII столећу) — испевала песме о Савином приволењу царству небескоме, које су прошле кроз уста народа и кроз гусле певача и тако измењене сачувале се до данас.

Никефор Григора, који је год. 1326 као изасланик византиски у Србију путовао Краљу Дечанскоме, описује свој пут ноћу кроз густу шуму између река Струме и Струмице и каже да су му његови пратиоци Срби и Бугари певали тужном мелодијом о слави јунака „о чијим су славним делима чули, али их нису познавали.“¹⁾

Прва јаснија и директнија сведочанства датирају из XV столећа. Српски гуслар помиње се 1415 на двору полскога Краља Владислава Јагелло и Краљице Јадвиге. И доцније, у првој половини XVI столећа, помињу се гуслари. Польски песник Каспар Мјасковски (1459—1622) описује у једној песми српскога гуслара како је тужно нагнуо главу и превлачи дутачко гудало певајући стару јуначку песму о бојевима српским против Турака.

Из XV столећа је и сведочанство далматинског хуманисте, каноника Јурја Шијгорића у његовом латинском делу: *De situ Sclaviae* (1469) где у глави XVII говори о лирским песмама које народ пева у његовоме родном граду Шибенику²⁾ и за сватовске песме каже да су лепше од Катувлових

1) Hist. VI. 2. ap. Stritter, II. pag. 53.

2) κλέα ἀνδρῶν, ὅν οἶον κλέος ἀκούομεν, οὐδέ τοι ἴδμεν.

3) *De moribus quibusdam Sibenici*: »Et in nuptiarum die choreas ducentes quaedam cantant Epithalamia, qualia nec Catullus, nec Claudianus cecinisse fuit auditus. Petulans deinde iuventus cupidinibusque capta voce valens amatorium carmen tale noctu decantat, quale vix cultus Tibullus aut blandus Propertius aut lascivus Licoridis Gallus aut Lesbia Sappho decantaret«.

и Клаудианових епиталамија, а љубавне попијевке савршене од песама Тибулових, Проперцијевих, Галових и Сапфиних.

Врло је карактеристично да нам је први дубровачки познати трубадур Ђоре Држић (1461—1501) у своме канцонџеру оставио неколико лирских песама испеваних како се каже „на народну“. То је опет очит доказ да су народне песме и пре тог времена постојале, и да су имале своју изразиту, карактеристичну форму, која их је од песама које су се бележиле разликовала. Те песме су копија лирских народних песама којих је у то доба било Приморје пуно, јер се у лирскоме песништву наше приморске књижевности од Раба до Котора осећа добар утицај народнога песништва, како се опет с друге стране у народном песништву налазе видни трагови уметничке приморске поезије домаће и оне са друге обале, нарочито у песмама дутога стиха.

XVI столеће нам је сачувало знатан број сведочанстава и то не само у забелешкама него и у најдиректнијим примерима. У томе веку су нам, наиме, забележене четири прве и најстарије познате нам народне песме. — Године 1531 Словенац Бенедикт Курипешинић путовао је као царски посланик из Беча у Цариград преко Босне и Косова. У својој књизи »Itinerarium« опјесу'ућј ово своје путовање каже, да се у Босни и Хрватској много пева о једном верном слуги великог војводе босанскога Радослава Павловића и о неком Малкошићу, и то у Босни код Каменграда, а да се код Рогатице близу Вишеграда налази и гроб војводе Радослава који је исто тако много у народним песмама опеван. Поред тога, Курипешинић помиње још да се у Хрватској и Крајини пева о „једном старом српском витезу по имену Милошу Кобилевићу“.

Ово Курипешинево сведочанство потврђује дакле, да се већ у XVI столећу песмом слави велики косовски јунак — и то само један век и по после Косовскога боја. Узме ли се у обзир да песме косовскога циклуса нису настале у Хрватској него у јужним покрајинама српскога племена и да су са крајњих јужних прешле до крајње северне границе, онда је сасвим јасно да оне нису настале у XVI столећу него много раније, то јест кратко време после косовске катастрофе.

XXXIV

Године 1547 провидур града Сплита у извешћу Млетачкоме сенату спомиње да је неки слепи војник певао песму о Марку Краљевићу, коју је цео народ пратио, јер су је сви знали.

Мађарски летописац Себастијан Тиноди спомиње год. 1554 Србина Димитрија Карамала, за кога каже да изванредно пева уз гусле, а једна стара мађарска песма пева о неком старцу Милану родом из Крагујевца и зове га краљем гусала и тамбура.

Поред ових имаде и других сведочанстава нарочито од страних путописаца, као оно аустријског дипломате Бушбека из XVI столећа, Немца Стефана Герлаха из XVII и природо-зналаца Пилера и Митерпахера из XVIII столећа. Нарочито је карактеристично оно немачког писца Стефана Герлаха који је путовао по Турској од год. 1573 до 1578. Он прича да је у једном селу код Ниша гледао коло које су повеле жене и девојке пред црквом после службе Божје, и слушао им песму, а на путу за Смедерево слушао како жене у песми наричу за мртвима.

Аустријски дипломата Бушбек прича у своме путопису кроз Турску 1582 год. да је присуствовао у Јагодини једноме погребу и слушао тужбалице.

Али далеко важније од ових и по личности и по предмету јест сведочанство далматинског песника у Стариграду на острву Хвару, Петра Хекторовића, које нам је остало у његовоме идилском епу из 1556 год.: „Рибање и рибарско приговарање“. Он нам је забележио две народне епске песме: Једна је „О Марку Краљевићу и брату Андријашу“, а друга о Радославу Сиверинцу и Влатку, војводи удинском, и поред њих још две: једну еписко-лирску и једно чисто лирску песму почасницу.

Прве две песме од великог су значаја, не само зато што су то наше најстарије познате нам јуначке песме, него и због тога што их је песник тачно забележио како их је певач испевао и то „српским начином“ — „не приложив — како он сам каже — „једну рич најмању“, и што је сем тога сачувана њихова мелодија.

Обе ове песме су дугачкога стиха, тако зване „бугарштице“, каквих је било много у Далмацији, Хрватском при-

морју, Крајини, а по Карнаутићу чак и у Међумурју,¹⁾ а које се данас више не певају.

У XVII столећу забележио нам је задарски песник Јурај Бараковић (1548—1628) у својем спеву „Вила словинска“ дивну „бугарштицу“ „Мајка Маргарита“, коју је — вели песник — на једноме пиру — „јадовитно“ бугарило „дите младолитно“.

Опет једну „бугарштицу“ забележио нам је песник Петар Зрински (погубљен у Бечком Новом Месту 1671): „Попивку о Свилојевићу“. Језик ове песме говори да је она из краја где се штокавско наречје меша са кајкавским.

Јурај Крижанић, велики пропагатор панславистичке идеје, рођен у Рибнику крај Карловца 1617., прогнаник руски у Сибиру, угледан научник, у једноме свом латинском спису каже за народну епiku да је у Хрвата и Срба обичај да при гозбама код племића и војвода иза леђа старешине стоје њихови војници и певају песме о славним њиховим претцима, и то песме које доносе славу Марка Краљевића, Новака Дебељака, Милоша Кобилића и других неких јунака.²⁾ У исто време Крижанић је забележио и два народна стиха из којих се види да су то биле „бугарштице“, којих се он сећао из свога детињства.

Гроф Ђорђе Бранковић (1645—1711) у свом спису: „Славено-српске хронике“ спомиње како су кнез Павле и војвода Батори, после победе над Турцима 1485 год. играли коло на бележених лирских и јуначких песама.

3) Сабирање народних песама у XVIII и XIX столећу

XVIII столеће је богато колико многобројним сведочанствима о народном песништву, толико и великим бројем забележених лирских и епских песама.

¹⁾ Задранин Брно Карнаутић у својем епском спеву „Вазетје Сигета града“ (1584) спомиње да су се за гозбе у Сигету, пре опсаде, певале „бугаркиње“.

²⁾ Vidi enim convivio assidentes nobiles ac militares viros et post terga isporum stantes milites, qui canebant praedictas maierum laudes. Omnia autem illa cantica continent laudes Marci Cralevitii, Novaci Debeliaci, Milossi Cobilitii et aliorum quorundam heroum.

У Дубровнику је забележено и сачувано у једној рукописној збирци око две стотине епских песама, сто бугарштица, сто десетерачких и један мањи број лирских песама, од којих су доднице многе ушле у штампане збирке Фрање Миклошића и Балтазара Вогишића (1870 и 1878). То је прва збирка бугарштица и десетерачких песама. Прикупљање је почео почетком XVIII века Дубровчанин Ђуро де Матеи († 1728). Његов рад је наставио песник Јурај Бетондић († 1764) и још неки анонимни сакупљач.

Сем овог, постоје и у архиву Југословенске академије у Загребу два рукописа бугарштица, опет из XVIII столећа.

Очито је и јасно, да је ове сабираче народних песама покренула једна јака мисао, један покрет који мора да је у вези са приликама у којима се налазило у ова доба уметничко песништво у Далмацији, нарочито у Дубровнику. Знамо, да је у ово доба књижевност у Дубровнику у опадању, да је поезија изгубила своју крепкост и свежину, па је потпуно оправдан покрет који је тражио једноставност, природност и једрину, а све то је могла најбоље дати народна поезија. Истина је и то, да се и сама народна песма ове врсте — бугарштица наиме — већ почетком XVIII столећа почела да губи и да је свуда потискују десетерачке песме, па су можда сакупљачи хтели да је на овај начин од заборава спасе.

Од великог је значења једна друга рукописна збирка која је 1913 год. пронађена у универзитетској библиотеци у Ерлангену у Немачкој. Пронашао ју је германиста Е. ф. Штајнмајер, а Е. Бернекер је први констатовао да је писана ћирилицом и да садржи старије српске народне песме. Овај рукопис, кога је око 1717 и 1730. писао изгледа, један немачки часник војничке крајине, садржи на 1010 страна 217 песама са иницијалима у барокном стилу. Штампан је у редакцији проф. Г. Геземана: Ерлангенски рукопис старих српско-хрватских народних песама (Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књига XII, Сремски Карловци, 1925, CXLVIII + 355 страна).

У песмарици Андрије Качића-Миошића (1704—1760), „Разговор угодни народа словинскога“ штампаној 1756, налазе се и три песме забележене с уста народнога певача:

једна о Женидби Сибињанин Јанка, друга о Секули, трећа о Граду Задварју.

Славонски песник, Матија Антун Рељковић у другом издању свога „Сатира“ (1779) забележио је дивну народну песму: „Јакшићи кушају љубе“. Поред тога, Славонија нам је сачувала и један зборник из Пожеге из године 1798, у коме су већим делом лирске народне песме, а прешао је из оставштине Вјекослава Бабукића у власништво Матице Хрватске.

Све ово што је досад казано о сабирању, бележењу и пропацирању народне наше поезије није било од пресудног значаја толико колико је то био нови романтички покрет, када је захватио све европске књижевности и допринео познавању и цени нашег народног блага. Велики углед којег се наша народна поезија домогла у Европи допринео је, да смо је и ми сами почели више ценити, тако да је романтички покрет у књижевности Словенскога југа значао препород народнога духа и народнога језика и то кроз сухо злато народне поезије у којој су и народни дух и народни језик нашли своју најплеменитију форму. То је доба крај XVIII и почетак XIX столећа.

Први који је упознао Европу с нашим народном песмом био је италијански научник Алберто Фортис, који је пропутовао наше Приморје и год. 1771. штампаво у Млецима књигу »Saggio d'Osservazioni sopra l'Isola di Cherso ed Osero«, у којој говори о нашој народној песми коју је слушао по нашим острвима и доноси на италијански преведену једну јуначку песму коју је забележио. То је била песма о Вуку Бранковићу и Милошу Обилићу (Вук, II 49. —). Али год. 1774. угледало је света у Млецима и друго његово дело у две књиге, у коме он опширно говори о народним песмама и певачима, о обичајима нашег народа по острвима и на копну. Дело се зове »Viaggio in Dalmazia« (Путовање по Далмацији), у коме се налази забележена најлепша романса наше народне поезије: „Жалосна пјесанца племените Асангинеце“ у оргиналу и у талијанском преводу.

То је била прва наша народна песма која је задивила цео културни свет и пробудила интересовање за нашу народну поезију широм Европе.

Ово значајно дело италијанског научника, у коме он, говорећи са дивљењем о нашој народној поезији, и напосе о „Хасанагиници“, дозивље у памет једноставност и природност Хомерових времена («la semplicità de' tempi Omerici») и изражава тиме општу пажњу својих савременика на пољу поезије. У Европској књижевности наима, после епохе псеудо-докласицизма и укоченог рационализма XVIII столећа јавила се у духовима реакција која је тражила природност, искреност и свежину, далеко од академске атмосфере и научењачке доктрине. Тој тежњи много је помогла збирка старонгелских и шкотских балада епископа Томе Персиа (1765), затим Макферсонове брадске песме и његов Оснан, песме које су изазвале велико дивљење у целој Европи, нарочито у Немачкој где је романтички покрет захватио најдубље корена, док Фортис у своме делу чак признаје да наше народне песме доноси зато да њихову лепоту упореди са лепотом шкотских песама.

Први су били Немци који су превели ово Фортисово дело (1775) а са њиме и песму о Хасанагиници. Три године доцније (1778) превели су га и Французи. Песма о Хасанагиници занела је Гетеа тако да ју је превео са италијанског, а Хердер ју је унео у прву свеску своје збирке народних песама »Volkslieder« (1778), која се доцније назвала: *Stimmen der Völker in Liedern*.

Велико интересовање за народну поезију уопште и за све оно што је са народним духом у вези, заузело је још више размере кад се паралелно са проблемом постанка народнога епоса пробудило Хомерско питање нарочито једним покушајем његовог решења у делу Ф. А. Волфа: »Prolegomena ad Homerum« (1795). А. Волф заступа теорију по којој су старогрчки епови Илијада и Одисеја само зборници народних грчких песама о паду Троје и лутању Одисејеу, редиговани за време Пизистратове владе у Атини. Наша народна епика, састављена од појединих песама, од којих је свака по својој форми једна органска индивидуална целина, а по своме садржају носи у себи тенденцију цикличког груписања око једне личности или догађаја, изгледало је да потврђује ову теорију постанка народнога епа, па је и с те стране привукла на себе велику пажњу најистакнутијих научника Европе. Јо-

ханес Милер тражио је потврде овој теорији и желео да добије у руке један зборник наших песама које би за ову тезу говориле, и у ту сврху обраћа се Дубровчанину научнику Ђури Фериху-Гвозденици. Овај му је послао 33 сабраних народних песама, али не у оригиналу већ их је превео на латински (1798). На тај начин је форма и дикција латинских класика не одговарајући ни стилу ни духу ове поезије, сасвим угушила једноставност и природан свеж дах оригинала.

После ових првих корака којима је наша народна поезија прекорачила границе рођене земље, Вук Стефановић Караџић био је онај који је свету нашу поезију и наш народни живот свестрано открио својом великом збирком народне јуначке и лирске поезије.

Вук Караџић настављајући сада рад Крижанића, Кичића, Ђура де Матеи, Јурја Ветондића, епископа Врховца, путујући по свим крајевима источног и западног дела нашега народа са великим познавањем народне душе и језика, са много укуса и најтање осетљивости за лепоту и чистоту народнога блага, сабира га систематски и са много вере и љубави.

Словенац Јернеј Копитар са којим се Вук Караџић упознао у Бечу год. 1813, наговори га да народне песме које је слушао од певача и које памти, забележи верно и чисто онако како их народ пева. То је познанство било провиденцијално. Вук га послуша и изврши оно на шта га је већ раније год. 1806, у Карловцима, наговарао архимандрит, песник Лукијан Мушицки, али га Вук није послушао. Већ год. 1814. излази из штампе у Бечу прва мала збирка Вукових народних песама. Она се зове: „Мала престојардна славно-сербска Пјесмарица“. Године 1815. јавља се друга већа и богатија од прве. Кроз најкраће време ове песме су биле превођене на немачки и обратиле на себе пажњу целога света. Гете, Хердер, Добровски, Јакоб Грим, Тереза Албертина Лујза фон Јакоб (Талвиј), Јоханес Милер, Копитар, Томазео, Сер Џон Броунинг, Дозон, Берг, Колар, Ватер, Востков, Пушкин, Бовринг, Мицкијевић, Штур, Дора Д' Истрија пишу о нашој песни и преводе је.

У »Revue Britannique«, Janvier 1837. излази студија: Poésie populaire des nations Slaves; Гербер држи предавање

о нашим народним песмама у Академији у Дрездну (cfs. Jahrbücher für Literatur, Kunst u. Wissenschaft, 10. Heft 1847.) „Г-ђа Талфија“ — како је Вук зове — издаје год. 1850 на енглеском језику књигу под насловом: Historical view of the languages and literature of the Slave Nations with a sketen of their popular poetry. (Превео на немачки Dr. Brühl, Лајпциг, 1852). Адам Мицкијевић у делу: Literatura slovianska. Poznanj 1865; дело је преведено на немачки, а део који се односи на Југословене превео је на италијански Медо Пуцић под насловом: Dei canti popolari ilirici, Zara, 1860. — М. Пуцић је превео и Бођанскога под насловом: Giuseppe Bodjanski: della poesia popolare slava; Zara, 1861. — Људевит Штур издаје год. 1863. књигу под насловом: О народних писних а povestech plemen slovanskyh. Те исте године пише Миклошић о нашим песмама у Oesterreichische Revue. Год. 1865. бугарска кнегиња Dora d'Istria пише: „О народности србској по пјесмах Вука Стефановића“, — у Revue de deux Mondes (превод на италијански у далматинском часопису »Il Nazionale«. Безсонов у делу „Болгарскија песни“ о односу српског и бугарског епоса, а Буслајев: Историческије Очерки руског народног словесности и искуства. (Том I.).

Талвиј издаје год. 1825 и 1826. две свеске превода наше народне поезије: »Volkslieder der Serben«. За тај рад одушевио ју је Гете својим преводом „Хасанагинице“, а помагали су јој саветом и Вук и Копитар.

После прве две збирке песама Вук је наставио са сабирањем и почео да систематски сарађује и издаје књигу за књигом, под насловом: „Српске народне песме“, књига I—IV у Бечу и Лајпцигу (1829—1833); књига I—VI, у Бечу (1841—1866). У I књизи су сабране женске песме, а у II—IV јуначке у V опет женске, у VI јуначке настарије и средњијех времена.

По његовој смрти нашао се велики број још не штампаних песама. Те и оне већ раније од њега издате песме, послужиле су за велико државно издање „Српских народних песама“ у 9 књига (Београд, 1887—1902).

Ово монументално дело једног великог народног човека неоспорно је »monumentum aere perennius«. Ове песме су

васпитавале читаве нараштаје, оплемениле народну историју, и биле од несравњивог естетичког утицаја у награднијој домаће поезије и уметности.

По примеру Вука Караџића заређали су својим збиркама и други сабирачи. Наводећи само главније, треба у првоме реду споменути: Збирку Симе Милутиновића: „Пјеванија црногорска и херцеговачка“, у 2 издања, 1833 и 1837. — Затим Петра Петровића-Његоша: „Огледало србско“ 1845, 1895 и 1905. — Богољуба Петрановића: „Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине“, књига I—III. Београд, 1867—1870. Јукић-Мартића: „Народне пјесме босанске и херцеговачке“, Осиејек, 1858., II изд. Мостар, 1892. Вука Врчевића: „Српске народне пјесме женске“, 1886. Луку Марјановића: „Хрватске народне пјесме“ (из Босне и Горње Крајине), Загреб, 1864., Косту Хермана: „Народне пјесме Мухамедоваца у Босни и Херцеговини“, књ. I—II, Сарајево, 1888—1889., II изд. Сарајево 1933.

Збирке песама дугога стиха издали су: Фр. Миклошић: »Volkserik der Kroaten«, Беч, 1870. Балтазар Вогишић: „Народне пјесме из старих, највише приморских записа“, Београд, 1878.

Највећу и најпотпунију збирку народних песама после Вука Караџића штампала је „Матица Хрватска“ у Загребу. Год 1877. публиковала је општи „Позив за сабирање хрватских народних пјесама“ и већ кроз један децениј она је могла да располаже са више од стотину зборника народних песама из свих крајева.

Од тога сабранога блага, она је до сада од 1896—1914. публиковала шест књига народних песама, и то:

I. Књига: Јуначке пјесме старих времена, уредили Др. Иван Броз и Др. Стјепан Босанац.

II. Књига: Јуначке пјесме о Краљевићу Марку, уредио Др. Стјепан Босанац.

III. и IV. Књига: Јуначке пјесме муслиманске, уредио Др. Лука Марјановић.

V. и VI. Књига: Женске пјесме (баладе и романсе), уредио Др. Никола Андрић.

Цело XIX столеће на словенскоме Југу у знаку је сабирања, издавања и проучавања народне поезије, стога је и њезин утицај у књижевности био видан и значајан. Тај се утицај осетио нарочито у источним покрајинама нашега народа, где пре Вука Караџића и није било уметничке књижевне продукције на чистој народном говору. Зборник песама и народних приповедака Вука Караџића створио је књижевни језик и дао полета младој српској књижевности.

У хрватскоме делу нашега народа било је истина, књижевности на народном говору, у Далмацији и Дубровнику, у Босни и Славонији. Али та је књижевност била покрајинска, диалектична, нејединствена. Само један јединствени књижевни језик могао је да уједини ова »disjecta membra«. Тим путем текао је сав рад Вука Стефановића Караџића, чије су народне песме, поред Качићеве „Писмарице“, увелике утицале на вође хрватскога препорода, тако да се и хрватска једнако као и српска књижевност препородила у духу народне поезије.

4) Подела народне поезије

Подела наших народних песама извршена је према њиховој садржини, њиховом облику и начину певања. То су била три критерија по којима је Вук Стефановић Караџић поделио све песме на две основне категорије: на јуначке и на женске песме. — „Све су наше народне пјесме раздијељене на пјесме јуначке, које људи пјевају уз гусле, и на женске, које пјевају не само жене и ђевојке него и мушкарци, особито момчад, и то највише по двоје у један глас. Женске пјесме пјева и једно и друго или двоје само ради свога разговора, а јуначке се пјесме највише пјевају да други слушају; и зато се у пјевању женски песама више гледа на пјевање, него на пјесму, а у пјевању јуначкије највише на пјесму. — Ђекоје су пјесме тако на међи између женскије и јуначкије, да човек не зна, међу које би и узео.“ — (Из предговора Вука Караџића издања 1824 год.) Другим речима, Вук је поделио све народне песме на лирске и лирско епске.

По њиховој садржини у категорију јуначких или мушких песама унесене су оне у којима је опеван неки

догађај ,нарочито оне у којима је опевана борба нашега народа или појединих јунака са различитим његовим непријатељима ван дома и породице, почев од најстаријих времена, нарочито са Турцима крајем XIV столећа па све до ратова за ослобођење, Балканских ратова и последњег великог светског рата. То је заправо песнички апотеозирана историја југословенског народа. Стога се јуначке песме и деле с обзиром на њихов постанак и с обзиром на тему коју обрађују у различите групе и циклусе почев од најстаријих митолошких и легендарних па до песама најновијег времена, у којима су опевани ратови за ослобођење. У категорију лирских, међутим, уврштавају се оне у којима превлађује осећање, религиозни афекти и мишљење, ма да је и код њих, скоро увек, основа песме неки догађај, само што је тај догађај кратко и сумарно испричан. Лирска песма је психички рефлекс тога догађаја и у томе се управо разликује лирска народна песма од уметничке што је њој догађај исходиште, и што она њега описује, што је он оквир њезин који она не може да скине а да слика не потамни, док се код песника лирске уметничке песме његово осећање ослобађа догађаја који је у њему емоцију пробудио.

По облику већим делом су јуначке песме у десетерцу — мањим делом у дугачком стиху т. зв. бугаршнице, док су лирске испеване, час у краћим, час у дуљим стиховима почев од 4 до 14 слогова; старије без слика, млађе са сликом на последњем слогу.

По начину певања јуначке песме се разликују од лирских (женских) тиме што се певају уз гусле, док се лирске певају најобичније без инструмента, на глас соло, у двоје или у хору, и то не само са женским него и са мушким гласовима.

Песме лирско-епске јесу краће или дуже баладе или романсе, које су ипак по својој природи изражавања ближе лирским него ли епским песмама. Оне, истина, приказују догађаје, али без епске ширине и понављања, краће и сажето како је то уопште код баладе и романсе у светској књижевности. Али при томе песник отвара широм душу осећањима који прате и тумаче те догађаје и то тако да су осећања а не догађај доминантни тон испеване песме.

XLIV

У овим баладама исто тако као и лирској поезији оцртан је живот народа и породице, обичаји и односи међу људима, социјалне прилике, унутарњи сукоби човека са природом и природе са човеком боље и ефектније него ли у песмама епског карактера, којима је предмет борба на бојном пољу или јуначкоме мегдану. А пошто је у већини случајева нашој народној балади предмет љубав као и чисто љубавним песмама, могли би да кажемо за њу да је она љубавна приповетка.

Колико за епске, толико за лирске или лирско-епске анродне песме, јасно је да су са певањем постале и да су певању намењене. Народна епика одише дахом феудалних кула и дворова, и носи на себи видна обележја традиција наше сдерњевековне феудалне господе. Она се певала у великим свечаним дворанама на дворовима наше господе или на саборима на отвореноме пољу, на трговима пред краљевским задужбинама. Отуда нашим песмама, и епским песмама свеконике светске народне поезије онај рецитирајући, отегнути и подигнути тон у гуслареву појању. Они потпуно одговарају природи хероичког догађаја и свим обележјима епскога стила. Такву је песму певао певач Демодок у свечаној дворани на двору феачкога краља Алкиноја о Разорењу Троје и лутањима мученика јунака Одисеја.

Лирици је већ по самој њеној природи карактер музикалан. То је јасно већ и по томе што су певање и музика уопште још и данас њезина душа, без које она не може да живи. То вреди колико за народну, толико и за уметничку лирику. Природа сваке песме својим ритмом, сликом, рефренима и строфама тежи за музичким ефектима. Нема ли тога, она уопште није песма. Ако то вреди за песму уопште, онда је то *per eminentiam* карактер лирске песме. Чак и онда када је не певамо, већ читамо, ми нашим рецитативним тоном доказујемо да осећамо њезину музику и да је не читамо већ певамо.

Наша народна лирика истински је најјачи израз нашег распеваног живота, који је сав окупан у свежој роси песме било насмејане било исплаконе. Свуда одјекује песма: „и крај огњишта око кога жене преду, и на потоку на којем девојке

рубље перу, и по пропланцима по којима су чобани истерали своја стада, по њивама које жетеоци жању, у колу где сеоска младеж игра, у планини којом усамљени путник путује, о слави, на свадби, крај детиње колевке и крај гроба“.

а) Историска подела народне епике

Према својој географској опсеги наша народна епика може да се подели у две групе. Једна је група народне епике општег карактера, друга је покрајинска. У епiku општег карактера спадају песме које се певају у свим крајевима нашег народа, о јунацима које сав народ познаје и о догађајима који су део историје целог народа. То су догађаји и јунаци у раздобљу од XIV до XVII столећа, у којему су Хајдуци и Ускоци последња историјска етапа; стога их и зовемо песмама старијих времена.

У епiku покрајинску спадају оне песме које певају о догађајима и јунацима, који нису имали опште народни већ специјално покрајински карактер. Ту су н. пр. песме О славној битци ратовима XVIII столећа, црногорски циклус Владике Данила о ослобођењу Црне Горе од Турака (1707).

Сасвим је схватљиво, да су она имена и они догађаји око којих је народна душа кроз столећа плела венац својих песама, постали прави претставници свега мишљења и осећања народног, његове моралне и физичке снаге.

Та се епика према њезиним претставницима може да подели у неколико историјских периода:

У први период броје се песме које је Вук Караџић унео у почетку своје II књиге песама. Оне су углавном митске садржине, као што су н. пр. песме „Змија младожења“, „Јеван и дивски старјешина“, „Наход Симеон“ и др.

У други период улазе песме које опевају догађаје од XII до XIV столећа; од тих су два најглавнија: династија Немањића, која изумири Стеваном Душаном (1366), и пропаст царства српског на Косову (1389).

Трећи период обухвата хероичку романтичку поезију Ускока и Хајдука, чије се јуначко поприште стере од Босне до Приморја, а највише се помиње име јунака Иве Сељанина.

Четврти период је из најновијег доба. Ту су песме које опевају борбе за ослобођење.

XLVI

Углавном дакле постоје две врете „јуначких“ народних песама: једне су неисториске, друге су историске.

Према томе, целу грађу народне „јуначке“ песме можемо да поделимо у ове историске циклусе:

- 1) Циклус митолошки или легендарни.
- 2) Циклус преткосовски, у коме се нарочито истиче цар Душан Силни, цар Урош, краљ Вукашин и његова браћа Угљеша и Гојко;
- 3) Циклус косовски, у коме су песме о боју на Косову;
- 4) Циклус Марка Краљевића;
- 5) Циклус Деспота Бранковића, у коме су песме о депотима Србије и Срема;
- 6) Циклус браће Јакшића, који пева о Митру и Стјефану Јакшићу, јунацима из Срема;
- 7) Циклус јунака Хрваћана и Угричића, у коме се истичу: Сбињанин Јанко, Секула, Свилојевић и др.;
- 8) Циклус Хајдучко-Ускочки, у коме су опевани највиђенији јунаци: Старина Новак, Стојан Јанковић, Мијат Томић, Илија Смиљанић и ускок Иво Сењанин;
- 9) Муслимански циклус народних песама, у коме је централна личност јунака личног Мустајбега;
- 10) Циклус песама о ратовању за ослобођење Србије и Црне Горе.

б) Подела лирских песама

Вук Стефановић-Караџић је у својој I књизи извршио поделу лирских песама у двадесет, а у V књизи у четрнаест група. Но како у тим групама има песама које поред своје специфичне теме коју обрађују могу да припадају и другим групама, јер у њима превлађује н. пр. карактер љубавни, омогућена је и једна много једноставнија подела. Кад се савесно испитају све поједине групе, долази се до закључка да у лирским песмама преовлађују углавном љубавне, обредне, обичајне и пригодне теме.

Према томе лирске народне песме можемо да поделимо у љубавне, обредне, обичајне и пригодне. Пригодне су најразноврсније, јер обухватају поред свих могућих песама о раду још и свадбене и породичне и шаљиве.

У питњау старине лирских песама можемо да кажемо толико, да су оне с обзиром на њихово постање сигурно најстарији израз човековог осећања и његове мисли. Песма уз игру има прастари обредни карактер и пратила је од првог почетка све религије у њиховим најпримитивнијим и најсвечанијим манифестацијама. Налазимо је унесену и у најстарије епове свих народа.

С обзиром на њезино трајање, она нема извесне међе, као што је има н. пр. хероичко-епска песма, која са изумирањем витешког доба губи свој колорит и своју снагу. Лирска песма је жив и непресушан извор. Она је увек искрен израз свакога доба. Она налази у свакоме времену своју адекватну форму. Приметити се тек мора то да се она — нарочито у својој еротичкој боји — данас не разликује од њезине сестре из најстаријих времена.

III ТВОРЦИ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ

На двору феачкога краља Алкиноја слепи певач Демодок пева на гозби о борби Ахејаца под Тројом, о Ахилу и Одисеју јунаку. Одисеј га слуша и пролева сузе од очију сећајући се својих мука. „И коликогод је пута певач почео да пева кад су то од њега војводе Феачки тражили јер их је песма његова заносила, Одисеј је рукама сакривао лице и јецао. Тала Алкиној краљ нареди певачу да престане јер је видео сузе на лицу свога госта Одисеја“.

На Итаки Пенелопиним просцима пева певач Фемиос.

На двору Атилином (449) налазимо — према источноготском обичају професионалне певаче,¹⁾ и песме Еде певали су још професионални певачи.²⁾ Певачи гуслари налазе се и на двору Стевана Првовјенчаног (1196—1228)

У идилском епу „Рибање и рибарско приговарање“ Петра Хекторовића (1487—1572), патриција у Староме граду на

¹⁾ Priscus, Hist. Goth. 265, II, ed. Bonn.

²⁾ A. Heusler, Lied u. Epos in german. Sagendichtung, Dortmund 1905.

острву Хвару два певача певају своме господару песму почасницу:

„Наш господин пољем јизди,
Јизда да му је;
На глави му свилан клобук,
Синца да му је;
У руци му златне књиге
Дружба да му је;
Прид њим слуга писан поје
На част да му је.“

Ова кратка, јамачно врло стара песма сачувала нам је верну слику феудалног односа колико слуге према своме господару, толико певача професионалца према витезу, властелину или владару. У пратњи владара или великаша налазио се и певач, коме је био задатак да њега и његово друштво разоноди, расположи и прослави. Они су га пратили и у рату, а у миру при гозбама величали су његова јуначка дела.

У нашој домаћој историји имамо потврде да је певач био књижеван човек, и да је за свога господара слављао сва писмена посла. Он се звао „дијак“. У листини Кулина бана од год. 1189, помиње се „Радоје дијак“, а код Зринскога у Сигету он чита војницима заклетву верности. Реч „дијак“ постала је од латинске речи »diaconus« (ђакон); он је свештено лице а уједно је и „литератус“ и „поета“, човек књижеван и песник. У предговору свога епоса „Адрианскога мора сирена“ Петар Зрински (1621—1671) сматра да је потребно да се извине пред витезовима што то своје дело није написао „како дијак“ него „како крајински ваш товариш“, а тиме је хтео да каже да није професионалан певач, да му песма није занат као што је „дијаку“. У првој песми његовог епоса налазимо израз „птичице дијаче“, што је очито да „дијачити“ значи певати. Фран Курелац (1811—1874) сабрао је међу угарским Хрватима народне песме и назвао их је „Јачке“ (д’јачке) а код Буњеваца и данас „јачити“ значи што и певати. У својем канцонијеру „Гартлиц“ Фран Крсто Франкопан († 1671 у Бечком Новом Месту) има неколико забележених народних песама на их за разлику од других зове „дијачке јуначке“. Павао Ритер Витезовић (1652—1713) назива једну своју песму: „Сењчица алити д’јачка од сењскога на мору јунаштва“.

Из свега овога се види јасно да је „дијак“ био књижеван човек и песник у пратњи и на дворовима феудалне

властеле. Феудални систем који је у Европи коначно пре-
владао у IX и X столећу, увек је обичај који потпуно одго-
вара природи и начину тога живота, да великани и витезови
у својој свити имају писмена човека који је био уједно и хри-
стичар и дипломата и дворски писар и — песник.

Треба имати на уму, да су то била времена у којима
су прквена лица била скоро једина која су владала књигом и
пером. То су били људи који су већ по својој професији по-
знавали латински или грчки језик, па су познавали и књи-
жевна дела на тим језицима, ако не из класичнога доба, а оно
сигурно хришћанску књигу средњег века, нарочито рели-
гиозну поезију, богату прквену химнику, ако не директно, а
оно барем из својих обредних књига и напослетку богату
средњевијековну хатнографију препуну митоса из класичне ста-
рине, и легенди са хришћанског Истока и Запада.

Највећа је вероватност да су на дворовима наших кне-
зова и владара, у пратњи феудалне господе уопште, свештена
лица била она која су с једне стране у знаку просвећености,
а с друге стране *ex professo*, по дужности своје службе, за
чела песму која је у првоме реду имала да опева јуначка
дела њихових господара.

Нема сумње, да је сав њихов рад био у народноме духу,
јер су и они били људи из народа, а њихови господари су
их држали у својој пратњи и примали под свој кров управо
зато да им славу песмом разнесу, да песма уђе у народ, да их
тако и народ песмом слави. Оно што су они певали било је
и народу разумљиво. Тако се развио феудални култ песни-
ковања који је поставио основе новим националним књижев-
ностима европских народа.

А то што је народ радо примао песму која је славила
чудесне подвиге и јуначка дела његових господара, освим
одговара психологији народа, који врло радо слуша приче о
краљевима и владарима, о потресним и узбудљивим догађа-
јима. Сит својих мука и своје беде, хоће да душу напаја
сјајем и величином онога што он сам нема а што би хтео да
има, да чује и осети све оно невидљиво и нечувено што је од
нега тако далеко!

Овај феудални култ песникована дошао је к нама са
Запада врло рано, већ од IX столећа, и задржао се дуго као и

L

феудални систем сам; у хрватским крајевима не толико дуго колико у српским и у Босни на дворовима ага и бегова. Петар Хекторовић забележио је песму о Радославу Сиверинцу, Ханибал Луцић (око 1485—1553) помиње бана Деренчина и каже да се на острвима певало о њему („вас свит Деренчина, твог дида, у писних повида“), Курипешки помиње неког јунака Малкошића. Међутим свих је тих имена нестало, народна их песма не помиње. Култ феудалне песме бледи и престаје са системом који га је завео. У српским крајевима сачувао се дуље, јер су се у њима феудална господства најдуље одржала, а и српска држава одржала се за више од три столећа дуље него ли хрватска. Великог удела у томе имала је и српска православна, еминентно национална црква која је кроз векове до дана данашњег чувала у својој литургији и у својој уметности култ народних велможа и владара, па им је тиме и спомен у песми дуље очувала.

На дворовима ага и бегова у Босни најдуже се сачувао култ феудалне песме и сва обележја феудалног певача. Старац Авдо Карабеговић у Травнику, певач Хаџи Рустамбег Бишћевића у Вихаћу, после певач неколико бегова у Травнику, казивао је да није нигда певао у кавани већ увек на дворовима господара. Дедага Ченгић, син Смаил-аге, имао је свога певача који га је свуда на путу пратио. То исто знамо за велике љубитеље јуначке песме, Хусеин-бегу Куленовића, Староселца и за невесињског бегу Љубовића. Иван Мажуранић у својој спеву „Смрт Смаил-аге Ченгића“ добро је истакао овај култ песме код феудалца муслимана Смаил-аге који у песми гледа велику моћ која ће да му славу пронесе кроз будућа поколења:

На обрве цун му облак сједа;
пламте очи попут огња жива;
црљен пламен уз образ му лиже;
страшн'јем б'јесом ноздрве се шире;
а на усти, испод пјене б'јеле,
грозан, паклен израз стаде,
к'о да вели: раја нек пропаде,
само пјесни чуват' се ваљаде.

..... „Хазур, момци
хазур с крстом, хазур с љут'јем ножи,
с палом, огњем, с коцем, с уљем врел'јем;

раскивајте све паклене власти!
Ја сам јунак, то ће пјесна р'јети;
к том ће циљу сви к'о жртва пасти!"

(Мажуранић: Смрт Смаиллаге Ченчића, (531-538 и 554-559)

И тако је наша народна епика, која је по својем по­стању и својој природи одраз великог епског блага средње­вековне књижевности уједно и право огледало феудалнога жи­вота средњег века; са њиме је она расла и опадала. И наша епика као и сва остала средњовековна епика, опева јуначка дела краљева, витезова и властеле. Чијим се хлебом певач хранио томе је и песму певао. Отуда и аристократски ка­рактер његове песме.

Само је по себи разумљиво да је даљи развој овог им­провизаторног певања водио до једног певачког звања које је и у техничком погледу изражавања и у одабирању теме имало свој развој и напредак.

Поред професионалног певача налазимо једно време и дилетанта. У IX пев. Илијаде, ст. 186 и д. Ахилеј пева наизменично са Патроком, а певач се само помиње. У »Beovulfu« (207 и д.) краљ Хродгар пева поред свога певача. Беда у својој историји енглеске цркве (Historia eccl. gentis Anglorum, IV. cap. 24) прича да харфа у Енглеза иде од руке до руке колико на двору кнезова толико у сиромашним ко­либама сељака. Otto v. Pirsch каже да у Црној Гори сам кнез зна да отме гусле из руку певача кад му се певање гусла­рево не свиди. (Talvij, Volkslieder der Serben, S. XXV).

Ту исту појаву налазимо и код Германа. За Геллимера, краља Вандала, каже Прокопиус (Bell. vandal. II. 6) да је певао када је год. 533. био заробљен и затворен у нумидиј­ским брдима, као што је певао и краљ Гунар затворен у змијској кули (Edda 28; Dráp Niflunga).

Има једна друга значајна ознака: традиционална појава певача слепца. Професионалног певача свуда у песмама прати атрибут „слеп“: У химнама Хомеровим, у Одисеји 8, 64. налазимо слепог певача Демодока, исто то и у епизи Германа, (Böckel, Psychologie der Volksdichtung, s. 69); у финском епосу (Comparetti, s. 294), код Словена, нарочито у српској народној песми у толикој мери, да се певач чак и ако није слеп назива слепим.

Јасно је, да ово не треба узети дословце, као што не треба извести закључак да је слепило најбољи услов добре гусларске песме због тога што су скоро сви певачи који су Вуку казивали песме били слепи, и због чега је Јоаким Вујић Вука назвао не само „от гусала капелмајстер“, него и „слепачки песама преписатељ“.

Вук је наиме, записивао народне песме у доба када је занатство слепачког певања било у највећем јеку, када је слепима песма била занат. Разуме се, да треба јасно разликовати чисти еснафски карактер певања коме се и сам слепи певач и песник Филип Вишњић подсмева, када за сремске слепце каже да умеју уз гусле само да просе и богораде,¹⁾ од певања надахнутог какво је било у песника-певача Вишњића.

У овоме је, нарочито у старијој епизи утицала много и легендарна монументална појава Хомера, слепог певача.

Међу професионалним певачима још од Хомерових времена постојали су два стадија. Истински ствараоц песме био је онај који је песме импровизовао — ἀοιδός (аод) —. То су били Ахилеј (Илијада, I, 189), Демодок и Фемиос. Код Германа на западу звао се „скоп“, код оних на северу звао се „скалд“.

У Хомеровој Одисеји, (XXII, 347) певач Фемиос каже за себе и за своје певање:

„Нико ме научио није, бог неки је песме у моју душу усадио“. —

Певачу импровизатору — аоду — познат је предмет о коме ће да пева, познати су му и конвенционални типични делови којима ће он догађај или личност о којој ће да пева украсити; не постоји песма, постоји материјал из кога ће он у својој инспирацији да песму компоује.²⁾ Он је свесан своје песничке моћи: у Илијади II, 594 и д. Тамирис позива чак и Музе да се са њима у певању такмиче, и он је поносит

¹⁾ Уводна белешка пред „слепачким песамама“ у I Вуковој књизи.

²⁾ Као потврда за то може да послужи једно карактеристично место које се приписује Хезиоду, а које у преводу овако гласи: „На делу смо се најпре ја и Хомер као аоди појавили састављајући (заправо: крпећи) песму ὄργαντες ἀοιδῶν — о Фебу Аполону, сину богиње Лете.“

што га сви слушају и са жудњом чекају његову песму (Одис. XVII, 385).

Он је дакле свесан своје песничке моћи и свога песничког позива, али и зна да је опет само тумач целог народа, да је његова песма изашла из душе целог народа, да је израз колективности. Стога је сасвим тачно што Хилфердинг каже, да се свака „билина“ састоји од два дела, од „једног типичног који је у опису јунака и његова говора и једног који је променљив, који типичне делове међусобно спаја и повезује и садржи ток радње.“

С обзиром на музичку интерпретацију, песма аода има свој пут и развој који је ишао паралелно са развојем стиха у коме се певало. По свој прилици, она се с почетка само певала, у једном музикално-декламатском рецитативу.³⁾

Исто тако је са културним и социјалним развојем народа и друштва и песма певача мењала свој израз, свој стил, свој начин интерпретације. То се најбоље опажа у развоју два битна и главна елемента народне песме: типичног, стереотипног дела и оног слободног, стваралачког елемента певачеве личности. Уколико је „типични“ елемент у песми певача превлађивао, губио се све више овај други, и песма је прелазила све више и више у руке рапсода. Рапсод је други стадиј професионалног певача.

Сложену, еспевану песму, коју је од другог примио, рапсод проноси даље и понавља од двора до двора, од стана до стана, од места до места. Он је само рецитатор. Ипак би било погрешно мислити да он примљену песму непромењену пева и понавља. Прлазећи кроз гусле певачева песма се истина више не мења у својој основној фабули, у својој битној садржини, али гудало певачево прлазећи струне, домече, истушта, допуња, испуња понеке прлазе, везује, неке делове новим стиховима, уноси покаткад и нове мотиве, веже и по две песме механички у једну.

³⁾ Тако у руским песмама (cfr. Zeitschrift f. Völkerpsychologie, 5, 187; i u srpskim (cfr. Talvj XXIX: in serbischer Weise ein Lied vortragen, soviel als rezitieren. Arch. f. slav. Phil. 3, 457; 4, 227; 4, 232 f.).

Тиме није казано да је гусларева песма само механичко понављање давно испеване згоде, нити су тиме постављене границе слободном песничкоме стварању. Представљена су тиме само два типа народнога певача. Песник-певач „аод“ заправо је представник епскога, хероичког доба, које је створило песме, а које у новоме добу, постепеним губљењем витештва и јунаштва нестаје.

Нема сумње да и ново доба, иако врло ретко, може да роди народног песника певача. Вук Стефановић-Караџић га је још затекао у пророчној и светлој појави слепог гуслара Филипа Вишњића.

Што су моћ и сјај краљева и кнежева више тамнили, аоди су се све више ближили народу, све су више од њега били зависни, све су више били његови певачи. Постепено прелазе духовна добра краљева и витезова у руке народа. Привилегованог сталежа помало нестаје, и песма је све више глас народа који се бори, који страда и побеђује. Народ долази до своје песме.

У земљама на Западу народна песма прелази у уметничку епiku: ствара се уметнички епос. Међутим у земљама на словенском југу култ песме настављен је, не више у духу феудалне епике, већ у духу националне борбе, у борби за опстанак, за веру и домовину „за крст часни и слободу златну“. Стога се у нашим хајдучко-ускочким песмама осећа знатна промена у духу, садржини и стилу, тако да су оне, нарочито хајдучке, израз целокупног нашег народа, који сада пева о свом јунаштву о својој борби, о истини и правди које бдију над њиме, што се јасно види из речи Старине Новака:

„А кадар сам стићи и утећи
И на страшно месту постојати:
Не бојим се никога до Бога!“

О певачима народних песама не знамо много. Гуслари разносе славу јунака, али не говоре никада о себи, ни у песми ни изван песме. Ми сазнајемо нешто о њима тек од почетка XIX столећа, кад је Вук Караџић почео скупљати народне песме. О њима он каже ово: „Пјесме јуначке пѣ

народу највише разпосе слијепци, путници и хајдуци. Слијепци ради прошње иду једнако по свему народу од куће до куће, и пред сваком кућом испјевају по једну пјесму, па онда ништу да им се удијели, а ће их ко понуди, онђе пјевају и више; а о празницима иду к намастирима и к црквама на саборе и на панађуре, па пјевају по читав дан. Тако путник, кад дође у какву кућу на конак, обично је да га у вече понуде гуслама да пјева, а осим тога путем по хановима и по крчмама свуд имају гусле, па путници у вече пјевају и слушају; а хајдуци зими на јатаку дању леже у потаји, а по сву ноћ пију и пјевају уз гусле, и то највише пјесме о хајдука.“

Ранији и најстарији помен уопште о гусларима код јужних Словена, јесте из VII столећа. Теофилакт Симоката¹⁾ описује их, али као уходе. Најстарији помен о слепом певачу је из Далмације, из год. 1574, у извештају сплитског кнеза посланом млетачком сенату, где вели да је један слепи војник певао пјесму о Марку Краљевићу, а сви који су око то стојали пратили су га. Интересантно је ипак, да се овдје гусле не помињу. Изгледа, да је војник певао пјесму без икаквог инструмента.

О самим гуслама имамо занимљив помен у народној пјесми: Љуба богатога Гавана. Бог наређује анђелима:

„Садељајте гуслице
Од сувога јавора
Па пођите по свету
Како пчела по цвету
Те кушајте све вере
И све редом градове“.

У средњовековном роману „О Тројанском рату“²⁾ налази се врло карактеристичан податак. Старац Пријам, отац убијеног тројанског јунака Хектора, да би непримећен могао да уђе до шатора Ахилејева и узме синовље тело, „узе на себе — каже се у роману — „ниште и хуле ризе и гусле, и пође у грчку војску, и поче гудети у гусле жалосно велми.“

¹⁾ Јагин: Грађа за историју словенске народне поезије, 23.

²⁾ Бугарска редакција, „Старине“, III.

Ако је овај податак унесен од словенског преводиоца, онда је врло карактеристичан и од велике цене за историју народних гусала и гусларске песме.

Певачи Хекторовићеви (половина XVI столећа), хварски рибари Паскоје Дебаља и Никола Зет, певају у част свога господара а себи на забаву оно што су чули од других. Две јуначке песме они „бугаре“, (и то су бугарштице), а једну женску песму они „спивају“ или „припивају“, а она се зове „писан“.

Паскоје „покличе, ча може најбоје“ и бугари сам бугарштицу о Марку Краљевићу, а после њега исто тако бугари сам Никола бугарштицу о Радославу Сиверинцу и Влатку, војводи удинском.

Женска песма у Хекторовићевом „Рибању“ пева се у два гласа: „обадва кликоше писан зачињући — по тихо, не брзећ, сваки весел и врућ — један ниже држећ, други више појућ.“

Вук Караџић дао је неке податке о гусларима од којих је бележио песме. Као једног од најбољих Вук је оценио Тешана Подруговића, родом из Херцеговине из села Казанаца у Гацком. Тешан је знао најмање сто јуначких песама, нарочито о приморским, босанским и херцеговачким хајдучима. „Никога ја до данас нисам нашао“ — вели Вук — „да онако пјесме зна као што је он знао. Његова је свака пјесма била добра, јер је он пјесме разумијевао и осјећао, и мислио је шта говори... Он је врло лијепо знао ударати у гусле, али пјевати није знао (или није хтио) никако, него је пјесме казивао као из књиге.“ — Од њега је Вук забележио двадесетак најлепших песама: „Женидба Душанова“, „Марко Краљевић и Љутица Богдан“, „Цар Лазар и Царица Милица“, „Марко Краљевић познаје очину сабљу“, „Марко Краљевић и Муса Кесеџија“, Женидба Јанковић Стојана“, „Сењанин Тадија“, и још неколико других.

То исто каже Вук и за гуслара-слепца Филипа Вишњића. Он је родом из Босне, из села Међаша, у нахији зворничкој. За време устанка прешао је у Србију (1809), те је живео по српским логорима као певач, певајући о догађајима који су се тада абивали. Вук мисли да је све песме о

Устанку Вишњић сам испевао. Од њега је Вук забележио песме: „Смрт Краљевића Марка“, „Почетак буне против дахија“, „Кнез Иван Кнежевић“, „Бој на Мишару“, и још неке друге.

Поред ове двојице Вук још спомиње неколико певача, као Старца Милију, за кога вели да је знао много песама о ускоцима и хајдуцима. „Сва му је глава“ — вели Вук — „била исечена тукући се негде с некаквим Турцима на Косову“.

Сличан је Милији старац Рашко, „који је у почетку српске буне на дахије добежао у Србију“. Од њега је Вук забележио песме: „Зидање Скадра“, „Смрт Душанова“, „Урош и Мрњавчевићи“, „Зидање Раванице“.

Од слепца гуслара Гаје Балаћа, родом из Лике, који је био дошао у Србију, забележио је Вук у Крагујевцу 1830 већи број песама, између осталих „Старину Новака и Кнеза Богосава“. Од Грује Механџића из Сентомаша у Бачкој забележио је „Женидбу Ђурђа Чарнојевића“, од неког Рова, момка кнеза Јована Обреновића песме: „Браћа и сестра“ и „Бог ником дужан не остаје“. Од слепице Степаније из Јадра забележио је песме: „Свечи благо дијеле“, „Свети Никола“, „Свети Саво“, „Царица Милица и Владета војвода“.

То су главна имена, која Вук спомиње и од којих је забележио песме, поред још неких певача, међу којима има и хајдука, какав је био и његов најбољи певач Тешан Подруговић.

Бележење народних песама и њихово кодификовање — како га данас ми пред собом имамо, уследило је у доба када је цветање и хероичко осећање у стварању народне песме већ било прошло. Не само то, него је од Вуковић времена до данас живот народне епике знатно други. Епска песма, истина, живи још и данас у народу, али она није више живи извор воде, она је само угледање на штампане народне а под јаким утицајем и уметничке песме. И дух данашњег гуслара није више хероички, он је само историјски.

IV. О ФОРМИ НАШЕ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ

(Метрика народних песама)

„Пјесништво, код којег се год народа по себи развило, било је то свагда упоредно с музиком: управо не имамо ни помислити, да би човек измислио стих, да га није хтио пјевати.“ Ове врло значајне, и у основи тачне речи налазимо у расправи проф. Пера Будмани-а: „Још један покушај о нашој народној метрици“ — (Извешће дубровачке гимназије, год. 1876). — Сасвим је исправно мишљење, да је стих наше народне поезије истекао из мелодије и да само са мелодијом добива свој прави ритам.

Анализа народнога стиха доказује да је он такве природе. Ритмичка структура колико десетерачке песме толико бугарштина то доказује.

С обзиром на дуљину стиха уопште треба истаћи у првome реду једну врло карактеристичну појаву, а та је, да је у епској поезији свих народа владао одужи стих: у Грка хексаметар, у старој индијској еници дуги шеснаестерац, у Латина сатурнијски стих, у старонемачком епу нибелуншки стих.

Наша народна епска поезија, уколико нам се до данас сачувала, испевана је једним делом у шеснаестерцу или петнаесторицу, а већим делом у десетерцу. Према томе можемо закључити, да су то епски стихови наше традиционалне књижевности.

Епске песме испеване у шеснаестерцу или петнаестерцу. (ређе четрнаестерцу) зовемо „бугарштинама“. Према најновијим резултатима у проучавању тога назива, он нема везе — како се раније погрешно мислило — са браћом Бугарима ни са глаголом бугарити који значи жалостиво певати. Иако „бугарин“, „бугарштина“ нема етничко него социјално значење.

У првome реду треба истаћи да је тај назив настао у Далмацији, јер је и употребљен у далматинској приморској књижевности. У доба, када га код Хекторовића налазимо, половина XVI столећа, изгледа да је већ дуго био уобичајен, јер Хекторовић када каже да му Паскоје и Никола „бугаре“

песму „на српски начин“, он не додаје никаква коментари ни за један ни за други израз, што значи, да је то већ познат начин певања тих познатих песама. Према томе „српски начин“ значи исто што и певање „бугарштица“. XVII столеће нам је оставило једну пригодну песму Јурја Крижанића, коју он зове „даворија“, а на латинском »eros heroicum« (штампана у књизи »Triumphus Caesareus-Polyglotus, Rim, 1655. а почиње :

„Кликните ми силна цара, мила братјо и дружино,
Начни, море, даворију, или ћу ја запети.“

Очито је, да се Крижанић повео за облик бугарштица, што их и сам помиње у својем крају, и он додаје уз ову реч „српски“ латински додатак »modi et styli Sarbiacis«. Стара народна песма, дакле, има уз име бугарштица и атрибут „српски начин“, и то у XVI и XVII столећу у Далмацији и Хрватској.

Срби, наиме, који су се, нарочито после Косова, померали под навалом турском преко Босне и Хрватске и са копна силазили у Приморје, донели су собом народне песме, које су се од тада певале и препевале на Приморју и с временом усвојиле и неке талијанизме у свој речник и попримиле и неке италијанске конструкције у своју синтаксу. Једино тако можемо да разумемо откуда те песме. „бугарштице“, никле на Приморју, певају о Косову и његовим јунацима и о српским манастирима. Што помињу поред српских и јунаке „Угричиће“ то је отуда, што су се поред Приморја певале и по унутрашњој Хрватској која је била у најужем додиру са Мађарима.

Романизовани Приморци, чији су се обичаји не само у животу него и у певању разликовали од оних на копну и у Загорју, нарочито од обичаја и начина ових досељеника, назвали су их по свом обичају „вулгарес“,¹⁾ а њихове песме и начин певања у старијем романском језику »*carmen vulgare*« или на италијанском »*poesia volgare*« за разлику од »*poesia latina*« па би према томе реч бугарштица значаја исто што и пучка, народна песма. Народна етимологија је врло лако,

¹⁾ Простонародни.

мењајући иницијалско *v/b*, од „вуггарес“, преправила у буггарес; „вуггар“ у „буггар“. Разуме се, да је тој коштаминацији вуггар=буггар=бугар много допринела та околност што је у Приморју увек било међу радним светом у Бугара, а и што ове песме понајвише опевају жалосне догађаје и у свом дугачком стиху дају утисак бугарења, жалопојног начина. Тако се ова етимолошка измена почетних консонаната уз помоћ живог сећања на братски народ који се зове тако и глагола бугарити, лакше могла да изведе.

У овим песмама најобичнији је стих шеснаестерац и петнаестерац. У првоме је цезура иза осмога, у другоме иза седмога слога :

Цвиљу то ми цвилијаше || дробна птица ластавица

Када ми те зачују || моје име кликујући.

Нарочита карактеристика код бугаршлица јесте припев који је скоро редовно од 6 слогова, а има чисто музикални лирски значај. Он долази иза првог стиха песме, а даље иза сваког другог, врло ретко из четвртог, шестог или иза више стихова. Има песама, а те су ређе, када следи припев иза сваког стиха. (На пр. у песми „Мајка Маргарита“) као у тужбалица. Редовно песма завршава без припева.

Припев иза сваког стиха:

„Јер када ми он дојде у Приморје валовито,
оно младо дите,

На њега се намири липа Цвите приморкиња,
на то младо дите. Итд.

или после другог:

„Давори ми, дивојко, буд' проклета срећа твоја!
Да ли хоћеш ти данас до два брата погубити,
Два Јакшића брата!“

Паке себе ханџаром у срдашце ударио.
Ту је њега црна земља и без душе дочекала,
Јакшића јунака.

Завршетак:

Оба су ти мила брата цић дивојке погинула.

Има и таквих бугаршлица које немају никаква припева. Бугаршлице опевају исте мотиве и историске догађаје које и десетерачке песме. Што у њима нема спомена о преткосовским јунацима, не смео се чудити кад знамо да се од тог богатства народне епике, која је цветала најмање пуна три

столећа, а изгубила се у XVIII столећу, сачувала тек једна стотина песама.

По своме стилу бугарштите одају много више него ли десетерачке утицај феудалнога живота. Отменије су и господскије, краће су од десетерачких, без конвенционалног епског понављања, а дугачак стих одаје наративну мирноћу и витешко достојанство.

У десетерцу је испеван највећи број сачуваних народних јуначких песама. Ако се узме у обзир и то, да је у њему испевано велико мноштво и лирских народних песама, онда можемо да кажемо да је десетерац најглавнији стих наше народне поезије.

У њега је десет слогова, који су цезуром подељени у два дела. Први део се редовно састоји од четири слога, други од шест:

Кота тражиш		по разбеју млада?
Свилен калпак		оковано перје.

Једини метрички закон који је доследно спроведен у овоме стиху јесте тај да је састављен од 10 слогова, дакле карактер му је строго силабички. У осталом композиција му је прилично слободна. Акценат је потпуно слободан, скоро исто онако као и у прози. Ако поменемо још и то, да је слог пред цезуром редовно, а последњи слог у већини случајева ненаглашен — онда смо казали све шта се о акценту у нашем стиху може да каже.

Када то имамо на уму, а с друге стране видимо како је ритам десетерца неповређен, ма како акценат у њему био распоређен, другим речима, да је произвољност акцента у њему онаква као и у прози, а да у том стиху ипак има ритма, стојимо пред непобитним доказом да у нашој версификацији владају искључно силабички принципи.

За њих је Вук Караџић кратко, једноставно али са невероватном проницљивошћу дао потврду и карактер у овим речима: „Песме се... казују као кад човек чита из књиге, тако да се познају и стих и одмор“. То значи: бројање слогова, да

би се одредио, одржао и осетio завршетак једнога и прелаз на почетак другогa стиха. За то је потребан одмор, а он је ту и природан, јер је у нашој поезији класично правило, да је сваки стих за себе једна ритмичка јединица, једна целина колико ритмички толико и по смислу једна заокружена мисао или слика.

Поред одмора на крају, одржава се и одмор у средини стиха, који несвесно, спонтано помаже ритмичко бројање слогова. Низ ових ритмичких јединица са одмором у средини и одмором на крају стиха изводи ритам који у овом својем једноставном али сигурном оквиру садржи и оживљава грађу испевале песме. Јасно је дакле, да основа ритму народног стиха нити је акценат нити је квантитет, већ су то: ритмички акценат, независан од акцента и квантитета, одмор у средини и на крају стиха, и сталан број слогова.

Тај ритам који носи у себи своје специфичне арсе и тезе, јест ритам певања народних песама. Певање је дакле основа народне версификације.

V УТИЦАЈ НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ НА УМЕТНИЧКУ

Ако пажљивије посматрамо развитак наше писане књижевности, њене поједине епохе, нарочито од Ренесанса па до романтизма прве половине XIX столећа, опазићемо да је већином цветање и опадање у вези са утицајима народне епике и лирске поезије. Два јака елемента боре се истовремено у тражењу литерарних форми пуна четири столећа. Утицаји страних класичних дела велики су, а с друге стране народна поезија имала је већ своје облике толико развијене и садржину пуну светлих појава из домаће историје; имала је и лирику у најсавршенијој форми, за коју каже Сижгорић да се може да мери са еротиком Катула и Проперција. У епохама, где су се ова два смера сродили, уметничка поезија је дала своја понајбоља дела.

Већ на освитку наше ренесансне књижевности, покрај XV и на почетку XVI столећа испреплеће се народна и уметничка поезија. То показују јасно песме првих наших Трубадура, чија су нам имена остала записана: Сишка Менчетића (1457—1527) и Ђоре Држића (1461—1501), (колико ли је

било оних грубадура чија имена никада нису била ни помечута ни забележена!)

Песме Ђоре Држића спјеване „на народну“ само су један мали део онога блага што се у то доба проносило певањем, гитаром и гулама. Можемо са сигурношћу казати, да није било ових веза са народном поезијом, да није било ове велике песничке традиције и израђених облика ове поезије, књижевност писана на народноме језику не би се могла да појави и развије, нарочито у ово доба када је писати стихове на латинскоме језику значило имати удела у оној великој заједници у којој су владала најкрупнија имена препородитеља људскога индивидуалитета и слободе духа. Али није то само било у Дубровнику; цела Далмација од Раба до Котора дише у овој свежој атмосфери.

На острвима се најјаче осетио тајанствени утицај. Ту се, изгледа најјаче испреплетла народна поезија са уметничком. На острву Хвару су забележене и најстарије бугарштите. „Робиња“, драма Халибала Луцића (око 1485—1553) и идилички епос Петра Хекторовића (1487—1567) прожети су духом народне епике XVI столећа. У својој драми „Робиња“ Луцић је обрадио мотив како су Турци заробили кћер хрватскога бана Власка, унуку бана Блажа Мајера, и како ју је ослободио унук бана Мирка Деренчина. Још у песничко време певала се народна песма о бану Деренчину, кога — каже и сам песник — „вас свит у писних поvida“ — а још и данас се у тим крајевима пева песма о „Робињци“. Јасан доказ да се Луцић у стварању најстарије наше драме световно-романтичног карактера угледао на народну песму.

Ова драма заузима врло важно место у историји нововеке европске драмске књижевности, јер је један од првих и најбољих примера драме са световно-романтичном садржином. У томе правцу је требало да се наша драма даље развија и да дође до праве националне форме до које је допрла шпанска и енглеска драма.

Али, каже Крајцнах: „Један даљи развој у овоме правцу био је немогућ већ и услед моћног утицаја италијанских узора тако, да су народне традиције, које су у старијој народној епизи на изванредан начин дошле до свог изражаја.

LXIV

за драму остале неискоришћене". (W. Creizenach: Gesch. d. neueren Dramas. II/1 p. 509).

Да је и на Хекторовића био утицај народне песме од великог значаја, види се не само по томе што нам је забележио две бугарштите и једну баладу, већ и по његовом епосу. Демократизам и реализам овог приморског аристократе и његову хуманост са људима из народа, припроститим рибарима, створиле су својим утицајем народне песме, за које он каже да му „веде мило у срцу још звоне“, а које пева народ у коме — каже песник — мудрост и врлина.

„ — — — — — отајно прибива
законо и злато ко земља покрива“.

У доба, дакле, када је на приморску нашу књижевност био велик утицај италијанске поезије, Хекторовић пише самониклу, природну, искрену, реалистичку рибарску идилу, једну од најбољих те врсте у европској поезији XVI столећа.

Средином XVIII столећа, у доба када је однос између народне и уметничке поезије био претрнут јаким утицајем италијанске поезије, један сиромашни певач, духа убогара Фрање из Асиза, „скитао се гулама од Скадра до Задра, од Мостара до равних Котара“ — Андрија Качић-Миошић (1690—1760). Тај велики пријатељ народа и човечанства, који је у своје тешкоме животу гледао само муке и у песми тражио утехе за себе и за свој народ, патио је и радио целога живота за сироте и убоге, али и за њега су се обистиниле оне Хорацијеве речи:

Neu nefas!
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi!

Док је био у животу, не признаше му ни заслуге ни врлине, него му живот очемерише презиром и злоћом. Само народ — сиромаш народ, заборављен и запуштен дао му је признање, читајући и певајући скоро три пуна столећа своју историју и витешка дела својих прадедова у његовим песмама. Качић је први од наших књижевника који је познао у целини народну поезију путујући од места до места, да сам чује народног певача. Усвојио је дух народне епике, њезину дикцију и форму тако, да је он, кад је, препевајући песме, кушао да

их враћа историји, могао да спроведе тежак и мучан компромис митскога са историским елементом.

У „Разговору угодном парода словинскога“ само су три песме које је записао онако како их је у народу чуо, остале су све испеване у духу народне епике са историском подлогом. Он задивљен величином свога задатка каже:

„Ко ће скупит по небу облаке,
Ко л' испиват по свиту јунаке?...

а на домаку живота, у последњој својој песми, када је осетио да су му руке малаксале, завршује резигнирано:

„И да си ми здраво Миловане,
Бога моли, остави мејдане;
Све је ништа, све ће у прах поћи,
Грихе плачи, ваља к Богу доћи“.

У славонској књижевности XVIII столећа јак је утицај Качићеве и народне поезије. Ипак забележених народних песама нема до само једне, у Рељковићевом „Сатиру“ (1732—1798), популарном сочињенију у облику народне песмарице, прожетом ведрим и здравим погледом рационализма XVIII столећа. Забележена песма је једна од најлепших наших балада „Јакшићи кушају љубе“.

Карактеристично је, да се у Дубровнику при опадању његове књижевности крајем XVIII столећа појављују зборници по народу сакупљених песама, како смо то већ раније поменили. Да ли је то било само спасавање од заборава онога блага које је толико благотворно раније утицало, или је у истини био циљ да се дух књижевности која је била пала у конвенционалност и празну афектацију, обнови једином, свежином и природношћу народне поезије — у једном и другом случају доказ је интересовања за народну поезију. Она је ускоро после тога нашла свој прави култ у романтичком покрету, који се нарочито заносио култом прошлости пуне херојства, величине, ритерства и мистике.

У тој атмосфери је и наша књижевност, праћена већ израђеним формама народне поезије, дала најбоља своја дела. Ту је песник „Герскога вијенца“ и „Луче Микроkozма“, песник „Смрти Смаилаге Ченгића“, са Бранком Радичевићем, чију је поезију народна лирика оплемењила.

После пребројених и савладаних страних утицаја уне-
сених у нашу књижевност више помодним и површним схва-
тањем уметничког задатка него ли потребом рођеном из јед-
ног органски сазрелог гледања на живот, — јавља се у два
последња деценија поново један неоромантички покрет у духу
народне поезије.

VI ЕТИЧКА ВРЕДНОСТ НАРОДНИХ ПЕСАМА

Кад је народ на гуслама испевао своје песме, он је у
њима изразио своје искуство, своју филозофију, коју је ство-
рио својим животом, борбом, љубављу, добротом, и вером у
Божју правду.

То је његов закон и његова морална снага. С тога у
испитивању тога блага треба ићи трагом који је осветљен зра-
чењем из народне душе. Историја народа јесу његове песме:
хоћемо ли да га познамо, хоћемо ли и себе да познамо, треба
да познамо његову душу. Она је у његовим песмама; није ни
у Марку, ни у Милошу, ни у Рељи, ни у Иви Сењанину, него
у ономе великоме што је дало камену да говори, што је Ја-
бучицу дало крила, што је обасјало сунцем тамницу Находа
Симеона и што је кнезу Лазару проговорило кад се приволео
царству небескоме и показао да је умирање више од живота.

То су вечите идеје на којима су саздани олтари нашега
живота. Оне су песникову душу занеле, а он им је дао облик у
песмама, у миту, легенди и причама.

Историски догађаји и јунаци који су их извели, само
су материјал за једну велебну зграду, коју је народ вековима
видао, китио је својим рукама и главама, узивао се сав у сту-
бове и капители, окаменио се у каријатидама и борцима, сав-
вио се у лук моћних портала и на гробовима својим поставио
офину судбине, да пита, да тражи и одговор чека кроз векове.

Тај материјал није сврха самоме себи, већ је средство
за уметничку форму у којој има да се изрази један скривени
живот, један свет за којим ми тежимо док смо овде на зе-
мљи, и кроз уметничко дело у једној илузији оствареног иде-
ала, гледамо своје спасење, своје ослобођење како су га на-
шли Прометеј, Фауст и Данте, Наход Симеон, Лазар, Милош
и Марко.

Доброта јунака наше песме није сентименталност, ни поразна туга ни сузе исплаконе, него великодушна жртва и одрицање, умирање за другога у тишини душе.

У доброту је садржана најплеменитија филозофија живота. У њој су жртве Антигоне, Ифигеније, Алкесте, Христа Мученика, просјака Фрање из Асиза, кнеза Ивана Кнежевића, Вакона Стевана и његове љубе, Маркова брата Андријаша и јуначине Марка који оре царске друмове да нас нахрани хлебом свакидањим и који на грудима својим храни и брани нејаке орле и соколове!

Херојство јунака наше народне поезије оплемењено је високим етичким циљем у одбрани и заштити истине и правде. Песме које су их опевале приказују добро и зло нашега живота, историју победе и страдања у сукобу два космичка принципа у коме истина побеђује. То је епопеја на разделници светова, на мегдану душе и мегдану тела, у судару истине и лажи, сунца и мрака, царства земаљског са царством небеским. У Марку Краљевићу савладана је груба физичка снага унутарњом снагом правде, истине и доброте на путу у царство духовне снаге. За то царство дизао је Марко свога буздована да га одбрани и спасава у душама нашим: у душама потлачених, у душама сирота и сиромаша, који су чекали светло новог живота у коме владају правда, истина и доброта.

И док Хомерове песме опевају круту срџбу Ахилеја и патње јунака Одисеја, док Вергилије и Тасо опевају јуначко оружје, наша народна песма опева снагу душе и племенитост срца, кретање из смрти у живот.

Мучеништво је етичко ослобођење, јер је право јунаштво у слободном избору бола и умирања, без колебања и страха. Стога је у савладању бола и страха највиша етичка снага и естетичка лепота наше песме.

Наше народне гусле опевале су више од свега ову племениту снагу народних јунака. Јунаштво је рађало песму, а песма о јунацима што умреше „без голема јада“ научила је нова поколења да умиру у тој етичкој лепоти душе.

Из бола и умирања родила се снага која је смрт савладала, јер се ослобођењем душе од бола као зле судбине, уз-

LXVIII

дигла вредност једног живота који је изнад смрти, који је у непролазном царству духа.

Јунаци античких епова пркосећи смрти у распојасано-сти своје физичке снаге губе у смрти ореол моралног херојства. Они не знају за катарзу животне трагедије. Савладани силом убојитог оружја, падоше оборени смрћу која нема васкрсења. Хероји наше песме истински су мученици, јер се издиглоше изнад судбине која није могла да их обори, јер су је они у својим душама савладали. Лазар и Милош, Југовићи и њихова мајка, научили су умирати: у њиховој души рађа се царство небеско:

„Земаљско је за малено царство
А небеско увек и до века!“

Б. ПЕСМЕ

ПРВИ ДЕО: ЛИРСКЕ ПЕСМЕ

Песма сама по себи, већ у своме постању, била је један ритуалан, обредан чин. Она је у ритму игре била молитва која је благотворне силе у природи дозивала, а демонске одвраћала; певала се у свечаној игри око жртве помирице уврећеним боговима, била је свети чин, када је син земље по браздама велике матере Земље сејао семе, да уроди хлебом, када је светој Ватри ужганој од бога Сунца жртвовао плод својих руку, када је дизао своје руке к небу да из њега удари света снага Воде и потоци благословом жедна поља и ливаде цветне.

Реч, усталасана чежњом, болом, страхом и радошћу душе, у молитвеном ритму песме, била је израз свега душевног живота, била је, како каже Грим, у својој „Митологији“, благослов и проклетство.

Сва природа у свим својим појавама символ је божанских сила у њој скривених, а које су у човеку што се храни хлебом земље, пробудиле страх и поштовање и изазвале молитву, коју он говори у песми и игри. Три велике божанске моћи проговарају човеку: из дубина Земље, из неумољиве силovitости Ватре Сунцем запаљене, и из шумног појања Воде.

Стога су најсветлији међу великим данима смртног човекова живота посвећени овим неумрлим силама божанства: Новорођеном Сунцу, буђењу Природе из зимскога сна и Кресницама о Ивањдану, када је Сунце у своме правој величанству; затим молитвеним данима око Тројице и Спасовдана за благотворну кишу, да окваси и оплоди заморену, осушену и жедну утробу матере Земље.

О благодану Новорођеног Сунца или Сунчаног бога, бога „Коледа“, о хришћанскоме Божићу, маломе Новорођеноме Богу, певају се песме од „Коледа“. То већ показује њихову

велику старину. Оне су остатак обредних песама које су славиле обновљење у природи са рађањем Младог Сунца, бога светла и дана, бога свега живота, који све оплођује, јача и снажи, а коме се због тога жртвовало злато, као символ најбољег, најсјајнијег и најскупоценијег:

„Божић бата на обоја врата
Носи киту злата, да позлати врата.“

Песме коледске певале су се да испросе благослов Младог Сунца, помлађеног Бога. Са тиме је у вези и обдаривање. У овим песмама се често понављају речи, које су, природно, данас већ изгубиле свој прастари смисао: „Да се молимо за старог Бадњака, за младог Божића!“ — Горући стари Бадњак симболички представља старо Сунце, које се препорађа у новоме, младоме Сунцу, маломе Богу: Божићу.

Колико се овај обред из прастаре домовине и религије Славена до данас сачувао, види се из речи Вука Караџића: „Од прије су ишла момчад уочи Божића од куће до куће те пјевала пјесме од коледи у којима се уза сваку врсту припијева: Коледо! — Опомињем се, да сам још у детињству слушао у оваквој једној пјесми како желе да им краве буду млијечне, да намузу пун кабао млека:

Да окупам, Коледо!
Малог Бога, Коледо!
И Божића, Коледо! —

Момчад она што играју и пјевају, зову се колеђани.“

И други обред у коме се певају Краљичке и Додолске песме, остатак је прастарих обичаја. Оне се данас певају код игра које се изводе око светковина Духова и Спасовдана.

„Десет до петнаест“ лепо обучених и накићених дјевојака иду о Тројичину дне од куће до куће те играју и пјевају. Једна се дјевојка (која ваља да је лијепа и средњег раста) међу њима зове краљица, а друга краљ, трећа барјактар, а четврта дворкиња. Краљици је лице покривено пешкиром. Цијело ово коло по двије стопе у напредак ступајући, окреће

се на лијево око Краљице, пјевајући пјесме по реду стављене; при том Краљ на лијевој, и Барјактар на десној страни с лицем окренутим заврћ - коли (најстражњој у колу), и с барјаком у руци непрестано игра пред колом. У неколико минута играња Краљева и Барјактарева окрену се по једанпут обочица на своме мјесту, и по том околу цијелог кола окренувши се дођу на своје мјесто гдје опет једним окретом почну даље играти, као што и пређе.

Прва пјесма коју оне, дошавши пред чију кућу, пјевају, садржава у себи налог домаћину или домаћици да изнесу столицу на коју ће Краљица сјести; по том почну пјесме редом пјевати свима, мушкоме и женскоме, који се у кући налазе.

Пјесме су Краљичке све од шест слогова, и у пјевању свака се врста (осим прве и последње) по три пута говори, као што је прва пјесма написана. Краљице у данашње вријеме играју по Србији од Колубаре до Тимока а особито покрај Дунава; у Босни и Херцеговини тога обичаја нема. По Славонији код Срба римокатоличког вјероисповиједања још играју." (Ријечник)

Верније су сачуване и изразитије су песме Додолске. Оне су везане за обред прошње за обилату кишу, да окваси и освежи земљу и донесе плода.

За њих Вук Караџић каже ово: „Неколико дјевојака кад је суша иду по селу од куће до куће те пјевају и слуте да удари киша. Једна се дјевојка увече и обложи различном травом и цвијећем тако да се није не види ни мало, и то се зове Додола, па онда зађу од куће до куће. Кад дјевојке дођу пред кућу, онда додола игра сама, а оне друге дјевојке стану у ред и пјевају различне пјесме. По том домаћица, или друго какво чељаде, узме пун котао или кабао воде, те излије на додолу, а она једнако игра и окреће се. — У Србији су од прије у Додоле ишле по селима наше кућевне дјевојке, а сад понајвише иду Циганке, да би нешто испросиле.“ (Ријечник, под Додоле.)

У Далмацији и Котору — каже Вук — место Додола иду Припоруши. За време великих суша, а те су у Приморју од Ђурђев-дана до Петров-дана, иду од куће до куће са зеленим гранама и цвећем, те играју и певају да удари киша. Ти се момци зову Припоруше, а њихов старешина или коловођа зове се Пипац. Као код Додола дјевојку, овде увиђу њега навитином и драчом. Кад пролазе мимо кућа, свака домаћица гледа да их полије водом, а занајвише да покваси коловођу. После пјесме и игре даривају их различитим јелом.

Поред ових песама које носе на себи чисто обредни карактер, остатак су прадавног веровања и песме које певају о Сунцу, Месецу, звездама и другим природним појавама у антропоморфичкој слици и приписују им се божанске или надчовечанске особине.

Те песме је Вук Караџић у својој збирци (I књига) назвао „особито митолошкима“. У њима се сунце, месец и звезде и богови земље, воде и ваздуха приказују у брачној и породичној вези. Ту се пева како „Сунце и месец просе дјевојку“, пева се „О женидби сјајнога мјесеца“, како „Сунчеву сестру паша тиранин хоће да узме за љубовцу“.

„Да он узме сунчеву сестрицу,
Мјесечеву првобратучеду,
Даничину Богом посестриму!“ (Вук, I. 232.)

Ту се пева о „Љуби змаја огњенога“, о Вили како зида град,

„Ни на небо ни на земљу,
Но на грану од облака.“ (Вук, I. 226.)

I. МИТОЛОШКЕ

1

ПУТОВАЊЕ СУНЦА

Јарко сунце на пут полазаше,
За њим мила мајка пристајаше:
„Јарко сунце! куд ћеш на конаке?
Ко ће теби вечерицу дати?
Ко ће теби ложницу стерати?... 5
Ко ће тебе рано пробудити,
Да огријеш земљу и градове
А и ону многу сиротињу,
Голу, босу и неопасану?“

„Не брини се, моја мила мајко! 10
У Бога ћу бити на конаку,
Божја мати вечерицу дати,
Божја мати ложницу стерати,
Божја мати рано пробудити,
Да огријем земљу и градове, 15
А и ону многу сиротињу
Голу, босу и неопасану.“

2

ВИЛА ЗИДА ГРАД

Град градила б'јела вила
Ни на небо ни на земљу,
Но на грану од облака;
На град гради троје врата:

Једна врата сва од злата, 5
Друга врата од бисера,
Трећа врата од шкерлета.

Што су врата суха злата,
На њих вила сина жени; 10
Што су врата од бисера,
На њих вила кћер удава;
Што су врата од шкерлета,
На њих вила сама сједи,
Сама сједи, погледује, 15
Ђе се муња с громом игра,
Мила сестра су два брата,
А невјеста с два ђевера;
Муња грома надиграла,
Мила сестра оба брата, 20
А невјеста два ђевера.

★

3

БЛИЗАНЦИ ПРИРОДЕ

Вијер проси у југа дјевојку,
Вијер проси а југ се поноси.
Ту су ми се вјетри завадили
А студене воде помутиле, 5
До једнога Јовина бунара,
Ђе му сједи вијерница љуба,
На крилу јој три близанца сина,
Једном име: киша дивти-киша,
Другом име: сјајна мјесечина 10
А трећему: на истоку сунце.

Говорила киша дивти-киша:
„Свашта ми се обрадује, мајко,
А највише лијепа шеница.“
Говорила сјајна мјесечина:
„Свашта ми се обрадује, мајко, 15
А највише у путу путнице.“

Говорило на истоку сунце:
„Свашта ми се обрадује, мајко,
А највише млога сиротиња;
Свакога ћу, мати, огријати,
Али нећу онога јунака,
Који скуди лијепу дјевојку.“

4

ВИЛА СВЕ ЗНА

Сиње море и дубине твоје!
Нико тебе препливат ће море,
Веће вила на коњу љељену.

Коњиц вили тио проговара:
„А ти вило, по Богу сестрице!
Ће су мору највише дубљине?
Ће ли небу највише висине?
Ће ли, вило, најшире ширине?
На ком пољу највише бојиште?
Ће су, вило, најбољи јунаци?“

10

Вила коњу тио проговара:
„Коњиц љељен, мој по Богу брате!
На сред мора најдубље дубљине,
На сред неба највише висине,
На сред поља најшире ширине,
На Косову највише бојиште,
Ерцегновци најбољи јунаци,
Сарајевке најбоље дјевојке.“

15

5

ВИЛА СВЕ МОЖЕ

Злато Јово по бедему шеће,
Под Јовом се бедем проломио,
Па он сломи и ногу и руку,

Нађе му се вила лекарица,
Злато Јови ране лијечити; 5
Њега цјени вила лекарица:
„Шта ћеш дати Јово челебија,
Да ти видам твоје ране грдне?“
„А Бога ми, вило лекарице!
Даће бабо руку из рамена, 10
Даће мајка дибу некројену,
Даће браћа коња и сокола,
Даће сека танка бошчалука,
Даће љуба бисер са грхоца
А ја јунак иљаду дуката.“ 15

Бабо даде руку из рамена,
Мајка даде дибу некројену,
Браћа даше коња и сокола,
Сека даде танка бошчалука,
Љуба не да бисер са грхоца. 20

Разљути се вила лекарица,
Злато Јови ране отровала,
Боловао три бијела дана,
И умрије жалосна му мајка!

6

ВЛАШЧИЋУ ПАВЛУ ПОБЈЕЖЕ ВИЛА

Лов ловио Асан ага,
Са кметићем Влашчић Павлем,
Асан ага на дно горе,
Влашчић Павле на вр' горе. 5
Рти вука ишћераше,
Асан ага б'јелу вилу,
Па је даје Влашчић Павлу.

Моли му се б'јела вила:
„Пушти мене Влашчић Павле!

	13
Ти ћеш имат вјерну љубу.“	10
Њојзи вели Влашчић Павле:	
„Ти ћеш мени љуба бити.“	
Њему вели б'јела вила:	
„Пушти мене Влашчић Павле!	15
Љуба ће ти дјецу рађат’.“	
Њојзи вели Влашчић Павле:	
„Ти ћеш мени дјецу рађат’.“	
А да видиш Влашчић Павла,	
Он одведе б'јелу вилу,	20
Из планине своје двору	
Па је вјенча за љубовцу.	
Шњома пород изродио,	
И синове иженио;	
Кад најмлађег сина жени,	
Моли му се б'јела вила:	25
„Донеси ми моја крила,	
Моја крила и окриље,	
Да изиђем час пред дворе,	
Да окренем трипут коло,	
Коло нам је невесело.“	30
Превари се Влашчић Павле,	
Даде крила и окриље.	
Кад се вила добавила	
Своји крила и окриља,	
Окренула двапут с колом,	35
А трећи пут диже крила,	
Извија се изнад кола,	
За њом виче Влашчић Павле:	
„Врат' се амо, б'јела вило:	
Ко ће дјецу облазити?	40
Ко ли мене веселити?“	
Њему вели б'јела вила:	
„Дјеца ће те веселити,	

Ja ћу дјецу облазити,
Кад ми дјеца мала дођу
За горицу на водицу.“ 45

Пак одлеће б'јела вила
У планину ће ј' и била.

7

ЈОВАН БЕГ И ВИЛА

Пошетала Јован-беговица,
По бостану, по својему цв'јећу,
Од цвијета до цвијета сама,
Па долази калоперу цв'јету,
Калоперу тихо проговара: 5

„Калопере, јалово цвијеће!
Ни се сијеш, ни се пресађујеш
Баш ко и ја млада невјестица,
Ни се љубим, ни еврлада имам:
Ево данас девет годинаца, 10
Како сам ја за бег' Јову дошла,
Још ја неznam ће бег' Јово спава,
Ђе ли спава, ће л' се распасује;
У дан иде у лов у планину,
А у вече с коњ'ма на ливаду.“ 15

Она мисли, да нико не чује
Ал' то слуша њен мио дјевере,
Мио дјевер Јосо челебија,
Па свом брату тио проговара:
„А Бога ти, мој брате Јоване! 20
Ја ћу ићи с коњ'ма на ливаду,
А ти чувај свог бијела двора.“

То је Јово брата послушао,
Оде Јосо с коњ'ма на ливаду,
Оста Јово у бијелу двору. 25

Кад је било с вечер' по акшаму,
Разасја се зелена ливада,
Ал' ето ти виле нагоркиње,
Она носи чедо под криоцем,
Па га меће Јоси у ложницу; 30
Овако је чеду говорила:
„Ето, теби, твога мила бабе!“

Кад то зачу Јосо челебија,
Скочио се од земље на ноге,
Па потеже ноже оковане 35
И посјече вилу нагоркињу,
А узима чедо пренејако,
Па га баца небу под облаке,
На голе га ноже дочекује,
Исијече чедо пренејако, 40
Па он оде свом бијелом' двору,
Па говори својој невјестици:
„Чујеш мене, моја невјестице!
Посјеко сам твога душманина.“

Кад то зачу Јово челебија, 45
Удари се руком по кољену:
„Авај, мени, до Бога милога!
Погуби ми моју љубовницу
И мојега сина пренејачка
Златни' руку и златна перчина.“ 50

СУНЦЕ ДЈЕВОЈЦИ НЕ МОЖЕ НИШТА

Дјевојка се сунцем окладила:
„Жарко сунце, љепша сам од тебе!“

„А, дјевојко, може и то бити!“
Ето сутра Илин-данак иде,
Обуци се што год љепше можеш, 5

Па ти стани насред поља равна,
Ја ћу стати насред неба сјајна,
Па ћемо се с очим' погледати,
Видићемо ко ће потавнити.“

Када сутра Илин-данак дође, 10
Обуче се лијепа дјевојка
Сва у свилу и у чисто злато,
Обуче се штогод љепше може,
Сину лице као жарко сунце!
Она стаде на сред поља равна, 15
Жарко сунце на сред неба сјајна.

Од сунашца гора увенула,
И студена вода пресанула,
Од дјевојке ништа не увену,
Већ јунаку, кога је љубила 20
Увенуло срце од сунашца,
И у руци стручак босиока.

II. ОБРЕДНЕ

БОЖИЋ

Поручује Божићева мајка:
„Тамо ћу ви послати Божића,
По Божићу три ките цвијећа:
Једна кита здравља и весеља,
Друга кита мира и погодбе, 5
Трећа кита вина и пшенице.

Која кита здравља и весеља,
Метните је у двору вашему,
Да ст' у двору здраво и весело;
Која кита мира и погодбе, 10
Њу метните у селу вашему,
Да с' у селу мирни и погодни;
Која кита вина и пшенице,
Метните је у росне ливаде,
Да ви вина и шенице рађа.“ 15

УОЧИ БОЖИЋА

Жарко сунце Даницу дозива:
„О Данице, моја сестренице!
Ја те зовем и молим братински;
Сутра нам је Христово рођење,
Кад са зором на исток изиђеш, 5
Причекај ме на истоку, секо,
Ваља сутра играт' на весељу.“

Сека брата послушала свога
И Даница причекала сунце,
Десила се с братом на весељу. 10
Кад виђеше Христово рођење,
Од радости трипут заиграше,
Све по реду: на истоку сунце
И са њиме Даница сестрица
И остале по небу звијезде. 15
Редом пјева Даница и сунце:
Слава Богу и Богородици!
Чудно ти се украси весеље,
А на здравље роду христјанскоме, 20
Да га славе до вијека славно.

11

НА БОЖИЋ

Једна сека, што м' по двору шеће,
Двором шеће и дворове мете;
Друга сека, што му винце точи,
Винце точи и винце му служи; 5
Трећа сека, што му овце чува,
Овце чува, и овце му јањи.

Што је сека, што му двором шеће,
Двором шеће, двором попијева:
„Моји двори од срме сковани!
Јутроске сте златом позлаћени; 10
Мајка синка дочека на руке,
Сину жарко по свијету сунце,
Свему роду радост и весеље.“

Што је сека што му винце точи,
Винце точи а винцу говори: 15
„Рујно винце, насмијано лице,
С тобом ће се славити здравице,
Јутрос ми је мог брата рођење,
Свему роду радост и весеље.“

21

Што је сека, што му овце чува,
Чува овце, а гледа у сунце:
„Жарко сунце, огри моје дворе,
И бијеле испод двора овце,
Нек се моје запландују овце,
Док ја одем мом бијелом двору
И поведем овцу јаловицу,
Јутрос ми је мог брата рођење,
Свему роду слава до вијека
И народу радост и весеље.“

25

12

ШТА СЕ СЈАЈЕ?

Шта се сјаје у селу малену?
Ил' свијетли на прозоре сунце?
Ил' чобани пожар прижегнули?
Ил' ђевојке бошчалуке везу?

Не сјаје се на прозоре сунце,
Ни чобани пожар прижегнули,
Ни ђевојке бошчалуке везу;
Већ се сјају три Божића дана,
Што су дошли село походити.

5

Први данак донио весеље,
И народу нову ђеисију;
Други данак донио дарове,
Свуда хода и свуда дарива;
Трећи данак здравље доносио,
Да је село здраво и весело.

10

15

13

ТРИ ТИЦЕ С НЕБА

Три су тике с неба долећеле,
У поноћи уочи Божића,
Честитале Божић Ришћанима,

Ришћанима носе с неба даре:
Једна носи гроздак од лозице: 5
Да се Срби понапију вина;
Друга носи класак од шенице,
Да Српкиње мијесе погаче;
Трећа носи брацког миробожја, 10
Да се Срби и грле и љубе,
У љубави један другом вика:
„Мир је Божи! е се Ристос роди.“

14

ПЕСМЕ КРАЉИЧКЕ
КОД КРАЉЕВЕ КУЋЕ

Краљу, светли краљу!
Краљу, светли краљу, лељо!
Краљице банице!
Краљице банице! 5
Краљице банице, лељо!
Устај те пошетај,
Устај те пошетај,
Устај те пошетај, лељо!
Од двора до двора, 10
Од двора до двора,
Од двора до двора, лељо!
До царева стола,
До царева стола,
До царева стола, лељо!
Где цар вино пије, 15
Где цар вино пије,
Где цар вино пије, лељо!
Царица му служи,
Царица му служи,
Царица му служи, лељо! 20
Из златна кондира.

ДЕВОЈЦИ

Овде нама кажу
Мому неудату;
Јал' је ви удајте,
Јал' је нама дајте,
Да је ми удамо 5
За Ивана ђака,
Попова нећака,
Који пером пише
По орлову крилу,
Те он записује 10
Очи девојачке
И лице јуначко.

ГОСПОДАРУ

Господар госпођи
На крилу заспао,
Госпођа га буди
У очи га љуби:
„Устај, господару!
Сабља ти се вади 5
На три нова града;
У три нова града
Три синцира робља.“

ГОСПОЂИ

Заспала госпођа
Под жутом неранцом,
Господар је буди,
У очи је љуби:
„Устани, госпођа!
Краљице су дошле; 5
Дај, да дарујемо;
Нећеш много дати:

Краљу врана коња,
А краљици венце,
Венце и обоце;
Младом барјактару
Свилену кошуљу,
А белој дворкињи
Бурму позлаћену.“ 10
15

15

ПЕСМА СПАСОВКА

Виша је гора од горе,
Највиша Ловћен планина!
У њој је трње и грабље,
У њој су сн'јези и мрази
У свака доба годишта; 5
Виленски у њој станови,
Свећ' виле танце изводе.
Јунак ми коња јездеше,
Предрагу срећу искаше; 10
Виле ми њега виђеше,
Јунака сташе дозиват':
„Овамо свраћај јуначе!
Твоја се срећа родила,
Сунчаном ждраком повила,
Мјесецем сјајним гојила, 15
Зв'јездама сјајним росила!“

16

ПЕСМЕ ДОДОЛСКЕ

1.

Наша дода Бога моли,
Ој додо, ој додо ле!

25

Да удари росна киша,
 Ој додо, ој додо ле!
Да покисну сви орачи,
 Ој додо, ој додо ле! 5
Сви орачи и копачи,
 Ој додо, ој додо ле!
И по кући пословачи,
 Ој додо, ој додо ле! 10

★

2.

Ми идемо преко села,
 Ој додо, ој додо ле!
А облаци преко неба,
 Ој додо, ој додо ле!
А ми брже, облак брже, 5
 Ој додо, ој додо ле!
Облаци нас претекоше,
 Ој додо, ој додо ле!
Жито, вино поросише,
 Ој додо, ој додо ле! 10

★

17

ПЕСМА ПРПОРУШКА

Прпоруше ходиле,
Терем Бога молиле
Да нам даде кишицу,
Да нам роди година
И пшеница бјелица 5
И винова лозица!

Даруј нама, стрико наша,
Оку брашна, стрико наша,
Бублу масла, стрико наша,
Рунце вуне, стрико наша, 10

Један сирчић, стрико наша,
Шаку соли, стрико наша,
Два-три јајца, стрико наша!

— Остај збогом, стрико наша,
Која си нас даровала! 15

18

МОЛИТВА ПРЕЧИСТЕ ГОСПОЂЕ

Молила се пречиста Госпођа:
„Кијавето, моје мјесто свето,
Којено си од Бога зачето,
Даруј мене кључе од потаје, 5
Од небесних онијех висина
И онијех дубилских дубина,
Да затворим дубинске дубине,
А отворим небесне висине,
Ослободим на мору мрнаре,
А у пољу уморна орача, 10
А у путу гладнога путника,
А у гори мучна чобанина,
А у селу јадна сељанина,
А у кући жењена кутњика
И свакога правог ришћанина.“ 15

III. ПОРОДИЧНЕ

УДАЈА НА ДАЛЕКО

Под оном гором зеленом
И под највишом планином
Врани се коњи играју,
Под собом јаме копају,
Сребрна седла ломљау, 5
Злаћене узде трају,
Далек' се путу надају,
По лепу Јану девојку.

А Јана седи, те плаче;
Теши је мила снашица: 10
„Не плачи, Јано, заово!
Када су мене гледали,
Онда су вишње саћене;
Када су мене просили, 15
Онда су вишње цватиле;
Када су мене водили,
Онда су вишње зубане.“

ВОДИТЕ МЕ ПО ДЈЕВОЈКУ!

Коњ завришта на ливади.
Чујте људи, што коњ вели!
Коњиц вели и говори:
„Седлајте ме, уздајте ме;
Водите ме по дјевојку, 5

По дјевојку, по Ивану
А по снаху Стјепанову.“

— „Је л' далеко та дјевојка?“ —
„Нит' је близу нит' далеко,
Добру коњу за дан хода, 10
А јунаку за два дана.“

— „Је ли л'јепа та дјевојка?“ —
„Нит' је ружна нит' лијепа:
Из чела јој сунце сија
Из образа мјесечина.“ 15

— „Је л' висока та дјевојка?“ —
„Нит' је ниска, нит' висока:
Добру коњу до стремена,
А јунаку до рамена.“

21

ЧИЈ ЛИ ЋЕ И' ДВОРИ ДОЧЕКАТИ?

Сеја брата на сунашце звала:
„Ајде, брате, на сунашце јарко,
Да се јарка сунца нагријемо
И лепоте красне нагледамо, 5
Како језде кићени сватови!
Благо двору, у који ће доћи!
Чиј ли ће и' двори дочекати?
Чија л' мајка даром даривати?
Чиј ли братац вином напојити?
Чија л' сеја међу њима бити?“ 10

Братац сеји тио одговара:
„Сејо моја, буди ми весела!
Наши ће и' двори дочекати,
Наша мајка даром даривати,
А ја ћу и' вином напојити, 15
Ти ћеш, сејо, међу њима бити.“

ШТО СЕ СЈАШЕ ПРЕКО РИСНА ГРАДА?

Што се сјаше преко Рисна града?
Ал' је сунце, ал' је јасан мјесец?
Ал' је саја међу терзијама?
Ал' је злато међу златарима?
Ал' је ћерћев међу везиљама? 5
Ал' јабука од сувога злата?
Ил' су оно два камена драга? —

Нит' је сунце, нит' је сјајан мјесец,
Нит' је саја међу терзијама,
Нит' је злато међу златарима, 10
Нит' је ћерћев међу везиљама,
Ни јабука од сувога злата,
Нит' су оно два камена драга,
Нег' је снаха међу ћеверима;
Колико је дивна и лијепа! 15
Чело јој је висока планина,
У лицу је б'јела и румена,
Из далека двору свјетлост дава.

БОГА МОЛИ ЛИЈЕПА ЂЕВОЈКА

Бога моли лијепа ђевојка:
„Дај ми Боже, да огрије сунце.“

Бог јој даде и огрија сунце,
Пак ђевојка поступи пред сунце,
Те се сунцу поклања у лице, 5
Сунцу клања и сунцу говори:
„Жарко сунце, јеси л' уранило?
Јеси л' моје дворе огријало,
Бе ми драги хладно пије вино?
Је л' ми мио драги уранио? 10

Je л' се хладна вина напојио?
Je л' на винцу здравицу здравио?
Je л' у томе мене поздравио?
Je ли моје свате опремио?
Играју ли коњи по сјеверу?
Сјају ли се токе на ђеверу?" 15

Жарко сунце цури одговара:
„О ђевојко, скоро испрошена!
Синоћ ти се срећа задобила,
А јутроске крила разавила, 20
Са крилима тице соколови,
Сјаје им се крила накићена,
А вијају пера поткићена.
То не биле тице соколови,
Веће твоји кићени сватови; 25
Што су њима крила накићена,
То су сјајне токе на прсима;
Што с' вијају пера поткићена,
То су њима златни барјактари,
И у рукам' крстати барјаци, 30
Скоро ће ти у дворове доћи.“

24

СЕСТРА ИЗБАВЉА БРАТА

Синоћ писмо у Дубицу дође
Да се купе млади Дубичани,
Да одлазе на цареву војску.
Неког тражи стар отац и мајка,
А некога братац и сестрица, 5
А Јована нико ни од куда,
Већ његова једина сестрица.

Кад су они на по пута били,
Враћали се млади пратиоци,
Не враћа се сеја Јованова
Прати брата до сињега мора. 10

Кад су дошли мору на брегове,
Сузама је замутила море,
А јауком устављала шајке.

Ту су Турци милостиви били,
Измеђ' себе тихо говорили: 15
Мили Боже, мила брата сеји,
Да пустимо мила брата сеји,
Не би л' нам се избистрило море,
И лагане покренуле шајке. 20

Пустили су мила брата сеји,
Одмах им се избистрило море,
И лагане покренуле шајке.
Оду шајке морем пливајући
А сестрица с братом пјевајући. 25

25

НАЈВЕЋА ЈЕ ЖАЛОСТ ЗА БРАТОМ

Сунце зађе за Невен за гору,
Јунаци се из мора извозе.
Бројила их млада Ђурђевица,
Све јунаке на број набројила, 5
До три њена добра не наброји:
Прво добро Ђурђа господара,
Друго добро ручнога ђевера,
Треће добро брата рођенога.

За Ђурђем је косу одрезала,
За ђевером лице изгрдила, 10
А за братом очи извадила.
Косу реже, коса опет расте;
Лице грди, а лице израста;
Али очи не могу израсти,
Нити срце за братом рођеним. 15

БРАТ ЈЕ ДРАЖИ ОД ДРАГИЋА

Мајка је Мару
Преко мора звала:
„Ходи, Маре моја,
Ако си опрала!“
„„Нисам, мајко моја,
Ни добро почела!““ 5
„Ча си ми ти, Маре,
Летни дан делала?“
„„Пол' мора сам, мајко,
Рожице тргала!““ 10
„А си јих ти, Маре,
Чуда натргала?“
„„Обе руке, мајко,
И оба рукава!““
„Кему си јих, Маре, 15
Највећ даровала?“
„„Брајну сан јих, мајко,
Бродић накрцала,
А љупчићу сан јих
Фацол навезала!““ 20
„Зач јих ниси, Маре,
Љубу највећ дала?“
„„Зач љупчића ћу си
Друга добавити,
А брајнића нећу 25
Никад ниједнога!““

ШТО СИ, МАЈКО, УЋУТАЛА?

(Тужбалица)

Што си мајко ућутала,
Што с јадима не говориш?

	35
Говорићу, а да шта ћу, Све овако док сам жива! Иде мајка кукајући	5
И по леду и по снијегу. Снијег бродих, сузе роних, Сина тражих да га нађем, Не могох га, мајка, наћи.	
Ја отиђох у планину, Ту му ледну кућу нашла. Кућо моја испражњена! У планини и пустињи, Ђе му мајка доћ' не може, Сваког дана и неђеље.	10
Да са сином ико има, Мање би ми јада било! Туда нико не долази, Осим вуци и бауци И несретни гавранови, Те јуначке кости носе.	15
Кад ми Петар погинуо, Мајци срце извадио! Не би брата од индата, Ни човјека племеника, Да уграби дели сина, Да га Турци не сијеку, Да му лице не нагрде; Не би брата ни рођака, Ни милога пријатеља, Да уграби рањеника, Рано, сине, до вијека! Да напоји ладном водом, Да увије ране грдне, Дако би ми преболио, Јопет чету предводио, Но га Турци сасјекоше, Дивно лице нагрдише,	25
	30
	35

Грб и сабљу однијеше,
Златне крсте и медаље, 40
А јунака нагрђена,
У планини оставише;
Седам пуних дана био,
У планини несахрањен;
Сабљо, сине, браће твоје, 45
Моје сунце утавњело,
У планини остављено!

Оде мајка да га види,
Не вјерова дугу јаду,
Док не виђе кућу ледну; 50
Познах кућу сина мила,
По висини стаса дивна,
Дико моја у племену!

Дуги данак сина кумих:
Проговори штогод, сине, 55
И нареди мајци твојој,
Шта ће црни родитељи?

Ништа с мајком не говори,
Нит' ми кућу он отвори...
Вас дан кумих, камен љубих, 60
Док на брдо сунце паде,
Ја закумих друштво моје:
Остав'те ме, а ви ајте,
Да ја ноћим у планини,
Код Петрове ледне куће! 65

Ноћити ми не дадоше,
Остаде му кућа сама,
Кукај мајко до вијека!
Одох кући кукајући,
Док сам дошла не престала, 70
К'о што нећу док сам жива.
Па кад црној кући дођох,
Изишао црни отац,

Он ме пита кукајући:
Је л' ми штогод Петар посл'о,
Ја ли карту, ја ли поздрав? 75

Нити те је поздравио,
Нити ишта наредио,
Нит' је с мајком говорио.
О мој Петре, очи моје,
Моје сунце на истоку! 80
Што залади стару мајку,
Сунце сине!

Кад изгрије сунце јарко,
Те изиђе на истоку,
Ја изидем пред злу кућу, 85
Па погледам јарко сунце,
Мајка рече: Благо мене,
Сад ће мене Петар доћи!
Кад погледа стара мајка,
Је л' се јунак помолио, 90
На свом вранцу крилатоме!
Не сјаји се грб ни капа,
Не звечи му оштра сабља,
Сабљо сине!

Браћи крила обломљена, 95
Обље очи извађене!
Скупљају се капетани,
Нове даре добијају,
Ти ми лежиш у камењу,
На тебе ми тешке ране, 100
Тешке ране невидане.
Да је једна или двије,
Па да има и четири,
Мајка би се понадала,
Мог'о би се с њима носит', 105
Е си јунак добар био,
— Мргав си се осветио, —
Мог'о би их пребољети.

Но су ране небројене,
Од сабаља и пушака. 110
Мој делијо дома мога,
Срце сине!

Оружје ти порђало,
Дивно руо потамњело, 115
Књиге паук попануо,
Црне карте угинуле,
Не долазе кући твојој,
Нити тебе, ни од тебе,
Да ти наде мајка нема,
Да ћеш откуд кући доћи. 120
Куку мене кукајући,
Тебе сине чекајући.

28

БЕ СИ МИ СЕ ОПРЕМИО?

(Тужбалица)

Бе си ми се опремио,
Срећо моја!
Је ли ово зла истина,
Мили Боже!
Да се радост и весеље 5
Наше веље!
Замијени са жалости
И сузама.
Теке кућу обрадова,
Мој Обраде! 10
Тужно срце овесели,
Зло весеље!
Како ћемо обикнути,
Сад без тебе!
Ниђе нико сем Остоје, 15
Сиротнога!
И два пања крај огњишта,
Гром нас био!

	39
И премладе мајке твоје, Леле њојзи!	20
Што јој крила ти испразни, Благо моје!	
Мој цвијету из ливаде, Миришљави!	25
Дивно л' бјеше процаптио, Ружо моја!	
Мој љељене из горице, Мој Обраде!	
Мој славују из шумице, Рано моја!	30
Мој голубе из кафеза, Ками нама!	
Лиш' Остоје сиротнога, Јао срећо!	35
Пружи баби руку златну, Благо моје!	
Отвори ми црне очи, Црна надо!	
Па окрени наоколо, Тужно коло!	40
Шта би тебе изненада, Празна надо!	
Зла стријела уграби те, Не било је!	45
Из наручја мајчинога, Њојзи леле!	
Мало ми је уграбила, Деветоро, Бог је клео!	
Мишљах јаде затурити, Ја жалосна!	50
Но ми ране ти понови, Зли понове!	

НА ЖАЛОСТ МАТЕРИНУ И БОГ СЕ СРДИ

Кад умрије дијете Јоване,
Дуго ми га жаловала мајка —
Дуго, дуго, три године дана!

На то ми се сам Бог расрдио;
Па он пита дијете Јована: 5
„Што су твоје утрнуле св'јеће?
Што ј' на теби мокра кошуљица?“

Проговара дијете Јоване:
„Што су моје утрнуле св'јеће,
То с' уздаси моје миле мајке; 10
Што је моја мокра кошуљица,
То су сузе моје миле мајке.“

IV. ЉУБАВНЕ

НЕСРЕЋНА ДЕВОЈКА

Девојка јунаку прстен повраћала:
„Нај ти прстен, момче, мој те род не љуби,
Ни отац, ни мајка, ни брат, ни сестрица;
Ал' ме немој, момче, на глас износити,
Јер сам ја сирота, несрећна девојка: 5
Ја босиљак сејем, мени пелен ниче.

Ој пелен, пеленче, моје горко цвеће!
Тобом ће се моји свати накитити
Кад ме буду младу до гроба водити.

СРПСКА ЂЕВОЈКА

У Милице дуге трепавице,
Прекриле јој румен јагодице,
Јагодице и бијело лице.

Ја је гледах три године дана,
Не могах јој очи сагледати, 5
Црне очи ни бијело лице,
Већ сакупих коло ђевојака,
И у колу Милицу ђевојку,
Не бих ли јој очи сагледао.

Када коло на трави играше, 10
Бјеше ведро, пак се наоблачи.

По облаку зас'јеваше муње,
Све ђевојке к небу погледаше,
Ал' не гледа Милица ђевојка,
Већ преда се у зелену траву. 15

32

ГОРА И ДЈЕВОЈКА

Дјевојка је црну гору клела:
„Црна горо, жао ми је на те,
Јер мој драги путује кроза те.
Нит' ми вели: збогом остај драга!
Нит' ми вели: опет ћу ти доћи! 5
Нит' ми вели: у срцу те носим!
Већ он капу на очи навлачи,
Црне очи у земљу обара,
Б'јело лице сузама облива.“

Црна гора њојзи одговара: 10
„Ој, дјевојко, драга душо моја!
Паметна си, осјетит се можеш:
Што он капу на очи навлачи,
То он вели: збогом остај, драга!
Што он очи у земљу обара, 15
То он вели: опет ћу ти доћи!
Што он лице сузама облива,
То он вели: у срцу те носим!“

33

ТРИ НАЈВЕЋЕ ТУГЕ

Славуј птица мала сваком покој дала,
А мени јунаку три туге задала:
Прва ми је туга на срдашцу моме,
Што ме није мајка оженила млада;

Друга ми је туга на срдашцу моме, 5
Што мој вранац коњиц пода мном не игра;
Трећа ми је туга, ах! на срцу моме,
Што се моја драга на ме расдила. —

Копајте ми раку у пољу широку,
Два копља широку, четири дугачку; 10
Више моје главе ружу усадите,
Сниже моји' ногу воду изведите:
Које младо прође, нек се ружом кити,
Које л' старо прође, нека жеђу гаси.

ОТКРИВЕНА ТАЈНА

Боже мио, на свему ти хвала,
Љубило се момче и ђевојка,
Љубило се три године дана.

Они мљаху нико не виђаше;
Виђе тица са тисова пања, 5
Па казује под собом пањићу,
Пањић каже под собом травици,
Трава каже б'јелијем овцама,
Овце кажу чобанину своме, 10
А чобанин на путу путнику,
Путник каза пољем кирицији,
Кириција са мора трговцу,
А трговац на води возару,
Возар каза оци на џамији,
Оца каза луђаној ђечици, 15
А ђечица ђевојачкој мајци.

Љуго куне лијепа ђевојка:
„Ој тичице, ор'о те однио,
А пањићу, огњем сагорио,
А земљице, у Содом отишла, 20

А травице, опасле те овце,
Б'јеле овце, поклали вас вуци,
А чобане повјешали Турци,
А путниче, дома не видио, 25
Кириција коње погубио,
А трговац аир не видио,
А возара вода однијела,
Сломио се оца са џамије,
А сву ђецу куга покупила,
Што казаше ђевојачкој мајци.“ 30

35

РАДИ УСПОМЕНЕ

Жарко сунце, на високо ти си!
А мој драги на далеко ти си!
Жарко сунце, попусти се ниже!
А мој драги, примагни се ближе! 5
Да ти пречнем оке на јаглуке
А брчиће на јагрук дршчиће,
Име твоје на рукаве моје,
А ти моје на оружје своје!
Кад погледам низ рукаве своје, 10
Нек ми па'не на ум име твоје,
Кад погледаш на оружје своје,
Нек ти па'не на ум име моје.

36

ЈОВИНИ ДАРОВИ

Пошетао челебија Јово
По Мостару челеби пазару,
За пасом му јагрук и махрама,
Од махраме вас се Мостар сјаји,
Од Јаглука Мостар и Габела. 5

Питала га остарјела мајка:
„О мој сине, челебија Јово,
Оклен теби јаглуц и махрама?“ —
Јово мајци тихо одговара:
„Еј, бора ми, моја мила мајко, 10
Дала ми је сирота дјевојка.“
— „О мој сине, челебија Јово,
Што си дао сироти дјевојци?“ —
Јово мајци тихо одговара:
„Дао прстен од сухога злата, 15
И уз прстен хиљаду дуката,
Узећу је за вјерну љубовцу.“

37

ЉУБАВНИ РАСТАНАК

Два цвијета у бостану расла:
Плави зумбул и зелена када.
Плави зумбул оде на Дољане,
Оста када у бостану сама.

Поручује зумбул са Дољана: 5
„Душо моја, у бостану кадо!
Како ти је у бостану самој?“

Одговара из бостана када:
„Што је небо, да је лист артије,
Што је гора, да су калемови, 10
Што је море, да је црн мурећеп,
Пак да пишем три године дана,
Не би моји' исписала јада.“

38

ПЕТКАНА И ВИНАРИ

Петкана платно белеше,
На два извора студени,

На два камена мраморни;
Оздола идат винари.

„Винари Белограђани, 5
Кротко терајте карванот
Да не ми платно газите,
Платно то ми је даровно
За свекрвина кошуља
А за младо ми бошчалук. 10

— „Петкано, мори Петкано,
Петкано, бела Вардарке,
Ако ти платно згазиме,
Ми је ќе ти го платиме, 15
Со бела љута ракија,
Со рујно вино црвено.“

— „Нејќам да ми го платите!
Да ми го дате момче-то
Напред пред карван што иде
Што носи фесот над око, 20
Што мене гледа под око.“

39

НЕ ДАЈ ЗА СТАРА

Процвилела гора шимширова,
Питала је гора бршљенова:
„Што је теби горо шимширова?“ —

— „Не питај ме горо бршљенова!
Данас мене свати пријејоше, 5
Проведоше лијепу дјевојку,
Сви сватови л'јепо коње јашу,
А не јаше лијепа дјевојка.
Веќе силна коња разиграла,
Те облама гране шимширове, 10

49

Док повика нешто из облака:
„Што с' дјевојко коња разиграла,
Те обламаш гране шимширове?
Знаш ли, бона, које ти је драго?
Ено ти га први пред сватима,
Бијела му брада до појаса.“ 15

Кад то чула лијепа дјевојка,
Проли сузе низ бијело лице,
Па догони коња до јенџије:
„О јенџице, по богу сестрице,
Дај ти мени ноже оковане 20
Да разрежем румену јабуку,
Врло ми је жеђа додијала.“

Даде њојзи ноже оковане;
Ну да видиш лијепе дјевојке, 25
Нешће резат' румене јабуке,
Већ удари себе у срдашце.
Колико се лако ударила,
На ножу је срце извадила,
Доле паде, горе не устаде. 30

40

ЖАЛОСТИВА ДРАГА

С вечера је киша ударила,
У по ноћи поледица пала;
Ја се диго' да потражим драга,
И ја нађо' зелену ливаду,
На ливади мог драга долама, 5
На долами свилена марама,
На марами сребрна тамбура,
Код тамбуре зелена јабука.

Ја размишља' мисли свакојаке:
Ако би му доламу узела, 10

Млад је, зелен, бојим се озеппше;
Ако би му мараму узела,
Мараму сам у милости дала;
Ако би му тамбуру узела, 15
Тамбуру су моја браћа дала;
А ја мисли', све на једно смисли':
Загришћу му зелену јабуку,
Нека знаде, да сам долазила,
Да сам моје драго облазила.

41

ЉУБИМ МЕ ХОЧЕЈО РАЗЛОЧИТИ

Кај е теби птица,
Бела голубица,
Кај так пребледује
Ти румено лице? 5

„Кај не б' пребледвало
Ми румено лице:
Ки ме други чејо
З љубим разлочити!

Че бодо мене други
З љубим разлочити, 10
Жалосно бо моје
На свету живљење.

Че бо моја солза
На камен падла,
Камен се бо зделил 15
На два дробна дела.

Пелин пелинковец,
Ти си жарко цветје,
Тебе бом тергала
Окол' серца дјала. 20

Кодер мој љуби ходи
Там рожмарин роди,
Рожмарин зелени,
Мој љуби љубљени.

42

ПЕТЛИ ПОЈУ

Петли поју, зора забелује,
Драга драгом често поручује:
„Драго моје, на далеко да си!
Да ти пошљем зелену јабуку,
Иструнуће док до тебе дође;
Да ти пошљем везена јаглука,
Потамнеће док до тебе дође;
Да ти пошљем струк бела босиљка,
Увенуће, до теб' доћи неће.“

5

43

ЛИЈЕПА НОВЉАНКА

Синоћ Иве из Новога дошал,
Својој љуби тужан глас донесал:
„Љубо моја, оженио сам се
За Новљанку најлипшу дивојку:
Главу виша и од тебе липља,
Самор нима црна ока твога,
Црна ока ни лишца румена.
А да има црно око твоје,
Смутила би по небу облаке,
Камо л' не би по земљи јунаке.“

5

10

САВИЋУ ГА СЕБИ ОКО ВРАТА

Обасјала сјајна мјесечина,
Обасјала зелену ливаду,
На ливади челебија Јово,
С јаранима пије рујно вино, 5
Вино му се кроз лице виђаше,
А ракија кроз грло бијело,
Златна чаша кроз медена уста,
Б'јеле руке кроз танке рукаве.

Гледале га двије другарице,
Заовица и шњом јетрвица; 10
Заовица неви говорила:
„Гледај, нево, челебије Јове,
Ја каква је ушилбаста раста,
Савићу га себи око врата,
Као ћердан од сухога злата.“ 15

ДРАГА СВЕ МОЖЕ

Зелен зекир, драго моје!
Што ми, драго, не долазиш? —

Синоћ сам ти долазио,
По азбашче пошетао, 5
Алов јаглук изгубио.
Ако ми га, драга, нађеш,
Опери га, прати ми га
По чирака Спиридона.

Опрала бих, драго моје!
Ракли-сапун нестањује, 10
Бистра вода пресахњује,
Јасно слунце на западу.

53

Опери га, драго моје:
Твоје руке — ракли-сапун,
Твоје очи — два кладенца,
Твоје лице — јасно слунце!

15

★

46

ОЈ СТОЈАНЕ, МОРЕ СТОЈАНЕ...

Ој Стојане, море Стојане!
'Вани си сиви волови,
Разори моји дворови,
Те посеј моји јадови,
Те гледај што ће да никне.

5

Ако ти никне босиљак,
Босо ћеш по мен' да ходиш;
Ако ти никне невенак,
Свагда ћеш за мен' да венеш;
Ако ти никне цволика,
Цвелно ћеш по мен' да ходиш!

10

★

47

ГОРО, ВИТА ГОРО!

Горо, вита горо!
По теби ли расте
Каћун жуто цвеће?

Девојке га хвале,
У киту га виле,
Горе га давале
По гори говоре:
— „Немој горо, да прокажеш
Што, горо, виђујеш!“

5

Гора им говори: 10
— „Гора шта виђује
Да она казује,
Она би послула
Од врх' до корена;
Али не казује 15
Што гора виђује.“

48

МЛАДА И НАРАНЦА

Висока јела до неба,
Широке гране подигла,
Све равно поље прекрила.
У пољу ми је виноград, 5
У винограду цардина,
А у цардину наранца,
А под наранцом постеља,
А на постељи млада спи,
Малахним чедом на руци.
Нико је не см'је будити, 10
Ни мила мајка, ни тајко,
Ни мила браћа из лова!

Мајка јој Бога мољаше,
Да пухне ветар с планине,
Обруни цветак с наранце, 15
Да па'не младој на лице.

Пухну ми ветар с планине,
Обруни цветак с наранце,
И паде младој на лице.
Плахо се млада пробуди, 20
Наранцу стаде проклињат':
„Наранцо, војко, невојко!

55

Ти пуно цвета цветала,
А мало рода родила,
Јер ми се не даш наспати,
Малахним чедом на руци.“

25

49

ОВЧАР И ДЕВОЈКА

Жетву жела лепота девојка
Златном руком и сребрним српом.
Кад је било око пола дана,
Запевала лепота девојка:
„Ко би мене снопље повезао,
Ко ли би ми водице донео,
И ко би ми хладак начинио,
Ја бих њему верна љуба била.“

5

Она мисли, нико је не слуша.
Слушао је овчар од оваца;
Рогозом је снопље повезао,
Од леске јој хладак начинио,
И донео хлађане водице,
Пак беседи лепоти девојци:
„О девојко, хоћеш поћи за ме?“
Ал' девојка полукава била,
Пак се она млада одговара:
„Ид' одатле, млади чобанине!
Ако си ми снопље повезао,
Твоје овце по стрњици пасу;
Ако си ми водице донео,
И ти си се хлађане напио;
Ако си ми хладак начинио,
И ти си се под њим одморио.“

10

15

20

МОМАК И ДЕВОЈКЕ

Три девојке бостан посејале
Гором диње, долем лубенице,
А по среди румене ружице.
Код ружице стража постављена,
Баш на стражи Кајка материна. 5

Докраде се овчар од оваца,
Да убере румену ружицу;
Ухвати га Кајка материна.

Међу собом вијећ' учиниле,
Којом ће га смрти уморити; 10
Прва каже: „Да га обесимо“,
Друга каже: „Да га закољемо“,
Трећа каже: „Да га осудимо.“

Ал' говори овчар од оваца:
„Нисам сужањ, да ме обесите, 15
Нисам јагње, да ме закољете,
Већ сам момак, да ме ожените.“

НАСРЕД СЕЛА

Насред села јабука зелена,
Тој јабуци нико не долази,
Окром једна прошена девојка,
И она јој тихо проговара: 5
„Ој јабуко, једне ли смо среће,
Свак' те бере, за свакога ниси,
Свак' ме проси, за свакога нисам.

Мене просе троји просиоци:
Једни просе из Босне поносне,

	57
Други просе из Херцеговине, Трећи просе из села комшије. Мајка даје у Босну поносну, Браћа дају у Херцеговину, А у село ни браћа, ни мајка. Да сам ружа, ја бих с' пресадила У комшијском новом винограду, Да ме бере момче комшиоче, Да ме меће у недра до срца; Да сам бисер, ја бих се просула Око бела двора комшијскога, Да ме купе снахе комшинице, Да ме нижу на зелену свилу, Да ме носе око грла бела.“	10 15 20

52

КОЛИКО КО ЖАЛИ

Поболе ми се млад Стојан, У суха дола без воду. Мајка му седи при главу, Сестра Тодора при ноге, Љуба Петкана при срце.	5
---	---

Стојан си мајке говори:
„Када ти, мале, ја умрем,
Докле ћеш, мале, жалити?“

„Жалићу, сине, жалићу, Дор Црно море пресахне, Промену да ти донесем.“	10
--	----

Стојан си сестру питајује: „Докле ћеш, сестро жалити?“ „Жалићу, брате, жалићу, Дор суха врба олиста!“	15
--	----

Стојан си љубу питује:
„Докле ћеш, љубо, жалити?“
„Жалићу, војно, жалићу,
Дор да ми слнце отскочи,
Те да ми роса опадне, 20
Те да отиднем у башту,
Да росну киту наберем,
Те да си лице зацитим.“

53

МИЛКАНА

Милкане, момо Милкане!
Милкане, пиле шарено!
Буди ми дрво високо,
За што ми неси весела,
Како то првња година? 5

„Ћути, Турчине, не думај:
Како ћу да сам весела?
Татка ми Турци 'ванули
За туја турску мирију!
Брата хајдуци врзали; 10
Мајка ми болна умире;
Како ћу да сам весела?“

„Милкане, момо, не лудуј!
Ја ћу ти татка измолим,
Ја ћу ти брата одвржем, 15
Ја ћу ти мајку упопам,
Па тебе младу да женим
За тоја младо Једренче,
Хубаво момче бећарче!“

— Ћути, Турчине, не збори! 20
Сас момче то смо роднина...

— „Дубока вода брод нема.
Хубава мома род нема!“

НАЈТЕЖА РАНА

Рањен јунак у горице лежи.
На њега су до три љуте ране:
Једна рана оди остру сабљу,
Друга рана оди танку пушку,
Трећа рана — зуби девојачки! 5

При њег' седи Милица сестрица:
Сузе рони те ране омива,
Венац троши, те ране засаља.
Питује га Милица сестрица:
„Брале, Лале, боле ли те ране?“ 10

„Сестро, Миљо, боле си ме ране.
Што то рана ода остру сабљу,
Она боли, и јако не боли;
Што то рана од танку пушку,
Она боли — хоће да завене; 15
Што то рана — зуби девојачки,
Она боли, и хоћу да умрем!“

СНАХА МЕЂУ ЂЕВЕРИМА

Што се сјаје напред Сарајева? —
Ал' је сунце, ал' је мјесечина?
Али алем, али камен драги?
Али злато међу кујунцијам'? 5
Ал' је диба међу терзијама?
Ал' је сансар међу ћурчијама?
Ал' је ћерђев међу везиљама?
Али бисер међу низаљама? —

Од овога нема ниједнога,
Него снаша међу ђеверима; 10

Ђевер снаху за руку држаше,
 На руци јој прстење бројаше,
 И овако снаши говораше:
 „Снахо моја, зелена ливадо!
 Ал' си расла бора гледајући? 15
 Али мога брата чекајући?
 Је л' ти добро у матере било?“ —

А она му млада одговара:
 „Нит' сам расла на бор гледајући,
 Ни твојега брата чекајући, 20
 Но ми добро у матере било:
 Ранила ме медом и шећером,
 А по ноћи вином и ракијом;
 Рано мене лијегала мајка,
 А доцна ме с душека дизала, 25
 Те сам 'вако б'јела и румена,
 И у стасу танка и висока.“

56

МРНАР И ДЈЕВОЈКА

„Крају, крају, мој мрнару!“ —

— „Не могу ти крају доћи,
 Јер ми барка весла нема.“

Ма му вели дјевојчица:
 „Ја ћу тебе весла дати, 5
 Б'јеле руке дјевојчине;
 Нег' ми крају, мој мрнару!“

— „Не могу ти крају доћи,
 Јер ми барка једра нема.“

— „Ја ћу тебе једро дати, 10
 Б'јеле скуте дјевојчине.“

V. СЛЕПАЧКЕ

СЛЕПАЧКА ПЕСМА

О Хришћани, мила браћо! И Хришћанке, миле мајке! Подарујте, обрадујте. Порад Бога јединога, И рад часа умрлога,	5
И тако вам Господ дао, И велика слава Божја, И велико Крсно име. Так' овако не гледали, Слепа чеда не имали,	10
У роду га не гледали, Ни овако оправљали У незнану туђу земљу, К'о је мене моја мајка Од својега од срдашца	15
На далеко оправила У незнану туђу земљу, А за туђим очицама, Тешке путе да путујем, Тешке броде да бродујем.	20
Ја се бијем и пребијам Од дрвета до дрвета, Од немила до недрага, Од камена до камена, Како вода о брегове; Туђу мајку мајком зовем, Туђег оца оцем зовем, Туђег брата брацом зовем,	25

Туђу секу секом зовем.
Одбери се, која мајко,
Која мајко, који отац,
Одбери се, који братац,
Који братац, која секо,
Од народа хришћанскога,
Од сабора Божијега. 30
35

Не пролаз' ме, мајко слатка!
Не пролаз' ме отац драги!
Не пролаз' те мене слепу,
Мене слепу и невољну!
Слатки брато! слатка секо! 40
Видите ли мене слепу,
Мене слепу и невољну,
И у калу и у праху?
Не пролаз'те мене слепу,
Мене слепу и невољну, 45
Већ удели, па намени,
Своје мртве све спомени,
Своје мртве родитеље,
Који су вас породили,
Прекр крила положили, 50
И на ноге подигнули.

Пружи, брато, десном руком,
Пред убавом својом душом!
Један новчић, мали дарак,
А велика задужбина, 55
Рајска врата отворена,
Души место ухваћено
На престолу Христовоме
Гдино стоје добра дела
И хришћанске задужбине. 60
Што за Бога уделите
И за душу намените,
Анђел пише, Господ гледи
У анђелска десна крила. —

	65
Видиш ли ме, брато слатки! Мене слепу и невољну? Ја сам жељна бела света, И по свету погледати, Народа се нагледати, Јарка сунца и месеца;	65
Што је вама бео данак, То је мени тавна ноћца, Као сужњу у тамници; Сужањ ће се опростити, Из тавнице исходити,	70
Ја слепоће ни до века, Ни до часа умрлога.	75
Спомени се, отац, мајко, Спомени се, братац, секо! Не пролаз'те мене слепу, Мене слепу и невољну, Не пронос'те мога дарка, Већ удели, па намени; Грехота је мене проћи, Мене слепу и невољну.	80
	85

58

ШТА ДА ЧИНИ, КО МИСЛИ БОЖИЈ' БИТИ

О човече, праведниче! Један Божиј' службениче! Ако мислиш Божиј' бити, Чини добра за живота, Поштуј брата старијега,	5
И тебе ће млађи твоји; У добру се не понеси, А у злу се не поништи, На туђе се не лакоми; Јер, човече, праведниче, Кад човека самрт нађе,	10

Ништа собом не понесе,
Већ скрштене беле руке
И праведна дела своја:
Што за Бога уделите
И за душу намените,
Еда би вам добро било
Овог света и онога.

15

ДРУГИ ДЕО: ШАЉИВЕ

1

ЧЕТА

Подигла се једна чета мала,
Чета мала, али одабрана,
Два Турчина и два Циганина,
И пред њима баба буљубаша.
У Цигана торбе без упрта, 5
У Турака пушке без кундака.

Похараше варош Ђаковицу.
Чудан шићар јесу задобили:
Два улара и плеће дувана,
Шаку шљива и решето гљива. 10
И добише три бурета празна,
У једном се мачка омацила,
У другој кучка оштенила,
А у трећем квочка расквоцала. —
Давно било, сад се приповеда. 15

★

2

МУВА И БУМБАР

Коња јаше бумбарче-јуначе,
Коња јаше по пољу скакавца.
Гледала га мува удовица,
Из дућана са букова пања.
Гледала га, па је говорила: 5
„Мили Боже, зораног јунака!
Да м' је поћи за такога момка!“

Не пасала ни неђеља дана
Али оде мува за бумбара,
Стаде њему б'јеле ноге прати, 10
И стаде му чизме изувати,
Истрже му ногу из трбува.
Бумбар дречи, цела земља јечи.
Ајмече се мува удовица:
„Ајме мени, до Бога милога! 15
Ја сам могла за бољега поћи,
За обада, љутог говедара,
За осицу, живу жеравицу.“

МЛАДА МЛИНАРИЦА

Ја се сврнух у млиницу
Па загледах дјевојчицу:
Аршин дуга, два широка.
Стадох прстен куповати, 5
Највиши јој ни до нокта,
А камо ли преко нокта.
Навратих се у планину,
Сплети гужву од личине,
Те прстенуј младу мому. 10
Кад је стадох дуачити,
Ја потражих марамицу,
Прођох граде и пазаре,
Нигђе крпе ни на главу
А камо ли преко главе.
Те ја шта ћу, како ли ћу? 15
Купих коњску ћебецију.
А кад стадох пас куповат',
Да препашем младу мому,
Најдуљега, најширега
Не могох јој препасати, 20
Једва једном око врата.

71

Када мому поведосмо,
Не може је коњ пон'јети,
Него кола од олова,
Под њима је сто волова: 25
„Сту јањета, сту плавота,
Није просо ни шеница,
Нег' дјевојка млинарица.“

Троја врата иставише,
Док дјевојку уведоше; 30
Три столице преломише,
Док дјевојку посједоше;
Ђупић масла измазаше,
Док дјевојку ишчешљаше.

— Млада мома ручак тражи, 35
Принесосмо и дадосмо:
Пунан ваган скорупњаче,
И три кабла млаћенице,
Четир' хлеба овсенице
А пет сира из творила. 40

★

4

ПРЕЉА И КУЈУНЦИЈА

Два се града врло бијељаху,
У једном је Каранфиле Јово,
У другом је шећерли дјевојка.

Поручује Каранфиле Јово,
Поручује шећерли дјевојци: 5

„Ој Бога ти, шећерли дјевојко!
Ја сам чуо да си танкопреља;
Послаћу ти мисирско повјесмо,
Уз повјесмо шимширли вретено:
Опред' мени сто аршина платна, 10
И к отоме, што од тог остане,

Опред' себи танану кошуљу,
Те је носи, мноме се поноси.“

Кад то чула шећерли дјевојка,
Отпори Каранфилу Јови: 15
„Ој Бога ми, Каранфило Јово!
Ја сам чула, да си кујунџија,
Послаћу ти ситну трепетљику,
Сакуј мени статве и брдила, 20
И остало, што стану ваљаде,
И од тога што теби претече,
Сакуј себи токе на јелеке,
Токе носи, мноме се поноси.“

5

КОМАРОВА ЖЕНИДБА

Кад се жени комар-момче младо,
Он ми тражи за себе ђевојку.
Све створове бјеше обишао
А за себе љубе не нашао;
Док му сташе фалит' и говорит', 5
Да имаде мушица ђевојка
У дувару у пустој двору,
Да је она одгојила лица,
А и јесте соја дилберскога;
Та би цура за комара била. 10

То је комар једва дочекао,
Па велике гаће обукао,
Пође просит' мушицу ђевојку.
Мушица је капу накривила,
Па комару просцу говорила: 15
„О, комару, мили господару!
Видим да си соја господскога,
Док си тако танак у појасу;

Ja ћу теби вјерна љуба бити,
Да с' надворим таква господара!" 20

Кад то зачу комар момче младо,
То је њему врло мило било,
Што је наш'о тако добру љубу.
Свате купи комар момче младо,
Свате купи, па их разређује: 25

Старог свата љутога стршљена,
А првљенца краснога лептира,
А ђевера мравка господина,
Мила кума поносна бумбара,
А прикумка кривокапу оса, 30

Јенгијице лијепе челице,
Комарице младе послужнице,
Војеводу горскога паука,
А чауша мрмка слободњака,
Још по реду остале створове — 35
Све је комар позв'о у сватове.

Сватови се млади искупише
Код господина комар ђувегије,
У најљепше доба од године,
О топломе дану Петровоме, 40

Кад бијаше згода свадбовати
И кићене свате веселити,
Јер не има вјетра ни мећаве,
Љуте буре, страшне олујине,
Да замете киту и сватове. 45

Али, ето муке из буџака,
Ето мачка, веселог јунака,
Па он стаде свате прегледати
И љутито на њих стријељати,
Што му није с миром починуту 50

У буџаку на своме ојаку
Од сватовске вике и играња.

Згледаше се кићени сватови,
Згледаше се, муком замукнуше.

Но да видиш љутога стршљена! 55
Скочи јунак, к'о да се помами,
Пецну мачка љутитом жаоком,
Па побјеже главом без обзира.

Сватови се рахат учинише,
Похвалише љутога стршљена, 60
Што велико учини јунаштво
И освјетла образ на дивану.
Те се б'једе свати избавише
И весеље опет затурише.

Мало стало, задуго не било, 65
Док ти ево миша проклетога,
Да уходи господу сватове.
Стаде мијо мудрост просипати
И свакаке заметати шале.

Зафаљује љутоме стршљену, 70
Што укиде б'једу превелику:
Црног мачка, мишијег душмана;
Родбину му у црно завио
Мал' и њега није уграбио...

Још је мишо мудролије смишљ'о, 75
Док челица мудра досјетница,
Зове мишу, да се бегенишу.
Мијо приђе, пољубит' се хоће,
Али цикну и натраг се трже
Па побјеже у земну шупљину. 80

Сви сватови у см'јех ударише.
Мијо страда откле се не нада.
Отале се свати подигоше,
Поведоше мушицу ђевојку.

Кад су били двору комарову, 85
Затурише велико весеље,
Много су се туде веселили
И свакаке пјесме изводили.
Па сведоше са мухом комара

	75
У тиквицу таман до дуvara; Ту се комар лијепо смјестио У ложници чађавој тиквици, У алвату високу долафу, Једну ногу пода се савио А другу је лако опружио.	90
А мушица стаде га дворити И комару у ноге гледати, Па му стаде 'вако говорити: „О, комару, мили господару, Какве су ти вите ноге танке, Да те узмем за ножицу малко, Извукла би утробицу твоју.“ То му рече, за ногу повуче.	95
Стаде јека жалосна комара, Како јечи, сва одаја звечи.	100
Чу се јека таман до Дервенте, Помагаја чу се до Маглаја, Чу се ука таман до Врандука. Потекоше Дервенчани, А за њима Маглајани, За овима Врандучани, А за свима рак на коњу, Колац носи на рамену. Стаде раче муху бити И 'вако јој говорити: „О, мушице, несретнице! Како смеде руку дићи На комара господара, С којим си се заручила? Што погази, мухо, клетву? Што изгули мужу ногу?“ А муха се ста правдати И овако говорити: „То је било у милости, Ја се њега сад опростих.“	105
	110
	115
	120
	125

6

ЗЕЧЕВА ЖЕНИДБА

Кад се жени младожења зече,
Кума куми зелена курјака,
Стара свата рутава међеда,
А ђевера жутога јазавца,
А узима лисицу ђевојку; 5
Купи свате, иде по ђевојку.

Кад су били насред поља равна,
Али сједи чобан код оваца,
И код њега троје мрки паса. 10
Потрчаше близу до сватова,
Милом куму бунду подераше,
Старом свату зелену доламу,
А ђеверу гаће подераше,
А ђевојку мало надераше.

Кад то виђе младожења зече, 15
Он се вину преко поља равна,
Кано зв'језда преко ведра неба,
Па он бјежи у међу зелену.
Диже ноге горе више себе: 20
„Хвала вама, моје ноге брзе,
„Које сте ме од зла избавиле;
И мој ми се бабајко женио,
Али није сватове купио,
Нит' је иш'о пољем по ђевојку,
Већ женио у међи зеленој.“ 25

7

МУХА И КОМАРАЦ

Комар муху испросио,
Многе свате покупио,
Све пчелице меденице,
И осице обадице,
Дили ли! 5

По ђевојку долазише,
Па је двору доведоше
У тиквицу на полицу.
Пружи комар дуге ноге;
„Изуј мене, жено моја.“ 10
Она њему проговара:
„Од’ отоле, неприлико,
Неприлико, прекидена.“
Дили ли!

Кад је комар разумио, 15
Па је ногом ударио,
Стоји муе помагања,
Помагања до Благаја.
То је мравак разумио,
Па се џидом заметнуо, 20
До комара долазио,
Џидом га је ударио.
Стаде комар плећи пећи,
А муа се јаловити,
Дили ли!

ТРЕЋИ ДЕО: ЛЕГЕНДЕ

*

Легенда („легенда“, плур. лат. герунд.: „оно што треба да се чита“) јест књижевна уметничка форма, у којој је — као и у **параболи** — историјска приповест заоденута симболиком и религиозном васпитном тенденцијом. У томе правцу је она наставак евангеоских парабала, у којима се **хоће** да објасни једна истина симболиком и поређењем. Легенда је првобитно читање згода из живота светаца и мученика за време службе Божје (*liber passionarius*, грчки: *sinaksarion*) — данас је она приповест у којој је садржан догађај из живота светитеља, који је, истина, историјски непотврђен, али који свакако има за основу једну историјску згodu. Легенда је испричана у једноставном наивном тону, али је искићена бујним, шароликим сликама. Апокрифне књиге Св. Писма обилују овом књижевном формом; али нарочито велику књижевну вредност садрже у себи зборници легенди »*Legenda aurea*« од Јакова де Ворачине (1298) и старонемачки „Пасионал“ из 13. столећа.

Легенда има писаних у стиху и у прози. Доба Романтике оживело је и ову религиозно-романтичку врсту поезије. Нарочито је Хердер бранио њену уметничку форму, када је године 1797. изложио њену уметничку теорију и пропратио је једном малом збирком изабраних легенда.

1

ЂАКОН СТЕВАН И ДВА АНЂЕЛА

Рано рани ђаконе Стеване
У недељу пређе јарка сунца,
Пређе сунца и пре летургије,
Он не иде у бијелу цркву,
Већ он иде у то поље равно, 5
Те он сеје белицу пшеницу.

Ал' ето ти два путника стара,
Божју су му помоћ називали:
„Божја помоћ, ђаконе Стеване!“
А он њима лепше одговара: 10
„Д'о Бог добро, два путника стара!“

Ал' беседе два путника стара:
„Бога теби, ђаконе Стеване!
Која теби велика невоља,
Те си тако рано уранио 15

У недељу пређе јарког сунца,
Пређе сунца и пре летургије,
Па ти сејеш белицу пшеницу?
Или си се јунак помамио,
Или си се данас потурчио, 20

Часног крста под ноге згазио,
Часног крста и красног закона
И своју си веру изгубио,
Те си тако рано уранио
У недељу пређе јарког сунца, 25
Пређе сунца и пре летургије,
Па ти сејеш белицу пшеницу.“

Ал' беседи ђаконе Стеване:
„О, Бога вам, два путника стара!
Кад питате, да вам право кажем: 30
Та нисам се јунак помамио,
Нити сам се данас потурчио,
Нит' сам своју веру изгубио,
Нит' сам крста под ноге згазио 35
Часног крста и красног закона,
Већ је мени велика невоља:
Зашт' ја раним у мојему двору
Девет немо, друго девет слепо;
То ја раним с мојом верном љубом,
И Бог ће ми греха опростити.“ 40

Ал' беседе два путника стара:
„Ајдемоте ђаконову двору,
Да видимо ђаконову љубу,
Што нам ради љуба ђаконова.“ 45
Одшеташе ђаконову двору,
Ал' је љуба рано уранила
У недељу пређе јарког сунца,
Пређе сунца и пре летургије
Она чини белицу пшеницу.
Божју су јој помоћ називали: 50
„Божја помоћ, ђаконова љубо!“
Она њима лепше одговара:
„Д'о Бог добро, два стара путника!“

Ал' беседе два путника стара:
„Бога теби, ђаконова љубо! 55
Која теби велика невоља,
Те си тако рано уранила,
Уранила у свету недељу
Пређе сунца и пре летургије,
Те ти чиниш белицу пшеницу? 60
Или си се млада помамила,
Или си се данас потурчила
И своју си веру изгубила,
Часног крста под ноге згазила,

	85
Часног крста и красног закона, Те си тако рано уранила У недељу пређе јарког сунца, Пређе сунца и пре летургије, Те ти чиниш белицу пшеницу.“	65
Ал' беседи ђаконова љуба: „О Бога вам, два путника стара! Кад питате право да вам кажем: Та нисам се млада помамила, Нити сам се данас потурчила, Нит' сам своју веру изгубила, Нит' сам крста под ноге згазила, Часног крста и красног закона; Већ је мени велика невоља: Зашт' ја раним у мојему двору Девет немо, друго девет слепо; То ја раним с мојим господаром, И Бог ће ми греха опростити.“	70
	75
	80
Ал' беседе два путника стара: „О, Бога ти, ђаконова љубо! Дај ти нама твоје мушко чедо, Мушко чедо из колевке златне, Да закољем' твоје мушко чедо, И од чеда крви да уграбим', Да пошкропим' твоје беле дворе: Што је немо, проговориће ти, Што је слепо све ће прогледати.“	85
	90
Али мисли ђаконова љуба, Она мисли мисли свакојаке, Док је млада на једно смислила, Па им даде чедо из колевке, И заклаше чедо пренејако, И од чеда крви уграбише, Пошкропише по беломе двору: Што је немо проговорило је, Што је слепо све је прогледало.	95
	100

Дигоше се два стара путника
И одоше с Богом путовати.

Осврће се ђаконова љуба,
Па погледа на златну колевку,
Ал' јој чедо седи у колевци, 105
Па се игра јабуком од злата.

Па беседи ђаконова љуба:
„Мили Боже, на свем теби фала!
Гди дођоше два путника стара,
Заклаше ми чедо у колевци, 110

И од чеда крви уграбише,
Пошкропише моје беле дворе:
Што је немо проговорило је,
Што је слепо све је прогледало,
Ево чедо седи у колевки 115
И сигра се јабуком од злата!“

Проговара чедо из колевке:
„Слатка мајко, моја слатка рано!
Оно нису два путника стара,
Већ су оно два Божја анђела.“

2

*ПРЕЧИСТА МАРИЈА И СВЕТИ АРХАНЂЕО
У РАЈУ И ПАКЛУ*

Моли Бога пречиста Госпођа
На камену престолу Божијем,
Молила се за седам година:
„Дај ми, Боже, од твог раја **кључе**, 5
Од твог раја и црнога пакла,
И дај мени милог брата мога,
Брата мога, свеца Арханђела,
Који носи и оставља душе,
Да ја виђу по твом рају душе,
И по оном јаду несретноме.“ 10

Молила се и умолила се.
Бог јој даде од свог раја кључе
И од оног јада неситога,
Па пођоше до два светитеља,
И на једна врата долазише, 15
Од онога јада неситога:
Ал' ту плива лијепа ђевојка,
Она плива по јаду неситом,
Мушко чедо у рукама носи.

Онда вели пречиста Госпођа: 20
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта је она лијепа ђевојка,
Шта је љуто Богу згријешила,
Кад је била на оном свијету,
На свијету оном лаживоме, 25
Шта је она Богу згријешила?“ —

Говори јој светац Аранђеле:
„Сестро моја, пречиста Госпођо!
Она, што је лијепа ђевојка,
Згр'јешила је на лажном свијету: 30
Једина је у матере била,
Па чувала овце у планини,
Код оваца чедо задобила,
Па је своје чедо удавила,
У турско га гробље укопала. 35
То ј' ђевојка Богу згријешила,
Те сад плива по јаду неситом,
И пливаће до Божјега суда.“

Па отале свеци полазише,
И још једна врата отворише 40
Од онога јада неситога:
Ал' ту плива једно момче младо
По ономе јаду неситоме,
Горе њему руке до рамена,
Горе њему косе до очију, 45
Горе њему ноге до кољени

- Проговара пречиста Госпођа:
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта је оно момче згријешило,
Кад је било на оном свијету?“ 50
Говори јој светац Аранђеле:
„Сестро моја, пречиста Госпођо!
Јест то момче Богу згријешило,
Кад је било на лажном свијету,
Богодарно обљубило куму, 55
Узело је за вјерену љубу;
Стога плива по јаду неситом
И пливаће до Божијег суда.“
- И отале свеци полазише,
И још једна врата отворише 60
Од онога јада неситога:
Кад по њему једна баба плива,
Саставила зубе и кољена,
У зубима комад овсенице.
Онда вели пречиста Госпођа: 65
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта је она баба згријешила,
Кад је била на ономе св'јету?“
- Проговара светац Аранђеле:
„Моја сестро, пречиста Госпођо! 70
Она јесте бака згријешила,
Кад је била на лажном св'јету:
Врло згодна и богата била,
Па кад свеци земљу об'лазише,
Свети Петар и Свети Никола, 75
Заискаше хљеба бијелога,
Заискаше сира и млијека;
Не да бака хљеба бијелога,
Не да бака сира и млијека,
Већ ртима што је закувала, 80
Оно ми је свецима изн'јела.
То је баба Богу згријешила,

- 89
- Па сад плива по јаду неситом,
И пливаће до Божијег суда.“
- 85
- Отале су свеци полазили,
И још једна врата отворили
Од онога јада неситога:
Ал' ту плива један старац стари,
Саставио зубе и кољена,
90
О врату му млинско коло виси,
А у руци млински кантар носи,
И он плива по јаду неситом.
- 95
- Говорила пречиста Госпођа:
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта је онај старац згријешео?
О врату му млинско коло виси,
У рукама млински кантар носи;
Шта је старац Богу згријешео?
Кад је био на ономе св'јету?“
100
Говорио светац Аранђеле:
„Моја сестро, пречиста Госпођо!
Јесте онај старац згријешео
Кад је био на ономе св'јету:
Трипут млинар у вијеку био,
105
По три ујма од једног узим'о;
Заплакала многа сиротиња,
Па сад плива по јаду неситом,
И пливаће до Божијег суда.“
- 110
- И отале свеци полазише,
И још једна врата отворише
Од онога јада неситога:
Ал' ту плива једна невјестица,
Једна страна потавњела лица
А друга је у ранама грдним,
115
Сва у црну огрезнула крвцу.
- Проговара пречиста Госпођа:
„А мој брате, светац Аранђеле!

- Шта је она невјестица млада,
Шта је она Богу згријешила,
Кад је била на ономе св'јету?"
Проговара светац Аранђеле:
„Сестро моја, пречиста Госпођо!
Јесте она невјестица млада,
Јесте она Богу згријешила
Кад је била на ономе св'јету: 125
Крчмарица у вијеку била,
У механи продавала вино,
И у вино воду приљевала,
Продавала за дукате жуте;
Што је њојзи потавњело лице: 130
Вијернога имала је друга,
Али њојзи врло мало било,
И другом је допушћала лице;
Што је њојзи лице у ранама
И у црној крви огрезнула: 135
Турски су је изгрискали зуби;
То је она Богу згријешила,
Те сад плива по јаду неситом,
И пливаће до Божијег суда.“
- И отале свеци полазише 140
И још једна врата отворише
Од онога јада неситога:
Ал' ту плива једна баба стара,
Чабар сира на рамену носи,
Вржбу масла под пазухом вуче. 145
- Говорила пречиста Госпођа:
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта је она баба згријешила,
На ономе лаживоме св'јету?"
Говори јој светац Аранђеле: 150
„Моја сестро, пречиста Госпођо!
Јесте она баба згријешила,
Кад је била на ономе св'јету,
Врло згодна и богата била,

- Имала је свашта на свијету,
Ал' је њојзи врло мало било,
Она ишла на туђе торове,
На торове чине наметала,
Туђу муку себи прибирала,
Цвијељала многу сиротињу. 155
То је баба Богу згријешила,
Па сад плива по јаду неситом,
И пливаће до Божијег суда.“ 160
- И отале свеци полазише,
И још једна врата отворише 165
Од онога јада неситога:
Ал' ту плива јоште старац један,
Горе њему косе до очију,
И бијела рука до рамена,
Обадвије ноге до кољена. 170
- Онда вели пречиста Госпођа:
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта је они старац згријешιο,
Те му горе косе до очију,
И бијеле руке до рамена, 175
Обадвије ноге до кољена?“
Говорио светац Аранђеле:
„Што му горе косе до очију,
У хајдуке у горици био,
Бијелу је цркву поробио 180
И црквено благо односио;
Што му горе руке до рамена,
Беговске је дворе попалио,
Штетовала многа сиротиња;
Што му ноге горе до кољена, 185
Њима био и оца и мајку.
То је старац Богу згријешιο,
Кад је био на лаживом св'јету,
Па сад плива по јаду неситом
И пливаће до Божијег суда.“

И отале свеци полазише,
И још једна врата отворише,
Од онога јада неситога:
Ту пливају двоје ђеце лудо,
Пренејачки, од године дана, 195
Пиште деца по јаду неситом.

Онда вели пречиста Госпођа:
„А мој брате, светац Аранђеле!
Шта су она ђеца згријешила,
Кад' била на ономе св'јету?“ 200

Говори јој светац Аранђеле,
„Сестро моја, пречиста Госпођо!
Нису она ђеца згријешила,
Већ ђетиње мајке милоснице,
Прије мајке ђеца престављена, 205

У рају су била постављена,
Ал' њихове мајке згријешеше:
У неђељу дворе метијаху,
Преслицама много предијаху, 210

И на стану много поткаваху,
Па Неђељи тужно додијаше
Неђеља се Богу замолила,
Те и оне младе обољеше,
Обољеше, па се преставише. 215

Пред мајке су ђеца исходила,
Да преведу душе материне
У онога раја бијелога.
Не могоше душа пренијети,
Веће с мајком у јаде падоше,
Те пливају по јаду неситом 220
И пливаће до Божијег суда.“

И отале свеци полазише,
И још једна врата отворише
Од онога јада неситога:
Ту пливају до два попа млада, 225
У руци им часно ванђелије,
Читају га и Богу се моле.

- Питала је пречиста Госпођа:
 „А мој брате, светац Аранђеле!
 Шта су она до два попа млада, 230
 Шта су они Богу згријешили,
 Кад су били на ономе св'јету,
 На ономе св'јету лаживоме?“
 Говори јој светац Аранђеле:
 „Сестро моја, пречиста Госпођо! 235
 Јесу она до два попа млада
 Јесу они Богу згријешили:
 Кад су били на ономе св'јету,
 На ономе св'јету лаживоме,
 Њиха мајке на књиге дадоше, 240
 Они добро књигу научише,
 Научише, па се оженише,
 Оженише, па се запопише;
 Умријеше двије попадије,
 Попови се врло посилише, 245
 Посилише, па се распопише,
 Распопише, па се оженише.
 То су они Богу згријешили,
 Те пливају по јаду неситом
 И пливаће до Божијег суда.“ 250
- И отале свеци полазише,
 И још једна врата отворише,
 Од онога јада неситога:
 Ту пливају дв'је старе владике,
 Горе њима косе до очију, 255
 Из уста им модар пламен лиже,
 Горе њима руке до рамена,
 Горе њима ноге до кољена.
- Проговара пречиста Госпођа:
 „О, мој брате, светац Аранђеле! 260
 Шта су овђе оне дв'је владике?
 Шта су они Богу згријешили,
 Кад су били на ономе св'јету,

- На свијету оном лаживоме?“
Говори јој светац Аранђеле: 265
„Сестро моја, пречиста Госпођо!
Владике су на ономе св'јету
Нашем Богу тешко згријешиле:
Што им горе косе до очију,
Сиротињу тешко су глобили, 270
Попове су за јаспре попили
И хришћане праве су апсили;
Што из уста модар пламен лиже, 275
Нису право свој народ учили,
Како пише часно ванђелије;
Што им горе руке до рамена,
Попове су канџијама били
И са коњма у штале везали;
Што им горе ноге до кољена,
Нису својој мајци вјерни били 280
Већ заклетву своју преступили
И у туђе зграде упадали.
То су они Богу згријешили,
Те пливају по јаду неситом
И пливаће до Божијег суда.“ 285
- И отале свеци полазише,
И још једна врата отворише
Од онога раја бијелога:
Играју се по росној ливади,
Играју се све праведне душе, 290
А гледа их пречиста Госпођа,
Обазри се и тамо и амо:
„Благо томе од сад до вијека
Ко је овђе у рају бијелом!
Тешко томе од сад довијека 295
Ко је тамо у јаду неситу!“

КО КРСНО ИМЕ СЛАВИ ОНОМ И ПОМАЖЕ

Што протужи рано у недељу,
У недељу прије јарког сунца,
У Соколу граду бијеломе,
У тамници Петра Мркоњића?
Огласује да је соко сиви, 5
По истини војвода Тодоре.

Ако тужи, за невољу му је:
Сутра му је крсно име свето,
Крсно име свети Ђеорђије,
А нема га чиме прославити, 10
Пак братими капицију млада:
„Богом брата, капицијо млади!
Отвори ми на тамници врата,
Да ја идем Петру Мркоњићу,
Да се молим Пери господару, 15
Да ме пусти на Бога на јемца,
Да отидем на вашу чаршију,
На чаршију тамо међ' трговце,
Да напросим и леба и вина,
Да нараним сужње по тамници 20
Ради Бога и крсног имена.“

Капиција за Бога примио,
Па он пусти војводу Тодора,
Пусти њега Петру Мркоњићу,
Пусти г' Петар на Бога на јемца. 25
Оде Тодор тамо на чаршију,
На чаршију тамо међ' трговце.
У Тодора нигди ништа нема,
Разма једни ножи позлаћени, 30
Он изнесе ноже међ' трговце,
Трговци су цијенили ноже:
Па један му два дуката даје,
А други му три дуката даје,
Трећи смисли и Бога и душу, 35

Те му даде четири дуката.
Дукат узе леба бијелога,
Други дукат вина и ракије,
Трећи дукат сваке ђаконије
И убаве оне јасне свеће, 40
А четврти дукат оставио,
Да дарује сужње по тамници
Ради Бога и крсног имена.
Па је Тодор ужегао свећу,
Па отиде доле у тамницу, 45
Те ставио сужњем вечерати.
Вечерају, пију вино ладно,
Сетише се лепе славе Божје.
Уста Тодор, у славу напија: 50
„О, убава лепа славо божја!
Свети Ђорђе, крсно име моје!
Опрости ме тамнице проклето!“

Теке Тодор у славу напија,
У то доба јунак пред тамницу,
Пак дозива војводу Тодора: 55
„Ходи к мене, брате, пред тамницу,
Да ти кажем до две до три речи.“

А беседи војвода Тодоре:
„Опрости ми, незнана делијо,
Ја бих каил пред тамницу доћи,
Ал' је пушта синоћ затворена
И кључеви двору однесени.“ 60
„Ходи к мене, војвода Тодоре,
На тамници отворена врата,
Отворена врата деветора 65
И десета брава дубровачка.“
Тад изиђе војвода Тодоре:
Пред тамницом, чудан добар јунак
На витезу коњу зеленоме,
А на њему чисти зелен скерлет, 70
На глави му красан самур-калпак,
За калпаком ноја птића крило,
Те сен чини коњу и јунаку,

Да му лице не смагне од сунца;
Пак Тодору јунак проговара: 75
„Чујеш, брате, војводи Тодоре,
Ти се дижи ноћас из тамнице,
Пак не иди покрај мора сиња,
Јер су честе у Латина страже,
Пак се бојим да те не у'вате, 80
Већ ти иди преко горе чарне,
Докле доћеш двору господскоме.“

Осврте се војвода Тодоре,
Да јунаку даде чашу вина,
Ал' нестале коња и јунака! 85

Оде Тодор доле у тамницу,
Те казује међу сужњевима.
Кад видеше тридесет сужања
На тамници отворена врата,
Оставише и лебац и вино, 90

Отидоше свак на своју страну.
Оде Тодор преко горе чарне,
Када дође двору господскоме,
Али љуба крсно име служи,
Сазвала је госте и званице 95

И кумове и све пријатеље,
Па госпођа крсно име служи
И госпођа у славу напија:
„Помоз', Боже и свети Ђорђије,
Крсно име господара мога! 100
Опрости га тамнице проклете!
Донеси га двору господскоме!“

У то доба Тодор у двореве,
Од госпође чашу прихватио,
Те попио у славу Божију, 105
Послужио крсно име своје,

А у своме двору бијеломе,
Почастио госте и званице
И кумове и све пријатеље.

КРАЉЕВИЋ МАРКО И СВЕТА НЕЂЕЉА

Подранио Краљевићу Марко.
Подранио у неђељу свету
Прије зоре и бијела дана,
Подранио у лов у планине.
Нит' се крсти, нит' се Богу моли, 5
Већ он иде у лов у планине,
Лови лова по гори зеленој;
Ништа му се уловит' не дало.

Сједе Марко под јеле зелене,
Ведро било, па се наоблачи, 10
Из облака тиха роса пада,
А у роси змија шаровита,
Паде она Марку на грлашце,
Па се Марку око врата вије,
Уз образ му главу наслонила. 15

Кад то види Краљевићу Марко,
Препале се како никад није.
Хоће Марко да ју скине с врата,
Ал' се змија ни кренути не да.
Кад то види Краљевићу Марко, 20
Још се горе јунак препануо,
Па прихвати дебела Шарина
И њему се баца на рамена,
Те поћера двору бијеломе.

А кад дође пред бијеле дворе, 25
Бијели му двори затворени.
Виче Марко иза свега гласа:
„Отвор' дворе, стара мајко моја!“
А кад ли га мајка разумјела,
Ишетала на прозор од двора. 30
Кад видјела свога сина Марка
И на њему змију шаровиту,
Тешко се је стара препанула,
Па побјеже у бијеле дворе.

	99
Кад то види Краљевићу Марко Да је њему мајка побјегнула, Да му дворе отворити неће, Он је своју љубу дозивао: „О, Јелице, драга љубо моја! Отвори ми двора бијелога, Али сада, али већ никада; Сада ћу се дијелити душом.“	35
А кад ли га љуба разумјела, Ишетала на прозор од двора. Кад угледа господара Марка И на њему змију шаровиту, Тешко се је млада препанула, Па затвори прозора од двора И побјеже у камаре мале.	40 45
Кад то види Краљевићу Марко, Да је њег'ва љуба побјегнула, Цмили Марко иза свега гласа, И дозивље селе Анђелије: „Анђелијо, драга моја селе! Ако спаваш у душеку млада, Скочи млада на ноге лагане, Отвори ми двора бијелога Оли сада, ол' веће никада, Ево ћу се дијелити душом“.	50 55
А кад га је млада разумјела, Још је она у душеку била, Хитро скочи на ноге лагане, Па отвори прозора од двора. Кад сагледа свога брата Марка, Што му се је јутрос догодило, Од жалости јадна поцвила И она се тешко препанула. А Марко је сеји говорио: „Анђелијо, драга моја селе! Узми, селе, са грла махраме Па омотај десне твоје руке,	60 65 70

Дижи мени змију шаровиту.
Ево ћу ти преминути сада.“

А кад ли га селе разумјела,
Па пошета низ бијеле дворе, 75
Од двора је врата отворила,
Диже она са грла махраме,
Па је десну руку омотала
И она је змији говорила:
„Заклињем те, змијо шаровита! 80
Што се јеси на Марка успела?
Ол' си, змијо, од Бога послана,
Ол' си дошла из зелене траве?“

Тихо њојзи змија говорила:
„Анђелијо, Маркова сестрице! 85
Што ме питаш, право ћу ти рећи:
Ја нијесам из зелене траве,
Нити стојим у трави зеленој,
Него јесам од Бога послана.
Ја нијесам змија шаровита, 90
Него јесам света Неђељица.
Зашто јунак Краљевићу Марко,
Силан јунак, никог се не боји,
Он је јутрос рано подранио,
Нит' се крсти, нит' се Богу моли, 95
Него иде у лов у планине,
Да би Марко лова уловио.
Да се Марко није припануо
И вратио двору бијеломе, 100
Смрти би га уморила била!
Па је змија Марку говорила:
„Хајде, болан Краљевићу Марко,
Ти одскочи Шарца коња твога,
А преломи сјајна цефердара,
Па не рани у неђељу свету, 105
Ти не рани у лов у планине,
Нег' се крсти и Богу се моли!“
То изрече змија шаровита,

- 101
- Па се Марку са грлашца диже,
Паде она у зелену траву. 110
- Кад то виде Краљевићу Марко,
Он се скочи са коња својега.
Селе му је Шарца прихватила,
Па га води у коњске подруме. 115
Узме Марко сјајна цефердара,
Па га ломи на двоје и троје,
Па се врати у бијеле дворе.
Он се крсти и Богу се моли,
Пости Марко свету Неђељицу: 120
Он не пије вина црвенога,
Нити ије мяса дебелога,
Нег здјелицу круха јечменице
И купицу студене водике.
- Тако јунак Краљевићу Марко,
Тако Марко тешко запостио 125
До старости и до смрти своје.

5

НЕЈАКИ ЈОВАН

- Мајка ниша Јову, лудо дете;
Ем га ниша, ем му песму пева:
„Нини, нини, моје мушко дете!
Да ми спијеш, ем да ми порастеш; 5
Да порастеш коњу до зенгије,
До зенгије, и до остре сабље.
Таг ће нана тебе да ожени,
Да ожени од цара девојком,
Царском ћерком, бановом унуком.
Ега би нам царство припадноло, 10
Ега би ми на столи седнали!“

То дочули царски саанари.
Доказаше цару на дивану:

„Слушај царе, слушај господине!
Мајка ниша Јову, лудо дете: 15
Ем га ниша, ем му песму пева:
„Нини, нини, Јово, лудо дете!
Да ми спаваш, те да ми порастеш!
Да порастеш коњу до зенгије,
До зенгије, до јуначке сабље!“ 20

Царе шиље своје саанаре:
„Отидите Јованове мајке,
Узмите гу Јову, лудо дете,
Фрљите га на дно у тамницу,
Нека лега за девет година!“

Јова лега девет годиница.
Мајка кука како кукавица,
А преврће како ластавица.
Дочуо је царе са дивана,
Па говори царе са дивана: 30
„Чујете ли, моји саанари!
Отидите у тамницу клету,
Извадите кости Јованове,
Однесите Јованове мајке,
Ега би јој гласи престанали!“ 35

Отидоше царски саанари,
Отворише те доње тамнице:
Јован лежи на меке постеље,
У левој му руци Света Петка,
А у десној Света Недељица! 40

6

БОЖЈА МАТИ

На том делу на голему,
Бела црква изнесена,
Црква миром мирисана,

	103
А тамјаном окађена. У њој поје два анђела, Два анђела, аранђела; Две им сеје отпевају, Анђелија и Марија.	5
Туд се дала танка стаза, Туд се шеће Божја мати, Води Бога за ручицу У црвеном клобучићу, У свиленом кавадићу, У црвени ципелица.	10
Па беседи Божја мати: „Стани, горо, стани, водо, И тичице у горици, Да послушам како поје, Како поје два анђела, Два анђела, аранђела: Како сеје отпевају, Анђелија и Марија.	15
Стаде гора, стаде вода И тичице у горици Тајасика не ућути.	20
Луто куне Божја мати: „Бог т' убио, тајасико, Увек, навек трепетала, Никад мира не имала, Усред лета и без ветра, Усред зиме без једрине!“	25
	30

ЈОРДАН ТЕЧЕ

Јордан тече кроз долове,
Под њим плови т'нка шајка,
И у шајки Божја мајка,

У руке вој мило чедо,
Мило чедо, мали Боже,
Од милости, од радости,
Шајка му се пољуљује,
Златно весло одјајује. 5

Гледали га чобанчићи,
Оставише бело стадо, 10
Потрчаше чобанчићи,
Да претекну брзу шајку,
Да поздраве Божју мајку.

8

СИРОТНА МАЈКА

Гоји мајка до девет синова,
Ранила их тугом и невољом
Дању и ноћ на преслици туђој;
Свије их је девет појенила,
А кад их је појенила мајка, 5
Тада мајци ђеца говорила:
„О старице, наша мила мајко!
„Ми те више ранит' не можемо,
„Него узми два кленова штапа,
„О рамену просјачку торбицу, 10
„Па ти хајде просит' по свијету.“

Јадна мајка ђецу послушала,
Па отиде просит' по свијету.
Кад је дошла у гори зеленој,
Сједе стара, те сузе прољева; 15
Њој долеће на коњу делија,
Засја јој се као сунце жарко,
(А то бјеше светитељ Ђорђије)
Па говори старој сиротици:
„Што ти рониш сузе од очију? 20
„Која ти је голема невоља?“

Стара њему по истини каже,
А старици светац говораше:
„Врат' се натраг у двору твојему,
„Дивно ће те ђеца дочекати.“ 25

Старица се дому повратила,
Кад ли су јој двори позлаћени,
А у двору чудо и кукање:
Девет сина до девет камена,
Девет снаха девет кукавица, 30
Свака мужу над главом кукаше.

Мајка се је јаду досјетила,
Па покличе на гола кољена,
Помоли се Богу и свецима:
„Боже јаки, и сви Божји свеци! 35
„Мојој ђеци опростите гр'јехе.“

Кад старица Богу се мољаше,
Ту долеће на коњу делија,
Задунуо у девет камена,
Оживљеше до девет синова, 40
Па задуну девет кукавица,
Постадоше девет невјестица.

Сви клекоше на гола кољена,
Ишту мајци и свету проштење,
Љубе мајци и ноге и руке, 45
Држаше је као праву мајку,
И ранише до самрти њене.

КЛЕТВА МАТЕРИНА

Роди мајка девет девојака
И десету мезимицу Јану,
Девет плела а десету клела:

„Кћери Јано, виле те однеле,
С тобом виле коло изводиле,
С тобом виле коло зачиниле.“ 5

Умре мајци девет девојака,
Остаде јој мезимица Јана.
Разболе се лепе Јане мајка,
Па захтела воде иза горе. 10
Проговара лепе Јане мајка:
„Да је моја Јана мушка страна,
Донела би воде уза горе.“
Ал' говори Јана, лепа Јана:
„Идем, мајко, за гору на воду.“ 15
Она оде за гору на воду.

Кад је била среди горе чарне,
Ал' у гори три кола играју:
Из једнога модар пламен лиже,
А из другог хладан ветар душе, 20
А из трећег огањ-ватра сева.
Проговара најстарија вила:
„Ходи нама, ти си наша, Јано,
„Тебе ј' нама поклонила мајка,
На рођењу, кад те је родила, 25
На крштењу, кад те је крстила.“

10

ЂАЧЕ САМОУЧЕ

Славу славе девет калуђера
У механи, у белој кавани,
Ал' им паде књига из облака.
Узимљу је девет калуђера,
Ни један је прочитат' не може, 5
Већем узе самоуче ђаче.
Књигу чита самоуче ђаче,
Књигу чита, грозне сузе лије.

Питало га девет калуђера:
„Ој бога ти, самоуче ђаче,
И досад су књиге долазиле,
Преко твојих руку прелазиле,
Али ниси грозне сузе лио.“ 10

Ал' говори самоуче ђаче:
„Ова књига нешто ружно каже,
Она каже, да ме обесите.“ 15

Поранило девет калуђера,
Да свршују Божије јутрење,
Кад свршили Божије јутрење,
Они иду ђаковоме двору,
Ал' се ђаче веће посветило, 20
Две му свеће чело главе горе,
Два голуба чело ногу гучу,
Два анђела на прсима поју.

ЧЕТВРТИ ДЕО: РОМАНСЕ И БАЛАДЕ

1.) РОМАНСА

У шпанској и француској књижевности: романса (од лат. »romance cantare« „романски певати“) првобитно означава у романскоме народном језику шпану песму уопште. Данас име романсе означаје — као и баладе — једну епско-лирску песничку врсту, у којој је приказана једна романтичка згода по историји или народном причању. Романса је шпанског порекла, где се она развила из епских народних песама у једну епско-лирску уметничку форму. Као и балада, она је песничка приповест; прва је северног, друга јужног карактера. Романса, као и рапсодија, може да популарно опева згоде јунака, али то није њена права природа, особито с обзиром на њено постање. Она се развила у Шпанији у доба када је епско песništво било на западу, па је сасвим природно код ње то, да редовно не садржи епске згоде, а ако их и опева, она их заодене својим нарочитим стилем, својом необичном фантазијом, својим авантуристичким рухом и чудесним хиперболисањем тако да је у њој главно само лирско расположење, а не јуначка дела која има да прикаже.

Предмет романсе су поглавито мотиви хероичко-романтичног средњег века: љубав, вера, честољубље и витештво.

Као и код баладе, догађај је само средство, само материјал чимјим поводом има песник да изрази своја осећања, своје расположење, своју душу кроз лица које у фабули описује. Романса је дакле увелике слична нашој лирској, женској народној поезији, којој је исто тако један догађај основа и повод да изрази унутарње пориве и душевне борбе. Ипак, колико романса толико и наша народна лирика, разликују се од чисте лирике, којој није потребно да се веже ни за какве догађаје. Песник баладе и романсе долази инди-

ректно, посредно до изражаја; лиричар из себе самога, директно и непосредно.

Романса се сама по себи ипак разликује од баладе поглавито тиме што је она по своме пореклу сасвим друге крви, рођена под другачијим поднебљем него ли балада. Романса је до данас задржала стил шпанске романсе. Она је сва у атмосфери бујне, распојасане кићене фантазије, биљка оплођена сунцем са једног ведрога, кристалног јужног неба, израсла у једном ставу свечаног достојанства, богата ведрим и пластичним сликама, креће се без великог спољног потреса, отмено и мирно у своме току и поред свих емотивних унутарњих покрета, који су мирном и отменом формом задржани.

Шпанске романсе о Сиду (13/15 столеће) препевао је Хердер у својем циклусу „Шпанске романсе о Сиду“ а дао је и у »Volkslieder« неколико изванредних примера шпанске романсе.

Најкритичније издање старих романси спремили су Волф и Хофман у »Primavera y flor de romances«, 1856, затим у антологији: Meninder y Pelayos, Antol. de poetas lir. VIII/IX. Madrid, 1899.

Најпотпуније издање шпанских оригиналних романси је у Duran »Romancero general«, 5 свез., Madrid, 1828/32.

Прва збирка романса била је штампана под насловом »Cancionero de romances« око 1550, затим »Silva de romances«, Sarag. 1550; »Romancero general«, Madrid 1600; »Escobars R. del Cid«, Lissab. 1605.

Са романтичарским покретом пробудио се интерес и за романсе, нарочито редакцијом Ј. Грима »Silva de romances viejos«, 1805.

2.) БАЛАДА

У романским књижевностима ова литерарна форма је лирског, у енглеској и немачкој књижевности је лирско-епског карактера. Име „балада“ у провансалскоме изводи се од „балар“ — играти, а и Италијани су га у томе значењу у 13. столећу унели у своју књижевност. У Француској се од 14. столећа именом баладе (балад) означава лирска песма, у највише случајева љубавна песма, која се састојала од

три строфе са рефреном и једним кратким »envoi«, док су шкотска и њој сасвим сродна немачка балада, сасвим другог карактера, који носи обележја баладе уопште. Изгледа, да је и име „балада“ келтског порекла: »gwaelawd« (изг. валад), а значи: народна песма.

Балада је песничка приповест која је са јаком лирском бојом, са својим рефренима врло блиска ритму игре и подесна за певање и музичку акомодацију. Она је много ближа народноме начину изражавања него ли романса, у којој је начин уметничког изражавања јачи. У балади се, наиме, осећа непосредан пулс народне душе које се још није дотакла конвенционалност цивилизованог века, како је то на пр. случај код романсе, која је испевана у атмосфери галантног романског витештва. Балада још дише дахом тајанствених сила природе, у сујеверју је и страху пред необјашњивим лицем судбине.

Приказ догађаја у балади скоро до загонетности је кратак и сажет, а по унутарњој емоцији и у спољној форми узрујан и напет, у једноме елегичкоме, тајанственоме и судбином засењеном тону, у једној ефектној драмској композицији.

Балада обрађује врло радо пропаст човекову у атмосфери ноћи, мрака, судбине и смрти, у борби са чудним и тајанственим природним силама и демонским бићима. Чак и онда када излаз догађаја и није трагичан, олуја је душом човечјом прохујала, и оставља за собом јак потрес једног болног сазнања.

Особита је карактеристика баладе да је у њој изражена слика живота у којој је исказ догађаја условљен не вољом човека који се бори већ вољом судбине. Човек је у њој више мучен и прогоњен него ли што је борац и вођа: чудан случај и неминовна воља тајанствених сила управљају човековом судбином.

Велика збирка балада енглеског епископа Перси-а (Reliquies of anc. engl. Poetry, London, 1765.) утицала је на све књижевности Европе и допринела много рехабилитацији и освежењу народне поезије у књижевностима свих народа па и нашега, тим пре, што су се у њима нашли мотиви сродни народној поезији и осталих народа.

ВЕЗАК ВЕЗЛА

Везак везла Златија ђевојка
На ђерђеву у бијелу двору,
Док долеће зелена јабука,
Те је Злати у крило панула.

Гледа Злата: оклен је јабука? 5
Док завика танана робиња:
„Ао Злато, жалосна ти мајка,
Умрије ти твој мили Мујага!
Долетила сеја Мујагина, 10
У црну се свилу замотала,
Бацила ти на пенџер јабуку.“ —

Кад је Злата ријеч разумила,
Ђерђев паде, Злата не устаде,
Већ умрије у бијелу двору.

У то доба Мују понијели, 15
А Златију опремила мајка;
Однесоше Злату и Мујагу
До мезара у зеленој башчи.
Кад су били ситнијем сокаком,
Сјаје сокак на четири стране: 20
На Мујаги чоха окићена,
Седамдесет и седам марама
А на Злати ни броја им нема.
Кад су били Беговој џамији,
Рони сузе мало и велико; 25

Кад су били вјечноме мезару,
Говориле аге Сарајлије:
„Поскидајте са мејита злато!“
Са Мујаге скидају мараме,
Сви скидоше, једну не могоше, 30
Што је Злата на прстену дала,
Кад је Муји лице обећала.

Укопаше Злату и Мујагу,
Из мезара цв'јеће проницало,
Проникало па се савијало 35
Са мезара једног до другога.

★

2

ТОДОРКА И ТЕРЗИЈЕ

Тодорке, тенко, високо,
Тури си фефче над око,
Погледај поле широко,
На рамно поле чадори,
А под чадори терзији. 5
— Терзији, море терзији,
Да ми шијете фустанот,
Без мера да го кровите,
Без игла да го шијете.

— Тодорке, тенко, високо, 10
Тури си фефче над око,
Ћа ти шијеме фустанот,
Без ендез ћа го кровиме,
Без игла ћа го шијеме.

Тодорке, тенко, високо, 15
Ти да ни месиш погача,
Без сито да га посејеш,
Без вода да ја замесиш,
Без огон да ја испечеш.

— Терзији, море терзији, 20
Ја ћа ви месам погача,
Со сл'зи ћа ја замеса
На гроди ћа ја испеча.

3

МАРИНА КРУНА

Попухнул је хладан ветар,
Хладан ветар од Леванта,
И однесал Мари круну.

Спроговара липа Маре: 5
„Ајме мени, круно моја,
Ки би мене круну нашал,
Његова бим љуба била.“

Шли ју искат два Бакрана,
Два Бакрана, три Речана,
И још један црни Моро. — 10
Нашал ју је црни Моро.
Ал' говори липа Маре:
„Волила бим круну згубит,
Лех црнога Морца љубит.“

4

ЛЕПА ВИДА

Лепа Вида просо плела,
Рано рани пред зорјама.
Как од конца плела просо,
Степено је најшла росо: 5
„Да би Бог дај мојо било,
Кој је ницој тод ходило.“

К другом конци је перплела,
Там је најшла велко качо,

Там је најшла велко качо
Велко качо заглавачо. 20
Кача ј' мела девет репов;
Всакшни реп па девет клучов.

Мимо влегла глатка стеза,
Па јој јаше млад штудентич: 15
„Хала, хала, млада Вида,
Втергај си ти дробно шибо,
Втергај си ти такшно шибо,
Ки за лети дни је зрасла.“

Млада Вида втерга шибо,
Ки за лето дни је зрасла, 20
Ино с шибој вудрје качо,
Велко качо заглавачо.
Как је лежко јо вујдрила.
З репа клуче јој је збила.

Ино кача се слилива 25
Но в краљича спренила:
„Хала, хала, млада Вида
Кај си желила си добила:
Била проста си дивица
Здај па светла бош краљица.“ 30

5

СМРТ ЧЕЛЕБИЈЕ ЈОВА

Двије друге вјерно друговале,
Другујући бостан посадиле,
Наоколо туње и наранче,
По сриједи жуте лемунове.

Настави се челебија Јово, 5
Потрга им туње и наранче,
По сриједи жуте лемунове.

Међу се су друге говориле:
„Како бисмо Јову уфатиле?
Да купимо свилу по Мисиру,
Чисто злато по базрђанима,
Да плетемо мрежу племениту
Да фатамо Јову челебију.“ 10

Оплетоше мрежу племениту,
Уфатише Јову челебију,
Међу се су друге говориле:
„Којом ћемо смрти уморит' га.
Ал' ћемо га млада објесити?
Ил' ћемо га у воду бацити?“ 15

Моли им се челебија Јово:
„Молим вам се, лијепе дјевојке!
Немојте ме у воду бацити,
Нисам риба да по води пливам;
Можете ме млада објесити
О вашем пребијелу врату,
Од те смрти најволим умр'јети.“ 20 25

6

ЉУБА НАЈВЕРНИЈА

Злато Јово по бедему шеће,
Бисер купи у њедра га меће,
Белензуке у танке рукаве,
Па он иде својој милој мајци:
„Вади, мајко, змаја из њедара!
Љуту гују из танка рукава.“ 5
„Борме нећу, мој рођени сине!
Да би мајка сина не имала
И да би се шњиме незаклела.“

Па он оде својој милој секи,
Бе му сека итар везак везе: 10

„Вади, секо, змаја из њедара!
Љуту гују из танка рукава.“
Борме нећу, мој рођени брате!
Да би сека брата неимала
И да би се с тобом не заклела.“ 15

Па он иде својој вјерној љуби:
„Вади, љубо, змаја из њедара!
Љуту гују из танка рукава.“
Кад то виђе вијерница љуба, 20
Она зави руке у јаглуке,
Па му вади змаја из њедара,
Љуту гују из танка рукава,
Просу јој се бисер по криоцу.

Јест' тако ми уродила Дрина 25
И у Дрини свакојака мива.

7

ЖЕНИДБА ЈОВАНА ЧОБАНА

Купи мобу беже Јован-беже,
Ваздан моба жела и пјевала,
А не пева Јован-бега шћерка;
Када сунце за планине зађе,
Пропјевала у моби дјевојка: 5
„О Јоване, материн чобане!
Јеси л' наше овце најавио,
И с јомужом цвијеће залио,
Да нам цвијет зелен не увене?“

Њојзи Јован кроз свиралу каже: 10
„Јесам наше најавио овце,
Јесам цвијет зелен заљевао,
Ал' је сила припекла врућина,
Па ће зелен цвијет увенути.“

	121
У моби се нико не сјећаше, Што се једно с другим разговара Осим једна млада невјестица, Те говори господару своме: „Господару, беже Јован-беже! Пошљи секу за гору на воду, Па ти 'ајде за њом назорице, Па ћеш виђет' што виђео ниси.“	15 20
Посла секу за гору на воду! И он за њом иде назорице, Све се крије од јеле до јеле, Да га мила сека не опази. Кад је била код воде студене, Спусти видро на камење ладно, Она оде зеленој јелики, Из јелике чедо извадила, Мушко чедо мл'јеком задојила, Па га метну опет у јелику, Па наточи студене водице.	25 30
Док се она натраг повратила, Оде Јово зеленој јелики, Извадио чедо пренејако, Однесе га својој милој мајци: „На ти, мајко, од шћери унука.“ Па говори беже Јован-беже: „О Јоване, материн чобане! Купи свате, 'ајде по дјевојку.“	35 40
Ну да видиш Јована чобана, Купи свате, иде по дјевојку. Поведоше лијепу дјевојку, Повраћа се Јоване чобане, Па говори дјевојачкој мајци: „О пунице, Јованкина мајко! Када дођеш шћери у походе, Понеси нам нашег горјаника, Кога но смо у гори родили.“	45 50

ПОЛЕТЕЛО СИВО СОКОЛЕНЦЕ ...

Полетело сиво соколенце,
Па је пало на тимочко коло.
Опази га Тимочка девојка:
„Ој Бога ти, сиво соколенце!
Ти ми летиш редом по Крајине,
Здраво ли је војска у Крајине?“ 5

Проговори сиво соколенце:
„Здраво јесте војска по Крајине,
Сал погибе Ђура барјактаре!“

Кад то чула тимочка девојка, 10
Жалила га три године дана.
Једну годин' киту не носила,
Другу годин' хоро не играла,
Трећу годин' песан не појала!

ЛЕПОТИЊА И ХУБАВИЊА

Стано, Јано, црвена јабуко!
Црне очи, црвени образи,
Бело лице, црне обрвице,
Омиле ми твоја лепотиња,
Омиле ми твоја хубавиња! 5

Ако сам ти тол'ко омилела,
А ти дојди к ноћи полу ноћи,
Не узјахуј коња ацамију,
Не припасуј сабљу димискију,
Нит' си турај сокола на руку! 10

Од радости момче не дочуло,
Па узјаха коња ацамију,

И припаса сабљу димискију,
И тури си сокола на руку,
Па си појде девојкину двору. 15

Коњ завришта — двори озавнеше,
Сабља сину — двори огрејаше,
Сокол прну — прапорци грмнуше!
Пробуди се девојкина мајка:
„Што ћеш овде, море, лудо младо!
Ја не имам ћерку за давање,
Нити имам сина за женидбу.“ 20

10

СТОЈАН И ЉИЉАНА

Стојане, сине Стојане!
Послушај мајку што збори:
Купи си сиви волови,
Поори њиву голему,
Посеј си белу пченицу, 5
Намоли мобу голему,
Све ћев девојке да доћев,
Љиљана мома ће дође.

Стојан си мајку послуша,
Купи си сиви волови, 10
Поора њиву голему,
Посеја белу пченицу,
Намоли мобу голему,
Све му девојке дођоше,
Љиљана мома не дође! 15

Стојане, сине Стојане!
Послушај мајку што збори:
Направи чешму шарену,
Све ћев девојке да доћев,
Љиљана мома ће дође! 20

- Стојан си мајку послуша.
Направи чешму шарену;
Све си девојке дођоше,
Љиљана нема да дође!
- Стојане, сине Стојане! 25
Послушај мајку што збори:
Направи цркву у село,
Све ће девојке да дођев,
Љиљана мома ће дође!
- Стојан си мајку послуша: 30
Направи цркву у село,
Све си девојке дођоше,
Љиљана нема да дође.
- Стојане, синко Стојане!
Послушај мајку што збори: 35
Полегни, сине, те умри,
Мајка ће простре покрови,
Мајка ће свећу упали,
Па ће да викне да плаче;
Таг' ће Љиљана да дође. 40
- Стојан сим мајку послуша:
Полеже Стојан те умре,
Мајка му простре покрови,
Упали свећу воштану,
Повикну мајка да кука! 45
- Љиљана двори метеше:
Фрљи си метлу из руке,
Па си улезе у кућу:
„О мајке, мајке, мајчице!
Пусти се гласи разносав, 50
Да ми је Стојан умреја.“
- Уђе у башту зелену,
Набра си цвеће шарено,

	125
Усука свећу воштану, Однесе момку Стојану. Запали свећу Стојану, Тури му китку на груди: „Ој Боже, Боже, Божице! Оваког мрца не видех: Што су му уста на посмех, Што су му очи на поглед, Што су му руке на похват, Што су му ноге на поскок!“	55 60
Тада си Стојан рипнаја, Па си ухвати Љиљану: „Пушти ме, пушти, Стојане! Да си отидем код мајке, Да ти донесем дарове, Да ти дарујем сватове!“ Стојан Љиљану не пушта!	65 70

СМРТ ОМЕРА И МЕРИМЕ

Двоје су се замилили млади: Омер момче, Мерима девојка, У пролеће кад им цвета цвеће, Кад им цвета зумбул и каранфил; Упази их једна мала стража, Мала стража Омерова мајка; Па беседи Омерова мајка: „Ој Омсре, моје мило перје! 'Ајд' Омере, рано материна, 'Ајде рано, да те жени мајка; Ти се мани Мериме девојке Лепшом ће те оженити мајка, Лепом Фатом, Атлагића златом; И лепша је и виша ј' од Мере, И белја је и руменија је;	5 10 15
---	---------------

Није вид'ла сунца ни месеца,
Нити знаде, на чем жито расте,
На чем жито, на чему ли трава;
Нити знаде шта је мушка глава;
Још је Фата од рода богата,
И тебе ће потпомоћи благом.“ 20

Ал' беседи Омер момче младо:
„Прођи ме се, моја мила мајко!
Нећу Фате за живота мога,
Већ ја 'оћу Мериму девојку: 25
Није благо ни сребро ни злато,
Већ је благо, што је срцу драго.“

То не слуша Омерова мајка,
Већ на силу оженила сина,
И на силу довела девојку. 30

Кад је било вече о вечери,
Вечераше кићени сватови,
И сведоше двоје младенаца.
Сам је собом Омер беседио:
Сад ће мени моја Мера рећи, 35
Да девојки свилен кафтан скидам;
Нисам, душо, живота ми мога!

Сад ће мени рећи моја Мера
Да девојки бео дувак скидам;
Нисам, душо, живота ми мога! 40
Живота ми и мога и твога!

Сад ће мени рећи моја Мера:
„Сад мој Омер легао с девојком,
Пак девојки бело лице љуби!“
— Нисам, душо, живота ми мога! 45
Живота ми и мога и твога!

И нашега првог миловања!
Па говори Фатими девојки:
„Ао, Фато, ала ти си лепа!
Моја Мера није тако лепа! 50
Ал' је Мера моме срцу драга.

- Ој, Бога ти, Фатима девојко,
Донеси ми дивит и артије,
Да напишем до две до три речи,
Да те моја не обеди мајка. 55
Не пуст' гласа до белог дана,
Док се браћа вина не напију
И сестрице кола наиграју,
Стара мајка песме не напева.“
- Па он пише старој мајки својој: 60
„Начини ми сандук од шимшира,
Купајте ме ђулом руменијем,
Обуц'те ми танану кошуљу,
Што ј' Мерима у милости дала;
Вежите ми везену мараму, 65
Што ј' Мерима у милости везла;
Китите ме цвећем свакојаким,
Понајвише цвећем каранфиљем,
Чим је мене Мерима китила;
Скупи мени, моја мила мајко! 70
Скупи мени младе носиоце,
Носиоце момке нежењене,
Пратиоце деве неударе.
Нос'те мене крај Мерина двора;
Нек ме види Мерима девојка, 75
Нек ме види и нек ме целива,
Кад ме није живог целивала.“
То написа па се раста с душом.
- Кад ујутру бео дан освану,
Високо је оскочило сунце, 80
Чудила се Омероза мајка,
Да јој Омер не долази доле;
Она иде горе на чардаке,
Носи киту ситнога босиљка,
Да пробуди двоје младенаца, 85
Па удара пашмагом у врата:
„Устај горе, Омер-беже сине!
Високо је оскочило сунце!

- Ниси ли се наљубио лица
Лепе Фате сестре Атлагиха?“ 90
- Кад девојка отворила врата,
Сузе рони низ бијело лице;
Ал' говори Омерова мајка:
„Што, Омере, желела те мајка!
Што девојка грозне сузе рони?“ 95
- Ал' говори Фатима девојка:
„Не куни га, драга мајко моја!
Јоште си га синоћ пожелела,
Како си га силом оженила.“ 100
Па јој даје белу књигу читат'.
Чита речи Омерова мајка,
Чита речи, грозне сузе рони.
Што је рек'о Омер момче младо,
Што је рек'о то су учинили:
Начинили сандук од шимшира; 105
Купали га ђулом руменијем;
Обукли му танану кошуљу,
Што ј' Мерима у милости дала;
Везали му везену мараму, 110
Што ј' Мерима у милости везла;
Китили га цвећем свакојаким,
Понајвише цвећем каранфиљем,
Чим је њега Мерима китила.
Скупили му младе носиоце,
Носиоце момке нежењене; 115
Пратиоце деве неудате.
Носили га крај Мерина двора.
- Везак везла Мерима девојка
На пенџеру на дебелом латку;
За главом јој два румена ђула. 120
Ал' беседи Мерима девојка:
„Бул мирише, моја мила мајко,
Бул мирише око нашег двора,
Чини ми се Омерова душа.“

Ал' беседи лепе Мере мајка: „Муч' не лудуј, Мерима девојко! Сад твој Омер другу драгу љуби, А за тебе младу и не мари.“	129 125
Ал' беседи Мерима девојка: „Бул мирише, моја мила мајко, Бул мирише, Омерова душа.“ К њој долази најмлађа снашица, Ал' беседи Мерима девојка: „Богом теби, мила снао моја! Два ми ђула на ђерђев падоше, Бог би дао, да би добро било! Врло мири цвеће каранфиље, А још већма замириса коса, Чини ми се мог милог Омера.“	130 135
Ал' говори мила снаа њена: „Да Бога ти мила заовице! Зар ти не знаш за Омера твога? Омер ти се другом оженио, Баш Фатимом лијепом девојком; Саде Омер за те и не знаде, Већ он љуби Атлагића злато.“	140 145
Ражљути се Мерима девојка, Од љутине сва је пребледела, Од жестине мало потавнила, А од туге веће изумрла; Везућ' преби иглу од биљура, И замрси шест пасама злата, Па облачи на ноге пашмаге, Она 'оће авлији на врата; Ал' јој снаа мила говорила: „Не љути се, мила заовице! Омер ти се јесте оженио, Ал' је јадан ноћас издануо Од жалости за тобом девојком; Сада мртва Омера ти носе.	150 155 160

Бризну плакат' Мерима девојка,
Па истрча пред бијеле дворе,
Ал' Омера носе на носила;
Она тужи као кукавица:
„Носиоци, браћо нерођена! 165
Нерођена као и рођена!
Спустите га на земљицу чарну,
Да га јадна ја мртва целивам,
Кад га нисам живого љубила!“

То су они за добро примили, 170
Мртво тело на земљу спустише.
К њему Мера жива примакнула,
Мртва Мера црној земљи пала.
Док Омеру раку ископаше,
Дотле сандук Мерими стесаше, 175
У једну их раку саранише,
Кроз сандуке руке саставише,
А у руке румену јабуку,
Нек се знаде да су драги били.

Мало време затим постојало, 180
Из Омера зелен бор никао,
Из Мериме зелена борика;
Борика се око бора вила,
Како свила око ките смиља,
Ка' девојка момку око врата; 185
Чемерика око обадвога.

12

ХАСАНАГИНИЦА

Шта се б'јели у гори зеленој?
Ал' је снијег, ал' су лабудови?
Да је снијег, већ би окопнио,
Лабудови већ би полетјели;
Нит' је снијег, нит' су лабудови, 5

Него шатор аге Хасан-аге,
Он болује од љутијех рана,
Облази га мати и сестрица,
А љубовца од стида не могла.

Кад ли му је ранам' боље било, 10
Он поручи вјерној љуби својој:
„Не чекај ме у двору б'јелому,
Ни у двору ни у роду мому.“

Кад кадуна р'јечи разумјела, 15
Још је јадна у тој мисли стала,
Јека стаде коња око двора;
Тад побјеже Хасанагиница,
Да врат ломи куле низ пенцере;

За њом трче дв'је ћере дјевојке: 20
„Врати нам се, мила мајко наша!
Није ово бабо Хасан-ага,
Већ даица Пинторовић беже.“

И врати се Хасанагиница, 25
Тер се вјеша брату око врата:
„Да мој брате, велике срамоте!
Гдје ме шаље од петоро дјецe!“

Беже мучи, ништа не говори, 30
Већ се маша у цепа свионе,
И вади јој књигу опрошћења,
Да узимље потпуно вјенчање,
Да гре с њиме мајци у натраге.

Кад кадуна књигу проучила, 35
Два је сина у чело љубила,
А дв'је ћере у румена лица,
А с малахним у бешици синком
Од'јелит се никако не могла,
Већ је братац за руке узео
И једва је синком раставио,

- Тер је меће себи на коњица,
С њоме греде двору бијеломе. 40
- У роду је мало вр'јеме стала,
Мало вр'јеме ни недјељу дана,
Добра када и од рода добра,
Добру каду просе са свих страна,
А највише Имоски кадија. 45
- Кадуна се брату своме моли:
„Ај тако те не желила, брацо!
Немој мене дават' ни за кога,
Да не пуца јадно срце моје
Гледајући сиротице своје.“ 50
- Али беже ништа не хајаше,
Већ њу даје Имоском кадији.
Још кадуна брату се мољаше,
Да напише листак б'јеле књиге,
Да је шаље Имоском кадији: 55
„Дјевојка те л'јепо поздрављаше,
А у књизи л'јепо те мољаше:
Кад покупиш господу сватове,
И кад пођеш њену б'јелу двору,
Дуг покривач носи на дјевојку, 60
Када буде аги мимо двора,
Да не види сиротице своје.“
- Кад кадији б'јела књига дође,
Господу је свате покупио,
Свате купи, греде по дјевојку. 65
- Добро свати дошли до дјевојке,
И здраво се повратили с њоме;
А кад били аги мимо двора,
Дв'је је ћерце с пенцера гледаху,
А два сина пред њу исхођаху, 70
Тере својој мајци говораху:
„Сврати нам се, мила мајко наша!
Да ми тебе ужинати дамо.“

133

Кад то чула Хасанагиница,
Старјешини свата говорила: 75
„Богом брате, свата старјешина!
Устави ми коње уза двора,
Да дарујем сиротице моје.“

Уставише коње уза двора.
Своју дјецу л'јепо даровала: 80
Сваком сину ноже позаћене,
Свакој ћери чоху до пољане,
А маломе у бешици синку,
Њему шаље у бошчи хаљине.

А то гледа јунак Хасан-ага, 85
Пак дозивље до два сина своја:
„Ход'те амо, сиротице моје!
Кад се неће смиловати на вас
Мајка ваша срца каменог.“

Кад то чула Хасанагиница, 90
Б'јелим лицем у земљу уд'рила,
Упут се је с душом раставила,
Од жалости гледајућ' сироте.

13

БУРА ТАМНИЧАР

Два се орла на планину вију
Од њих тече река Романија. —
У тамници Ђура тамничарин
На руци му сиви соко седи. 5
Прсте крши, те га месом храни.
Сузе рони, те га водом поји!

Пита соко Ђуру тамничара:
„Да л' ме храниш, да ме препродаваш?
Ил' ме храниш, далеко да праћаш?“

„Не храним те, да те препродавам,
Но те храним далеко да праћам,
Да те пратим у моје дворове.“
„Тако м' Бога, Ђуро тамничаре!
Синоћ сам ти кроз двор прошетао.
Твоји двори у пелин зарасли;
Усред двора суво дрво стоји.
На њем вију до три кукавице:
Једна кука, и већ је промукла;
Друга кука јутром и вечером;
Трећа кука вече, кад се сети.“

Њему вели Ђуро тамничаре:
„Та што кука и већ је промукла,
То је моја остарела мајка.
Та што кука јутром и вечером,
То ми јесте мила сеја моја;
Та што кука вече, кад се сети,
То ми јесте вереница љуба.“

Тад се Ђура с душом растануо.

14

ИВО ЧОБАНИН И ЛАТИНКА ЂЕВОЈКА

Платно б'јели Латинка ђевојка,
Б'јели платно на води студеној,
У скуту јој од злата јабука,
С јабуком се млада разговара:
„Ко м' устр'јели у скуту јабуку,
Ја ћу њему бити заручница.“

Мисли млада, нико је не чује,
Слушало је момче чобанине,
Стријели јој у скуту јабуку.
Кад виђела лијепа ђевојка,
Овако је њему говорила:

„Залуду си стријељ'о јабуку,
Кад ти нећу бити заручница,
Док ти трипут не згодиш јабуку.“

Момче младо, а Латинка дивна, 15
Запе стр'јелу за златну тетиву,
Те стријеља у скуту јабуку,
За особ је трипут погодио,
Бога моли, па је дома води.

15

ВИЛЕ ОБРАНИЛЕ И ИЗЛИЈЕЧИЛЕ

Вила вилу преко горе зваше:
„А ти вило, другарице моја,
Јеси л' лако на планину била,
Јеси л' воду Маргитану пила,
Јеси л' цвијет са јаблана брала, 5
Јеси л' брата видијела мога?“

Вила вили на то одговара:
„Ја сам лако на планину била,
Ја сам воду Маргитану пила,
Ја сам цвијет са јаблана брала, 10
Ја сам брата видијела твога,
Бе се игра с вилам' кроз планину,
У игри га виле обраниле,
Целивајућ' ране извидале.“

16

НИЈЕ ЗА СТАРА ВЕЋ ЗА МЛАДА

Извирала извир вода
љети студена,
Измећала струк босиља
зими зелена,

- Чувала је ђевојчица
скоро вјерена. 5
- Тудјер паса стар делија
на стару коњу:
„Божја помоћ, ђевојчице
скоро вјерена, 10
Пије ли се ладна вода
љети студена,
Бере ли се струк босиља
зими зелена, 15
Љуби ли се ђевојчица
скоро вјерена“.
- Ид' отолен, стар делија
на стару коњу,
Не пије се ладна вода
љети студена, 20
Нит' се бере струк босиља
зими зелена,
Нит' се љуби ђевојчица
скоро вјерена, 25
Ово чека драгог мога
за мном вјерена.“

17

ЖЕНИДБА НЕСИЈЕВИЋ ЈОВА

- Запросио Несијевић Јово
На далеко лијепу ђевојку,
Запросио и дадоше му је.
У који је данак запросио, 5
У тај исти у чаршију пође;
Пратили га по чаршиј' јарани,
Шетали се и посмијевали:
„Бег Јован бег, честито ти злато!
Залуду ти сретно и честито,
Ђевојка је у об' ока сљепа“.

10

Шути Јово, ништа не говори,
 Већ отиде двору бијеломе;
 На вратим' га сусретала мајка:
 „Што је, Јово, моје миловање!
 Што си нешто сјетно, невесело?“ 15
 — „Прођи ме се моја стара мајко!
 Мног се шале по чаршиј' јарани,
 Да је моја слијепа ђевојка.“

Мајка Јову ријеч проговори:
 „Муч', не лудуј, мој сине Јоване, 20
 Мани су ти сви твоји јарани,
 Што је твоја лијепа ђевојка;
 Но ти купи кићене сватове,
 Те ти хајде по твоју ђевојку.“

Стаде Јово купити сватове, 25
 Младе момке прије нежењене,
 Добре коње прије нековане;
 А Јован се на кули опреми,
 И одоше свати по ђевојку.

Кад су дошли свати у ђевојке, 30
 Поведоше коње у подруме,
 А сватове на бијелој кули,
 Бег Јована у шикли-одају.
 Двије су му излазиле шуре,
 Те говоре бегу Јован-бегу: 35

„О наш зете, челебија Јово!
 Што ј' истина, право ћемо казат',
 Ђевојка т' је у об' ока сљепа.“

Бег Јован-бег њима одговара:
 „Фала Богу, моја браћо драга! 40
 Водићу је, оставит' је нећу.“

Ту су свати ноћу преноћили.
 Кад свануло и грануло сунце,
 Завикаше сватовски чауши:

„Азур, свати, азур је ђевојка! 45
Кратки данци, а дуги конаци,
Каловити друми кроз планину,
Туђи људи, не знамо им ћуди.“
Па одоше здраво и весело.

Кад су били мало наприједа, 50
Ал' се вила из облака свила,
Ђевојки се под ал-дувак свила,
Па говори на коњу ђевојци:
„Дај, ђевојко, бега Јован-бега,
Да ти дадем очињега вида.“ — 55
„Немој, вило, по Богу сестрице!“

Кад су били мало наприједа,
Ал' се вила из облака свила,
Ђевојци се под ал-дувак свила: 60
„Дај, ђевојко, ручнога ђевера,
Да ти дадем очињега вида.“ —
„Немој, вило, по Богу сестрице!
Нема мајка но њега јединка.“

Кад су били мало наприједа, 65
Ал' се вила из облака свила,
Ђевојци се под ал-дувак свила:
„Дај, ђевојко, коња испод себе,
Да ти дадем очињега вида.“ —
„Хоћу, вило, по Богу сестрице!
Кад дођемо двору бијеломе, 70
Ја ћу сја'ти, ти ћеш узјахати.“
Кад су дошли пред бијеле дворе,
Она сја'ла, вила узјахала,
Вила цури очи повратила.
Узе Јово на руке ђевојку, 75
Изнесе је на бијелу кулу,
Па јој диже пули дувак с лица.
Сину лице ка' на гори сунце,
Црне очи два драга камена,

139

Обрвице морске пијавице,
Б'јело чело сјајна месечина. 80

Кад то виђе челебија Јово,
Он завика иза свега гласа:
„Благо мене јутрос и довијек!“
Те Јован бег вилу сестримио,
И силне јој даре даровао. 85

★

18

ПЛАЧ ЗА ОМЕРОМ

Бога моли лијепа ђевојка,
Да удари вода на валове,
Да поваља каве и дућане,
И Омера у новом дућану.

Бога моли, умолила га је,
Те удари вода на валове,
И заноси каве и дућане,
И Омера у новом дућану. 5

Неког жали мајка, неког сека,
А некога вјерна љубовица;
А Омера нема ко жалити,
Него једно из потаје злато: 10

„О Омере, жалосна ти мајка!
Да ја тебе у јаглуку везем,
Јаглуку ће се брже раздријети;
Да би тебе у пјесни пјевала,
Ријечи су одилице пусте, 15

Рећ' ће когођ, да смо се љубили;
Нијесмо се никад ни виђели,
Него једном кад с војске идаше;
Украдох ти пушћаног праха, 20
Просула га по зеленој трави,
Нек ти пуца срце за ђевојком!“

ЈОВАН БЕГ И МАРА

Јоване, сине рођени!
Твоја ме Мара не слуша,
Ни мога сјета не прима.

Јован-бег Мари говори:
„Марија, љубо вијерна! 5
Што моје мајке не слушаш,
И њена сјета не примаш? —
Ти узми српа сребрна,
Па 'ајде даље у поље,
Те жањи жито шеницу.“ 10

Марија Јове послуша
И узе српа сребрна,
Те оде доље у поље,
Па жање жито шеницу. 15
По житу ружа цватила,
Брала је Мара невјеста:
Једну је киту набрала,
Пољуби, метну у њедра:
„Ова ми кита ружице, 20
Свекрви гуји шареној,
Нека ме Јови не пањче,
Нека ме Јово не кара.“
Другу је киту набрала,
Пољуби, метну у њедра: 25
„Ова ми кита ружице,
Јовану мом господину,
Нека ме Јово не бије.“

Јован-бег Мари говори:
„Марија, љубо вијерна!
Што моје мајке не слушаш 30
И њена сјета не примаш?“
Марија Јови говори:

- 141
- „Јоване, мој господине!
Твоја је мајка срдита,
Њој се угодит' не може.“ 35
- Јован-бег ноже потеже,
Те удри Мару у срце,
Марија Јови говори:
„Јоване, мој господине!
Не вади ножа из срца, 40
Док одем двору бијелу,
Сјетујем дјецу сироте.“
- Јован-бег Маре послуша,
Не вади ножа из срца,
Док оде двору бијелом, 45
Сјетује дјецу сироте:
„Синови, моје сироте!
Кад туђу мајку щекате,
По мало леба ишћите,
Стојећи јој се одзив'те.“ 50
- Марија Јови говори:
„Јоване, мој господине!
Повади ноже из срца.“
Јован-бег ноже повади,
Умрије Мара од рана, 55
За њоме Јово од јада,
Осташе дјеца сироте,
Немају оца ни мајке.

УДАЋЕШ СЕ, И ПОКАЈАЋЕШ СЕ

Момак мому умиљато зове,
Мома му се охоло одзива:
„Што је, момче, не оженио се!“
— „О дјевојко, ти се не удала!

Док не роди јавор јабукама, 5
Сува врба грожђем виновијем,
Док не никне цмиље по сокаку,
Док не чујеш како риба пјева.“

Препаде се лијепа дјевојка, 10
Она иде у поље широко,
Она сади јавор јабукама,
Суву врбу грожђем виновијем,
Она сије цмиље по сокаку,
Па отиде на тихо Дунаво, 15
Она слуша како риба пјева,
Риба пјева: „Не лудуј, дјевојко!
Удаћеш се и покајаћеш се,
Спомињаћеш царство дјевојачко.“

Било вр'јеме, па се и удала, 20
Удала се, па се покајала
И овако она говорила:
„Дјеговање, моје царовање!
Цар ти бија' док дјевојка бија',
А да ми се даду повратити, 25
Јако би' ја царство царовала,
Од земаља ћумрук узимала,
Из Земуна на грани лемуна,
Из Мисира бијела бисера,
Из Мљетака жутијех дуката,
Из Сарај'ва три дилбера млада.“ 30

РОСА РОБИЊИЦА И ТИЦА ЛАСТАВИЦА

Везак везла Роса робињица
У ђул-башчи под жутом наранчом,
Пред њоме је ћерћеф од мерџана,
На ћерћефу платно дубровачко, 5
У руци јој игла од биљура,

И у игли свила из Мисира,
 Виш' ње стоји тица ластавица,
 Њој говори Роса робињица:
 „Богом сестро, тице ластавице!
 Јеси л' скоро од земље Инђије? 10
 Јеси л' видла моје б'јеле дворе?
 Је л' ми стара у животу мајка?
 Јесу л' ми се сестре поудале?
 Јесу л' ми се браћа оженила?“

Ал' говори тица ластавица: 15
 Богом сестро, Росо робињице!
 Ја сам синоћ из земље Инђије,
 Стара ти је у животу мајка,
 Јесу ти се сестре поудале,
 И твоје су руво развијеле; 20
 Твоја су се браћа иженила,
 — Синоћ ти се млађи оженио, —
 Свим' невјестам даре донијела,
 И теби је дара оставила
 И дала га твојој милој мајци, 25
 Да га чува, а сузе прољева.“

ЖЕНИДБА БАНОВИЋА СТЈЕПЕ

Сиротује сиротица Мара,
 У зла оца, у горе маћије,
 Доста пута пред двором ноћила,
 Гологлава без фина фесића, 5
 Распојаса без свилена паса,
 Босонога без кајсар-папуча;
 Док је Мари Бог и срећа дала,
 Запроси је Бановићу Стјепе,
 Стјепе ишће, бабо му је даје.
 Лијепе је Мару опремио, 10

Спремио јој девет сеисана,
И уз Мару танену робињу.

Кад су били на првом конаку,
Говорила танена робиња:
„Госпојице, Маро љепотице! 15
Кад будемо пред Стјепине дворе,
Немој, Маро, коња одјахати,
Док ти не да од тавнице кључе;
Какво му је у двору весеље, 20
Кад му пиште сужњи у тавници,
Љубо пиште, до Бога се чује.“

Луда Мара мудро сјет примила,
Кад су били пред Стјепине дворе,
Излазила мила свекрвица,
Износила тепсију дуката: 25
„Сјаши с коња, моја невјестице!
На поклон ти тепсија дуката.“

Мара шути, ништа не говори,
Веће јој се смјерно преклонила.

Излазила мила заовица,
Износила тепсију бисера:
„Сјаши с коња, моја невјестице!
На поклон ти тепсија бисера.“

Мара шути, ништа не говори, 35
Веће јој се смјерно преклонила.

Излазила мила јетрвица,
Износила од злата тепсију,
На тепсији гуја оплетена,
У зубим' јој алем камен драги, 40
При коме се види вечерати
У по ноћи кано усред подне:
„Сјаши с коња, моја невјестице!
На поклон ти од злата тепсија.“

- 145
- Мара шути, ништа не говори,
Веће јој се смјерно преклонила. 45
- Излазио Бановићу Стјепо:
„Сјаши с коња, ногу уломила!
Доста си га данас уморила.“
- Говорила племенита Мара:
„Богме с коња одјახати нећу,
Док ми не даш кључе од тавнице,
Да испушћам сужње невољнике.“ 50
- Махнуо се руком у џепове,
Извади јој кључе од тавнице,
Даде кључе племенитој Мари. 55
Оде Мара проклетој тавници,
Па испушћа сужње невољнике:
'Ајте, сужњи, куд је вада драго,
А ја одо' Бановића двору.“

23

ТРОЈИ ЈАДИ

- Каранфилко, кара ли те мајка?
Ил' те кара, ил' те разговара?
„Нит' ме кара, нит' ме разговара,
Већ ме шаље на Дунав на воду,
А ја не знам оклен Дунав тече.“ 5
Дунав тече од Будима града,
Бе убише три трговца млада:
Један вели: „Јао моја мајко!“
Други вели: „Леле мој бабајко!“
Трећи вели: „Ах моја дјевојко 10
„Испрошена и необљубљена!“

ПОГУБЉЕЊЕ ДВАЈУ МОРИЋА

- Кад Мориће посфаташе
И у град их поведоше,
А мајка им питу кува,
У руци јој оклагија, 5
А у другој златан ибрик.
Кад то чула стара мајка,
Оклагију преломила,
Златан ибрик улупила,
Русу косу рашчупала; 10
Кад су били кроз сараче,
Све сараче расплакала.
- Кад су били уз коваче,
Уз коваче на колаче,
Молио се Морић Ибро, 15
Молио се Диздар-аги:
„А Бога ти, Диздар-ага!
Попуштај ми б'јеле руке.“
- Ну да видиш Диздар-аге,
Попушћа им б'јеле руке,
Па узима тамбурицу, 20
Ситно куца, јасно пева:
„О вароши, дуга ти си,
Ћемалушо, родна ти си,
Ат-мејдану широк ти си,
А Бистриче, стрмен ти си, 25
Баш-чаршијо, гани ти си,
Овај св'јету! лијеп ти си,
Лијеп ти си, чудан ти си,
Сад постани, сад нестани.“
- Молила се стара мајка, 30
Молила се Диздар-аги:
„О Бога ти, Диздар-ага!
Пушћај мени једног сина.“

147

Њој говори Диздар-ага:
„Када буде по акшаму,
Пуштићу ти оба сина.“ 35

Кад је било по акшаму,
До два топа испалише,
Два Морића погубише;
Љуго куне стара мајка: 40
„Бог т' убио, Диздар-ага!
Што погуби оба сина?“

Од жалости мила мајка,
На земљицу црну паде,
Никад горе не устаде. 45

25

ЧЕЛЕБИЈА ЈОВО И АНЕТА ДЈЕВОЈКА

Ашикује челебија Јово,
Ашикова девет годин' дана.
Кад десета година настала,
Оде Јово дјевојки под пенџер,
Па дозива Анету дјевојку: 5
„Ано, душо, окрени се на ме,
Да ти видим, јесу л' очи вране?“

Превари се, уједе је гуја,
Па погледа плавијем очима;
Ја кад виђе челебија Јово 10
У дјевојке да су очи плаве,
Дјевојки је Јово говорио:
„Удаји се, лијепа дјевојко,
Удаји се — не уздај се у ме.“

Кад то чула лијепа дјевојка, 15
То дјевојки врло жао било,
Са срца је врло узданула,

А лице је сузам потопила,
Ана Јови тио говорила: 20
„Ајде, ајде, челебија Јово!
Сад на теби бијела кошуља,
До два дана за покров ти била;
Сад на теби сјајне токе, Јово,
До два дана тахте јаворове; 25
Сад на теби зелена долама,
До дан до два зелена травица.“

Ана рече, а Јови се стече,
Оде Јово свом бијелом двору,
Разболи се јадо челебија,
Паде мајци својој у криоце, 30
Па је њојзи тио говорио:
„Стери, мајко, мекану постељу,
Не стери је дугу, ни широку,
Већ је стери уску и пократку,
Уску ћу ти болест боловати, 35
А укратко, мајко, преминути.“

Стере мајка мекану постељу,
Један данак боловао Јово,
И умрије, жалосна му мајка!
Укопа га жалосница мајка, 40
Не копа га далеко од двора
Већ га копа двору под пенцере,
Па је рано уранила мајка,
Те закука кано кукавица:
„Је л' т' обично? моје чедо драго! 45
Је л' т' обична та вијечна кућа?
Је л' ти зима у јадноме двору?
Је л' ти тврдо камено узглавље?
Јесу л' тешке тахте јаворове?
Јел' ти тврда у земљи ложница?“ 50

Мртав Јово мајци проговара:
„Пођи, мајко, свом бијелом двору,
Вјечна кућа, мени је обична,

	149
Није зима у овоме двору, Није тврдо камено узглавље, Нису тешке тахте јаворове, Није тврда у земљи ложница, Већ не бјеше тврда вјера моја; Лагано је све на мени, мајко, Ал' су тешке сузе дјевојачке, Кад уздахну, до Бога се чује, Кад заплачу, облаци проплачу. Све ми мајко поздрави бећаре, Кад дјевојку млади загледају, За живота нек је не варају, Јер су мене стигле сузе, мајко, Дјевојачке грозне сузе, мајко.“	55 60 65

26

ЧЕТИРИ ПРОЗОРА

Разбоље се јадо, Јово момче младо, У кафани јадо Међу јаранима.	
Долази му мајка: „Што је теби, Јово, Што је теби, сине?“	5
„Прођи ме се, мајко, Мене боли глава, 'Оћу умријети, Нећу пребољети. Не копај ме, мајко, Ђе с' људи копају, Већ ме копај, мајко, Код Анина стана, Ђено Ана спава; Начини ми, мајко,	10 15

Табут од олова,
На табуту, мајко,
Четири прозора; 20
Један прозор, мајко,
Куда киша пада,
Нек ми лице пере;
Други прозор, мајко, 25
Куда вјетар пуше,
Нек ми лице суши;
Трећи прозор, мајко,
Куда сунце сије,
Нек ми лице грије; 30
А четврти, мајко,
Куд ће Ана доћи,
И главу провући,
Да мене пољуби.“

★

27

ЈАГЛУК ДАДЕ, ПА НА ЈАСТУК ПАДЕ

Или грми, ил' се земља тресе?
Нити грми, нит' се земља тресе,
Већ Вилићи сестру удавају
За онога бега Танковића;
Тридест овнов' заклаше курбана, 5
Три турбета нова начинише,
И четири ветка поновише,
Да им сека здраво Чемер прође,
И широко поље Гласиначко,
До бијела Танковића двора. 10

Кад су били кроз Чемер планину,
Удри киша, за њом сусњежица,
Покисоше у гори сватови,
Смрзну им се лијепа дјевојка,
Смрзе јој се дувак за ферецу, 15
А фереца за златна кафтана,

Златан кафтан за танку кошуљу,
А кошуља за плећи бијеле.

Кад су дошли Танковића двору,
Воде свате у топле подруме, 20
А дјевојку на високу кулу.

Доходи јој мила свекрвица,
Не вели јој: „Је л' ти снахо зима?“
Већ јој гледа стаса и узраста:
„Моја снахо, лијепога раста! 25

Лијепу те одгојила мајка
За мог сина бега Танковића.“
Док ето ти миле заовице,
Не вели јој: „Је л' ти снахо зима?“
Већ јој гледа по кошуљи веза: 30

„Снахо моја, лијепога веза!
И мене ћеш, вако научити.“
Док ето ти миле јетрвице,
Она носи у нарамку сина:
„Питај, сине, своје миле стрине: 35
Моја стрина, јеси ли озебла?“

Кад то чула лијепа дјевојка,
Она вади јаглук из њедара,
Па га даје милом јетрвићу,
Јаглук даде, па на јастук паде, 40
И умрије, жалосна јој мајка!

★

28

ЖЕНИДБА БОЛАНА ЈОВАНА

Разболе се болани Јоване
На постељи за девет година,
Под прстеном чека га девојка,
Чекала га за девет година.

Кад настала година десета, 5
Препроси је Шестокриловићу.

Путак паде Шестокриловића
Испред двора болана Јована.
Ал' беседи госпођа девојка:
„Господару Шестокриловићу, 10
Пусти мене у Јовине дворе,
Да заиштем благослов од Јове,
Јова ми је моја срећа прва!“

Кад ушета у дворове беле,
Болан Јован на постељи лежи, 15
А мајка му седи чело главе.
Уста мајка, а седе девојка,
Одрони се суза од образа,
Паде Јови на болана лица.

Кад се Јова трже ода санка 20
И кад виде лепоту девојку,
Он говори остарелој мајци:
„Иди, мајко, на горње чардаке,
Па донеси бурму позлаћену,
Што ковала три ковача млада, 25
Један кује, други позлаћује,
Трећи меће бисер и камење, —
Кад се сети болана Јована,
Нека мете на десницу руку; 30
И донеси свилена појаса,
Кад се сети болана Јована,
Нека веже око срца свога.“ —
Тек изусти, па душицу пусти.

Кад је вид'ла лепота девојка, 35
Трже ноже од свилна појаса,
Па удара себе у срдашце:
„Ди ми трухли болани Јоване,
Нека трухли моје срце с њиме.“

МАЈКА МАРГАРИТА

- Цвилу то ми цвиљаше дробна птица ластовица,
Она мала птица;
Она цвилу цвиљаше Задру граду на придвраћу,
Она мала птица.
- Бише ми се цвилећи дробна птица заkasнила, 5
Она мала птица,
Тер ју бише пустило жарко сунце на западу,
Ону малу птицу;
А бише ју заскочио сјајни мисец на истоку,
Ону малу птицу. 10
- Али оно не бише дробна птица ластовица,
Она мала птица,
Нег' ми оно бише била стара мајка Иванова,
Мајка Маргарита;
Она мајка кликоваше синка свога и брајенка, 15
Мајка Маргарита.
На њу ми је нашетала била вила планинкиња,
Она била вила,
Тер ми сиде била вила старој мајци бесидити,
Мајци Маргарити: 20
„Ча ми тако цвилујеш, стара мајко Иванова,
Мајко Маргарито?
Која ти је невоља грозне сузе проливати,
Мајко Маргарито?“
- Сиде то ми стара мајка билој вили бесидити, 25
Мајка Маргарита:
„Остав' ме се, била вило, јади те се оставили,
Планинкињо вило!
Дви су мени љуте ране на мојему жељном срцу,
Планинкињо вило! 30
Обе су ми јадови љуте ране отроване,
Планинкињо вило!

- И ово их не могу, јадна мајка, приболити,
Посестримо вило!
- А ове су љуте ране на мојему жељном срцу, 35
Посестримо вило:
- Ја т' сам мајка имала млада Петра братца мога,
Посестримо вило!
- А Ивана хранила мила синка од срдашца,
Једно младо дите, 40
- И кад сам их јадна била до витештва дохранила,
Посестримо вило!
- По њих ми је свитла зора од истока поручила,
Посестримо вило!
- Обих сам их, јадна мајка, свитлој зори отпавила, 45
Мајка Маргарита.
- Да ли ево не знадем за њих смрти ни живота,
Вило посестримо!
- Нег' су ми се зли билизи јадни мајци указали,
Мајци Маргарити: 50
- Гди се гавран вијаше над мерли од Задра града,
Она црна птица,
- А биху му црна пера сва од крви уштрапана,
Оној црној птици.
- Сила сам га, јадна мајка, кумити и братимит' 55
Ону кобну птицу:
- „Каж ми, гавране, те билиге до истине,
Птице злокобнице,
- А ја ти се, јадна мајка, виром мојом обитују,
Мој црни гавранче, 60
- Да ти хоћу трудна пера сва сузама прохладити,
Птице злокобнице.“
- Да ли не хти на мене худа птица ни гледати,
Она худа птица,
- Него то ми одлети у планину црну гору, 65
Она худа птица,
- Мене мајку остави грозне сузе пролијући,
Мајку Маргариту!

- Сиде то ми била вила старој мајци бесидити,
 Планинкиња вила: 70
 „Ово ћу те, стара мајка, ради Бога упрашати,
 Мајко Маргарито,
 Ако би ти оба два турске узе допаднули,
 Мајко Маргарито,
 Којом би их ти спензом из тавнице искупила, 75
 Мајко Маргарито?“
- Сиде то ми стара мајка билој вили бесидити,
 Мајка Маргарита:
 „Ако су ми, била вило, турске узе достигнули,
 Посестримо вило, 80
 Ласно ћу их јадна мајка из тамнице икупити,
 Посестримо вило,
 За браца ћу мојега дати моју русу главу,
 Посестримо вило,
 А за сина Ивана живим огњем изгорити, 85
 За то младо дите!“
- Сила ми је била вила старој мајци бесидити,
 Мајци Маргарити:
 „Нису ти их, стара мајко, турске узе допаднале,
 Старице небого! 90
 Да ли ћу ти истину, јадна мајко, повидати,
 Старице небого?
 Браца ти је обљубила млада мома Гркињица,
 Мајко Маргарито,
 Тер ти га је напојила мрзле воде забитљиве, 95
 Старице небого,
 Да се нигдар од тебе сестре своје не спомене,
 Мајко Маргарито;
 А када си од себе синка свога отправила,
 Оно младо дите, 100
 Онада се је у теби срдашце окаменило,
 Старице небого,

- „Ја ми га сам, сестрице, вјерио и оженио;
Нег' му немој, сестрице, даровима се бојати, 10
Јанкова сестрице,
Јере ми он узео препуклу сироту,
Ја ти му сам на Косову б'јеле дворе саградио,
Младоме дјетету,
Пред двором му сам саградио једну л'јепу б'јелу раку.“ 15
- Бјеше ти се л'јепа Руде веома обеселила,
Млада удовица;
Она ми ти парићаје л'јепе даре и колаче,
Собоме ти поведе оне своје вјерне слуге,
Млада удовица; 20
Собоме ти појдоше и борије и накараде,
Тамо пође л'јепа Руде у Косово равно поље,
Л'јепа удовица.
- Кад ми појде л'јепа Руде у Косово равно поље,
Почеше ми вјерне слуге л'јепој Руди гсворити, 25
Младој удовици:
„Немој ни ти ударати у борије и накараде,
Него ми ти погледај по Косову равну пољу,
Млада удовицо,
Хоћеш ли ми ће виђети Секулове б'јеле дворе.“ 30
Она ми је погледала уз Косово равно поље,
Л'јепа удовица,
Нешто ми се забијели поврх поља Косовога,
Хрло она удари под собом добра коња,
Млада удовица, 35
Хрло коња удари уз Косово равно поље.
- Кад ми дојде л'јепа Руде пред б'јелијем манастиром,
Млада удовица,
Али ми су у манастиру Светогорци калуђери,
Они ми ти калуђери ту вечер њој говораху, 40
Млади Светогорци.

- Мало ти је пристанула прид б'јелијем манастиром,
Отуда ти изљегоше Светогорци калуђери,
Млади калуђери,
Тер ми стаде л'јепа Руде калуђером говорити: 45
„Тако ми ве не убио, калуђери, бог велики,
Млади калуђери,
Ко је овди саградио бијелога манастира?“
- А ови јој калуђери л'јепој Руди говораху,
Млади Светогорци: 50
„Манастир је саградио Угрин Јанко војвода,
Пред б'јелијем манастиром једну л'јепу б'јелу раку,
Угрин војвода,
Угрин ми је упоао Секула младо дијете.“
- Још им узе л'јепа Руде калуђером говорити, 55
Млада удовица:
Тако ми ве не убио, калуђери, Бог велики!
А да ну ми отворите ову л'јепу б'јелу раку,
Млади калуђеери.“
- Они ти јој отворише ону б'јелу л'јепу раку, 60
Она ми је панула у ону б'јелу л'јепу раку,
Млада удовица,
Они ми је дизаху од л'јепе црне земље,
Али се је л'јепа Руде грешном душом разд'јелила,
Млада удовица.

БРАЋА И СЕСТРА

Рани мајка девет милих сина,
И десету шћерцу мљезимицу;
Ранила их док их одранила,
Докле били сини за женидбу,
А ђевојка била за удају. 5

Њу ми просе многи просиоци:
Једно бане, друго ценерале,
Треће проси из села комшија.
Мајка даје у село комшији, 10
Браћа дају с преко мора бану.
Још су браћа сестри бесједила:
„Ја ти поћи, наша мила сејо,
Ја ти поћи с преко мора бану,
Ми ћемо те често походити,
У години свакога мјесеца, 15
У мјесецу сваке неђељице.“

То је сестра браћу послушала,
Она пође с преко мора бану.
Ал' да видиш чуда великога!
Ја бог пушта од себе морију, 20
Те помори девет милих брата.
Сама оста саморана мајка.
Тако стаде три године дана.
Љуто пишти сестрица Јелица:
„Мили Боже, чуда великога! 25
Што сам врло браћи згријешила,
Те ме браћа походити неће?“
Њу ми коре многе јетрвице:
„Кучко једна, наша јетрвице!
Ти си врло браћи омрзнула, 30
Те те браћа походити неће.“

Љуто пишти сестрица Јелица,
Љуто пишти јутром и вечером.
Ал' се милом Богу ражалило,
Па он посла два своја анђела: 35
„Ид'те доље, два моја анђела,
До бијела гроба Јованова,
Јованова, брата најмлађега,
Вашијем га духом заданите,
Од гроба му коња начините, 40
Од земљице мијес'те колаче,

Од покрова режите дарове;
Спремите га сестри у походе.“
Хитро иду два Божја анђела
До бијела гроба Јованова, 45
Од гроба му коња начинише,
Њинијем га духом задануше,
Од земљице мијесе колаче,
Од покрова резаше дарове;
Спремише га сестри у походе 50
Хитро иде нејачак Јоване;
Кад је био двору на помолу,
Далеко га сеја угледала,
Мало ближе пред њег' ишетала,
Од жалости врло заплакала. 55
Руке шире, у лице се љубе;
Па је сеја брату бесједила:
„Јесте л' ми се, брате, затјецали,
Кад сте мене младу удавали,
Да ћете ме често походити: 60
У години свакога мјесеца,
У мјесецу сваке неђељице?
Ево данас три године дана
Нијесте ме јоште походили!“
Још је њему сеја бесједила: 65
„Што си тако, брате, потавњео,
Баш кан'да си под земљицом био?“
Бесједи јој нејачак Јоване:
„Шути, сејо, ако Бога знадеш!
Мене јесте голема невоља: 70
Док сам осам брата оженио,
И дворио милих осам снаха;
А како се браћа оженише,
Девет б'јелих кућа начинисмо;
Зато сам ти поцрњео, сејо.“ 75

И он био три бијела дана.
Опрема се сестрица Јелица,
И опрема господске дарове,
Да дарује браћу и снашице:

	161
Ераћи реже свилене кошуље, А снашама бурме и прстење. Ал' је Јово врло устављаше: „Ти не иди, моја мила сејо, Док још браће у походе дође!“ Ал' Јелица останути неће; Она спреми господске дарове. Отале се Јово подигао И са њиме сестрица Јелица. А кад близу двора долазише, Код двора је пребијела црква. Па бесједи нејачак Јоване: „Ти почакај, моја мила сејо, Док ја одем за бијелу цркву: Кад смо средњег брата оженили: Ја сам златан прстен изгубио, Да потражим, моја мила сејо.“ Оде у гроб нејачак Јоване, А остаде сестрица Јелица Чекајући нејачка Јована. Чекала га, па га потражила, Ал' код цркве много ново гробље. Ту се одмах јаду досјетила, Ђе је умро нејачак Јоване. Хитро иде двору бијеломе. Кад је близу двора долазила, Ал' у двору кука кукавица; То не била сиња кукавица, Веће њина остарила мајка. А Јелица на врата долази, Она виче из грла бијела: „Јадна мајко, отвори ми врата!“	80 85 90 95 100 105 110
Стара мајка из двора бесједи! „Ид' одатле, од Бога моријо, Девет си ми сина уморила, И мен' хоћеш остарилу мајку? А Јелица била бесједила:	115

„Јадна мајко, отвори ми врата,
Ово није од Бога морија,
Већ Јелица, твоја мила шћерца.“

Па јој мајка отворила врата,
Закукаше кано кукавице,
Рукама се бјелим загрише,
Обје мртве на земљу падоше.

120

★

32

БОГ НИКОМ ДУЖАН НЕ ОСТАЈЕ

Два су бора напореда расла,
Међу њима танковрха јела;
То не била два бора зелена,
Ни међ' њима танковрха јела,
Већ то била два брата рођена:
Једно Павле, а друго Радуле,
Међу њима сестрица Јелица.
Браћа сеју врло миловала,
Сваку су јој милост доносила,
Најпослије ноже оковане,
Оковане сребром, позлаћене.
Кад то вид'ла млада Павловица,
Завидила својој заовици,
Па дозива љубу Радулову:
„Јетрвице, по Богу сестрице,
Не знаш каква биља од омразе,
Да омразим брата и сестрицу?“

5

10

15

Ал' говори љуба Радулова:
„Ој Бога ми, моја јетрвице,
Ја не знадем биља од омразе,
А и да зна, не бих ти казала:
И мене су браћа миловала,
И милост ми сваку доносила.“

20

Кад то зачу млада Павловица,
Она оде коњма на ливаду, 25
Те убодe вранца на ливади,
Па говори своме господару:
„На зло, Павле, сеју миловао,
На горе јој милост доносио:
Убола ти вранца на ливади!“ 30
Павле пита сестрицу Јелицу:
„Зашто, сејо, да од Бога нађеш!“
Сестрица се брату кунијаше:
„Нисам, брате, живота ми мога!
Живота ми и мога и твога!“ 35
То је братац сеји вјеровао.

Кад то виђе млада Павловица,
Она оде ноћу у градину,
Те заклала сивога сокола,
Па говори своме господару: 40
„На зло, Павле, сеју миловао,
На горе јој милост доносио:
Заклала ти сивога сокола!“
Павле пита сестрицу Јелицу:
„Зашто, сејо, да од Бога нађеш!“ 45
Сестрица се брату кунијаше:
„Нисам, брате, живота ми мога!
Живота ми и мога и твога!“
И то братац сеји вјеровао.

Кад то виђе млада Павловица, 50
Она оде вече по вечери
Те украде ноже заовице,
Њима закла чедо у колевци.

Кад ујутру јутро освануло,
Она трчи своме господару 55
Кукајући и лице грдећи:
„На зло, Павле, сеју миловао,
На горе јој милост доносио:

Заклала ти чедо у колевци!
Ако ли се мене не верујеш,
Извади јој ноже од појаса.“ 60

Скочи Павле, кан'да се помами,
Па он трчи на горње чардаке,
Ал' још сестра у душеку спава,
Под главом јој злаћени ножеви; 65

Павле узе злаћене ножеве,
Па их вади из сребрних кора,
Али ножи у крви огрезли.
Кад то виђе Павле господару,
Трже сестру за бијелу руку: 70
„Сејо моја, да те Бог убије!
Буд' ми закла коња на ливади
И сокола у зеленој башчи,
Зашт' ми закла чедо у колевци!“

Сестрица се брату кунијаше: 75
„Нисам, брате, живота ми мога!
Живота ми и мога и твога!

Ако ли ми не вјерујеш клетви,
Изведи ме у поље широко,
Па ме свежи коња за репове, 80
Растргни ме на четири стране.“

Ал' то братац сеји не вјерова,
Већ је узе за бијелу руку,
Изведе је у поље широко, 85
Привеза је коња за репове,
Па их одби низ поље широко:

Ђе је од ње капља крви пала,
Онђе расте смиље и босиље;
Ђе је она сама собом пала, 90
Онђе се је црква саградила.

Мало време затим потрајало,
Разбоље се млада Павловица,
Боловала девет годин' дана,

- 165
- Кроз кости јој трава проницала,
У трави се љуте змије легу,
Очи пију, у трави се крију. 95
- Љуго тужи млада Павловица,
Па говори своме господару:
„Ој чујеш ли, Павле господару,
Води мене заовиној цркви,
Не би ли ме црква опростила.“ 100
- Кад то чуо Павле господару,
Поведе је заовиној цркви;
Кад су били близу б'јеле цркве,
Ал' из цркве нешто проговара:
„Не ид' амо, млада Павловице,
Црква тебе опростити неће!“ 105
- Кад то зачу млада Павловица,
Она моли свога господара:
„Ој Бога ти, Павле господару,
Не води ме двору бијеломе,
Већ ме свежи коњма за репове,
Па ме одби низ поље широко,
Нек ме живу коњи растргају.“ 110
- То је Павле љубу послушао: 115
Привеза је коњма за репове,
Па је одби низ поље широко:
Ђе је од ње капља крви пала,
Онђе расте трње и коприве;
Ђе је она сама собом пала, 120
Језеро се онђе провадило,
По језеру вранац коњиц плива,
А за њиме злаћана колевка,
На колевци соко тица сива,
У колевци оно мушко чедо, 125
Под грлом му рука материна,
А у руци теткени ножеви.

ЖЕНИДБА ЗМИЈЕ ЉУТИЦЕ БОГДАНА

- Колико је низ море градова,
Седамдесет и седам градова,
Од Карловца тврђег града нема,
Ни у граду бољег господара,
Него што је Љутица Богдане; 5
А главније госпођице нема,
Него љуба Љутице Богдана.
Одвише је главна и пристала,
А залуд је главна и пристала,
Кад не има од срца порода. 10
- Моли Бога Богданова љуба:
„Дај ми, Боже, од срца порода,
Да ће бити гуја шаровита!“
Молила се и умслила се,
Бог јој даде и родила гују. 15
Чим испаде гуја из матере,
Побјегнула у зелену траву
И у трави љето љетовала,
У дувару зиму зимовала.
- Тако стало девет годин' дана. 20
Мајка гују по травици тражи,
Она тражи, а наћ' је не море.
Кад изиђе девет годин' дана,
Стаде писка у дувару гује,
Како с вечер, тако до сабаха. 25
Додија се Љутици Богдану
И вјерници љуби Богдановој;
Богдану се љуба замолила:
„Господару, Љутицо Богдане!
Ти отиђи Раваници цркви, 30
Доведи ми игумана старог,
И доведи дванаест попова,
И доведи дван'ест калуђера,
И тридесет ђеце ђакончади,

И доведи ђака самоука, 35
Нек понесу часно јеванђеље;
Кад зацвили гуја у дувару,
Нек отворе часно јеванђеље,
Неће л' који знати у ванђељу,
Шта нам хоће у дувару гуја, 40
Те нам пишти с вечер до сабаха.“

Кад то зачу Љутица Богдане,
Он опреми себе и дорина
И он оде Раваници цркви,
И подиже игумана старог, 45
И са њиме дванаест попова,
И дванаест младих калуђера,
И тридесет ђеце ђакончади,
И поведе ђака самоука,
Па ето га у Карловца града, 50
Доведе их кули пребијелој,
Посједа их за пуну трпезу.

Кад на земљу кара акшам паде,
Док запишта у дувару гуја,
Онда рече Љутица Богдане: 55
„Господару, старац-игумане!
Сваки своје отвор'те ванђеље,
Погледајте у своме ванђељу,
Што ли пишти гуја у дувару?
И шта хоће гуја у дувару?“ 60

Прихватише часно ванђелије,
Сваки своје отвара ванђеље,
Шта се њима у ванђељу пише,
Прегледати, знати не могоше; 65
Не отвара ђаче самоуче.

Вели њему Љутица Богдане:
„Побратиме, ђаче самоуче!
Ти отвори часом ванђелије,
Да ти видиш шта ванђеље пише!“ 70
И отвори ђаче самоуче.
Кад погледа шта ванђеље пише,
Грохотом се ђаче насмијало.

- Њега пита Љутица Богдане:
А вели му ђаче самоуче:
Шта ти гледаш у ванђељу своме, 75
И чему се гротом насмијаваш?
А велел му ђаче самоуче:
„Побратиме, Љутица Богдане!
Како ти се насмијати нећу?
Хоће твоја да се жени гуја, 80
Да јој просиш лијепу ђевојку
У Леђану, граду бијеломе,
У ђидије леђанскога краља!
А вели му Љутица Богдане:
„Побратиме, ђаче самоуче! 85
Ја се тамо ни макнути нећу,
Ни просити лијепе ђевојке.
Ко ће дати за гују ђевојку?“
А моли се Богданова љуба:
„Господару, Љутица Богдане! 90
Ти отиђи бијелу Леђану,
Те запроси од краља ђевојку!“
- То Богдану мило не бијаше,
Али друго бити не могаше,
Већ опрема себе и дорина, 95
И он оде ка Леђану граду,
А до куле од Леђана краља,
И добро га краље дочекује,
Добра коња у топле подруме
А јунака у бијелу кулу. 100
Ту Љутица ноћцу преноћио.
Кад ујутру рано подранише,
Каведије каве испекоше,
Тутунције чибук донијеше,
Треће слуге вино и ракију; 105
Кад се Богдан понапио пива,
Онда краљу тихо беседио:
„А ђидијо, од Леђана краљу!
Нит' ме питаш, нит' ја теби кажем,
Зашто сам се довле замуцио 110

А до тебе и до твоје куле;
Ја сам чуо, мени људи кажу,
Да ј' у тебе шћерка на удају,
А ја имам гују на женидбу,
Поклони ми за гују ђевојку!“ 115

Говори му од Леђана краљу:
„Ти се смисли, па се и размисли!
Ко ће дати за гују ђевојку?
Кад начиниш од срме калдрму,
И сухијем позлатиш је златом, 120
Од Карловца до Леђана града
И преко мог поља леђанскога,
И кад моју позлатиш авлију,
Онда ћу ти шћерку поклонити.“

Кад то зачу Љутица Богдане, 125
Што му рече од Леђана краљу,
Онда Богда на ноге скочио,
А млађи му дору подмакоше.
Онда Богдан посједе дорина,
Па он оде бијелу Карловцу, 130
До танане и бијеле куле.

Далеко га сусретала љуба,
Њојзи Богдан божју помоћ назва,
Љуба њему лепше прихватила.
Љуба пита Љутице Богдана: 135

„Господару, Љутица Богдане!
Јеси ли нам цуру испросио,
Од ђидије леђанскога краља?“
Бесједи јој Љутица Богдане:
„А не лудуј, моја вјерна љубо! 140
Ко ће дати за гују ђевојку,
Кад је ни ја не бих поклонио?“

Кад дођоше пребијелој кули,
Сва господа на кули бијаше,
Сва бијаше и вино пијаше. 145
А кад паде Љутица Богдане,

- Како паде, Божју помоћ даде,
Сва господа Бога прихватила;
Ту сједоше хладно пити вино.
Кад на земљу кара акшам паде, 150
Док запишта у дувару гуја,
А беседи Љутица Богдане:
„Господару, игумане стари;
Ви отвор'те часно ванђелије
Па видите, што ми гуја пишти, 155
И шта хоће шаровита гуја!“
- Проговара игумане стари:
„А дијете, ђаче самоуче,
Ти отвори часно ванђелије!
Боље твоје ванђелије каже.“ 160
Онда ђаче отвори ванђеље,
Па он гледа што ванђеље пише;
Осмехну се ђаче самоуче.
А пита га Љутица Богдане:
„Ја шта хоће у дувару гуја?“ 165
„Побратиме, Љутица Богдане!
Пита тебе из дувара гуја:
Јеси ли јој цуру испросио?“
Скочи Богдан на ноге лагане
Па ето га камену дувару, 170
И све гуји по истини каже,
Па се Богдан натраг повратио.
А кад чула гуја Богданова
Што јој каже Љутица Богдане,
Извуче се из дувара гуја 175
Па ето је у зелену траву,
Одвуче се пољем зеленијем,
Кудгођ прође Богданова гуја,
За њоме се калдрми калдрма,
Калдрми се од срме жежене, 180
Сухијем се позлаћује златом,
Од Карловца до Леђана града.
Кад се свуче у поље леђанско,
Све леђанско поље засија се

	171
Од те срме и од суха злата, До авлије краља леђанскога. Сву авлију гуја преплазала, Па се гуја у дувар увуче, А кроз дувар у кавез-одају Ђе но лежи дилбер Анђелија, Па се њојзи у криоце стави А наслони међу дојке главу.	185
Препале се лијепа ђевојка, Она врисну из грла бијела. Проговори шаровита гуја: „А не бој се, лијепа ђевојко, Мени те је бабо поклонии, Са мнош хоћеш вијек в’јековати.“ Проговори лијепа ђевојка: „Авај мени, до Бога милога! Ко ће с гујом вијек в’јековати?“ Проговори шаровита гуја: „А не бој се, лијепа ђевојко! Ти јеси ли тврде вјере своје, Да ме ником проказати нећеш, Па ни мојој на оцаку мајци? Сад би знала с ким би вјековала.“ Цура тврду вјеру заложила, Да га млада проказати неће.	190
Скиде гуја гујину кошуљу, Сва одаја разасја се листом, Указа се јунак уз ђевојку, Да га љепше у свијету нема, Ту с ђевојком леже у ложницу.	195
А кад п’јевци крилма ударише, Онда гуја цуру свјетовала: „Кад ујутру осване јутарце, Ураниће твој милостив бабо На вићење теби у одају, На ногам’ ћеш њега дочекати, Он ће теби Бога називати	200
	205
	210
	215
	220

- И добријем јутром даривати
Још ћеш љепше њему прихватити.
Рећи ће ти краљу од Леђана:
„Шћери моја, дилбер-Анђелијо! 225
У з'о час ти кафез начинио,
А у кафез тебе затворио!
С ким си ноћас ноћцу преноћила?
Што је твоје потавњело лице?
Што су теби очи помућене? 230
Што ли су ти косе помршене?
Као да си с јунаком ноћила.“
Овако ћеш њему говорити:
„А мој бабо, од Леђана краљу!
Ако ми је потавњело лице, 235
Љуто сам се препанула, бабо;
Ако су ми очи помућене,
Тешко сам ти оплакала, бабо.
Ако су ми косе помршене,
Преко њих је гуја преплазала.“ 240
Онда ће ти говорити краљу:
„Каква гуја, моја шћери драга!“
„Којој си ме поклонио, бабо,
Љутој гуји Љутице Богдана!
Ако ли се томе не вјерујеш, 245
Ти наслони на пенцере главу,
Па погледај у мермер-авлију
У авлију у поље леђанско,
Па ћеш видет' јеси л' поклонио.“
Док с' извуче гуја из одаје, 250
Из одаје у мермер-авлију,
Из авлије срмали-калдрмом,
Она оде бијелу Карловцу.
- Кад свануло и грануло сунце,
Подранио краље на вићење, 255
Шћери својој дилбер-Анђелији.
Кад отвори кафезли-одају,
На ногам' га Анђа дочекала,
Пред њиме се смјерно поклонила.

	173
Божију јој помоћ називаше И добријем јутром дариваше, Анђелија лепше прихваташе, До црне се земље поклањаше, Бабу љуби у скут и у руку. А вели јој краљу од Леђана:	260
„Анђелијо, мила шћери моја! У з'о час ти кафез начинио И у кафез тебе затворио, Да не видиш сунца ни мјесеца. Што је твоје лице потавњело? Црне ти се очи помутиле? Русе ти се косе помрсиле?“	265
„А мој бабо, од Леђана краљу! Ако ми је лице потавњело, Ако су ми очи помутиле, А и моје косе помрсиле . . . Што је моје лице потавњело, Љуто сам се, бабо, препанула; Што су ми се очи помутиле, Тешко сам се, бабо, исплакала; Ако су се косе помрсиле, Гуја ми је косе преплазала, Преплазала па их замрсиле; Није лако с гујом боравити, Некмо л' с њоме вијек вјековати, Јер си мене гуји поклонио, Љутој гуји Љутице Богдана. — Ко ме си бабо поклонио! Ако ли се томе не вјерујеш, Ти наслони на пенцере главу, Па погледај у мермер-авлију, Из авлије у поље широко, Па ћеш видет' јеси л' поклонио?“	270
	275
	280
	285
	290
Кад то зачу од Леђана краљу, На пенцер је наслонио главу, Па погледа у мермер-авлију, Из авлије у поље широко;	295

- Што год море очима виђети
Све се сјаје од злата калдрма
И краљева мермерли-авлија. 300
А кад виђе од Леђана краљу,
Анђелији шћери проговара:
„Анђелијо, моја шћери драга!
Је л' у пољу шаровита гуја?“
Анђелија, мудра и разумна, 305
Говорила милом бабу своме:
„А мој бабо, од Леђана краљу!
У пољу је за невољу љуту,
Јер се краљска не препоријече,
А господска преварити неће. 310
Мени ваља ићи вјековати
Са шареном Љутичином гујом.“
Кад те краљу р'јечи разумео,
Поврати се, оде у одају,
И он сједе на мека душека, 315
Сједе писат' књигу шаровиту.
Кад је ситну књигу накитио:
„Пријатељу, Љутица Богдана!
Купи свате, оди по ђевојку,
На поклон ти мила шћерка моја 320
А за твоју гују шаровиту!“
Даде књигу хитром књигоноши,
Однесе је у Карловца града
Танкој кули Љутице Богдана.
Кад је Богдан књигу проучио, 325
Богдан купи киту и сватове:
Старог свата Краљевића Марка,
А војводу Милош-Обилића
За ђевера лијепој ђевојци,
А прв'јенца Топлицу Милана 330
А за кума Косанчић Ивана;
По тефтеру свате покупио,
Сакупио хиљаду сватова,
Међу њима ђаче самоуче;
Два ђевера до два Угричића. 335
Кад пођоше кита и сватови,

- 175
- Поведоше коња ђевојачког,
Извуче се гуја из дуvara
Па се вуче коњу ђевојачком,
На коња се гуја исплазала, 340
У седло се коњу савијала,
На ункашу главу наслонила,
Да се чуде кита и сватови:
Шта ће цури ђувегија бити!
- Ђе год свати на конак пануше, 345
Разапињу бијеле чадоре,
А гуја се у траву савија;
Ђе год свати у хану падају,
Сви сватови иду у одаје
А гуја се у дувар завлачи. 350
Ето свата до Леђана града
А до куле леђанскога краља,
Сва излазе леђанска господа,
Сеир чине киту и сватове
И шарену Богданову гују, 355
С ким ће Анђа вијек вјековати.
Сви сватови коње одјахају
Коње воде у топле подруме,
А јунаке на бијелу кулу,
А гуја се у дувар увуче. 360
Кад се са чин учинили били
И прођоше двије одације,
Кроз дувар се гуја увлачила,
У одају дилбер-Анђелији,
Увуче се њојзи у ложницу. 365
- Кад пијевци крил'ма ударише,
Из ложнице гуја с' извлачаше,
Завлачи се у камен дуvara.
Кад бијела зора заб'јелила,
Тад запишта гуја у дувару. 370
Онда вели Љутица Богдане:
„Побратиме, ђаче самоуче!
Отвори нам часно ванђелије,

- Па ти види, шта нам хоће гуја!“
Отворио ђаче самоуче,
Отворио часно ванђелије,
И он гледа шта ванђеље пише,
Па говори Љутици Богдану:
„Побратиме, Љутица Богдане,
Оно виче из дувара гуја:
Да се спрема кита и сватови,
Хоће гуја да ми путујемо,
Да идемо своме завичају.“ 375
- Док повика чауш до чауша:
„Азурала кита и сватови!
Ко је пјешак, притежи опанке?
Ко је коњик, притежи колане?
Кратки данци, дуги су конаци,
Земља туђа, калауза нема.“ 385
- Опрема се кита и сватови,
Док изиђе ручка господскога,
И ручаше хиљаду сватова;
Па по ручку господски дарови.
Дароваше, што је за ког свата.
Ђеверове лијепом ђевојком. 390
Отален се свати подигоше,
Узјахују коње на авлији;
Кад узјаха лијепа ђевојка,
Извуче се гуја из дувара,
Доплаза се коњу и ђевојци, 400
Уз образе коњу усплазала.
Када коњу на сапе изиђе,
Савија се у крило ђевојци,
У њедра јој главу наслоњаше,
Па отален свати полазише. 405
Пратила их леђанска господа
Преко поља до четири сата
И сеире киту и сватове;
Одмакоше кита и сватови,
Вратише се леђанска господа. 410

Кад дођоше до Карловца града
 Са ђевојком кићени сватови,
 Они чине свадбу и весеље
 За петнаест дана бијелијех. 415
 Отале се свати разлазише,
 А остаде лијепа ђевојка,
 Са шареном гујом боравећи.

Ни ту дуго не било времена,
 Она роди два близанца сина. 420
 Однијеше у бијелу цркву,
 Прикрстише чеда пренејака
 Под именом: Јово и Никола.
 Тако стаде три пуне године,
 Цркви иде Богданова љуба, 425
 У неђељу на Васкрсеније,
 На јутрењу и на летурђију,
 А са својом младом невјестицом.
 Онда стаде Богданова љуба
 Прегледати по женском народу. 430
 И невјестам' скоро доведеним.
 Кад све пусте тавне и блиједе,
 А њезина главна и свијетла.

Изиђоше из бијеле цркве
 Па ето их до бијеле куле;
 Па скочила Богданова љуба, 435
 Па црвена донијела вина,
 На невјесту вино наћерала,
 Подобро је кеиф ухватио;
 Онда рече Богданова љуба:
 Невјестице, живота ми мога! 440
 Ја се чудим, чуда ми нестаје,
 Када јутрос у бијелој цркви
 Ја погледах по женском народу
 И невјестам' скоро доведеним,
 Све бијаху тавне и блиједе, 445
 А ти бјеше главна и свијетла,
 И још која с гујом боравиш ми,

- Оне младе с добрим јунацима!
Ту превари своју невјестицу. 450
Бесједи јој невјестица млада:
„Чуј ме, мајко и свекрво моја!
Што ми хвалиш њихове јунаке?
Да ти видиш у мене јунака,
Када скине гујину кошуљу, 455
Сва с' одаја разасја од њега,
У по ноћи, као усред подне.“
А кад чула Богданова љуба,
Невјести је тихо говорила:
„Невјестице, живота ти твога! 460
Кад ти гуја у ложницу дође,
И кад скине гујину кошуљу,
Укради ми њезину кошуљу,
Да ја спржим кошуљу на ватри,
Нек изиђе јунак у јунаке.“ 465
Кад то чула невјестица млада,
Ту се јадна она преварила.
Кад јој гуја у ложницу дође
И кад свуче са себе кошуљу,
С љубом леже у меку ложницу, 470
Леже гуја санак боравити,
Привуче се Богданова љуба
И гујину украде кошуљу,
На живу је ватру наложила:
„Шта ће њему гујина кошуља?
Није дувар за добра јунака!“ 475
Стаде цврка на ватри кошуље,
Стаде цика у ложници гује:
„Љубо моја, једна невјернице!
Јеси ли ми вјеру zaloжила, 480
У Леђану у кафез-одаји,
Да ме ником проказати нећеш,
А ни мојој на оцаку мајци?
Јадна мајко, што изгуби душу?
Да сам теби шаровита гуја,
Макар би ме икада виђела, 485
Барем, мати, у зеленој трави,

А сад ћеш ме виђет' у одаји,
Сада, мати, па више никада.“

То изусти, па душу испусти.

34

КАКО ПЛАНИНКИЊА ВИЛА ЗАВАДИ
ДВА БРАТА ЈАКШИЋА

- Л'јепу језду јездила два Јакшића мила брата,
два мила брајена,
Они језду јездијаху горице зелене,
И они се, мила браћа, међу собом зговораху,
два мила брајена. 5
- Поче овако Митар Јакшић Стјепану бесједовати:
„Ево ти смо ми два брата Стјепане, нежењени,
Јакшићу брајене,
Срећа ако нас нанесе на коју гиздаву дивојку,
Под' се један тад од нас, мили брате, женили, 10
Јакшићу брајене.“
- Ту им бјеше приспјела милој браћи худа срећа,
Јер их бјеху зачуле од планине б'јеле виле
планинкиње виле,
И оне се б'јеле виле међу собом зговараху: 15
„Је ли која међу нами у планини б'јела вила,
планинкиње виле,
Која би ми посвадила два Јакшића мила брата?
Јер ћемо је поставити краљице наде свјета,
планинкињу вилу.“ 20
- Међу њима нађе се у планини б'јела вила
И наче им овако другима бесједовати,
планинкиња вила:
„Ја ни ви ћу посвадити два Јакшића мила брата.“ 25
Пак се бјеше Јакшићима у сусрету учинила,
планинкиња вила,

- Тер им пође Јакшићима добру срећу називати:
„Добра вами срећа буди, два Јакшића, мила брата,
два мила брајена!“
- „Бог дај теби, дивојко, и теби ми добра срећа!“ 30
Како бјеше витез Митар ту дивојку сагледао,
гиздаву дјевојку,
- Да љепотом одс'јеваше жарком сунцу и мјесецу,
Поче ти ми овако дјевојци бесједити
Јакшић витез Митар: 35
- „Ето ти смо ми два брата, дјевојко, нежењени,
Једнога од нас обери, кога ми је теби драго,
гиздава дјевојко.“
- Ту им бјеше милој браћи приспјела худа срећа,
Она бјеше обрала Стјепана млада Јакшића, 40
витеза јунака.
- Како бјеше витез Митар тако чудо угледао,
За појаса повади ханџара позлаћенога,
Јакшић јунак Митар,
- Брата свога удари у његово живо срце; 45
Туј га бјеше црна земља и без душе дочекала,
Јакшића Стјепана.
- Како виђе витез Митар да је брата погубио,
Поче ти ми витез Митар туј дјевојку проклињати,
гиздаву дјевојку: 50
- „Давори ми, дјевојко, буд' проклета срећа твоја!
Да ли хоћеш ти данас до два брата погубити,
два Јакшића брата!“
- Пак је себе ханџаром у срдашце ударио.
Ту је њега црна земља и без душе дочекала, 55
Јакшића јунака,
- Оба ти су мила брата цић дивојке погинула!

ЖЕНИДБА МИЛИЋА БАРЈАКТАРА

Мили Боже, чуда великога!
Кад се жени Милић барјактаре,
Он обиће земљу и градове
Од истока паке до запада,
Према себи не нађе ђевојке: 5
Гласит јунак свакој ману нађе;
Женидбе се проћи хотијаше.

Но да видиш чуда изненада!
Једно јутро у свету неђељу
Поранио Милић барјактаре 10
На јутрење Миљешевци цркви;
Пред црквом га намјера намјери

На јунака војводу Малету
Од бијела Колашина града.
Па говори војвода Малета: 15

„Ој Бога ти, Милић-барјактаре!
Ти обиће земљу и градове
Од истока паке до запада,
А по ћуди не нађе ђевојке;
Но ти хоћу једно чудо казат’: 20

Ено за те љепоте ђевојке
У Загорју, украј мора сиња,
У онога Вида Маричића;

Чудо људи за ђевојку кажу:
Танка струка, а висока стаса, 25

Коса јој је кита ибришима,
Очи су јој два драга камена,
Обрвице с мора пијавице,

Сред образа румена ружица,
Зуби су јој два низа бисера, 30
Уста су јој кутија шећера;

Кад говори, ка’ да голуб гуче,
Кад се смије, ка’ да бисер сије,
Кад погледа, како соко сиви,
Кад се шеће, као пауница; 35

- Побратиме, сва ти је гиздава,
Далеко јој, веле, друге није.
А Виде је красан пријатељу,
Према тебе, према дома твога;
Сва је слика, мио побратиме, 40
А и Виду није за те криво,
Без ријечи даће ти ђевојку;
Нит' је проси, ни јабуке даји,
Већ ти купи кићене сватове,
Пак ти иди Виду по ђевојку.“ 45
Томе Милић одмах каил био,
Па из цркве оде двору своме,
Те он купи кићене сватове
По свој Босни и Херцеговини,
И по Жупи и Котару равну, 50
Све јунаке младе нежењене,
Добре коње прије нејахане;
Кума куми Јанковић-Стојана,
Старосвати Пивљанина Баја,
А ђевери Мандушића Вука. 55
- Кад је Милић свате сакупио,
Диже свате оде по ђевојку.
Кад су били прем' Видову двору,
На пенџер се Виде наслонио,
Па кад виђе кићене сватове, 60
Сам је собом Виде говорио:
„Мили Боже, лијепијех свата!
Чији ли су, куд ће по ђевојку?“
У ријечи, коју бесједио,
Пред дворе му свати дојездише, 65
Ђувеглија ријеч прихватио:
„Мили тасте, Виде Маричићу,
Моји свати са Херцеговине!
Потегли смо на Бога и срећу,
А по твоју шћеру Љепосаву.“ 70
- То је Виду врло мило било,
Па довикну своје вјерне слуге:

„Слуге моје, отворајте врата!
Сватовима коње прихватите,
Водите их у подруме доње,
Миле госте на бијелу кулу.“ 75

Господара слуге послушаше,
Отворише на авлији врата,
Под гостима коње прихватише,
Коње воде у подруме доње, 80
Миле госте на бијелу кулу.
Пошту чини Виде Маричићу,
Часте свате три бијела дана,
Док наврши што је коме драго.

Кад четврто јутро освануло, 85
Два су брата сестру изводила,
Ја каква је цура Љепосава!
Кроз мараме засијало лице,
Сватовима очи засјениле

Од господског лица и одела; 90
Сви сватови ником поникоше,
И у црну земљу погледаше,
Ја од чуда лијепе ђевојке!
Но говори цури ђувеглија:

„Ој пунице, ђевојачка мајко! 95
Или си је од злата салила?
Или си је од сребра сковала?
Или си је од сунца отела?
Или ти је Бог од срца дао?“

Заплака се ђевојачка мајка, 100
А кроз сузе тужно говорила:
„Мио зете, Милић-барјактаре!
Нити сам је од злата салила,
Нили сам је од сребра сковала,

Нити сам је од сунца отела, 105
Веће ми је Бог од срца дао:
Девет сам их таквијех имала,
Осам их је удомила мајка,

- Ни једне их није походила,
Јер су, јадне, рода урокљива,
На путу их устријели стр'јела.“ 110
- Кроз плач зета пуница дарива,
Дарива га злаћеном кошуљом.
Ал' да видиш и чуда и хвале,
Каква дара тасте зету даје! 115
Гиздава му поклонио вранца,
Врана коња, брате, без биљеге,
А на вранцу чултан до кољена:
Чисти скерлет златом извезени,
Златне ките бију по копитам'; 120
Бојно седло од шимшир-дрвета,
Шимшир-седло сребром оковано,
На облучју камен сија драги,
О облучју господско оружје:
С једне стране сабља окована, 125
С друге стране шестопер позлаћен;
Зауздан је уздом позлаћеном;
Њиме зета свога дариваше.
Најбољи му шуре пешкеш дају,
(Најбољи је, најжешћијех јада!), 130
Своју секу шуре зету дају,
Баш сестрицу цуру Љепосаву.
А кад Милић дара прихватио,
Коња јаше. коњ му поиграва,
А звекеће сабља о бедрици, 135
А жуборе пуца на прсима,
На калпаку трепеће му перје:
Није шала, онаква ђевојка!
Није шала, онакви дарови!
- Подиже се кита и сватови, 140
Развише се свилени барјаци,
Засвираше свирке свакојаке,
Ударише јасни таламбаси,
Зачуше се светске даворије,
Стаде бахат сурих бедевија, 145
Отидоше с Богом путовати.

- Кад су били гором путујући,
 Стиже урок на коњу ђевојку,
 Па говори до себе ђеверу:
 „О ђевере, Мандушићу Вуче!
 Зазор мене у те погледати,
 А камо ли с тобом говорити;
 Ал' нагони мука на невољу:
 Кажи куму, кажи старом свату,
 Нек уставе суре бедевије,
 Нек угасе свирке и поп'јевке,
 Уз јелике прислоне барјаке,
 Нек ме скину са добра коњица,
 Нек ме спусте на зелену траву;
 Љуто ме је забољела глава,
 Јарко ми је омрзнуло сунце,
 А црна ми земља омиљела,
 Бог би дао, те би добро било!“
- Цвили, пишти ђевер до ђевојке:
 Стани, куме, стани, стари свате!
 Стани побро, Милић-барјактаре!
 Уставите свирке свеколике,
 Угасите сватске даворије,
 Уз јелике прислон'те барјаке,
 Да скинемо са коња ђевојку;
 Љуто тужи моја мила снаша,
 Љуто ју је забољела глава,
 Јарко јој је омрзнуло сунце,
 А црна јој земља омиљела,
 Бог би дао, да би добро било!“
- Тад стадоше кићени сватови,
 Уставише свирке и поп'јевке,
 Ђевер скиде са коња ђевојку,
 Па је пусти на зелену траву,
 Он је пусти, она душу пусти.
- Сви сватови грозне сузе лију,
 А највише Милић-барјактаре;
 Ђувеглија јадан нарицао:

150

155

160

165

170

175

180

„Заручницо, млада Љепосава!
Ту ли тебе суђен данак снађе:
Ни код мога ни код твога двора,
Ни код моје ни код твоје мајке,
Већ у гори под јелом зеленом!“ 185

Састаше се кићени сватови,
Сабљама јој сандук сатесаше, 190
Нацацима раку ископаше,
Сахранише лијепу ђевојку
Откуда се јасно сунце рађа;
Посуше је грошим' и дукатим'; 195
Чело главе воду изведоше,

Око воде клупе поградише,
Посадише ружу с обје стране:
Ко ј' уморан, нека се одмара,
Ко је млађан, нек се кити цв'јећем; 200
Ко је жедан нека воду пије
За душицу лијепе ђевојке.

Још нариче Милић барјактаре:
„Чарна горо, не буди јој страшна!
Црна земљо, не буди јој тешка!
Вита јело, пусти широм гране, 205
Начини ми заручници хлада!
Кукавицо, рано је не буди,
Нека с миром у земљи почива!“

Сватовима јоште ријеч каже: 210
„Браћо моја, кићени сватови!
Хај'те, браћо, да ми путујемо,
Хајде сваки како који може,
А ја идем како коњиц може,
Мојој старој на муштулук мајци.“

Дигоше се с Богом путовати, 215
Сваки иде како који може,
Милић оде како коњиц може.
Далеко га угледала мајка,

	187
Мало ближе преда-њ ишетала, Коња грли, а Милића љуби:	220
„Чедо моје, Милић-барјактаре! Ђе су свати, ђе ти је ђевојка? Водиш ли ми замјеницу, сине, Која ће ме јутром зам'јенити, Двор помести, воде донијети, Поређати господске столове?“	225
Ал' бесједи Милић барјактаре: „О старице, моја мила мајко! Иду свати, не воде ђевојке; Остала је твоја замјеница	230
Ни код мога ни код свога двора, Ни код моје ни код своје мајке, До у гори под јелом зеленом! Но, старице, моја слатка мајко, Брзо трчи двору бијеломе,	235
Па ми стери мекану постељу, Ни дугачку ни врло широку, Јер ти дуго боловати нећу.“	
Проли сузе Милићева мајка, Поврати се двору кукајући,	240
Брже стере мекану постељу, Ни дугачку ни врло широку. Како дође Милић барјактаре, Он се спусти на меку постељу, Док се спусти, он душу испусти.	245
Док дођоше кићени сватови, Дотле с' Милић мртав належао. Кад то вид'ли кићени сватови, Наопако копља окренуше,	250
Наопако коло поведоше, Жалостиву пјесму запјеваше, Сабљама му сандук сатесаше, Нацацима раку ископаше, Сахранише Милић-барјактара Куда јарко смирује се сунце.	255

Оста једна самохрана мајка,
Она кука како кукавица,
А преврће како ластавица;
Она иде своме винограду,
Косу реже, па виноград веже, 260
Сузе лије, чокоће зал'јева,
Винограду тихо проговара:
„Винограде, мили рукосаде,
Ко је тебе мене засадио
Никада те веће брати неће!“ 265
Када буде на заходу сунце,
Тад излази Милићева мајка,
Па говори, а за сунцем гледа :
„Благо мене, и до Бога мога!
Благо мене, ето сина мога: 270
Ето г' мајци, ће из лова иде,
Носи мајци лова свакојака!“
Ни би сина, ни од сина гласа!
Када буде на истоку сунце,
Изилази Милићева мајка, 275
Сунце гледа, паке проговара:
„Благо мене, ето ми снашице!
Иде с воде, носи воде хладне,
Хоће мене стару зам'јенити!“
Не би снахе, ни од снахе гласа, 280
Веће мајка кука од жалости,
Кука тужна како кукавица,
А преврће како ластавица,
И кукаће до суђена дана!

ПРЕДРАГ И НЕНАД

Рани мајка два нејака сина,
У зло доба у гладне године,
На преслицу и десницу руку.
Лепа им је имена надела:
Једном Предраг, а другом Ненаде. 5

Предраг мајци до коња дорасте,
А до коња и до бојна копља,
Пак одбеже своју стару мајку
И прибеже гори у хајдуке.
Оста мајка ранећи Ненада, 10
Ненад браца ни зазнао није.

И Ненад је мајци дорастао
А до коња и до бојна копља,
Пак одбеже своју стару мајку
И прибеже гори у ајдуке, 15
Ајдукова три године дана.
Он је јунак мудар и разуман,
И срећан је свуда на мејдану;
Учини га дружба старешином.

Старешова три године дана, 20
Ал' се млађан зажелио мајке,
Дружбини је браћи беседио:
„Ој, дружбино, моја браћо драга!
Ја сам вам се зажелио мајке,
Ајте, браћо, да делимо благо, 25
Да идемо сваки својој мајци.“

Дружбина га радо послушала.
Како који изасипа благо,
Тај се њему и заклиње тешко:
Који брацем, а који сестрицом; 30
А кад Ненад свој' изасу благо,
Дружбини је браћи беседио:
„Ој, дружбино, моја браћо драга!
Брата немам, а сестрице немам,
Већ тако ми Бога јединога! 35
Десница ми не усала рука!
Добру коњу грива не опала!
И бритка ми сабља не рђала!
Ни у мене више нема блага!“

Кад су тако поделили благо,
Ненад седе на добра коњица,
Пак се диже својој старој мајци. 40

Лепо га је дочекала мајка,
Пред њег' носи слатку ђаконију.
Кад су били сели за вечеру,
Ненад мајци тихо беседио: 45
„Ој, старице, моја мила мајко!

Да ми није од људи срамоте,
Да ми није од Бога греоте,
Не би рек'о да си моја мајка: 50
Зашт' ми ниси браца породила,
Ја ли браца, ја ли милу сеју?
Кад сам био с друштвом на деоби,
Сваки ми се заклињаше тешко:
Који брацем, а који сестрицом, 55
А ја, мајко, собом и оружјем
И добријем коњем испод себе.“

Стара му се насмејала мајка:
„Не будали, млађани Ненаде!
Ја сам теби браца породила, 60
Предрагога, твог брата рођеног,
И јуче сам за њег' разабрала,
Да с' наоди и да ајдукује
У зеленој гори Гаревници,
Пред четом је јунак арабаша.“ 65

Беседи јој млађани Неенаде:
„Ој, старице, моја мила мајко!
Покрој на ме све ново одело,
Све зелено од чохе зелене,
А ократко с горицом једнако, 70
Да ја идем браца да потражимо,
Да ме жива моја жеља мине.“

- 191
- Беседи му стара мила мајка:
„Не будали, млађани Ненаде!
Јер ћеш лудо изгубити главу.“ 75
- Али Ненад мајке не слушаше,
Већ он чини што је њему драго
Он покроји на себе одело,
Све зелено од чохе зелене,
А ократко с горицом једнако, 80
Пак уседи на добра коњица,
И диже се браца да потражи,
Да га жива жеља мимоиђе.
Нигди свога он не пушта гласа,
Нити пљуну, ни на коња викну; 85
А кад дође гори Гаревници,
Кличе Ненад како соко сиви:
„Гаревнице, зелена горице!
Не раниш ли у себи јунака,
Предрагога, мог брата рођеног? 90
Не раниш ли у себи јунака,
Који би ме с брацем саставио?“
- Предраг сједи под јелом зеленом,
Предраг сједи под јелом зеленом,
Предраг седи, пије рујно вино; 95
Кад саслуш'о Ненадова гласа,
Дружбини је браћи беседио:
„Ој, дружино, моја браћо драга!
Испадните на друм за бусију,
Дочекајте незнаног делију, 100
Нит' га бијте, нити га глобите,
Већ га жива мени доведите:
Откуд год је он је рода мога.“
- Устало је тридесет момака,
На три места све по десет стало. 105
Кад на првих десет наишао,
Нико не сме пред њег' да изиђе,
Да изиђе, да коња привати,
Већ га сташе стрелом стријељати.

- Беседи им млађани Ненаде: 110
„Не стрељајте, браћо из горице,
Не била вас вашег брата жеља,
Како мене и брата мојега,
Што ме, тужан, овод потерало!“
- Они њега пропустише с миром. 115
- Кад на других десет наишао,
И они га стрелом стријељаше,
И њима је Ненад беседио:
„Не стрељајте, браћо из горице,
Не била вас вашег брата жеља,
Како мене и брата мојега,
Што ме, тужан, овод потерало!“ 120
- И они га пропустише с миром.
- Кад на трећих десет наишао,
И они га стрелом стријељаше. 125
Расрди се млађани Ненаде,
Пак удари на триест јунака:
Првих десет сабљом посекао,
Других десет коњем погазио,
Трећих с' десет по гори разбеже, 130
Које к гори, које к води ладној.
- Глас допаде Предрагом јунку:
Зло га сео, Предраг-арамбаша!
Дође теби незнана делија,
Исече ти по гори дружбину.“ 135
- Предраг скочи на ноге лагане,
Пак узима луке и стријеле,
Пак излази на друм на бусију,
Пак заседе за јелу зелену,
Скида њега стрелом са коњица, 140
На зло га је место ударио,

- На зло место, у срце јуначко.
Врисну Ненад, како соко сиви,
Вриштећи се по коњу повија:
„Јој, јуначе из горе зелене! 145
Жива тебе, брате, Бог убио!
Десница ти усанула рука,
Из које си стреле испустио!
И десно ти око искочило,
С којим си ме, море, намотрио! 150
Још те твога брата жеља била,
Како мене и брата мојега,
Што ме, тужан, оруд потерало,
Наопако а по моју главу!“
- Кад је Предраг речи саслушао, 155
Иза јеле њега запиткује:
„Ко си јунак и чијег си рода?“
Рањен Ненад њему одговара:
„Што ме, море, ти за рода питаш?
Од мене се оженили нећеш; 160
Ја сам јунак млађани Ненаде,
Имам стару саморану мајку,
И једнога брата рођенога,
Предрагога, мог брата рођеног,
Пак се дигох да њега потражим, 165
Да ме жива моја жеља мине,
Наопако а по моју главу!“
- Кад је Предраг речи разабрао,
Од стра љута стреле испустио,
Пак притрча рањеном јунаку, 170
Скида њега с коња на травицу:
„Та, ти ли си, мој брате Ненаде!
Ја сам Предраг, твој братац рођени.
Можеш ли ми ране преболети?
Да подерем танане кошуље, 175
Да те видам и да те завијам?“

Рањен Ненад њему одговара:
„Та, ти ли си, мој брате рођени!
Вала Богу, кад сам те видео,
Те ме жива моја жеља мину;
Не могу ти ране преболети,
Већ ти проста моја крвца била!“
То изусти, па душицу пусти.

180

Над њим Предраг јаде јадикује:
„Јој, Ненаде, моје јарко сунце!
Рано ли ми ти беше изишло,
Па ми тако рано ти заседе!
Мој босиљче из зелене башче!
Рано ти ми беше процватио,
Па ми тако рано ти увену!“

190

Па потрже ноже од појаса.
Те удара себе у срдашце,
Мртав паде покрај браца свога.

★

37

ТУГА КНЕЗА ИВАНА

Кад млетачке плави,
Све саме галије,
Доплове д' Омишља,
Искрца се чета,
Да позове кнеза,
Нашега Ивана,
На вело весеље,
Кô ће њему дати
На својих галијах.

5

Кад су они били
Рујна вина пили,
Отпловише с кнезом
Прико цреског мора
И Велеми врати!

10

195

Кад то бише кнеже 15
Горко опазио,
Да невиром Млечић
Грдо га превари,
За Главином крикне:
„Ај турне мој липи, 20
Липи тер пространи,
Како сам те липо,
Липо саградио,
А сада не смијем
Близу тебе прити. 25

Кому те остављам!
Остављам те птици,
Птици ластавици,
Ка ће летним даном 30
Над тобом летити,
Мени тужан спомен
А свиту пакленску
Невиру тужити!“

38

ЗИДАЊЕ СКАДРА

Град градила три брата рођена,
До три брата, три Мрњавчевића:
Једно бјеше Вукашине краље,
Друго бјеше Угљеша војвода,
Треће бјеше Мрњавчевић Гојко; 5
Град градили Скадар на Бојани,
Град градили три године дана,
Три године са триста мајстора,
Не могоше темељ подигнути,
А камо ли саградити града: 10
Што мајстори за дан га саграде,
То све вила за ноћ обаљује.

Кад настала година четврта,
Тада виче са планине вила:
„Не мучи се, Вукашине краље, 15
Не мучи се и не харчи блага!
Не мо'ш, краље, темељ подигнути,
А камо ли саградити града,
Док не нађеш два слична имена,
Док не нађеш Стоју и Стојана, 20
А обоје брата и сестрицу,
Да зазиђеш кули у темеља:
Тако ће се темељ обдржати,
И тако ћеш саградити града.“
Кад то зачу Вукашине краље, 25
Он дозива слугу Десимира:
„Десимире, моје чедо драго!
Досад си ми био вјерна слуга,
А одсаде моје чедо драго;
Хватај, сине, коње у хинтове, 30
И понеси шест товара блага,
Иди, сине, преко б'јела св'јета,
Те ти тражи два слична имена,
Тражи, сине, Стоју и Стојана,
А обоје брата и сестрицу; 35
Јали отми, јал' за благо купи,
Доведи их Скадру на Бојану,
Да зиђемо кули у темеља,
Не би л' нам се темељ обдржао,
И не би ли саградили града.“ 40
Кад то зачу слуга Десимире,
Он ухвати коње у хинтове
И понесе шест товара блага,
Оде слуга преко б'јела св'јета,
Оде тражит' два слична имена: 45
Тражи слуга Стоју и Стојана.

Тражи слуга три године дана,
Ал' не нађе два слична имена,
Ал' не нађе Стоје и Стојана,
Па се врну Скадру на Бојану, 50

Даде краљу коње и хинтове,
И даде му шест товара блага:
„Ето, краље, коњи и хинтови,
И ето ти шест товара блага:
Ја не нађох два слична имена,
Ја не нађох Стоје и Стојана.“ 55

Кад то зачу Вукашине краље,
Он подвикну Рада неимара,
Раде викну три стотин' мајстора:
Гради краље Скадар на Бојани, 60
Краље гради, вила обаљује,

Не да вила темељ подигнути,
А камо ли саградити града!
Па дозивље из планине вила:
„Море, чу ли, Вукашине краље, 65
Не мучи се и не харчи блага!

Не мо'ш, краље, темељ подигнути,
А камо ли саградити града!
Но ето сте три брата рођена,
У свакога има вјерна љуба: 70
Чија сјутра на Бојану дође

И донесе мајсторима ручак,
Зиђите је кули у темеља:
Тако ће се темељ обдржати
Тако ћете саградити града.“ 75

Кад то зачу Вукашине краље,
Он дозива два брата рођена:
„Чујете ли, моја браћо драга,
Ето вила са планине виче, 80
Није вајде што харчимо благо,

Не да вила темељ подигнути,
А камо ли саградити града!
Још говори са планине вила:
Ев' ми јесмо три брата рођена,
У свакога има вјерна љуба: 85
Чија сјутра на Бојану дође

И донесе мајсторима ручак,

Да ј' у темељ кули узидamo:
Тако ће се темељ обдржати,
Тако ћемо саградити града. 90
Но је л', браћо, Божја вјера тврда
Да ни једам љуби не докаже,
Већ на срећу да им оставимо,
Која сјутра на Бојану дође? —
И ту Божју вјеру зададоше 95
Да ни један љуби не докаже.

У том их је ноћца застанула,
Отидоше у бијеле дворе,
Вечераше господску вечеру. 100
Ал' да видиш чуда великога!
Краљ Вукашин вјеру погазио,
Те он први својој љуби каза:
„Да се чуваш, моја вјерна љубо:
Немој сјутра на Бојану доћи 105
Ни донијет' ручак мајсторима,
Јер ћеш своју изгубити главу,
Зидаће те кули у темеља!“
И Угљеша вјеру погазио,
И он каза својој вјерној љуби:
„Не превар' се, вјерна моја љубо: 110
Немој сјутра на Бојану доћи
Ни донијет' мајсторима ручак,
Јера хоћеш млада погинути,
Зидаће те кули у темеља!“

Млади Гојко вјеру не погази, 115
И он својој љуби не доказа.

Кад ујутру јутро освануло,
Поранише три Мрњавчевића,
Отидоше на град на Бојану. 120
Земан дође да се носи ручак,
А редак је госпоћи краљици.
Она оде својој јетрвици,
Јетрвици, љуби Угљешиној:

- 199
- „Чу ли мене, моја јетрвице!
Нешто ме је забољела глава,
Тебе здравље! пребољет' не могу;
Но понеси мајсторима ручак.“
Говорила љуба Угљешина:
„О јетрво, госпођо краљице!
Нешто мене забољела рука,
Тебе здравље! пребољет' не могу;
Већ ти збори млађој јетрвици.“
Она оде млађој јетрвици:
„Јетрвице, млада Гојковице!
Нешто ме је забољела глава,
Тебе здравље! пребољет' не могу;
Но понеси мајсторима ручак.“
Ал' говори Гојковица млада:
„Чу ли, нано, госпођо краљице!
Ја сам рада тебе послушати,
Но ми лудо чедо некупато,
А бијело платно неиспрато.“
Вели њојзи госпођа краљица:
„Иди“, каже, „моја јетрвице,
Те однеси мајсторима ручак,
Ја ћу твоје изапрати платно,
А јетрва чедо окупати.“
- Нема шта ће, Гојковица млада,
Већ понесе мајсторима ручак.
- Кад је била на воду Бојану,
Угледа је Мрњавчевић Гојко,
Јунаку се срце ражалило,
Жао му је љубе вијернице,
Жао му је чеда у кол'јевци
Бе остаде од мјесеца дана,
Па од лица сузе просипаше.
- Угледа га танана невјеста,
Кротко ходи, док до њега приђе,
Кротко ходи, тихо бесјеђаше:
- 125
- 130
- 135
- 140
- 145
- 150
- 155

„Што је тебе, добри господару,
Те ти рониш сузе од образа?“ 160
Ал' говори Мрњавчевић Гојко:
„Зло је, моја вијернице љубо!
Имао сам од злата јабуку,
Па ми данас паде у Бојану, 165
Те је жалим, прегорјет' не могу.“

Не сјећа се танана невјеста,
Но бесједи своме господару:
„Моли Бога ти за твоје здравље,
А салићеш и бољу јабуку.“ 170

Тад јунаку грђе жао било,
Па на страну одвратио главу,
Нешће више ни гледати љубу;
А дођоше два Мрњавчевића,
Два ђевера Гојковице младе, 175
Узеше је за бијеле руке,
Поведоше у град да уграде,
Подвикнуше Рада неимара,
Раде викну до триста мајстора.

Ал' се смије танана невјеста, 180
Она мисли да је шале ради.

Турише је у град уграђиват',
Оборише до триста мајстора,
Оборише дрвље и камење,
Узидаше дори до кољена: 185
Још се смије танана невјеста,
Још се нада да је шале ради.

Оборише до триста мајстора,
Оборише дрвље и камење,
Узидаше дори до појаса: 190
Тад отежа дрвље и камење,
Онда виђе шта је јадну нађе,
Љуто писну како љута гуја,

- 201
- Па замоли два мила ђевера:
„Не дајте ме, ако Бога знате,
Узидати младу и зелену!“ 195
То се моли, ал' јој не помаже,
Јер ђевери у њу и не гледе.
- Тад се прође срама и зазора,
Паке моли свога господара: 200
„Не дај мене добри господару,
Да ме младу у град узидају!
Но ти прати мојој старој мајци:
Моја мајка има доста блага,
Нек ти купи роба ил' робињу, 205
Те зидајте кули у темеља.“
То се моли, но јој не помаже.
- А кад виђе танана невјеста
Да јој више молба не помаже,
Тад се моли Раду неимару: 210
„Богом брате, Раде неимаре,
Остави ми прозор на дојкама
Истури ми моје б'јеле дојке,
Када дође мој нејаки Јово,
Када дође, да подоји дојке!“ 215
- То је Раде за братство примио,
Сстави јој прозор на дојкама,
Па јој дојке у поље истури,
Када дође нејаки Јоване, 220
Када дође да подоји дојке.
Опет, тужна, Рада дозивала:
„Богом брате, Раде неимаре,
Остави ми прозор на очима,
Да ја гледам ка бијелу двору
Кад ће мене Јова доносити 225
И ка двору опет односити.“
- И то Раде за братство примио,
Остави јој прозор на очима,

Те да гледа ка бијелу двору
Када ће јој Јова доносити
И ка двору опет односити. 230

И тако је у град уградише,
Па доносе чедо у кол'јевци,
Те га доји за неђељу дана;
По неђељи изгубила гласа, 235
Ал' ђетету онђе иде храна:
Дојише га за годину дана.

Како таде, тако и остаде,
Да и данас онђе иде храна:
Зарад чуда и зарад лијека, 240
Која жена не има млијека.

39

БАЛЧЕТА ЧОБАНЕ

Овце чува Балчета чобане,
С њим поредо Миливоје друже,
Више скупа него напоредо;
Дојавише стадо на планиште. 5
Кад је био данак око подне,
Посједаше ужин ужинати;
А када су ужин ужинали,
Бацише се камена с рамена,
Поскочише скока јуначкога.

Ко оскаче? Балчета оскаче 10
И одмеће камена с рамена.
Миливоје и виши и љепши,
Миливоје јачи и старији,
Па јунаку врло мучно било,
Те дозива свога побратима: 15
„О, мој побро, Балчета чобане,
Ајмодере појавити стада!“

Стадо јаве кроз девет планина,
Изјавили на Кум поље равно;
На Кум пољу питома јабука.
Тад говори Миливоје друже:
„Побратиме, Балчета чобане,
Припнидер се на родну јабуку,
Па убери питому јабуку,
Понеси је својој старој мајци,
Јал' у селу својој вјереници!“

20

25

Превари се Балчета чобане,
Превари се, жалосна му мајка,
Па се пење на родну јабуку,
Да убере питому јабуку,
Да је носи својој старој мајци,
Јал' у селу својој вјереници.
Под њим су се подломиле гране;
Трже ноже Миливоје друже,
Па Балчету сасијече руке,
И побјеже у гору зелену.
Виче њега Балчета чобане:
„О, мој побро, Миливоје друже,
Врат се вамо, вјера ти је тврда,
Тврда вјера — одати се нећу!“

30

35

40

Ражали се Миливоју другу,
Па се врати Балчету чобану,
Сузе рони, овако говори:
„О, мој побро, Балчета чобане,
Бог да даде и Богородица,
Погано ми срце препукнуло,
Које ме је на 'во зло навело!
Но чу ли ме, мио побратиме,
Хоћеш, брате, пребољети ране,
Да ја сестрим по горици виле,
Да ти беру свакојако биље,
Да испарам танане рукаве,
Да завијам твоје грдне ране?“

45

50

- Говори му Балчета чобане:
„О, мој побро, Миливоје друже, 55
Ти не сестри по горици виле,
Да ми беру свакојако биље,
Нити парај танане рукаве,
Нит' завијај моје грдне ране,
Јер ти, побро, пребољети нећу! 60
Већ ја одох двору бијеломе:
Моја мајка свака траварица,
Моја мајка свака видарица,
Видаће ме: ал' извидат неће,
Јер су тешке моје грдне ране. 65
Но чу ли ме, мио побратиме:
Ето стада и мога и твога,
Па ти чувај како теби драго,
И дозивај куда теби драго!“
- Отле оде Балчета чобане, 70
Отле оде у бијеле дворе.
Гледала га са куле сестрица,
Далеко га она угледала,
Па је стару дозивала мајку:
„Ој, старице, моја мила мајко, 75
Ето брата Балчета чобана,
Нити свира ни у дипле дипли,
Нити бије у јасну тамбуру;
Бијеле је подавио руке;
А не гони стада бијелога!“ 80
- Још га ближе сусретала мајка,
Па је свога упитала сина:
„О, мој сине, Балчета чобане,
Хоћеш, јање, пребољети ране, 85
Да ја сестрим по горици виле,
Да ти беру свакојако биље,
Да испарам свилене рукаве,
Да завијам твоје грдне ране?“
- Балчета је мајци говорио:
„Ој, старице, наша мила мајко, 90

Ти не сестри по горици виле,
 Да ми беру свакојако биље,
 Нити парај свилене рукаве,
 Нит' завијај моје грдне ране,
 Већ ми стери меко и високо,
 А не стери дуго и широко,
 Јер ти дуго боловати нећу!" 95

Тада леже Балчета чобане;
 Л'јепо га је упитала мајка:
 „О, мој сине, Балчета чобане, 100
 Кажи право, тако био здраво,
 И тако се извидао рана,
 Ко исјече твоје бјеле руке,
 Бјеле руке, моје хранитеље,
 А секине дичне бранитеље?" 105

Говори јој Балчета чобане:
 „Хоћу, богме, моја стара мајко.
 Јављах стадо кроз девет планина,
 Изјавио на Кум поље равно,
 На Кум-пољу питома јабука. 110
 Ја се попех на родну јабуку,
 Да уберем питому јабуку,
 Да понесем теби, мила мајко,
 Једну теби, а једну сестрици,
 Пода мном се поломише гране, 115
 И моји се ножи повадише,
 Па ми бјеле нагрдише руке.
 Сад, старице, моја мила мајко,
 Ето теби стада бијелога,
 И ево ти три бијела града, 120

Два на мору, а трећи на суву.
 Још бих теби коња поклонιο,
 Ал' ти си ми слаба и нејака,
 Не можеш га зоби назобити,
 А камо ли водом напојити. 125
 Ја бих сеји коња поклонιο,
 Моја сеја млада и зелена,
 Удаће се сеја за другога,

Па дорина ни гледати неће.
Већ, старице, моја мила мајко, 130
Ја имадем у гори зеленој
Побратима Миливоја друга,
Коња подај Миливоју другу,
И подај му свијетло оружје,
Нека побро мог дорина јаше, 135
Коња јаше и оружје паше,
Нек се сјећа побратима свога!“ —
То изусти Балчета чобане,
То изусти и душу испусти.

40

ЈАКШИЋИ КУШАЈУ ЉУБЕ

Пију вино два Јакшића млада,
Јакшић Митар и Јакшић Богдане;
А кад су се понапили вина,
Јакшић Богдан Митру бесједио: 5
„Јакшић-Митре, мој мио брајане!
Док ми, брате, скупа пребивасмо,
И мајка нам двори управљаше,
Тад се наши двори бијељеше,
И гости нас често походише,
Походише сријемски кнезови, 10
И сам главом српски цар Стјепане.
А како се, брате, растадосмо,
И љубе нам двори управљају,
Тако наши двори потавњеше,
И гости нас, брате оставише, 15
Не походе сријемски кнезови,
Нит’ сам главом српски цар Стјепане:
Та с кога је, да од Бога нађе!“

Јакшић Митар брату бесједио:
„Јакшић Богдан, мој мио брајане! 20
То је, брате, с твоје вјерне љубе,
С Вукосаве, да од Бога нађе!“

- То ј' Богдану врло мучно било,
Пак је Митру тихо бесједио:
„Јакшић-Митре, мој мио брајане!
Ходи, брате, да кушамо љубе,
Да видимо, ил' је с моје љубе,
Ил' је с моје, ил' је, брате, с твоје.“ 25
- Што рекоше, то и учинише,
Отидоше Богданову двору. 30
Богдан оде к љуби у тимаре,
Митар оста двору на пенџеру,
Да он слуша шта ће бесједити.
Јакшић Богдан љуби бесједио:
Вукосава, моја вјерна љубо! 35
Ја бих теби нешто бесједио,
Али не знам је ли твоја воља!“
Љуба њему тихо одговара:
„Господару, Јакшићу Богдане!
Говор', душо, што год ти је драго, 40
Још ти нисам воље покварила,
А ни сад ти покварити нећу.“
Јакшић Богдан љуби бесједио:
„Вукосава, моја вјерна љубо!
Краљ будимски свога жени сина, 45
Брата Митра зове у сватове,
Митар иште коња и оружје,
А и наше турско одијело,
И он иште седло оковано;
Хоћу л' дати моја душо драга?“ 50
- Љуба њему тихо одговара:
„Подај, душо, Јакшићу Богдане!
Подај брату коња и оружје,
И подај му турско одијело,
Још к отому седло оковано; 55
Ја ћу дати твоју абајлију,
Што сам теби код бабајка везла,
Пак ти нисам за њу казивала,
Јер је нисам била испунила,

А сад сам је испунила златом; 60
И даћу му ћердан испод врата:
Један ћердан од жутих дуката,
А други је од б'јелог бисера,
Плести ћу му коњу усред гриве,
Нека дичи краљеве сватове.“ 65

Митар слуша двору на пенџеру,
Што говори госпођа снашица,
Од милина сузе прољевао,
Пак одоше до његова двора. 70
Богдан слуша двору на пенџеру,
Што ће Митар с љубом бесједити.

Митар иде двору у тимаре,
Пак бесједи својој вјерној љуби:
„Ој, Милице, драга госпођице!
Ја бих теби нешто бесједио, 75
Али не знам је ли твоја воља!“
Љуба њему тихо одговара:
„Говор', душо, што год ти је драго!“

Јакшић Митар љуби бесједио:
„О, Милице, вјерна љубо моја! 80
Краљ будимски свога жени сина,
Пак Богдана зове у сватове,
Богдан иште коња и оружје,
А и наше турско одијело,
И он иште седло оковано; 85
Хоћу л' дати моја душо драга?“

Ал' бесједи Милица госпођа:
Кам' му коњи? Поклали их вуци!
Кам' оружје? Однели га Турци!
Кам' од'јело? Остало му пусто!“ 90

Кад је Митар р'јечи разумио,
Ухвати је за грло бијело,
Како ју је лако ухватио,

209

Обје очи надвор искочише;
 Ал' прискочи Јакшићу Богдане,
 Те он Митра за руку ухвати: 95
 „Што ћеш, Митре, да од Бога наћеш?
 Ти погледај твоје соколиће:
 Ти ћеш себи бољу наћи љубу,
 Али њима никад нећеш мајке; 100
 Не крвави твоју десну руку,
 А ми смо се већ растали, брате!“

41

ДЕОБА ЈАКШИЋА

Мјесец кара звијезду Даницу:
 „Бе си била, звијездо Данице?
 Бе си била, ће си дангубила
 Дангубила три бијела дана?“

Даница се њему одговара: 5
 „Ја сам била, ја сам дангубила,
 Више б'јела града Бијограда,
 Гледајући чуда великога,
 Бе дијеле браћа очевину,
 Јакшић Дмитар и Јакшић Богдане. 10
 Лијепо се браћа погодише,
 Очевину своју под'јелише:
 Дмитар узе земљу Каравлашку,
 И сав Банат до воде Дунава;
 Богдан узе Сријем земљу равну, 15
 Сријем земљу и равно Посавље,
 И Србију до Ужица града;
 Дмитар узе доњи крај од града
 Каравлашку и Карабогданску,
 И Небојшу на Дунаву кулу; 20
 Богдан узе горњи крај од града,
 И Ружицу цркву на сред града.
 О мало се браћа завадише,

- Да око шта, веће ни око шта:
Око врана коња и сокола; 25
Дмитар иште коња старјешинство,
Врана коња и сива сокола,
Богдан њему не да ни једнога.
- Кад ујутру, јутро освануло,
Дмитар узја вранца великога, 30
И он узе сивога сокола,
Пак полази у лов у планину,
А дозива љубу Анђелију:
„Анђелија, моја вјерна љубо!
Отруј мени мог брата Богдана; 35
Ако ли га отровати нећеш,
Не чекај ме у бијелу двору.“
- Кад то зачу љуба Анђелија,
Она сједе брижна, невесела, 40
Сама мисли, а сама говори:
„Што ће ова сиња кукавица!
Да отрујем мојега ђевера,
Од бога је велика гријота,
А од људи покор и срамота; 45
Рећи ће ми мало и велико:
Видите ли оне несретнице
Ђе отрова својега ђевера!
Ако ли га отровати нећу,
Не см'јем војна у двору чекати.“ 50
Све мислила, на једно смислила:
Снаха оде у подруме доње,
Те узима чашу молитвену,
Саковану од сувога злата,
Што је она од оца донела, 55
Пуну рујна наточила вина,
Пак је носи својему ђеверу,
Љуби њега у скут и у руку,
И пред њим се до земљице клања:
На част теби, мој мили ђевере!
„На част теби и чаша и вино, 60
Поклони ми коња и сокола!“

- Богдану се на то ражалило,
Поклони јој коња и сокола.
Дмитар лови цијел дан по гори,
И не може ништа уловити; 65
Намјера га пред вече нанесе,
На зелено у гори језеро,
У језеру утва златокрила.
Пусти Дмитар сивога сокола,
Да ухвати утву златокрилу, 70
Она му се не да ни гледати.
Него шчепа сивога сокола,
И сломи му оно десно крило.
- Кад то виђе Јакшић Димитрије,
Брже свлачи господско од'јело, 75
Пак заплива у тихо језеро,
Те извади сивога сокола,
Па он пита сивога сокола:
„Како ти је, мој сиви соколе,
„Како ти је без крила твојега?“ 80
Соко њему писком одговара:
„Мени јесте без крила мојега,
Као брату једном без другога.“
- Тад' се Дмитар бјеше осјетио,
Ђе ће љуба брата отровати, 85
Па он узја вранца великога,
Брже трчи граду Бијограду,
Не би л' брата жива затекао.
Кад је био на Чекмек-ћуприју,
Нагна вранца, да преко ње пређе, 90
Пропадоше ноге у ћуприју,
Сломи вранац обје ноге прве.
Кад се Дмитар виђе на невољи,
Скиде седло с вранца великога,
Пак заврже на буздован перни, 95
Како дође, он љубу дозива:
„Анђелија, моја вјерна љубо!
Да ми ниси брата отровала?“

Анђелија њему одговара:
„Нијесам ти брата отровала,
Веће сам те с братом помирила.“

100

★

42

СМРТ ДАНИЧИЋА ЂУРА

Фала богу да је великоме,
Је ли гр'оте и је ли срамоте
Зачуле се од настања свјета,
Што у Лиму близу Сарајева!

Разбоље се Даничићу Ђуро,
Он болује за седам година,
Нит' умире, нити бољи бива,
Кроз кожу му кости виријаху.

5

Досади се вјереној љубовци,
И досади сестрици Милици,
Па већ Ђура болна не преврћу,
Нит' му носе честите понуде,
Како су се биле научиле.
Ал' приступа остарела мајка,
Нема мајка но њега једнога.
Рони сузе јутром и вечером,
Јер остаде сама саморана,
А не може сину да поможе,
Него зове ћерцу и снашицу:
„Где сте, јадне, у јаду кукале!
Или Ђура мога преврћите,
Ил' га жива у земљу турите,
Ваше срце окаменило се!
Кад нећете Ђура, кога ћете?“

10

15

20

Оне чују, ал' за то не хају.

25

Кад је било дану око подне,
Пристапљује Ђурова љубовца,

И овако њему проговара:

„Јеси л' болан, Даничићу Ђуро,
Јеси л' болан, оћеш умријети?
Како ћеш ме младу оставити?
Ја ћу ти се преудати, Ђуро,
Мене просе за живота твога,
Удаћу се у прву нећељу.“

30

Јекну Ђуро као горски вуче,
Сва се кула из темеља љуљну:
„Аох, рече, до бога једнога!
Шта си, јадни Ђуро, дочекао!
Причекај ме, кучко, а не љубо,
Док ми душа заборави т'јело,
Пак с' удаји за кога ти драго.
Ако л' ћеш се приђе удавати,
Удаји се злосретно ти било!
Буд ли ћеш се удавати, Анђе,
У мом двору за живота мога,
Су што ћеш ми свате дочекати?
Чим ли ћеш их, Анђо, даровати?“

35

40

45

Срдито му она одговара:

„Ти не мисли за моје дарове,
Него мисли за твоје невоље.
Ако немаш блага и дарова,
Имаш коња и имаш оружја,
Џевердана и бритких сабаља,
И оћела, којег таког нема,
Свакако би пусто остануло.“

50

55

Ондар вели Даничићу Ђуро:

„Буд ли ћеш ми кућу поробити,
Шта ће моја остарела мајка?
Ко ће мајку стару преранити?
Ко ли ће је стару укопати?
Какав ли јој начин учинити?
Но те молим и богом уклињем,
Пусти мене с миром умријети,

60

А на дар ти све моје имање,
Удаји се за кога ти драго,
Прерани ми остарелу мајку,
И удај ми сестрицу Милицу,
Не гријеши мој' и твоју душу,
Да се вуку од врата до врата,
Јер су моје залуд њекад биле,
Сад их тебе на аманет дајем.“

65

70

Она слуша, ал' абера нема,
Него пише Јарану Ивану:
„О, Иване! о, љубави стара,
Купи свате, ајде брже по ме
У неђељу која прва дође,
Јере ми је Ђуро преминуо,
Остала сам удовица млада,
Многи су ме до сада просили,
Пак се бојим и себе и тебе,
Да ме не би силом уграбили,
Нас двојицу ондар раставили.“

75

80

Кад Ивану ситна књига дође,
Набрзо је свате покупио,
Брже Лиму иде на крајину.
У двору су свати улазили,
Лијепо их кучка дочекала.

85

Кад то виђе Даничићу Ђуро,
Трострука га ухвати грозница,
Зубим' шкрипи, а из срца јечи,
Он проклиње данке и године,
Када се је на свијет родио,
Зашто није давно преминуо.
Пак дозива вјерне слуге своје:
„Богу вама, моје вјерне слуге,
Пашите ме свиленијем пасом,
Понес'те ме доље код сватова,
Да ја видим колико је свата.
И чим куја дарива сватове.“

90

95

- 215
- Листо су га слуге послушале,
Пасаше га свиленијем пасом
И свезаше марамицом главу,
Кајишима плећа утегнуше,
Однесоше на доње таване. 100
- Када виђе љубу Анђелију, 105
Ђе оружјем дарива сватове,
Старом свату сабљу оковану,
Цичи Ђуро, чу се до облака:
„Јаох мени до бога једнога!
Љуто ли сам богу сагр'јешо
Кад дочеках у двору мојему,
Да се моја љуба преудаје
За живота и младости моје!“ 110
- Сви сватови тад се зачудише,
И ниједан не рече ни ријечи, 115
Него гледа Ђурово оружје,
Пусту сабљу нову демишкињу,
Да је такве ни у цара нема,
Сабља иде од руке до руке,
Нико сабљу извадит' не може, 120
Нит се пуста даде извадити.
- Даше сабљу Даничићу Ђуру.
Када Ђуру у рукама дође,
Сама му се сабља извадила,
Прва му се снага повратила, 125
Љуби сабљу, а бога призива:
„Буд ми, боже, данас у помоћи!“
Трже снагом, кидиса животом,
Те у свате јуриш учинио,
Ђуро сјече, припомажу слуге, 130
Ниједнога жива не пустише.
Побјеже му љуба Анђелија,
За њом трче Ђурови ђетићи, —
Ухватише, Ђуру поведоше.

Тадар рече Даничићу Ђуро: 135
„Оди к мени, моја вјерна љубо!
Све сам твоје свате даривао,
И тебе је право даривати.“

Ману сабљом, осјече јој главу. 140
Брже трчи на меке душеке,
Паде Ђуро трудан и уморан,
Како паде, горе не устаде,
Но умрије, жалосна му мајка!

43.

МАЛИ РАДОЈИЦА

Мили боже, чуда големога!
Јали грми јал' се земља тресе?
Јал' се бије море о мраморје?
Јал' се бију на Попина виле?

Нити грми, нит' се земља тресе, 5
Нит' се бије море о мраморје,
Нит' се бију на Попина виле:
Већ пуцају на Задру топови.
Шенлук чини ага Бећир-ага,
Ухватио Малог Радојицу 10
Па га меће на дно у тамницу.
У тамници двадесет сужања,
А сви плачу, један попијева
Те остало друштво разговара:
„Не бојте се, моја браћо драга! 15
Еда бог да каква год јунака,
Који ће нас јунак избавити!“
А кад к њима Радојица дође,
Сви у једно грло заплакаше,
Радојицу љуто проклињаху : 20
„Радојица, допаднуо мука!
И ми смо се и уздали у те,

Да ћеш ти нас кадгод избавити,
Ето и ти сада к нама дође!
Тко ли ће нас јунак избавити?“ 25

Вели њима мали Радојица:
„Небојте се, браћо моја драга!
Већ у јутро, кад данак осване,
Ви дозов'те агу Бећир агу,
Па му каж'те да је умро Раде, 30
Не би ли ме ага закопао.“

Кад свануло и сунце грануло,
А повика двадесет сужања:
„Бог т' убио, ага Бећир-ага!
Што доведе к нама Радојицу? 35
Јер га синоћ објесио ниси.
Већ се ноћас код нас преставио,
Хоће ли нас поморити смрадом?“

Отворише на тамници врата.
Изнесоше пред тамницу Рада, 40
Онда вели ага Бећир ага:

„Нос'те сужња те га закопајте!“
Ал' говори Бећир-агиница:
„Ев', бога ми! није умро Раде,
Није умро, већ се ућутио, 45

Налож'те му ватру на прсима,
Хоће ли се јунак помакнути.“
Ложе њему ватру на прсима,
Ал' је Раде срца јуначкога,
Нит се миче, нит помиче Раде. 50

Опет вели Бећир-агиница:
„А бога ми! није умро Раде,
Није умро, већ се ућутио.
Ухватите змију присојкињу
Те турајте Раду у њедарца, 55
Хоће ли се од ње уплашити,
Неће ли се јунак помакнути!“

- Ухватише змију присојкињу,
Па турају Ради у њедарца. 60
Ал' је Раде срца јуначкога,
Нит се миче, нит се од ње плаши.
Опет вели Бећир-агиница:
„А бога ми! није умро Раде,
Није умро, већ се ућутио. 65
Већ узмите двадесет клинаца,
Удрите их под ноктове Ради,
Хоће ли се мртав помакнути.“
- И узеше двадесет клинаца,
Ударају под ноктове Ради. 70
И ту Раде тврда срца био,
Нит се миче, нит душицом дише.
- Опет вели Бећир-агиница:
„А бога ми, није умро Раде,
Није умро, већ се ућутио. 75
Сакупите коло ђевојака
И пред њима лијепу Хајкуну,
Хоће ли се насмијати на њу.“
- Сакупише коло ђевојака,
И пред њима лијепу Хајкуну. 80
На Рада је коло наводила,
Преко Рада ногама играла;
А каква је да је бог убије!
Од свију је и већа и љепша,
Љепотом је коло зачинила, 85
А висином коло надвисила,
Стоји звека на врату ђердана,
Стоји шкрипа гаћа од сандала.
Кад је згледа мали Радојица,
Лијевијем оком погледује, 90
Деснијем се брком насмијава.
- А кад вид'ла Хајкуна ђевојка,
Она сними свилена јаглука,

- Њиме покри Рада по очима,
А да друге не виде ђевојке,
Па је своје баби говорила: 95
„Јадан бабо, не гријеши душе,
Већ носите, сужња закопајте!“
Онда вели Бећир-агиница:
„Немојте га закопати млада,
Већ га бацте у дебело море, 100
Те наран'те рибе приморкиње
Лијепијем хајдучкијем месом.“
- Узе њега ага Бећир ага,
Па га баци у дебело море.
Ал' је Раде чудан пливач био, 105
Далеко је Раде отпливао;
Па изиђе тамо на бр'јег мора,
Па повика из грла бијела:
„Јао моји б'јели ситни зуби!
Повад'те ми клинце из ноката.“ 110
И он сједе и ноге прекрсти,
И повади двадесет клинаца,
Па их метну себи у њедарца.
Опет неће да мирује Раде,
Кад је тавна ноћца настанула, 115
Иде двору аге Бећир-аге,
Па постаја мало код пенцера.
- Истом ага за вечеру сио.
Па с кадуном својом бесједио:
„Моја кадо, моја вјерна љубо! 120
Ево има девет годин' дана,
Одкад оде Раде у хајдуке,
Да не могах сербес вечерати
Све од страха Малог Радојице,
Богу хвала, кад га данас нема, 125
И кад њему хака главе дођох!
И оно ћу двадест објесити,
Док у јутру бијел дан осване.“

- А то Раде и слуша и гледа,
Па у собу к њему улетио; 130
За вечером агу ухватио,
Ухвати га за врат до рамена,
Истрже му главу из рамена;
Па ухвати Бећир-агиницу,
Па потеже клинце из њедара, 135
Удара их под ноктове кади;
Док јој пола клина ударио,
И душу је, кучка, испустила.
Њој говори Мали Радојица:
„Нека знадеш, Бећир-агинице, 140
Да каква је мука од клинаца!“
Па ухвати Хајкуну ђевојку:
„О, Хајкуно, срце из њедара!
Дај ми нађи од тамнице кључе,
Да испустим двадесет сужања!“ 145
Нађе Хајка од тавнице кључе,
Он испусти двадесет сужања.
Опет јој је Раде говорио:
„О, Хајкуно, душо моја драга!
Дај ми нађи од ризнице кључе, 150
Да што мало за ашлука тражим,
Далеко му ј' дому путовати,
Треба ми се путем понапити.“
Отвори ми сандук од таљера.
Онда јој је Раде бесједио: 155
„О, Хајкуно, срце моје драго!
Што ће мени такe плочетине?
Коња немам, да с њима поткивам.“
- Отвори му сандук од дуката,
Он на друштво дукате дијели; 160
Па ухвати Хајкуну ђевојку,
Одведе је б'јелом двору свому,
Доведе је у бијелу цркву,
Од Хајкуне гради Анђелију,
Па је узе за в'јерну љубовцу. 165

БАНОВИЋ СТРАХИЊА

Нетко бјеше Страхинићу бане,
Бјеше бане у маленој Бањској,
У маленој Бањској крај Косова,
Да таквога не има сокола.

Једно јутро бане подранио, 5
Зове слуге и к себи призивље:
„Слуге моје, хитро похитајте,
Седлајте ми од мегдана ђога,
Окитите, што лепше можете, 10
Опашите, што тврђе можете,
Јер ја, децо, мислим путовати,
Хоћу Бањску оставити града,
Мислим ђога коња уморити
И у гости, ђецо одлазити,
У тазбину у бела Крушевца, 15
К милу тасту старцу Југ-Богдану,
Ка шурева девет Југовића:
Тазбина ме та жељкује моја.“

Господара слуге послушаше,
Те сокола ђога оседлаше. 20
Опреми се Страхинићу бане,
Удри на се дибу и кадифу,
Поноситу чоху сајалију,
Што од воде чоха црвенија,
А од сунца чоха руменија; 25
Окити се један српски соко,
Па посједе ђога од мегдана,
Одмах пође, у тазбину дође,
У тазбину у бела Крушевца,
Ђе од скоро царство постануло. 30
А виђе га старац Југ Богдане,
И виђе га девет милих шура,
Соколова девет Југовића,
Мила зета једва дочекаше,
У наруче зета загрлише, 35

БАНОВИЋ СТРАХИЊА

Нетко бјеше Страхинићу бане,
Бјеше бане у маленој Бањској,
У маленој Бањској крај Косова,
Да таквога не има сокола.

Једно јутро бане подранио, 5

Зове слуге и к себи призивље:

„Слуге моје, хитро похитајте,

Седлајте ми од мегдана ђога,

Окитите, што лепше можете,

Опашите, што тврђе можете, 10

Јер ја, децо, мислим путовати,

Хоћу Бањску оставити града,

Мислим ђога коња уморити

И у гости, ђецо одлазити,

У тазбину у бела Крушевца, 15

К милу тасту старцу Југ-Богдану,

Ка шурева девет Југовића:

Тазбина ме та жељкује моја.“

Господара слуге послушаше,

Те сокола ђога оседлаше. 20

Опреми се Страхинићу бане,

Удри на се дибу и кадифу,

Поноситу чоху сајалију,

Што од воде чоха црвенија,

А од сунца чоха руменија; 25

Окити се један српски соко,

Па посједе ђога од мегдана,

Одмах пође, у тазбину дође,

У тазбину у бела Крушевца,

Ђе од скоро царство постануло. 30

А виђе га старац Југ Богдане,

И виђе га девет милих шура,

Соколова девет Југовића,

Мила зета једва дочекаше,

У наруче зета загрише, 35

Вјерне слуге коња прихватише.
Зета воде на френдију кулу,
Код готове совре засједоше,
Ту господску ријеч бесјећаху; 40
Навалише слуге и слушкиње,
Неко двори, неко вино служи.
Што бијаше ришћанске госпде,
Посједаше, те пијаху вино,
Уврх совре стари Југ Богдане, 45
С десне стране уза раме своје
Сједе зета Страхинића бана,
И ту сједе девет Југовића,
Низа совру остала господа:
Ко л 'је млаћи, двори господаре.
Но бијаше до девет шурњаја, 50
Но шурњаје дворе упоредо,
Дворе свекра, силна Југ-Богдана,
И двораху своје господаре,
А највише зета поносита; 55
А слуга им једна вино служи,
Служи вино једном купом златном,
Златна купа девет бере литар;
Ја да видиш друге ђаконије,
Ђаконије, многе госпоштине, 60
Како, брате, ђе је царевина!
Позадуго бане гостовао,
Позадуго бане зачамао,
Поноси се бане у тазбини.
Госпоштине што је у Крушевцу, 65
Досадише јутром и вечером,
Молећи се силну Југ-Богдану:
„Господару, силан Југ-Богдане!
Љубимо ти свилонога скута
И десницу твоју белу руку, 70
Ну потруди чудо и господство
И поведи мила зета твога,
Ну доведи Страхинића бана
У дворе и у куле наше,
Да ми неку пошту учинимо.“

Сваком Јуже хатар навршује. 75
Докле тако изредили били,
Дуго било и вријеме прође
И задуго бане зачамао.

Но да видиш јада изненада!
Једно јутро кад огрија сунце, 80
Мезил стиже и бијела књига
Баш од Бањске од малена града,
Од његове остарјеле мајке,
Бану књига на кољено паде.

Кад загледа и проучи књигу, 85
Ал' му књига доста гордо каже,
Књига каже ће га куне мајка:
„Ђе си, сине, Страхинићу Бане?
Зло ти било у Крушевцу вино!
Зло ти вино, несретна тазбина! 90
Виђи књигу, нечувених јада!

Изубаха паде једна сила,
Турски, сине, од Једрена царе,
А цар паде у поље Косово,
А цар паде, доведе везире, 95
А везире, несретне већиле.

Што је земље то облада царе,
Сву је турску силу подигао,
У Косово поље искупио,
Притискао све поље Косово, 100
Уватио воде обадвије:

Покрај Лаба и воде Ситнице
Све Косово сила притиснула.
Кажу, сине, и причају људи: 105
Од мрамора до сува јавора,
Од јавора, сине, до Сазлије,

До Сазлије на ћемер ћуприје,
Од ћуприје, сине, до Звечана,
Од Звечана, кажу, до Чечана,
Од Чечана врху до планине 110
Турска сила притисла Косово.

Под број, сине, на тефтере кажу

- Но у цара сто хиљада војске
Некаквога царева спахије, 115
Што имају по земљи тимаре
И што једу љеба царевога
И што јашу коње од мегдана,
Што не носе по много оружја,
До по једну о појасу сабљу. 120
У Турчина, у турскога цара,
Кажу сине, другу војску силну,
Огњевите јањичаре Турке,
Што Једрене држе, кућу белу,
Јањичара кажу сто хиљада. 125
Кажу, сине, и говоре људи
У Турчина трећу војску силну,
Некакога Туку и Манџуку,
А што хуче, а што гордо туче.
У Турчина војске свакојаке, 130
У Турчина једну кажу силу,
Самовољна Турчин-Влах-Алију,
Те не слуша цара честитога,
За везире никад и не мисли,
За цареву сву осталу војску 135
А колико мрава по земљици;
Таку силу у Турчина кажу;
Он беза зла, сине, проћи не шће,
Не шће с царем, сине, на Косово,
Окренуо друмом лијевијем, 140
Те на нашу Бањску ударио,
Те ти Бањску, сине, ојадио
И живијем огњем попалио,
И најдоњи камен растурио,
Вјерне твоје слуге разагнао, 145
Стару мајку твоју ојадио,
Са коњем јој кости изломио,
Вјерну твоју љубу заробио,
Одвео је у поље Косово,
Љуби твоју љубу под чадором, 150
А ја, сине, кукам на гаришту,
А ти вино пијеш у Крушевцу!
Зло ти вино напокоње било!“

- Ја кад бане књигу проучио,
 Мука му је и жао му било,
 У образ је сјетно невесело, 155
 Мрке брке ниско објесио,
 Мрки брци пали на рамена,
 У образ се љуто намрдио,
 Готове му сузе ударити.
 А виђе га старац Југ-Богдане, 160
 Виђе зета јутру на уранку,
 Плану Јуже, како огањ живи,
 Страхинићу зету проговара:
 „О, мој зете, Бог ми с тобом био!
 Што си, зете, јутрос подранио? 165
 А у образ сјетно невесело?
 Од шта си се, зете, раздертио?
 На ког си се, зете, ражљутио?
 Ал' се шуре тебе насмијаше,
 У јеглени ружно говорише? 170
 Ал' шурњаје тебе не дворише?
 Ал' махану тој тазбини нађе?
 Кажи, зете, шта је и како је!“
- Плану бане, па му проговара:
 „Прођ' се, тасте, стари Југ-Богдане! 175
 Ја сам с шурам' био у лијепо,
 А шурњаје, господске госпође,
 Дивно зборе, и дивно ме дворе,
 Тој тазбини мојој мане нема;
 Но да видиш што сам невесео: 180
 Стиже књига од малене Бањске,
 Баш од моје остарјеле мајке!“
 Каже јаде тасту на уранку:
 Како су му двори похарани,
 Како су му слуге разагнате, 185
 Како ли је мајка прегажена,
 Како ли је љуба заробљена.
 „Но мој тасте, стари Југ-Богдане!
 Иако је моја данас љуба,
 Љуба моја, ал' је шћера твоја: 190

Срамота је и мене и тебе;
Но мој тасте, старац Југ-Богдане!
Мислиш ли ме мртва пожалити,
Пожали ме док сам у животу! 195
Молим ти се и љубим ти руку,
Да даш мене ђеце деветоро,
Ђецу твоју, а шуреве моје,
Да ја, тасте, у Косово пођем,
Да потражим душманина мога, 200
А царева грдна хаинина,
Који ми је робље заробио;
А немој се, тасте, препанути
Ни за твоју ђецу убринути;
Ја ћу ђеци, мојим шуревима,
Хоћу њима рухо пром'јенити, 205
А у турско рухо облачити:
Око главе бијеле кауке,
А на плећи зелене доламе,
А на ноге меневииш чакшире,
О појасу сабље пламените; 210
Призват, слуге и казаћу јунак,
Нека слуге коње оседлају,
Оседлају, тврдо опасују,
Нек пригрћу мрким међедином':
Учинићу ђецу јањичаре; 215
Ја ћу ђецу шуре сјетовати,
Каде са мном буду кроз Косово,
А кроз војску цара на Косову.
Пред њима ћу бити делибаша,
Нек се стиде и нек се препану, 220
Нек се свога боје старјешине;
Ко гођ стане у царевој војсци,
Ко гођ стане с нама говорити,
Стане турски, окрене мановски,
Ја с Турцима могу проговорит', 225
Могу турски, и могу мановски,
И арапски језик разумијем,
И накрпат' ситно арнаутски;
Проводићу ђецу кроз Косово,

- 227
- Сву ћу војску турску уводити,
Док ја нађем душманина мога,
А Турчина силна Влах-Алију,
Који ми је робље поробио;
Нек шуреви буду у невољи,
Ел сам, тасте, могу погинути;
Код шурева нећу погинути
Јали ране ласно допанути.“
- 230
- Кад то зачу стари Југ Богдане,
Плану Јуже како огањ живи,
Страхињ-бану зету проговара:
„Страхињ-бане, ти мој зете мили!
Виђех јутрос да памети немаш.
Што ми ћеце ишћеш деветоро,
Да ми ћецу водиш у Косово,
У Косово, да их кољу Турци,
Немој, зете, више проговарат’:
Не дам ћеце водит’ у Косово,
Макар шћери нигда не видио.
Мио зете, дели Страхињ-бане,
Рашта си се тако раздертио?
Знаш ли, зете, не знали те људи,
Ал’ ако је једну ноћ ноћила,
Једну ноћцу с њиме под чадором,
Не може ти више мила бити,
Бог ј’ убио, па је то проклето,
Воли њему, него тебе, сине:
Нека иде, враг је однесао!
Бољом ћу те оженити љубом,
С тобом хоћу хладно пити вино,
Пријатељи бити до вијека;
А не дам ти ћецу у Косово.“
- 235
- 240
- 245
- 250
- 255
- 260
- Плану бане како огањ живи,
У иједу и тој муци љутој
Не шће викнут’ ни призиват слугу,
За сеиза ни хабера нема,
Но сам оде к ћогу у ахаре.
- 265

- Ja kako ga бане оседлао!
Како ли га тврдо опасао!
Па заузда ђомом од челика,
Пред дворе га води у авлију 270
К бињекташу бијелу камену,
Па се ђогу фати на рамена,
Погледује девет својих шура,
А шуреви у земљицу црну.
Бан погледну пашенога свога, 275
Некакога млада Немањића,
А Немањић гледа у земљицу.
Кад пијаху вино и ракију,
Сви се фале за добре јунаке,
Фале с' зету и богом се куну: 280
„Волимо те, Страхинићу бане,
Но сву земљу нашу царевину.“
Ал' да видиш јада на невољи!
Бану јутрос нема пријатеља:
Није ласно у Косово поћи. 285
Виће бане ђе му друга нема,
Сам отиде пољем крушевачким.
- Ja кад био низ широко поље,
Обзире се ка Крушевцу б'јелу,
Неће ли се шуре присјетити, 290
Неће ли се њима ражалити;
А кад виће јутрос на невољи,
Ђе му нема главна пријатеља,
Паде на ум, па се досјетио
За његова хрта Карамана, 295
Кога воли него добра ђога.
Те привикну из бијела грла
(Остало је хрче у ахару);
Зачу гласа, хитро потрчало
Док у пољу пристиже ђогина, 300
Покрај ђога хрче поскакује,
А златан му литар позвекује:
Мило било разговори с' бане:
Оде бане на коњу ђогину,

	229
Те пријеђе поља и планине.	305
Ја кад дође у поље Косово, Кад сагледа на Косову силу, Ал' се бане мало препануо Па помену бога истинога, У ордију турску угазио.	310
Иде бане по пољу Косову, Иде бане на четири стране, Тражи бане силна Влах-Алију, Ал' не може бане да га нађе; Спусти с' бане ка води Ситници,	315
На једно је чудо нагазио: На обали до воде Ситнице, Један зелен ту бијаше чадор, Широк чадор поље притиснуо, На чадору од злата јабука, Она сија, како јарко сунце.	320
Пред чадором побијено копље, А за копље вранац коњиц свезан, На глави му маха стамболија, Бије ногом десном и лијевом.	325
Кад то виђе Страхинићу бане, Прохесаци и умом промисли: Баш је чадор силна Влах-Алије! Те ђогина коња пригоњаше, Копље јунак скиде са рамена,	330
Те чадору врата отворио, А да види које под чадором; Не бијаше силан Влах Алија, Но бијаше један стари дервиш, Бијела му прошла појас брада,	335
С њиме нема нитко под чадором, Бекрија је тај несрећни дервиш, Пије Турчин вино кондијером, Но сам лије, но сам чашу пије, Крвав дервиш бјеше до очију;	340
Кад га виђе Страхинићу бане, Те му селам турски називаше, Пијан дервиш оком разгледаше,	

- Па му мучну ријеч проговара:
„Да си здраво, дели Страхињ-бане
Од малене Бањске крај Косова!“ 345
- Плану бане, препаде се љуто,
Те дервишу турски проговара:
„Бре, дервишу, несретна ти мајка!
Рашта пијеш, рашта се опијаш, 350
Те у пићу грдно проговараш
И Турчина зовеш каурином?
Што помињеш некакога бана?
Ово није Страхинићу бане,
Но ја јесам цареви делија: 355
Једеци се царски покидаше,
У ордију турску побејгоше,
Све делије хитро потрчаше,
Да једеке цару пофатамо:
Ако кажем цару, ја везиру, 360
Коју си ми ријеч бесједио,
Хоћеш, стари, јада допанути.“
- Грохотом се дервиш осмјенуо:
„Ти, делијо, Страхинићу бане!
Знаш ли, бане, не знали те јади! 365
Да сам саде на Голеч-планини,
Да те видим у царевој војсци,
Познао бих тебе и ђогина,
И твојега хрта Карамана,
Кога волиш него добра ђога. 370
Знаш ли, бане од малене Бањске,
Познајем ти чело како ти је,
И под челом очи обадвије,
И познајем оба мрка брка.
Знаш ли, бане, не знало те чудо, 375
Кад западох ропства у вијеку,
Пандури ме твоји ухитише
У сухари врху на планини,
У руке ме твоје додадоше,
Ти ме баци на дно од тамнице, 380

Те робовах и тамницу трпљех И зачамах за девет година; Девет прође, а стиже десета, А тебе се, бане, ражалило, Те ти зовну Рада тамничара,	385
Тој тамничар на тамничка врата, Изведе ме тебе у авлију. Знаш ли, бане, знаш ли, Страхинићу, Кад запита и мене упита: „Ропче моје, змијо од Турака, Бе пропаде у тамници мојој! Мож' ли с' робе, јунак откупити?“ Ти ме питаш, ја право казујем: „Могоа бих живот откупити, Тек да ми се двора доватити,	395
Очевине и пак постојбине; Имао сам нешто мало блага, Млоге лаве и многе тимаре, Могоа бих откуп саставити; Ал' ми, бане, вјеровати нећеш, Да ме пустиш двору бијеломе: Тврда ћу ти јамца оставити, Тврда јамца, бога истинога, Друга јамца божју вјеру тврду, Како ћу ти откуп донијети.“	400
И ти, бане, повјерова мене, И пусти ме двору бијеломе, Очевини и тој постојбини; Тамо су ме јади забушили: У двореве постојбину моју, У двореве куга ударила, Поморила и мушко и женско, На одаку нико не остао, Но ти моји двори пропанули,	405
Пропанули, па се опанули, Из дувара зовке проникнуле; Што су били лави и тимари, Појагмили Турци на миразе; Кад ја виђех дворе затворене:	410
	420

- Неста блага, неста пријатеља;
Нешто мислих, па на једно смислих:
Мезилских се ја дофатих коња,
Те отидох граду Једренету, 425
Одох цару и одох к везиру,
Виђе везир, па доказа цару,
Ја какав сам јунак за мегдана;
Ођеде ме цареви везире,
Ођеде ме и чадор ми даде;
Цар ми даде од мегдана вранца, 430
И даде ми свијетло оружје:
Потписа ме цареви везире,
Да сам војник цару до вијека.
А ти, бане, данас к мене дође,
Да ти узмеш твоје дуговање, 435
А ја, бане, ни динара немам.
Страхињићу, јада допануо!
Ђе ти дође, да погинеш лудо
У Косово у војсци царевој!“
- Виђе бане, познаде дервиша, 440
Од ђогата коња одсједаше,
Пак загрли стариша дервиша:
„Богом брате, старишу дервишу!
На поклон ти моје дуговање!
Ја не тражим, брате, ни динара, 445
Ни ја тражим моје дуговање,
Но ја тражим силна Влах-Алију,
Који ми је дворе растурио,
Који ми је љубу заробио;
Кажи мене, старишу дервишу, 450
Кажи мене мога душманина!
Братимим те и јоште једанпут:
Немој мене војсци проказати,
Да ме турска војска не опколи!“
- Но се дервиш Богом проклињаше: 455
„Ти, соколе, Страхињићу бане,
Тврђа ми је вјера од камена!

- Да ћеш саде сабље повадити,
Да ћеш пола војске погубити,
Невјере ти учинити нећу, 460
Ни твојега љеба погазити:
Иако сам био у тамници,
Доста си ме вином напојио,
Бијелијем љебом наранио,
А често се сунца огријао, 465
Пустио си мене вересијом;
Не издадох ни додадох тебе.
Не свјерових, ели немах откуд;
Од мене се немој побојати.
А што питаш и разбираш, бане, 470
За Турчина силна Влах-Алију,
Од је бијел чадор разапео
На Голечу високој планини;
Тек ти хоћу, бане проговорит':
Јаши ћога, бјежи из Косова, 475
Ел ћеш, бане, погинути лудо:
У себе се поуздати немој,
Ни у руку, ни у бритку сабљу,
Ни у твоје копље отровано,
Турчину ћеш на планину доћи, 480
Хоћеш доћи, ал' ћеш грдно проћи:
Код оружја и код коња твога
Жива ће те у руке фатити,
Хоће твоје саломити руке,
Живу ће ти очи извадити.“ 485

- Насмија се Страхинићу бане:
„Богом брате, старишу дервишу!
Не жали ме, брате, од једнога,
Тек ме војсци турској не прокажи!
А Турчин му ријеч проговара: 490
„Чујеш ли ме, дели Страхинь-бане
Тврђа ми је вјера од камена:
Да ћеш саде ћога наљутити,
Да ћеш саде сабљу повадити,

Да ћеш сатрт' пола цару војске, 495
Невјере ти учинити нећу,
Ни Турцима проказати тебе.“

Збори бане, па подрани отлен,
Обраћа се са коња ћогина:
„О, миј брате, старишу дервишу! 500
Појиш коња јутром и вечером,
Појиш коња на води Ситници,
Ну увјежбај, и право ми кажи:
Ђе су броди на тој ладној води,
Да ја мога коња не углибим?“ 505
А дервиш му право проговара;
„Страхињ-бане, ти соколе српски!
Твоме ћогу и твоме јунаштву
Свуд су броди, ће год лоћеш води.“

Бан удари, воду пребродило, 510
И прими се на коњу ћогину,
Прими с' бане уз Голеч планину,
Он је оздо, а сунашце озго,
Те огрија све поље Косово
И обасја сву цареву војску. 515

Ал' да видиш силна Влах-Алије!
Сву ноћ љуби Страхинову љубу
На планини Турчин под чадором;
У Турчина грдан адет бјеше:

Каил сваки заспат' на уранку, 520
На уранку, кад огр'јева сунце;
Очи склопи, те борави санак:

Колико је њему мила била
Та робиња љуба Страхинова,
Пануо јој главом на криоце, 525

Она држи силна Влах-Алију,
Па чадору отворила врата,
Она гледа у поље Косово,
Те ти Турску силу разгледује,
Прегледује каки су чадори, 530
Прегледује коње и јунаке;

За јад јој се очи откинуше,
Те погледну низ Голеч планину,
Виђе оком коња и јунака.

Како виђе и оком разгледа, 535

Турчина је дланом ошинула,
Ошину га по десном образу,
Ошину га, па му проговара:

„Господару, силан Влах-Алија, 540

Ну се дигни, главу не дигао!
Ну опасуј мукадем-појаса,
И припасуј свијетло оружје:

Ето к нама Страхинића бана,
Сад ће твоју главу укинути,
Сад ће мени очи извадити.“ 545

Плану Турчин како огањ живи,

Плану Турчин и оком погледну,

Па се Турчин гротом насмијао:

„Душо моја, Страхинова љубо, 550

Чудно ли те Влашче препануло,
Од њега си часа задобила!

Кад т' одведем граду Једренету,

Бан ће ти се и онђе призираг';

Оно није Страхинићу бане, 555

Већ је оно царев делибаша,

К мене га је царе оправдио,

Јал' је царе, јал' Мемед везире,

Да ме царе зове на предају,

Да ја војску цару не растурам: 560

Препали се цареви везири,
Да им почем сабљу не ударим;

Но да можеш оком погледати,

Ти се, душо, немој препанути,

Кад потегнем моју бритку сабљу,
Те ошине цар'ва делибашу: 565

Нека другог већ не шаље к мени!“

Страхинова проговара љуба:

„Господару, силан Влах-Алија,

Та л' не видиш, испале ти очи!

- Оно није цареви делија, 570
Мој господар Страхинићу бане:
Ја познајем чело како му је,
И под челом очи обадвије,
И његова оба мрка брка,
И под њиме пуљата ђогата 575
И жутога хрта Карамана;
Не шали се главом, господару!“
Ја кад зачу Туре Влах-Алија,
Како ли се Туре придрнуло,
Те поскочи на ноге лагане, 580
Опасује мукадем-појаса,
А пињале остре за појаса,
И ту бритку сабљу припасује,
А све врана коња погледује.
У то доба бане пристасао, 585
Мудар бане, пак је иштетио:
На јутру му не зва добро јутро,
Нити турски селам називаше,
Но му грдну ријеч проговара:
„А ту ли си, један копилане! 590
Копилане, царев хаинине!
Чије ли си дворе похарао?
Чије ли си робље поробио?
Чију л’ љубиш под чадором љубу?
Излази ми на мегдан јуначки!“ 595
- Скочи Турчин ка’ да се придрну,
Једном крочи, до коња докروчи,
Другом крочи, коња појахао,
Притегну му обадва дизђена.
Ал’ не чека Страхинићу бане, 600
Но на њега ђога нагоњаше,
Па на њега бојно копље пусти;
Удари се јунак на јунака,
Пружи руке силан Влах-Алија,
У руку му копље уфатио, 605
Па ти бану ријеч проговара:
„Копилане, Страхинићу бане!

А шта ли си, Влашче, премислио?
Нису ово бабе шумадијнске,
Да разгониш и да набрекујеш, 610
Но је ово силан Влах-Алија,
Што с' не боји цара ни везира:
Што је' у цара војске државине,
Чини ми се сва царева војска, 615
Као мрави по зеленој трави;
А ти, море, мегдан да дијелиш!"

То му рече, бојно копље пусти,
Од прве га обранити шћаше,
Бог поможе Страхинићу бану,
Има ћога коња од мегдана: 620
Како копље на планини звизну,
Соко ћого паде на кољена,
Изнад њега копље прелетило,
Ударило о камен студени,
На троје се копље саломило, 625
До јабуке и до десне руке.

Док сатрше она копља бојна,
Потегеше перне буздоване:
Кад удара силан Влах-Алија,
Кад удара Страхинића бана, 630
Из седла га коњу изгоњаше,
А на уши ћогу нагоњаше;
Бог поможе Страхинићу бану,
Има ћога коња од мегдана,

Што га данас у Србина нема, 635
У Србина, нити у Турчина:
Узмахује и главом и снагом,
Те у седло баца господара;
Кад удара Страхинићу бане
Мучну алу силна Влах-Алију, 640
Из седла га маћи не могаше,

Тону вранцу коњу до кољена
У земљицу ноге све четири,
Буздоване перне поломише,
Поломише и пера просуше, 645

Па су бритке сабље повадили,
Да јуначки мегдан подијеле.
Но да видиш Страхинића бана
Какву има сабљу о појасу: 650
Ковала су сабљу два ковача,
Два ковача и три помагача,
Од неђеље опет до неђеље,
Од челика сабљу претопили,
У острицу сабљу угодили; 655
Турчин ману, а дочека бане,
На сабљу му сабљу дочекао,
По поли му сабљу пресјекао,
Виђе бане, па се разрадова,
Љуто сави и отуд и отуд, 660
Еда би му главу осјекао
Јал' Турчину руке обранио;
Удари се јунак на јунака.
Не да Турчин главу укинути,
Не да своје руке иштетити. 665
Но се брани оном половином:
Половину на врат натураше
И својега врата заклањаше,
И банову сабљу оштрпкује,
Све откида по комат и комат. 670
Обавије сабље исјекоше,
До балчака сабље догонише,
Побацаше њине одломчине,
Од хитријех коња одскочише,
За бела се грла доватише, 675
Те се двије але понијеше
На Голечу на равној планини;
Носише се љетни дан до подне,
Док Турчина пјене попануше,
Бијеле су као горски снијег, 680
Страхин-бана б'јеле па краве,
Искрвави низ прси хаљине,
Искрвави чизме обавије.
А кад бану мука досадила,
Тада бане ријеч проговара:

	239
„Љубо моја, тебе бог убио! Које јаде гледаш на планини? Но ти подби један комат сабље, Удри, љубо, мене, јал Турчина: Мисли, љубо, кога тебе драго!“	685
Али Турчин љуто проговара: „Душо моја, Страхинова љубо! Немој мене, но удри Страхина: Нигда њему мила бити нећеш, Пријекорна бити до вијека, Кориће те јутром и вечером,	690
Ђе си била са мном под чадором; Мене бити мила до вијека, Одвешћу те Једренету граду, Наредићу тридест слушкињица, Нек ти држе скуте и рукаве, Ранићу те медом и шећером, Окитити тебе дукатима Саврх главе до зелене траве; Удри сада Страхинића бана!“	695
	700
Женску страну ласно преварити: Лако скочи, ка' да се помами, Она нађе један комат сабље, Зави комат у везени јаглук, Да јој белу руку не обрани, Па облеће и отуд и отуд,	705
Чува главу Турчин-Влах-Алије, А ошину господара свога, Господара Страхинића бана, Поврх главе по чекрк-челенци И по њег'ву бијелу кауку, Прес'јече му златали челенку, И прес'јече бијела каука, Мало рани главу на јунаку. Поли крвца низ јуначко лице, Шћаше залит' очи обадвије. Препаде се Страхинићу бане, Ђе погибе лудо и безумно,	710
	715
	720

- А нешто се бане домислио,
Викну бане и бијела грла
Некакога хрта Карамана, 725
Што је хрче на лов научио,
Викну бане и опет привикну,
Скочи хрче и одмах дотрча,
Те банову љубу доватило;
Ал' је женска страна страшивица, 730
Страшивица свака од пашчади,
Баци комат у зелену траву,
Љуто врисну, далеко се чује,
Жута хрта за уши подбила,
Те се њиме коље низ планину, 735
А Турчину очи испадеше,
Колико му нешто жао бјеше,
Те он гледа што се чини с њоме;
Али бану друга снага дође,
Друга снага и срце јуначко, 740
Те оману тамо и овамо,
Док Турчина с ногу укинуо.
Колико се бане уострио,
Он не тражи ништа од оружја,
Но му грлом бане запињаше, 745
А под грло зубом доваташе,
Закла њега како вуче јагње.
Скочи бане, па из грла викну,
Те набрекну оног хрта жута,
Докле своју курталиса љубу. 750
- Запе љуба бјежат' низ планину,
Она шћаше бјежат' у Турака,
Не даде јој Страхинићу бане,
За десну је руку ухитио,
Приведе је пуљату ђогату 755
Па се ђогу фати на рамена,
Тури љубу за се на ђогина,
Па побјеже бане упријеко,
Упријеко, али попрјеко,
Отклони се од те силе турске, 760

- Те долази у равни Крушевац,
У Крушевац, у тазбину своју.
Виђе њега старац Југ-Богдане,
А срете га девет милих шура;
Руке шире, у лице се љубе, 765
За л'јепо се упиташе здравље.
А кад виђе стари Југ-Богдане
Обрањена зета и челенку,
Просу сузе низ господско лице:
„Весела ти наша царевина! 770
Међер има у цара Турака,
Међер има силнијех јунака,
Који зета обранише мога,
Кога данас у далеко нема!“
- Шуреви се њему препадоше. 775
Проговара Страхинићу бане:
„Немој ми се, тасте, раскарити,
Ни ви, моје шуре, препанути;
У цара се не нађе јунака,
Да дохака мене и обрани; 780
Да вам кажем, ко ме обранио,
Од кога сам ране допануо!
Кад дијелих мејдан са Турчином,
О, мој тасте, стари Југ-Богдане!
Онда мене љуба обранила, 785
Љуба моја, мила шћера твоја,
Не хтје мене, поможе Турчину.“
- Плану Јуже како огањ живи,
Викну Јуже ћеце деветоро:
„Повадите ноже деветоре, 790
На комаде кују скидајте.“
Силна ћеца баба послушаше:
Те на своју сестру кидисаше:
Ал' је не да Страхинићу бане,
Шуревима ријеч говораше: 795
„Шуре моје, девет Југовића!
Што се, браћо, данас обрукасте?

На кога сте ноже потегнули?
Кад сте, браћо, ви такви јунаци,
Камо ножи, камо ваше сабље, 800
Те не бисте са мном на Косову,
Да чините с Турцима јунаштво,
Десите се мени у нивољи?
Не дам вашу сестру похарчити,
Без вас бих је могао стопити, 805
Ал' ћу стопит' сву тазбину моју,
Немам с киме хладно пити вино
Но сам љуби мојој поклонио.“

По мало је такијех јунака
К'о што бјеше Страхинићу бане. 810

✱

45

НЕСУЂЕЊЕ АЈКЕ АЈРОВИЋА

Везак везла Ајка Ајровића,
Она везе сачмену кошуљу,
Она везла, а мајка је клела:
„Ајка ћери, ти је не додрла!
Што ми силно ти потроши злато?“ 5

Пред Ајком је ћерћев од мерџана,
А на њему платно Сарајевско,
У руци јој игла од биљура,
А у игли свила из Мисира,
И у њојзи злато из Млетака, 10
Везе златом по бијелу платну.

Ту се Ајки мало задр'јемало,
Мало трену, ал' се брже прену,
Ајкуни је на сан долазило:
„Не куп' рухо, Ајдаровић' Ајко!
Ми смо тебе рухо сакупили, 15
Црне земље и зелене траве,

- 243
- Ам-памука и б'јела тулбента,
Ладне воде и ракли сапуна.“
Кад се Ајка од сна разабрала,
Берђевоом је о тле ударила
Четири му ноге саломила,
Па отиде на бијелу кулу.
На вратим' је сусретала мајка:
„Што је, Ајко, моје д'јете драго!
Али ти се потрљао платно?
Али ти се замрсило злато?“
25
- Ајка мајци кроз плач одговара:
Прођи ме се, моја стара мајко!
Нити ми се потрљало платно,
Нити ми се замрсило злато,
Већ ме руса забољела глава,
Стери мене мекане душеке,
Не простири дуго и широко,
Јер ти нећу дуго боловати.“
30
- 35
- Мајка стере дуго и широко,
Не би ли јој дуго боловала.
Све јој друге на облажај иду:
„Устај, Ајко, наша другарице!
Ево тебе лијеп пешкеш дође:
Од твог драгог армаган кутија,
Од ђевера злаћени прстени,
Од заова златне белензуке,
Од јетрва злаћени терзлуци.“
40
- 45
- Једва Ајка њима проговара:
„Прођ'те ме се, моје другарице!
Мојој за'ви злаћени прстени,
Мојој снахи златне белензуке,
Дајиници од злата терзлуци,
Теби, мајко, сачмена кошуља,
Што но сам је, мајко, скоро везла,
Ја је везла, а ти си ме клела:
50

„Ајко шћери, ти је не додрла!“
Нећу ти је ни додријет', мајко!
Армаган ми драгом повратите, 55
Нек су њему и два и три јада:
Једни јади, што се не виђесмо,
Други јади, што се не састасмо,
Трећи јади, што се не љубисмо.“

То изрече, теслим учинила, 60
И умрије, жалосна јој мајка!

46

ПОМОР СЕРДАРЕВЕ ПОРОДИЦЕ

Пуста болест у св'јет ударила,
Мори пуста и старо и младо,
А расгавља и мило и драго.
У бијеле сердареве дворе 5
Најприје се сердар разболио,
Разболио па и преболио.
Два су му се сина разбољела,
Двије му се шћери разбољеле,
Двије му се снахе разбољеше. 10
Умријеше два Сердаревића
И дв'је шћери старога сердара
И дв'је снахе старога сердара;
У дану је све то преминуло.

Старијег му сина изнесоше,
И другог му сина изнесоше, 15
И пред њима коње изведоше,
Да не муче коњи у подруму,
Да их пусте на телала дају;
Кад старију снаху изнесоше,
Пред њом носе бещу од мерџана 20
У бешици прем нејако чедо,
Ах, да чедо на дојиљу даду;

245

Кад му млађу снаху изнесоше,
Пред њом носе кутију прстена,
Да их пуне на телала даду; 25
Кад старију шћерцу изнесоше,
пред њом носе соргућ од бисера,
Да га пуста на низиљу даду;
Кад му младу шћерцу изнијеше,
Пред њом носе ђерђев од мерцана, 30
На ђерђеву вида, сухо злато,
Да је пуну на везиљу даду,
Да не тамни у њедрима злато.

За њима је сердар излазио
О два штапа на авлинска врата: 35
„Аох, силне грдне ране моје,
Моји синци, договори моји.
Снахе моје, разговори моји,
Шћери моје, послушнице моје,
Јадан ти сам иза вас остао!“ 40

То изрече, а душицу пусти.

ПЕТИ ДЕО: ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ

Лагано и скоро невидљивим кораком, у низу дугих векова прелази и креће се мисао у представама натприроднога ка природноме, и крочи на путу од богова до људи, од недогледних висина на којима бораве бесмртници, до тврдих и тешких стаза под ногама човека, земаљског путника.

Лагано и скоро невидљивим кораком у току дугих борби човека са богом, светла и мрака, дана и ноћи, неба и земље, све је око човека борца и патника бивало чистије и ведрије: он је све више видео себе, све је више налазио себе. Светла чета небесника губила се све даље у недогледне висине Иде, Олимпа, и још даље у чаробне кругове звезда и безгранично море свемира.

Тамо, камо људско око не допире, већ само мисао као изгубљена птица тумара, нема борбе, муке ни страдања; вечити мир влада у бескрајним дубинама васионе.

Овде, на тврдој кори земаљској, нема мира ни одмора. Носећи у себи ону искру божанства чији је он само део, и стремићи вечито на путу повратка оној божанској моћи од које је потекао, човечји живот значи само борбу духа са елементима материје која га је уз ову земљу приковала.

Стога је човек у свим творевинама свога духа изразио чежњу за повратком у тај изгубљени рај. Сва уметност је израз тога неутаженог бола. Стварајући, уметник је у представама тога света, у камену, на платну у песми, тражећи различите форме, кушао да себе и нас бар илузијом задовољи.

На томе путу тражења једне форме која би одговарала оној слици која се у души рађа — песници су у низу векова оставили велико благо поколењима која су у тим делима опет гледала себе, свој живот, своје мисли и чежње. Опевали су прастару борбу богова са титанима, титана са херојима, хероја са боговима претстављеним у природним разбуђеним

елементима, у појавама вила, аждаја, демона, река, шума, земље, мора и ваздуха.

А када су на попрште митског хероја ступили прослављени јунаци народне историје, демонске силе са којима ће они да се боре, претстављене су у непријатељским четатама против којих они устају на одбрану правде и слободе.

Много је векова прошло док је сав процес у свемиру, као борба светлости и таме, постао митска историја богова, и док је песма почела да природне силе — у којима је гледала божанство — претставља у сликама, другим речима, — док су богови песмом постали хероји, и на послетку док је историја у песми проговорила.

Песме у којима је опевана ова судбоносна борба природнога елемента, као симбола божанства, са човеком, у коме се почела да буди свест рђене снаге, спадају међу наше најстарије. Оне су испеване у представама и мотивима који су изникли из заједничке митске и религијске домовине свих народа. Историски елеменат је у њима подређен митском; он је уистини узет не као историја, већ само као подлога или повод да се докаже једна или религиозно-етичка идеја, или једно фаталистичко тумачење догађаја људскога живота. У њима се осећа с једне стране елеменат хришћанске етике и хришћанске моралне праксе, а с друге елеменат из предхришћанске ере, узет из античког митоса, или из средњег века унет из апокрифа Западне или Источне цркве.

Песме доцнијег времена за које се чини да су испеване да прославе историске догађаје, династије, хероје и владаре, и поред јаког историског елемента који је у њима испричан, оне су опет само сјајан оквир једног високо етичког закона, коме је историски догађај само спољње рухо. У Косову је савладана тешка, трагична пропаст једног народа, из пропаст се родио живот, из гроба васкрсење; у Марку побеђује правда, истина и човештво, у Хајдуцима, у Ускоцима и Устанку распевала се етичка снага витешког, мученичког народа, који је веровао у истину и правду и дочекао дан свог ослобођења.

I НЕМАЊИЋИ И МРЊАВЧЕВИЋИ

Најстарији догађаји које народна епика описује јесу из преткосовског доба, у коме се истичу две владарске породице: Немањићи и Мрњавчевићи.

Степан Душан Силни (1331—1355) нагло је преширно границе своје државе. Освојивши сву западну половину Македоније, допро је до Јејејскога мора, затим је освојио средњу Арбанаску, источну обалу Јадранскога мора од Епира до Дубровника, и напokon у Македонији све покрајине осим Солуна и његове околине. Најмоћнији владар у историји јужних Словена, када се свечено окрунио царском круном 1346. у Скопљу се назвао царем и самодржцем Србаља, Грка, Бугара и Арбанаса, имао је и најмелији, најдалекосежнији политички програм што је икада никао у мисли једног југословенског владара. Тај програм, да обори источно римску царевину па да Немањићи замене династију Палеолога, ма колико да је изгледао велик, био је ипак изведив због хаоса који је владао у покрајинама римског источног империума. Убрзо Душан освоји Епир и прошири државне међе до Јонскога мора. Али га затече 1355 год. смрт и прекиде у остварењу великога плана. Што он није стигао да изведе, извели су Турци освајањем Цариграда, када је место крста засјао полумесец на кубетима Софијиног храма.

Душана је наследно осамнаестогодишњи син Урош, који није могао да одоли силовитости великаша који су освојене покрајине претварали у самосталне државице.

Међу њима се нарочито истакао Вукашин Мрњавчевић, као и његова браћа деспот Угљеша и војвода Гојко, тако да се год. 1366 Вукашин прогласио краљем и поред Уроша који је сада само по имену био оно што је од оца наследио.

Овај раздор међу поглавицама Турци су умели да искористе. Краљ Вукашин, да би предусрео њихову навалу, пође 1371. с војском од 60.000 војника у Тракију да изagna Турке из Европе, али га је на том походу зла судбина пратила. Код Черномоена на реци Марици био је хаметом потучен. Ту погибоше сва три Мрђавчевића. Исте године премину и Урош, последњи потомак Немањића.

I

СВЕТИ САВО

- Збор зборила господа хришћанска
Код бијеле цркве Грачанице:
„Боже мили, чуда великога!
Куд се ђеде цар Немање благо,
Седам кула гроша и дуката?“ 5
- Ту се деси Немањићу Саво,
Па говори господи хришћанској:
„Ој, Бога вам, господо хришћанска!
Не говор'те о мом родитељу,
Не говор'те, не гријеш'те душе: 10
Није бабо расковао благо
На нацаке ни на буздоване,
Ни на сабље ни на бојна копља,
Ни добријем коњма на ратове;
Већ је бабо потрошио благо 15
На три славна српска манастира:
— Једну бабо саградио цркву:
Б'јел Вилиндар насред Горе Свете,
Красну славну себе задужбину,
Вјечну кућу на ономе св'јету, 20
Да се њему поје литурђија
Оног св'јета, као и овога.
— Другу бабо саградио цркву:
Студеницу на Влаху Староме,
Красну славну мајци задужбину, 25
Својој мајци царици Јелени,
Вјечну кућу на ономе св'јету,

- Да с' и њојзи поје летурђија
Оног св'јета, као и овога.
— Трећу бабо саградио цркву:
Миљешевку на Херцеговини, 30
Красну славну Сави задужбину,
Вјечну кућу на овоме свјету,
Да с' и њему поје летурђија
Оног св'јета, као и овога. 35
Осталога што претече блага,
Остало је благо похарчио
Зидајући по калу калдрме
И градећи по водам' ћуприје,
Дијелећи кљасту и слијепу; 40
Док је души мјесто ухватио,
Седам кула блага похарчио:
Ето бабо куд похарчи благо!“
- У глас викну господа хришћанска:
„Просто да си, Немањићу Саво! 45
Проста душа твојих родитеља!
Проста душа, а честито т'јело!
Што носили, свијетло вам било!
Што радили, све вам свето било!“
- И што рече господа хришћанска 50
На састанку код бијеле цркве,
Што год рекли, код Бога се стекло!

2

ЖЕНИДБА ДУШАНОВА

- Кад се жени српски цар Стјепане,
На далеко запреси ђевојку,
У Леђану граду латинскоме,
У латинског краља Мијаила,
По имену Роксанду ђевојку; 5

- Цар је проси, и краљ му је даје,
Цар испроси по књигам' ђевојку,
Пак дозива Тодора везира:
„Слуго моја, Тодоре везире!
Да ми идеш бијелу Леђану
Моме тасту, краљу Мијаилу,
Да ми с њиме свадбу уговориш:
Када ћемо поћи по ђевојку,
Колико ли повести сватова;
Да ми видиш Роксанду ђевојку:
Може л' бити за цара царица,
Може л' бити свој земљи госпођа;
Да је видиш и да прстенујеш.“
- 10
- 15
- Вели њему Тодоре везире:
„Хоћу царе, драги господине!“
Пак с' опреми, оде у Латине.
Када дође бијелу Леђану,
Лијепо га краљу дочекао;
Вино пише неђељицу дана;
Тада рече Тодоре везире:
„Пријатељу, Мијаило краљу!
Није мене царе оправрио
Да ја пијем по Леђану вино,
Већ да с тобом свадбу уговорим:
Кад ће царе доћи по ђевојку
У које ли доба од године,
Колико л' ће повести сватова;
И да видим Роксанду ђевојку,
Да је видим и да прстенујем.“
- 20
- 25
- 30
- Тада рече Мијаило краљу:
„Пријатељу, Тодоре везире!
Што ме царе за сватове пита,
Нека купи, колико му драго,
По ђевојку када њему драго;
Него ћеш ми цара поздравити,
Нек не води своја два сестрића,
- 35
- 40

Два сестрића, два Воиновића,
Вукашина и с њим Петрашина:
У пићу су тешке пијанице,
А у кавзи љуте кавгације; 45
Опиће се, приметнуће кавгу,
Пак је тешко цевап дати кавзи
У нашему бијелу Леђану.
А ђевојку сада ћеш виђети
И прстен јој дати по закону.“ 50

А када је тавна ноћца дошла,
Не доносе воштане свијеће,
Већ по мраку изводе ђевојку.
Кад то виђе Тодоре везире,
Он извади од злата прстење 55
Са бисером и драгим камењем,
Разасја се соба од камења:
Така му се учини ђевојка,
Да је љепша од бијеле виле;
Прстенова Роксанду ђевојку 60
И даде јој хиљаду дуката,
И ђевојку браћа одведоше.
Кад ујутру јутро освануло,
Опреми се Тодоре везире,
Па отиде бијелу Призрену. 65

Када дође бијелу Призрену,
Пита њега српски цар Стјепане:
„Слуго моја, Тодоре везире!
Виђе ли ми Роксанду ђевојку?
Виђе ли је и прстенова ли? 70
Што говори краљу Мијаило?“
Тодор њему све по реду каже:
„Виђех, царе, и прстеновах је:
Да каква је Роксанда ђевојка,
Онакове у Србина нема! 75
Добро збори краљу Мијаило:
По ђевојку, кад је теби драго,

Свата купи, колико ти драго;
Само те је краљу поздравио,
Да не водиш два сестрића твоја, 80
Два сестрића, два Воиновића,
У пићу су тешке пијанице,
А у кавзи љуте кавгације,
Опиће се, заметнуће кавгу,
Пак је тешко џевап дати кавзи 85
У Леђану граду латинскоме.“

Кад то зачу српски цар Стјепане,
Удари се руком по кољену:
„Јао мени до Бога милога!
Дотле ли се зулум огласио 90
Од сестрића од Воиновића!
А тако ми моје вјере тврде!
Докле мени то весеље прође,
Обојицу хоћу објесити,
О вратима града Вучитрна, 95
По свијету да ме не срамоте.“

Стаде царе купити сватове,
Скупи свата дванаест хиљада,
Пак подиже низ Косово равно. 100
Кад су били испод Вучитрна,
Гледала их два Воиновића,
Међу собом млади говорили:
„Што л' се ујак на нас расрдио,
Те нас не шће звати у сватове?
Нетко нас је њему опаднуо, 105
С њега живо месо отпадало!
Цар отиде у земљу латинску,
А јунака са собом не има
Ни једнога од рода својега,
Који би му био у невољи, 110
Ако би му било за невољу;
Латини су старе варалице,
Ујака ће нашег погубити,
А незвани ићи не смијемо.“

- 257
- Вели њима остарјела мајка:
„Бецо моја, два Воиновића!
Ви имате брата у планини
Код оваца, Милош-чобанина,
Најмлађи је и најбољи јунак,
А за њега царе и не знаде;
Пошљите му лист књиге бијеле,
Нека дође граду Вучитрну,
Не пиш'те му што је и како је,
Већ пиштите: Мајка је на смрти,
Пак те зове да те благослови,
Да на тебе клетва не остане;
Него брже ходи б'јелу двору,
Не би л' живу застануо мајку.“
- 115
- 120
- 125
- То су браћа мајку послушала,
Брже пишу књигу на кољену,
Те је шаљу у Шару планину,
Своме брату Милош-чобанину:
„Ој, Милошу, наш рођени брате!
Брже да си граду Вучитрну,
Стара нам је мајка на умору,
Пак те зове, да те благослови,
Да на тебе клетва не остане.“
- 130
- 135
- Када Милош ситну књигу прими,
Књигу гледа, а сузе прољева.
Пита њега тридесет чобана:
„О, Милошу, наша поглавице!
И до сад су књиге долазиле,
Ал' се нису са сузам' училе;
Откуд књига, ако Бога знадеш?“
- 140
- 145
- Скочи Милош на ноге лагане,
Па говори својим чобанима:
„Ој, чобани, моја браћо драга!
Ова књига јест од двора мога:
Стара ми је на умору мајка,
Пак ме зове да ме благослови,
- 150

- Да на мене клетва не остане;
Ви чувајте по планини овце,
Док ја одем и натраг се вратим.“
- Оде Милош граду Вучитрну. 155
Кад је био близу б'јела двора,
Два су брата пред њег' ишетала,
А за њима остарјела мајка.
Вели њима Милош чобанине:
„Зашто, браћо, ако Бога знате,
Без невоље јер градит' невољу?“ 160
Веле њему до два мила брата:
„Ходи, брате, има и невоље.“
У б'јела се лица изљубише,
Милош мајку у бијелу руку. 165
Стадоше му редом казивати,
Како царе оде по ђевојку
На далеко у земљу латинску,
А не зове својијех сестрића:
„Већ, Милошу, наш рођени брате!
Хоћеш, брате, незван за ујаком 170
У сватове поћи назорице?
Ако њему буде до невоље,
Да се њему у невољи нађеш;
Ако ли му не буде невоље,
Можеш доћи да се не казујеш.“ 175
- То је Милош једва дочекао:
„Хоћу, богме, моја браћо драга!
Кад ујаку нећу, да коме ћу?“
Тад' га браћа опремаг' стадоше:
Оде Петар опремаг' кулаша, 180
А Вукашин опрема Милоша:
На њег' меће танану кошуљу,
До појаса од чистог злата,
Од појаса од бијеле свиле;
На кошуљу три танке ђечерме, 185
Пак доламу са тридест путаца,
По долами токе саковане,

- Златне токе од четири оке,
А на ноге ковче и чакшире;
А сврх свега бугар-кабаницу,
И на главу бугарску шубару;
Начини се црни Бугарине,
Ни браћа га познати не могу;
Дадеше му копље убојито
И мач зелен старога Воина;
Петрашин му изведе кулаша,
Међедином свега опшивена,
Да кулаша царе не познаде.
Л'јепо су га браћа свјетовала:
„Кад, Милошу, достигнеш сватове,
Питаће те тко си и откуд си.
Ти се кажи земље Каравлашке:
„Служио сам Бега Радул-бега,
Не шће мене службу да исплати,
Пак ја поћох у свијет бијели,
Да ћегођи боље службе тражим;
Пак сам чуо за свате царе,
И прист'о сам незван за сватови,
Рад' комада љеба бијелога
И рад чаше црвенога вина.“
Чувај добро дизген од кулаша,
Јер се кулаш јесте научио
Путовати с коњма царевијем.“
- Тада Милош окрену кулаша
Пак за царем оде у сватове,
На Загорју сустиже сватове.
Питају га кићени сватови:
„Откуд идеш, млађано Бугарче?“
Милош им се издалека каже,
К'о што су га браћа научила.
Лијепо га свати дочекаше:
„Добро дошло, млађано Бугарче!
Нек је један више у дружини!“

- Кад су били путем путујући: 225
Злу науку Милош научио
Код оваца у Шари планини,
Проспавати свагда око подне.
Он задрема на коњу кулашу.
Како дизген ослаби кулашу, 230
Дуже главу, оде кроз сватове,
Обаљује коње и јунаке,
Докле дође коњма царевијем,
Како дође, с њима у ред стаде.
Лале шћаху бити Бугарина,
Ал' не даде српски цар Стјепане: 235
„Не удрите млађано Бугарче,
Бугарче се спават' научило
По планини овце чувајући;
Не удрите, већ га пробудите!“
- Буде њега лале и војводе: 240
„Устан' море, млађано Бугарче
Бог ти стару не убио мајку,
Која те је такога родила
И у свате цару опремила!“
- Кад се прену Милош Воиновић, 245
Те сагледа цару очи чарне,
Кулаш иде с коњма царевијем,
Он покупи дизгене кулашу,
Па ишћера њега из сватова
Удара га оштром бакрачлијом, 250
По три копља упријeko скаче,
По четири небу у висине,
У напредак ни броја се не зна;
Из уста му живи огањ сипа,
А из носа модар пламен суче. 255
Стаде свата дванаест хиљада,
Те гледају коња у Бугара;
Коња гледе, а сами се чуде:
„Боже мили чуда великога!

- 261
- Добра коња, а лоша јунака!
Још такога ни виђели нисмо,
Један бјеше у зета царева,
И сада је, у Воиновића.“
- 260
- Гледале га још три шићарције:
Једно јесте Ђаковица Вуче,
А друго је Нестопољче Јанко,
А треће је момче Пријеполче;
Гледали га, пак су говорили:
„Добра коња младог Бугарина!
Баш га овђе у сватов'ма нема;
Та, нема га ни у цара нашег;
Хајде, мало, да изостанемо,
Не би ли га како измамили.“
Кад су били до Клисуре близу,
Изосташе до три шићарције,
Па говоре Милош-чобагину:
„Чујеш, море, млађано Бугарче!
Хоћеш дати коња на размјену?
Даћемо ти коња још бољег,
И још прида стотину дуката,
И сувише рало и волове,
Пак ти ори, те се љебом рани!“
- 270
- 275
- 280
- Вели њима Милош Воиновић:
„Прођ'те ме се, до три шићарције!
Бољег коња од овог не тражим,
Ни овога умирит' не могу;
Што ће мене стотину дуката?
На кантар их мјерити не знадем,
А бројем их бројити не ум'јем;
Што ће мене рало и волови?
Мене није ни отац орао,
Пак је мене љебом одранио.“
- 285
- 290
- Тад говоре до три шићарције:
„Чујеш море, млађано Бугарче,
Ако не даш коња на размјену,
- 295

- Ми ћемо га на силу отети.“
Ал' говори Милош Воиновић:
„Сила отме земљу и градове,
Камо л' мене коња отет' неће!
Волим дати коња на размјену,
Јер не могу пјешке путовати.“ 300
Па остави својега кулаша,
Пружи руку испод међедине,
Они мисле, бакрачлију скида,
Ал' он скида златна шестоперца, 305
Те удара Ђаковицу Вука;
Колико га лако ударио,
Три пута се Вуче праметнуо;
Вели њему Милош Воиновић:
„Толики ти родили гроздови 310
У питомој твојој Ђаковици!“
Побјеже му Нестопољче Јанко,
Стиже њега Милош на кулашу,
Удари га међу плећи живе,
Четири се пута праметнуо: 315
„Држ' се добро, Нестопољче Јанко,
Толике ти јабуке родиле
У питому Нестопољу твоме!“
Бјежи јадно момче Пријепољче,
Достиге га Милош на кулашу, 320
Те и њега куцну шестоперцем,
Седам се је пута праметнуо:
„Држ' се добро, момче Пријепољче,
Па кад дођеш Пријепољу твоме,
Похвали се међу ђевојкама, 325
Бе с' отео коња од Бугара!“
Па окрену коња за сватови.
- Кад дођоше бијелу Леђану,
Разапеше по пољу шаторе,
Зоб изиђе коња царевијем, 330
Нема ништа коњу Милошеву.
Кад то виђе Милош Воиновић,

- 263
- Узе торбу на лијеву руку
Од зобнице једне те до друге,
Док је своју пуну напунио. 335
Па он оде тражит' механцију:
„Механција, дај да пијем вина!“
Механција њему одговара:
„Ид' одатле, црни Бугарине!
Да с' донио бугарску копању, 340
Ако бих ти и усую вина;
За те нису чаше позлаћене.“
- Погледа га Милош попријеко,
Удари га руком уз образе,
Колико га лако ударио, 345
Три му зуба у грло сасуо;
Моли му се млади механција:
„Не удри ме више, Бугарине!
Биће тебе вина изобила,
Ако цару неће ни достати.“ 350
- Милош више не шће ни искати,
Већ сам узе пак се напи вина.
Док се Милош мало поначини,
У том свану и ограну сунце. 355
Ал' повика са града Латинче:
„Ој, чујеш ли, српски цар-Стјепане,
Ето доље под градом Леђаном
Изиш'о је краљев заточнице,
Зове тебе на мејдан јуначки, 360
Ваља ићи мејдан дијелити,
Или нећеш одавде изићи
Ни извести свата ни једнога,
А камо ли Роксанду ђевојку!“
- Кад то зачу српски цар Стјепане,
Он телала пусти у сватове. 365
Телал виче и тамо и амо:
„Није л' мајка родила јунака

- 263
- Узе торбу на лијеву руку
Од зобнице једне те до друге,
Док је своју пуну напунио. 335
Па он оде тражит' механцију:
„Механција, дај да пијем вина!“
Механција њему одговара:
„Ид' одатле, црни Бугарине!
Да с' донио бугарску копању, 340
Ако бих ти и усую вина;
За те нису чаше позлаћене.“
- Погледа га Милош попријеко,
Удари га руком уз образе,
Колико га лако ударио, 345
Три му зуба у грло сасуо;
Моли му се млади механција:
„Не удри ме више, Бугарине!
Биће тебе вина изобила,
Ако цару неће ни достати.“ 350
- Милош више не шће ни искати,
Већ сам узе пак се напи вина.
Док се Милош мало поначини,
У том свану и ограну сунце.
Ал' повика са града Латинче: 355
„Ој, чујеш ли, српски цар-Стјепане,
Ето доље под градом Леђаном
Изиш'о је краљев заточниче,
Зове тебе на мејдан јуначки,
Ваља ићи мејдан дијелити, 360
Или нећеш одавде изићи
Ни извести свата ни једнога,
А камо ли Роксанду ђевојку!“
- Кад то зачу српски цар Стјепане,
Он телала пусти у сватове. 365
Телал виче и тамо и амо:
„Није л' мајка родила јунака

- И у свате цару опремила,
Да за цара на мејдан изиђе?
Честита би њега учинио.“ 370
Ал' се нитко наћи не могаше.
Цар с' удари руком по кољену:
„Јао мене до Бога милога!
Сад да су ми два сестрића моја,
Два сестрића, два Воиновића, 375
Сад би они на мејдан изишли.“
- Истом царе у бесједи бјеше,
Милош иде, а кулаша води
До пред шатор српског цар-Стјепана:
„Је л' слободно, царе господине, 380
Да ја идем на мејдан у поље?“
Вели њему српски цар Стјепане:
„Јест слободно, млађано Бугарче!
Јест слободно, ал' није прилике;
Ако згубиш млада заточника, 385
Честита ћу тебе учинити.“
- Узја Милош помамна кулаша
Па окрену од б'јела шатора,
Заметнувши копље наопако.
Говори му српски цар Стјепане: 390
„Не нос', синко, копље наопако,
Већ окрени копље у напредак:
Јер ће ти се смијати Латини!“
- Вели њему Милош Воиновић:
„Чувај, царе, ти господства твога: 395
Ако мене до невоље буде,
Ја ћу ласно копље окренути:
Ако ли ми не буде невоље,
Донети га могу и овако.“
Па отиде низ поље леђанско; 400
Гледале га Латинке ђевојке,
Гледале га, пак су говориле:

- 265
- „Боже мили! чуда великога!
Каква је то царева замјена!
Та на њему ни хаљина нема. 405
Весели се, краљев заточниче!
Немаш на што сабље извадити,
Нит' је имаш о што крвавити.“
- У то доба дође до шатора,
Ђе заточник сједи под шатором, 410
За копље је свезао дората.
Вели њему Милош Воиновић:
„Устан' море, бијело Латинче,
Да јуначки мејдан дијелимо!“
Ал' говори бијело Латинче: 415
„Ид' одатле, црни Бугарине!
Немам о шта сабље поганити,
Кад на тебе ни хаљина нема.“
Ражљути се Милош Воиновић:
„Устан', море, бијело Латинче! 420
На тебе су побоље хаљине,
С тебе ћу их на себе обући.“
- Тад Латинче на ноге поскочи,
Пак посједе поамна дората,
Одмах оде пољем разиграват', 425
Милош њему стаде на биљези.
Бази копље бијело Латинче
На Милоша у прси јуначке;
Милош држи златна шестоперца, 430
На њега је копље дочекао,
Пребио га на три половине.
Вели њему бијело Латинче:
„Чекај мало, црни Бугарине!
Лоше су ми копље подметнули,
Док отидем да копље пром'јеним.“ 435
Пак побјеже преко поља равна.
Ал' повика Милош Воиновић:
„Стани мало, бијело Латинче!
Мило би ти било побјегнути.“

- Пак поћера по пољу Латинче, 440
Доћера га до леђанских врата,
Ал' леђанска врата затворена;
Пусти копље Милош Воиновић,
Те прикова бијело Латинче,
Прикова га за леђанска врата, 445
Пак му русу одсијече главу,
Кулашу је баци у зобницу;
Па увати његова дората,
Одведе га цару честитоме:
„Ето, царе, заточника главе!“ 450
- Цар му даде благо небројено:
„Иди, синко, те се напиј вина!
Честита ћу тебе учинити.“
- Тек што Милош сједе пити вино,
Ал' повика са града Латинче: 455
„Ето, царе, под Леђаном градом
На ливади три коња витеза,
Под седлима и под ратовима,
И на њима три пламена мача,
Врхови им небу окренути: 460
Да прескочиш три коња витеза;
Ако ли их прескочити нећеш,
Нећеш изић', ни извест' ђевојке.“
- Опет викну телал по сватов'ма:
„Није л' мајка родила јунака 465
И у свате цару опремила,
Да прескочи три коња витеза
И на њима три пламена мача?“
Тај се јунак наћи не могаше.
Ал' ето ти млада Бугарина 470
Пред шатора српског цар-Стјепана.
„Је л' слободно, царе господине!
Да прескочим три коња витеза?“
„Јест слободно, моје драго д'јете!

- 267
- Него скини бугар-кабаницу,
Бог убио онога терзију,
Који ти је толику срезао!“ 475
- Говори му Милош Воиновић:
„Сједи, царе, пак пиј рујно вино,
Не брини се мојом кабаницом! 480
Ако буде срце у јунака,
Кабаница неће ништа смести:
Којој овци своје руно смета,
Онђе није ни овце ни руна.“ 485
Па он оде у поље леђанско;
Када дође до добријех коња,
Он проводи својега кулаша,
Па кулашу своме проговара:
„Чекај мене у седло, кулашу.“ 490
А он прође с оне друге стране,
Заигра се преко поља равна,
И прескочи три коња витеза
И на њима три пламена мача,
Устави се на својем кулашу;
Па он узе три коња витеза, 495
Одведе их српском цар-Стјепану.
- Мало време за тим постајало,
Ал' повика са града Латинче:
„Хајде сада, царе Србљанине,
Под највишу кулу у Леђану, 500
На кули је копље ударено,
На копљу је од злата јабука
Ти стријељај кроз прстен јабуку!“
- Милош више не шће ни чекати,
Већ он пита цара честитога: 505
„Је л' слободно царе господине!
Да стријељам кроз прстен јабуку?“ —
„Јест слободно, мој рођени синко!“
- Оде Милош под бијелу кулу,
Запе стр'јелу за златну тетиву, 510

Устријели кроз прстен јабуку,
Пак је узе у бијеле руке,
Однесе је цару честитоме.
Лијепо га царе обдарио.

- Мало време за тим постајало, 515
Ал' повика са града Латинче:
„Ето, царе, под бијелом кулом
Изишла су два краљева сина,
Извели су три л'јепе ђевојке,
Три ђевојке, све три једнолике, 520
И на њима рухо једнолико:
Иди, познај које је Роксанда!
Ако ли се које друге машиш,
Нећеш изић' ни изнијет' главе,
А камо ли извести ђевојке!“ 525
Кад је царе р'јечи разумио,
Он дозива Тодора везира:
„Иди, слуго, те познај ђевојку!“
Тодор му се право куну јаше:
„Нијесам је, царе, ни виђео, 530
Јер су ми је по мраку извели,
Када сам је ја прстеновао.“
Цар с' удари руком по кољену:
„Јаој мене до Бога милога!
Надмудрисмо и надјуначисмо, 535
Пак нам оста цура на срамоту!“
- Кад то зачу Милош Воиновић,
Он отиде цару честитоме:
„Је л' слободно, царе господине,
Да ја познам Роксанду ђевојку?“ 540
„Јест слободно, моје драго д'јетел!
Ал' је јадно у те поуздање:
Како ћеш ти познати ђевојку,
Кад је нигда ни виђео ниси?“
Ал' говори Милош Воиновић: 545
„Не брини се, царе господине!
Кад ја бијех у Шари планини

269

Код оваца дванаест хиљада,
 За ноћ буде по триста јањаца,
 Ја сам свако по овци познав'о; 550
 Роксанду ћу по браћи познати.“
 Вели њему српски цар Стјепане:
 „Иди, иди, моје драго д'јете!
 Ако Бог да, те познаш Роксанду,
 Даћу тебе земљу Скендерију 555
 У државу за живота твога.“

Оде Милош низ поље широко.
 Када дође ће стоје ђевојке,
 Збаци с главе бугарску шубару,
 Скиде с леђа бугар-кабанџу, 560
 — Засија се скерлет и кадифа,
 Засјаше се токе на прсима
 И злаћене ковче на ногама;
 Сину Милош у пољу зелену,
 Као јарко иза горе сунце, — 565

Пак је простре по зеленој трави,
 Просу по њој бурме и прстење,
 Ситан бисер и драго камење;
 Тад извади мача зеленога,
 Па говори трима ђевојкама: 570
 „Која ли је Роксанда ђевојка,
 Нек савије скуте и рукаве,
 Нека купи бурме и прстење,
 Ситан бисер и драго камење;
 Ако ли се која друга маши, 575
 Вјера моја тако ми помогла!
 Осјећ' ћу јој руке до лаката.“

Кад то чуше три л'јепе ђевојке,
 Обје крајње средњу погледаше,
 А Роксанда у зелену траву; 580
 Сави скуте и свил'не рукаве,
 Пак покупи бурме и прстење,
 Ситан бисер и драго камење;
 А ђевојке двије побјегоше,

- Али Милош утећ' им не даде, 585
Веће обје увати за руке,
Све три води пред цара Стјепана.
Цару даде Роксанду ђевојку,
И даде му једну уз Роксанду, 590
А трећу је себе оставио.
Цар Милоша међу очи љуби,
Ал' још не зна тко је и откуд је.
Повикаше кићени чауши:
„Спремајте се, кићени сватови!
Вријеме је двору путовати.“ 595
- Спремише се кита и сватови,
Поведоше Роксанду ђевојку.
Кад су били мало иза града,
Ал' говори Милош Воиновић:
„Господине, српски цар-Стјепане!
Овђе има у Леђану граду, 600
Има један Балачко војвода,
Ја га знадем и он ме познаје;
Краљ га рани седам годин' дана,
Да рашћера кићене сватове 605
И да отме Роксанду ђевојку;
Сад ће њега за нама послати.
На Балачку јесу до три главе:
Из једне му модар пламен бије,
А из друге ладан вјетар дува; 610
Кад два вјетра из глава изиђу,
Балачка је ласно погубити;
Већ ви ид'те, водите ђевојку,
Ја ћу овђе чекати Балачка,
Не бих ли га како оставио.“ 615
- Отидоше кићени сватови,
Одведоше лијепу ђевојку,
Оста Милош у гори зеленој
И са њиме три стотине друга.
Кад одоше свати из Леђана, 620
Краљ дозива Балачка војводу.

- „Ој, Балачко, моја вјерна слуго!
Можеш ли се у се поуздати,
Да рашћераш царева сватове
И да отмеш Роксанду ђевојку?“ 625
Пита њега Балачко војвода:
„Господине, од Леђана краљу!
Какав бјеше јунак у сватов'ма,
Што највеће отвори јунаштво?“
Вели њему леђанска краљица: 630
„Слуго наша, Балачко војвода!
Ту не има ни једног јунака,
Осим једног црног Бугарина,
И то младо још голобрадасто.“
Ал' говори Балачко војвода: 635
„Није оно црни Бугарине,
Већ је оно Милош Воиновић,
Ни цар Стјепан њега не познаје,
Ал' ја њега одавно познајем.“
Вели њему леђанска краљица: 640
„Иди, слуго, Балачко војвода,
Те ми отми цуру од Србаља,
А ја ћу је тебе поклонити.“
Тад Балачко спреми бедевину,
Па отрча друмом за сватови 645
Са шест стотин' латинских катана.
Кад су били у гори зеленој,
Кулаш стоји на друму широку,
А за њиме Милош Воиновић;
Викну њега Балачко војвода: 650
„О, Милошу, зар се мени надаш?“
Па он пусти један пламен модар,
Опали му црну међедину,
А кад виђе да му не науди,
Онда пусти вјетра студеного, 655
Три пута се кулаш праметнуо,
Ал' Милошу ништа не досади;
Викну Милош из грла бијела:
„Ето тебе од шта се не надаш!“

- Па он пусти златна шестоперца; 660
Колико га лако ударио,
Из бојна га седла избацио,
Пак потеже копље убојито,
Прибоде га у зелену траву,
Пак му све три одсијече главе, 665
Кулашу их баци у зобницу.
Кад учини јуриш у катане
Са својијех три стотине друга:
Одсјекоше три стотине глава,
Па пођоше друмом за сватови. 670
Кад стигоше цара и сватове,
Пред њег' баца Балачкову главу,
Цар му даде хиљаду дуката,
Па одоше бијелу Призрену.
- Кад су били кроз поље Косово, 675
Милош хоће граду Вучитрну,
Па говори српском цар-Стјепану:
„С богом остај, мој мили ујаче!
Мој ујаче, српски цар-Стјепане!“
- Тада се је царе осјетио, 680
Да је оно Милош Воиновић,
Па говори својему нећаку:
„Та, ти ли си, дијете Милошу!
Та, ти ли си, мој мили нећаче!
Благо мајци која те родила, 685
И ујаку који те имаде!
Зашто ми се од прије не кажеш,
Него сам те путем намучио,
И конаком, и глади и жеђу?“
- Тешко свуда своме без својега! 690

3

УРОШ И МРЊАВЧЕВИЋИ

- Састала се четири табора
На убаву на пољу Косову,
Код бијеле Самодрже цркве:
Једно табор Вукашина краља, 5
Друго табор деспота Угљеше,
Треће табор војевода Гојка,
А четврто царевић-Уроша;
Цареви се отимљу о царство,
Међу се се хоће да поморе,
Злаћенима да пободу ножи, 10
А не знаду на коме је царство.
Краљ Вукашин вели: „На мене је!“
Деспот Угљеш': „Није, нег' на мене!“
Војвод' Гојко: „Није, нег' на мене!“
Ђути нејак царевић Урошу, 15
Ђути д'јете, ништа не бесједи,
Јер не смије од три братијенца,
Братијенца, три Мрњавчевића.
- Пише књигу Вукашине краљу,
Пише књигу и шаље чауша 20
До Призрена града бијелога,
До онога протопоп-Недељка,
Нека дође на Косово равно,
Да он каже на коме је царство:
Он је св'јетла цара причестио, 25
Причестио и исповједио,
У њега су књиге староставне.
Пише књигу деспоте Угљеша,
Пише књигу и шаље чауша
До Призрена града бијелога, 30
До онога протопоп-Недељка;
Трећу пише војевода Гојко,
И он шиље огњена чауша;
А четврту царевић Урошу,

- Пише књигу и шиље чауша: 35
Сва четири ситне књиге пишу
И пошиљу огњене чауше
Све потајно један од другога.
Састаше се четири чауша
У Призрену граду бијеломе, 40
Код дворова протопоп-Недељка,
Али прота дома не бијаше,
Но у цркви бјеше на јутрењи,
На јутрењи и на летурђији.
Кол'ко силни огњени чауши, 45
Колико су силни од силнијех,
Те не шћеше коње одјахати,
Но у цркву коње нагонише,
Потегоше плетене канџије,
Ударају протопоп-Недељка: 50
„Брже хајде, протопоп-Недељко,
Брже хајде на Косово равно,
Да ти кажеш на коме је царство!
Ти си св'јетлог цара причестио,
Причестио и исповједио, 55
У тебе су књиге староставне,
— Јал' ћеш сада изгубити главу!“
- Сузе рони протопоп-Недељко,
Сузе рони па њима говори:
„Одбијте се, силни од силнијех, 60
Док у цркви закон савршимо,
Знати ће се на коме је царство.“
- Тако су се они узмакнули.
А кад закон Бсжја савршише,
Ижљегоше пред бијелу цркву 65
Тад говори протопоп-Недељко:
„Ђецо моја, четири чауша!
Ја сам св'јетла цара причестио,
Причестио и исповједио,
Ал' га нисам питао за царство, 70
Већ за гријех што је сар'јешио;

	275
Но идите у Прилипа града, До дворова Краљевића Марка, А до Марка до мојега ђака; Код мене је књигу научио, Код цара је Марко писар био, У њега су књиге староставне, И он знаде на коме је царство. Ви зовите на Косово Марка, Хоће Марко право казивати, Јер се Марко не боји никога, Разма једног бога истинога.“ Отидоше четири чауша. Отидоше ка Прилипу граду, Б'јелу двору Краљевића Марка.	75 80 85
Кад су били пред бијеле дворе, Ударише звекиром на врата. То зачула Јевросима мајка, Па дозива свога сина Марка: „Сине Марко, моје чедо драго, Тко удара звекиром на врата? — Баш ка' да су бабови чауши!“	90
Уста Марко те отвори врата. Чауши се поклониле Марку: „Божја помоћ, господару Марко!“ А Марко их омилова руком: „Добро дошли, моја ћедо драга! Јесу л' здраво Србљи витезови, И честити цареви и краљи?“	95
Чауши се смјерно поклониле: „Господару, Краљевићу Марко, Све је здраво, али није мирно: Господа се тешко завадила На Косову пољу широкоме, Код бијеле Самодрезе цркве, И они се отимљу о царство,	100 105

- Међу се се хоће да поморе,
Злаћенима да пободу ножи,
А не знаду на коме је царство:
Тебе зову на Косово равно,
Да им кажеш на коме је царство.“ 110
- Оде Марко у господске дворе,
Пак дозива Јевросиму мајку:
„Јевросима, моја мила мајко,
Господа се јесу завадила 115
На Косову пољу широкоме,
Код бијеле Самодреже цркве,
И они се отимљу о царство.
Међу се се хоће да поморе,
Злаћенима да пободу ножи, 120
А не знаду на коме је царство:
Мене зову на поље Косово,
Да им кажем на коме је царство.“
Кол’ко Марко тежио на правду, 125
Тол’ко моли Јевросима мајка:
„Марко сине, једини у мајке,
Не била ти моја храна клета,
Немој, сине, говорити криво,
Ни по бабу ни по стричевима,
Већ по правди Бога истинога! 130
Немој сине, изгубити душе:
Боље ти је изгубити главу,
Него своју огр’јешити душу!“
- Узе Марко књиге староставне,
Па опреми себе и Шарина; 135
Шарину се на рамена баци,
— Отидоше у Косово равно.
- Кад су били краљеву шатору,
Рече тада Вукашине краљу:
„Благо мене до Бога милога!
Ето мене мога сина Марка, 140

Он ће казат' на мене је царство:
Од оца ће останути сину.“

Марко слуша, ништа не говори,
На шатора не окреће главу. 145

Кад га виђе Угљеша војвода,
Тад Угљеша ријеч говорио:
„Благо мене, ето ми синовца,
Он ће казат' на мене је царство!
Кажи, Марко, на мене је царство: 150
Оба ћемо братски царовати!“

Шути Марко, ништа не бесједи,
На шатора не окреће главу.

Кад га виђе војевода Гојко,
Таде Гојко ријеч говорио: 155
„Благо мене, ето ми синовца,
Он ће казат' на мене је царство!
Кад је Марко још нејачак био,
Ја сам Марка врло миловао,
У свилена њедра увијао 160

Кано красну од злата јабуку;
Куд сам гође на коњу ходио,
Све сам Марка са собом водио;
Кажи, Марко, на мене је царство:
Ти ћеш, Марко, први царовати, 165
А ја ћу ти бити до кољена!“

Шути Марко, ништа не говори,
На шатора не окреће главу;
Право оде бијелу шатору,
Ка шатору нејака Уроша, 170
Догна Шарца цару до шатора;
Онђе Марко Шарца, одсједнуо.

Кад га виђе нејаки Урошу,
Лако скочи са свил'на душека,
Лако скочи, паке проговори: 175

„Благо мене, ето мога кума,
Ето кума, Краљевића Марка,
Он ће казат' на коме је царство!“
Руке шире, у грла се грле,
У бијело цјеливају лице, 180
За јуначко питају се здравље,
Па сједоше на свил'на душека.

Тако мало вр'јеме постојало,
Данак прође, тавна ноћца дође,
Кад ујутру јутро освануло, 185
И пред црквом звона ударише,
Сва господа дошла на јутрење;
У цркви су службу савршили,
Ижљегоше из бијеле цркве,

У столове пред цркву сједнули, 190
Шећер ију, а ракију пију;
Марко узе књиге староставне,
Књиге гледа, а говори Марко:
„А мој бабо, Вукашине краљу,
Мало л' ти је твоје краљевине? 195
Мало л' ти је? Остала ти пушта!
Већ с' о туђе отимате царство!
А ти, стриче, деспоте Угљеша,
Мало л' ти је деспотства твојега?
Мало л' ти је? Остало ти пусто! 200
Већ с' о туђе отимате царство!
А ти, стриче, војевода Гојко,
Мало л' ти је војводства твојега?
Мало л' ти је? Остало ти пусто!
Већ с' о туђе отимате царство! 205
Видите ли, бог вас не видио:
Књига каже на Урошу царство!
Од оца је остануло сину,
Ђетету је од кољена царство;
Њему царство царе наручио 210
На самрти кад је починуо.“

Кад то зачу Вукашине краљу,
Скочи краљу од земље на ноге,

Твоје лице св'јетло на дивану!
Твоја сабља сјекла на мејдану!
Нада те се не нашло јунака!
Име ти се свуда спомињало,
Док је сунца и док је мјесеца!“

255

Што су рекли, тако му се стекло.

II КОСОВО

После Урошеве смрти (1371) претенденти на престо били су: син краља Вукашина Марко и Лазар Хребељановић, дворанин на двору цара Душана ожењен Милицом, кћерком кнеза Вратка из рода Вуканова, која је била Немањине крви. Владаоцем ипак постаде Лазар, који је сретно извојевао победу над царем Муратом код Плочника на Топлици. То је била прва већа хришћанска победа над Турцима на Балкану. Разуме се, да том победом моћ турска није била скршена, већ је то био повод једноме јачем и одлучном сукобу на пољу Косову.

Битка на Косову била се на Видов-дан, 15 јуна 1389 године. Ова битка била је одсудна не само за српску државу, него и за све јужне Словене, а била је са страхом и зебњом праћена и у земљама Европског Запада.

Почетак боја био је повољан за хришћанску војску, кад се изненада појави у турскоме табору Милош Обилић (Кубиловић), уверавајући Турке да је прешао у њихову веру и да жели да буде примљен у победоносну турску војску. — „И када је по молби својој пропуштен био, да ноге свијетлога цара цјелива, он је, умјесто да то изврши, отровни ханџар, који му је био у рукаву сакривен, неустрашиво на дично тијело пресвијетлога цара управио и задавши му тешку рану напојио га мученичком медовином... Како је речени Милош ово дјело извео, стао је бјежати испред војника, који су као звијезде на небу блистали, но од храбрих војника би стигнут и на комаде исјечен“.

	279
Па потрже злаћена ханџара, Да убоде свога сина Марка.	215
Бјежи Марко испред родитеља, Јер се њему, брате, не пристоји Са својим се бити родитељем. Бјежи Марко око б'јеле цркве, Око б'јеле цркве Самодреже,	220
Бјежи Марко, а ћера га краљу, Док су трипут коло саставили Око б'јеле Самодреже цркве. Готово га бјеше сустигао, Ал' из цркве нешто проговара:	225
„Бјеж' у цркву, Краљевићу Марко! Видиш ће ћеш данас погинути, Погинути од свог родитеља, А за правду Бога истинoга!“	230
Црквена се отворише врата, Марко бјежи у бијелу цркву, За њиме се врата затворила. Краљ допаде на црквена врата, По диреку удари ханџаром, Из дирека крвца покапала.	235
Тад се краљу био покајао, Те је ријеч био говорио: „Леле мене, до Бога једнога, Ђе погубих свога сина Марка!“	240
Ал' из цркве нешто проговара: „А чујеш ли, Вукашине краљу, Ти нијеси посјекао Марка, Већ пос'јече Божјега анђела!“	245
На Марка је врло жао краљу, Те га љуто куне и проклиње: „Сине Марко, да те Бог убије! Ти немао гроба ни порода! И да би ти душа не испала Док турскога цара не дворио!“	250
Краљ га куне, цар га благосиља: „Куме Марко, Бог ти помогао!	

Тако је описао овај догађај син Муратов, нови султан Вајаазид који је то својим очима гледао.

Турци жедни освете навалише јаче, надвладаше хришћанску војску, ухватише кнеза Лазара и одсекоше му главу. Ту је сва српска изгинула војска, али и Турци претрпеше тежки пораз. Старији син кнеза Лазара, Стефан, носио је и даље као турски вазал наслов кнеза, делио власт са братом Вуком и мајком кнегињом Милицом, која се по пропасти царства закалуђерила и узела име Евђенија.

Српски народ је о овом догађају испевао своје најлепше песме. Оне су доказ велике стваралачке снаге, префињеног укуса и хармоније, колико у композицији толико у изражавању осећања и у стварању нових оригиналних слика које су далеко од уобичајених, конвенционалних мотива епске поезије.

4

ЗИДАЊЕ РАВАНИЦЕ

Службу служи славни кнез Лазаре

У Крушевцу шанцу шареноме,

Службу служи светог Амосија.

Сву господу зове на светога

Са књигама и са здравицама.

5

Скупи му се сва српска господа,

Па је редом у соври посади

По господству и по старјешинству;

Уврх совре славни кнез Лазаре.

Ту сједоше пити вино хладно.

10

Таман беше вина највишега,

И о сваком добру бесјећаху,

Ал' пошета госпођа Милица,

Лако шета по царском дивану,

На њојзи је до девет ђемера,

Испод грла до девет ђердана,

А на глави девет перишана,

Поврх тога круна позлаћена,

15

- А у њојзи три камена драга,
Сјаје ноћом, како дањом сунце;
Па бесједи славноме Лазару: 20
- „Господине, славни кнез-Лазаре,
Зазор мене у те погледати,
А камо ли с тобом говорити!
Бит' не може, говорити хоћу: 25
Што бијаху Немањићи стари,
Цароваше, па и преминуше,
Не трпаше на гомиле благо,
Но градише с њиме задужбине,
Саградише многе манастире: 30
Саградише Високе Дечане,
Баш Дечане више Ђаковице;
Паћаршију више Пећи равне;
У Дреници бијела Девича,
И Петрову цркву под Пазаром; 35
Мало више Ђурђево Ступове,
Сопоћане наврх Рашке хладне,
И Тројицу у Херцеговини,
Цркву Јању у Староме Влаху;
И Павлицу испод Јадовника, 40
Студеницу испод Брвеника;
Цркву Жичу више Карановца;
У Призрену цркву Свету Петку;
Грачаницу у Косову равном:
Све то јесу њине задужбине! 45
Ти остаде у столу њиноме
И потрпа на гомиле благо,
А не гради нигђе задужбине;
Ето нама неће пристат' благо
Ни за здравље ни за нашу душу, 50
А ни нама, ни коме нашему.“
- Тад говори славни кнез-Лазаре:
„Чујете ли, сва српска господо,
Шта говори госпођа Милица,
Јер не градим нигђе задужбине? 55

Хоћу градит' цркву Раваницу
У Ресави крај воде Равана;
Имам блага колико ми драго,
Ударићу темељ од олова,
Па ћу цркви саградити платна, 60
Саградићу од сребра бијела,
Покрићу је жеженијем златом,
Поднизати дробнијем бисером,
Попуњати драгијем камењем.“

Сва господа на ноге устала,
И часно се кнезу поклонила: 65
„Гради, кнеже, биће ти за душу,
И за здравље Високом Стевану.“

Но ту сједи Обилић Милошу,
Сједи Милош доље у дно совре , 70
Милош сједи, ништа не бесједи.
Ал' то виђе славни кнез Лазаре
Ђе му Милош ништа не бесједи;
Наздрави му златну купу вина:
„Здрав да си ми, војвода Милошу! 75
Па ми и ти штогођ проговори,
Јера хоћу задужбину градит'.“

Скочи Милош од земље на ноге,
Скиде с главе самур и челенке,
Па је часно кнеза подворио; 80
Дадоше му златну купу вина,
Прими Милош златну купу вина,
Не пије је, поче бесједити:

„Хвала, кнеже, на бесједи твојој!
Што ти хоћеш задужбину градит': 85
Време није, нити може бити;
Узми, кнеже, књиге цароставне,
Те ти гледај што нам књиге кажу:
Настало је пошљедње вријеме,
Хоће Турци царство преузети, 90
Хоће Турци брзо царовати;

- Обориће наше задужбине,
Обориће наше манастире,
Обориће цркву Раваницу,
Ископаће темељ од олова, 95
Слијеваће у топе ђулове,
Те ће наше разбијат' градове;
И цркви ће растурити платна,
Слијеваће на хате ратове; 100
Хоће цркви покров растурити,
Кадунама ковати ђердане;
Са цркве ће бисер разнизати,
Кадунама поднизат' ђердане;
Повадиће то драго камење,
Ударит' га сабљам' у балчаке 105
И кадама у златно прстење.
Већ чу ли ме, славни кнез-Лазаре!
Да копамо мермера камена,
Да градимо цркву од камена,
И Турци ће царство преузети 110
А наше ће задужбине служит'
Од вијека до суда Божјега:
Од камена ником ни камена.“
Кад то зачу славни кнез-Лазаре,
Тад Милошу био говорио: 115
„Хвала тебе, војвода Милошу!
Хвала тебе на твојој бесједи,
Истина је како што говориш.“

5

ЦАР МУРАТЕ У КОСОВО ПАДЕ

Цар Мурате у Косово паде,
Како паде, ситну књигу пише,
Те је шаље ка Крушевцу граду,
На кољено српском кнез-Лазару:

„Ој Лазаре, од Србије главо!
Нит' је било, нити може бити:

5

Једна земља, а два господара,
Једна раја, два харача даје;
Царовати оба не можемо,
Већ ми пошљи кључе и хараче, 10
Златне кључе од свијех градова,
И хараче од седам година;
Ако ли ми то послати нећеш,
А ти хајде у поље Косово,
Да сабљама земљу дијелимо.“ 15

Кад Лазару ситна књига дође,
Књигу гледа, грозне сузе рони.

Да је коме послушати било
Како љуто кнеже проклињаше:
„Ко не дође на бој на Косово, 20
Од руке му ништа не родило:
Ни у пољу бјелица пшеница,
Ни у брду винова лозица!“

6

КОМЕ ЋЕШ СЕ ПРИВОЛЕТИ ЦАРСТВУ?

Полетео соко тица сива
Од светиње од Јерусалима,
И он носи тицу ластавицу.

То не био соко тица сива,
Веће био светитељ Илија; 5
Он не носи тице ластавице,
Веће књигу од Богородице;
Однесе је цару на Косово,
Спусти књигу цару на колено,
Сама књига цару беседила: 10
„Царе Лазо, честито колено,
Коме ћеш се приволети царству?
Или волиш царству небескоме?“

Или волиш царству земаљскоме? —
Ако волиш царству земаљскоме, 15
Седлај коње, притежи колане!
Витезови, сабље припасујте,
Па у Турке јуриш учините,
Сва ће турска изгинути војска!
Ако л' волиш царству небескоме, 20
А ти сакрој на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера,
Већ од чисте свиле и скерлета,
Па причести и нареди војску;
Сва ће твоја изгинути војска, 25
Ти ћеш, кнеже, с њоме погинути.“

А кад царе саслушао речи,
Мисли царе мисли свакојаке:
„Мили Боже, што ћу и како ћу?
Коме ћу се приволети царству: 30
Да или ћу царству небескоме?
Да или ћу царству земаљскоме?
Ако ћу се приволети царству,
Приволети царству земаљскоме,
Земаљско је за малено царство, 35
А небеско увек и до века.“

Цар воледе царству небескоме
А него ли царству земаљскоме,
Па сакроји на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера, 40
Већ од чисте свиле и скерлета,
Па дозива српског патријара
И дванаест великих владика,
Те причести и нареди војску.

7

СЈУТРА ЈЕСТЕ ЛИЈЕП ВИДОВ ДАНАК

Славу слави српски кнез Лазаре
У Крушевцу мјесту скровитоме.
Сву господу за совру сједао,
Сву господу и господичиће:
С десне стране старог Југ-Богдана, 5
И до њега девет Југовића;
А с лијеве Вука Бранковића,
И господу сву осталу редом;
У заставу војводу Милоша,
И до њега дв'је српске војводе: 10
Једно ми је Косанчић Иване,
А друго је Топлица Милане.

Цар узима златан пехар вина,
Па говори свој господи српској:
„Коме ћ' ову чашу наздравити? 15
Ако ћу је напит' по старјештву,
Напићу је старом Југ-Богдану;
Ако ћу је напит' по господству,
Напићу је Вуку Бранковићу; 20
Ако ћу је напит' по милости,
Напићу је мојим девет шура,
Девет шура девет Југовића;
Ако ћу је напит' по љепоти,
Напићу је Косанчић Ивану;
Ако ћу је напит' по висини, 25
Напићу је Топлици Милану;
Ако ћу је напит' по јунаштву,
Напићу је војводи Милошу.
— Та ником је другом напит' нећу,
Већ у здравље Милош Обилића! 30
Здрав, Милошу, вјеро и невјеро!
Прва вјеро, потоња невјеро!
Сјутра ћеш ме издат на Косову,
И одбјећи турском цар-Мурату!

Здрав ми буди, и здравицу попиј,
Вино попиј, а на част ти пехар!“ 35

Скочи Милош на ноге лагане,
Пак се клања до земљице црне:
„Хвала тебе, славни кнез-Лазаре!
Хвала тебе на твојој здравици, 40
На здравици и на дару твоме:
Ал' не хвала на таквој бесједи!

Јер, тако ме вјера не убила,
Ја невјера никад био нисам,
Нит' сам био, нити ћу кад бити, 45

Него сјутра мислим у Косову
За хришћанску вјеру погинути!
Невјера ти сједи уз кољено,
Испод скута пије хладно вино:
— А проклети Вуче Бранковићу! 50

Сјутра јесте лијеп Видов-данак,
Вићећемо у пољу Косову
Ко је вјера ко ли је невјера!
А тако ми Бога великога, 55

Ја ћу отић' сјутра у Косово,
И заклаћу турског цар-Мурата,
И стаћу му ногом под гр'оце:

Ако ли ми Бог и срећа даде
Те се здраво у Крушевац вратим,
Ухватићу Вука Бранковића, 60
Везаћу га уз то бојно копље,
Као жена кућељ' уз преслицу,
Носићу га у поље Косово!“

★

8

ЈЕСТЕ СИЛНА ВОЈСКА У ТУРАКА

„Побратиме, Косанчић-Иване,
Јеси л' турску уходио војску?
Је ли много војске у Турака?

Можемо ли с Турци бојак бити?
 Можемо ли Турке придобити?“ 5

Вели њему Косанчић Иване:
 „О мој брате, Милош-Обилићу,
 Ја сам турску војску уходио,
 Јесте силна војска у Турака: 10

Сви ми да се у со прометнемо,
 Не би Турком ручка осолили!
 Ево пуних петнаест данака
 Ја све ходах по турској ордији,
 И не нађох краја ни хесапа: 15

Од Мрамора до сува Јавора,
 Од Јавора, побро, до Сазлије,
 До Салзије на ћемер Ђуприје,
 Од Ђуприје до града Звечана,
 Од Звечана, побро, до Чечана,
 Од Чечана врху до планине, 20

Све је турска војска притиснула,
 Коњ до коња, јунак до јунака,
 Бојна копља као чарна гора,
 Све барјаци као и облаци,
 А чадори као и сн'јегови; 25

Да из неба плаха киша падне,
 Ниђе не би на земљицу пала,
 Већ на добре коње и јунаке.
 Мурат пао на Мазгит на поље,
 Ухватио и Лаб и Ситницу.“ 30

Још га пита Милош Обилићу:
 „Ја Иване, мио побратиме,
 Ће је чадор силног цар-Мурата?
 Ја сам ти се кнезу затекао 35

Да закољем турског цар-Мурата,
 Да му станем ногом под гр'оце.“
 Ал' говори Косанчић Иване:

„Да луд ти си, мио побратиме!
 Ће је чадор силног цар-Мурата,
 Усред турског силнога табора, 40

Да ти имаш крила соколова,
Пак да паднеш из неба ведрога,
Перје мяса не би изнијело.“

Тада Милош заклиње Ивана: 45
„О Иване, да мој мили брате,
Нерођени као и рођени!
Немој тако кнезу казивати,
Јер ће нам се кнеже забринути,
И сва ће се војска поплашити;
Већ овако нашем кнезу кажи: 50
Има доста војске у Турака,
Ал' с' можемо с њима ударити,
И ласно их придобит' можемо;
Јера није војска од мејдана,
Већ све старе хоће и хаџије, 55
Занатлије и младе ђарџије,
Који боја ни виђели нису,
Истом пошли да се хљебом хране;
А и што је војске у Турака,
Војска им се јесте побољела 60
Од болести тешке срдобоље,
А добри се коњи побољели
Од болести коњске сакагије.“

★

9

ЦАР ЛАЗАР И ЦАРИЦА МИЛИЦА

Цар Лазаре сједе за вечеру,
Покрај њега царица Милица;
Вели њему царица Милица:

„Цар-Лазаре, српска круно златна!
Ти полазиш сјутра у Косово,
Собом водиш слуге и војводе,
А код двора никог не остављаш,
Царе Лазо од мушкијех глава, 5

Да ти може књигу однијети
У Косово и натраг вратити; 10
Одводиш ми девет миле браће,
Девет браће, девет Југовића:
Остави ми брата бар једнога,
Једног брата сестри од заклетве.“

Њој говори српски кнез Лазаре: 15
„Госпо моја, царице Милице,
Кога би ти брата највољела
Да т' оставим у бијелу двору?“

„Остави ми Бошка Југовића.“

Тада рече српски кнез Лазаре: 20

„Госпо моја, царице Милице,
Када сјутра бијел дан осване,
Дан осване и огране сунце,
И врата се отворе на граду,
Ти ишетај граду на капију, 25

Туд ће проћи војска на алаје:
Све коњици под бојним копљима,
Пред њима је Бошко Југовићу,
И он носи крсташа барјака; 30

Кажу њему од мене благослов,
Нек да барјак коме њему драго,
Па нек с тобом код двора остане.“

Кад ујутру јутро освануло
И градска се отворише врата, 35
Тад ишета царица Милица,
Она стаде граду код капије.

Ал' ето ти војске на алаје:
Све коњици под бојним копљима,
Пред њима је Бошко Југовићу
На алату, вас у чистом злату, 40
Крсташ га је барјак поклопио,
Побратиме, до коња алата;

- На барјаку од злата јабука,
Из јабуке од злата крстови, 45
Од крстова златне ките vise,
Те куцкају Бошка по плећима;
Примаче се царица Милица
Па ухвати за узду алата,
Руке склопи брату око врата
Пак му поче тихо говорити: 50
„О мој брате, Бошко Југовићу!
Цар је тебе мени поклонио,
Да не идеш на бој на Косово,
И тебе је благослов казао
Да даш барјак коме тебе драго, 55
Да останеш са мношвом у Крушевцу,
Да имадем брата од заклетве.“
- Ал' говори Бошко Југовићу:
„Иди, сестро, на бијелу кулу;
А ја ти се не бих повратио, 60
Ни из руке крсташ барјак дао,
Да ми царе поклони Крушевац;
Да ми рече дружина остала:
Гле страшивца Бошка Југовића!
Он не смједе поћи у Косово 65
За крст часни крвцу прољевати
И за своју вјеру умријети.“
Пак проћера коња на капију.
- Ал' ето ти старог Југ-Богдана
И за њиме седам Југовића; 70
Све је седам устављала редом,
Ал' ни један ни гледати неће.
- Мало вр'јеме за тим постојало,
Ал' ето ти Југовић-Војина,
И он води цареве једеке 75
Покривене са сувијем златом.
Она под њим ухвати кулаша,
И склопи му руке око врата,

- 293
- Па и њему стаде говорити:
„О мој брате, Југовић-Војине,
Цар је тебе мени поклонио,
И тебе је благослов казао
Да даш једек' коме тебе драго,
Да останеш са мном у Крушевцу,
Да имадем брата од заклетве.“ 80
- 85
- Вели њојзи Југовић Војине:
„Иди, сестро, на бијелу кулу;
Не бих ти се јунак повратио,
Ни царева једеке пустио,
Да бих знао да би погинуо;
Идем, сејо, у Косово равно 90
За крст часни крвцу прољевати
И за вјеру с браћом умријети.“
Пак поћера коња на капију.
- 95
- Кад то виђе царица Милица,
Она паде на камен студени,
Она паде, пак се обезнани,
Ал' ето ти славнога Лазара,
Када виђе госпођу Милицу,
Удрише му сузе низ образе;
Он с' обзире с десна на лијево, 100
Те дозивље слугу Голубана:
„Голубане, моја вјерна слуго,
Ти одјаши од коња лабуда,
Узми госпу на бијеле руке 105
Пак је носи на танану кулу;
Од мене ти Богом просто било,
Немој ићи на бој на Косово,
Већ остани у бијелу двору.“
- 110
- Кад то зачу слуга Голубане,
Проли сузе низ бијело лице,
Па одсједе од коња лабуда,
Узе госпу на бијеле руке,
Однесе је на танану кулу;

Ал' свом срцу одољет' не може 115
Да не иде на бој на Косово
Већ се врати до коња лабуда,
Посједе га, оде у Косово.

10

ПОЛАЗАК ЈУГОВИЋА НА КОСОВО

Стадо чува млађан Миливоје
У планини, а у тору овце.
Па гледао уз поље широко,
Ал' у пољу нешто запламтило, 5
Дван'ест зв'језда са неба је пало.
Па се поље ц'јело разасјало,
А пред двором девет соколова,
А пред њима стара соколица.

Миљко узе своју упртњачу,
У њу меће печену погачу, 10
Па он виче стаду и овцама:
„Бог вас чув'о, моје овце драге,
„Бог вас чув'о, од вука сачув'о!
Док ја одем у то поље равно,
Да ја видим, што се тамо св'јетли 15
Код онијех девет соколова“.

Па се пусти у поље широко.
Ал' ту двори бјељи од биљура.
Ту не било до дванаест зв'језда,
Већ то било до дванаест слуга; 20
Ту не било девет соколова,
Већ то било девет Југовића;
Ту не била стара соколица,
Већ то била Југовића мајка;
Она спрема све девет синова, 25
На рат спрема, синове опрема,
Па синов'ма 'вако говорила:

„Пођ'те с богом, моја дјецо драга,
До Лазара и старог Богдана!
Пођ'те богом у рат у Косово,
Изгините — само задобите!“ 30

То изусти, а душицу пусти.
Синови су мајку опремили,
По закону божјем сахранили,
Па одоше у Косово равно. — 35

Миљко оде уз то поље равно,
Овце чува, а богу се моли,
Да му буде свагда у помоћи.

11

**ВОЈНО СЕ ПРАШТА С ЉУБОМ ПОЛАЗЕЋИ
НА КОСОВО**

„Збогом љубо, збогом, добро мојел
Драги ти се на Косово спрема...“

Љуба му се око коња вије:
„Кад ћеш, драги, са Косова доћи?“ —
— „Кад се роди са запада сунце, 5
Онда ћу ти са Косова доћи.
Чекај, љубо, неће дуго проћи!
Храни, љубо, два посопца сина,
Да дорасту до светла оружја,
Да освете милога бабајка.“ 10

12

КОСОВО

Истом кнеже наредио војску,
На Косово ударише Турци.

Маче војску Богдан Јуже стари,
С девет сина, девет Југовића,

- Како девет сивих соколова: 5
У сваког је девет хиљад' војске,
А у Југа дванаест хиљада;
Па се бише и секоше с Турци;
Седам паша бише и убише, 10
Кад осмога бити започеше,
Ал' погибе Богдан Јуже стари,
И изгибе девет Југовића
Како девет сивих соколова,
И њихова сва изгибе војска.
- Макош' војску три Мрњавчевића, 15
Бан Угљеша и војвода Гојко
И са њима Вукашине краље:
У свакога триест хиљад' војске,
Па се бише и секоше с Турци;
Осам паша бише и убише, 20
Деветога бити започеше.
Погибоше два Мрњавчевића,
Бан Угљеша и војвода Гојко,
Вукашин је грдних рана доп'о,
Њега Турци с коњма прегазише, 25
И њихова сва изгибе војска.
- Маче војску херцеже Степане:
У херцега многа силна војска,
Многа војска, шездесет хиљада,
Те се бише и секоше с Турци: 30
Девет паша бише и убише,
Десетога бити започеше,
Ал' погибе херцеже Степане,
И његова сва изгибе војска.
- Маче војску српски кнез Лазаре: 35
У Лазе је силни Србаљ био,
Седамдесет и седам хиљада,
Па разгоне по Косову Турке,
Не даду се ни гледати Турком,
Да камо ли бојак бити с Турци; 40

Кад то зачу царица Милица,
Проли сузе низ бијело лице,
Пак још пита Владету војводу:
„Још ми кажи, кнежева војводо,
Кад си био на Косову равну,
Не виђе ли девет Југовића
И десетог старог Југ-Богдана?“ 25

Ал' бесједи Владета војвода:
„Та ја прођох кроз Косово равно,
И ја виђех девет Југовића
И десетог старог Југ-Богдана:
Они бјеху у пола Косова,
Кржаве им руке до рамена
И зелени мачи до балчака; 35
Али су им малаксале руке
Сијекући по Косову Турке.“

Још му рече царица Милица:
„Стан' почекај, кнежева војводо,
Не виђе ли још два зета моја:
Бранковића, Милош-Обилића?“ 40

Ал' бесједи Владета војвода:
„Та ја прођох кроз Косово равно,
И ја виђех Милош-Обилића:
Он стајаше у пољу Косову, 45
На бојно се копље наслонио,
Бојно му се копље преломило,
Пак на њега Турци навалише,
До сад мислим да је погинуо;
Ал' не виђех Вука Бранковића, 50
Не виђех га, не вид'ло га сунце!
Он издаде честитога кнеза,
Господара и мога и твога.“

Тад би Лаза надвладао Турке,
— Бог убио Вука Бранковића!
Он издаде таста на Косову;
Тада Лазу надвладаше Турци,
И погибе српски кнез Лазаре,
И његова сва изгибе војска,
Седамдесет и седам хиљада.

45

Све је свето и честито било,
И миломе Богу приступачно!

★

13

ЦАРИЦА МИЛИЦА И ВЛАДЕТА ВОЈВОДА

Пошетала царица Милица
Испод града бијела Крушевца;
С њоме шећу двије миле кћери:
Вукосава и лијепа Мара;
К њима језди Владета војвода
На дорату, на коњу добре;
Владета је коња ознојио
И у б'јелу пјену обукао.

5

Пита њега царица Милица:
„Ој Бога ти, кнежева војводо,
Што си тако коња ознојио?
Не идеш ли са поља Косова?
Не виђе ли честитог кнеза,
Господара и мога и твога?“

10

Ал' бесједи Владета војвода:
„Ој бога ми, царице Милице,
Та ја идем са поља Косова,
Ал' не виђех честитог кнеза,
Већ ја виђех кнежева зеленка,
Ђерају га по Косову Турци,
А кнез мислим да је погинуо.“

15

20

„Што је, болан, слуго Милутине?
Зар издаде цара на Косову?“

Ал' говори слуга Милутине: 35
„Скин' ме, госпо, са коња витеза,
Умиј мене студенем водицом,
И залиј ме црвенијем вином;
Тешке су ме ране освојиле.“

Скиде њега госпођа Милица, 40
И уми га студенем водицом,
И зали га црвенијем вином.

Кад се слуга мало повратио,
Пита њега госпођа Милица:
„Што би, слуго, у пољу Косову? 45
Ђе погибе славни кнеже Лазо?
Ђе погибе стари Југ-Богдане?
Ђе погибе Милош војевода?
Ђе погибе Вуче Бранковићу?
Ђе погибе Бановић Страхиња?“ 50

Тада слуга поче казивати:
„Сви осташе, госпо, у Косову.
Ђе погибе славни кнез Лазаре,
Ту су многа копља изломљена,
Изломљена и турска и српска, 55
Али више српска него турска,
Бранећ', госпо, свога господара,
Господара, славног кнез-Лазара;
А Југ ти је, госпо, погинуо
У почетку, у боју првоне; 60
Погибе ти осам Југовића,
Ђе брат брата издати не шћеде
Доклегође један тецијаше;
Још остаде Бошко Југовићу,
Крсташ му се по Косову вија, 65
Још разгони Турке на буљуке,
Као соко тице голубове;
Ђе огрезну крвца до кољена,

ДОЛЕЋЕШЕ ДВА ВРАНА ГАВРАНА

Долећеше два врана гаврана
Од Косова поља широкога,
И падоше на бијелу кулу,
Баш на кулу Славнога Лазара,
Један гракће, други проговара: 5
„ Да л' је кула славног кнез-Лазара?
Ил' у кули нигђе никог нема?“

То из куле нитко не чујаше,
Већ то чула царица Милица,
Па излази пред бијелу кулу, 10
Она пита два врана гаврана:
„Ој Бога вам, два врана гаврана!
Откуда сте јутрос полећели?
Нијесте ли од поља Косова?
Вићесте ли двије силне војске? 15
Јесу ли се војске удариле?
Чија ли је војска задобила?“

Ал' говоре два врана гаврана:
„Ој бога нам, царице Милице!
Ми смо јутрос од Косова равна, 20
Вићели смо двије силне војске;
Војске су се јуче удариле,
Обадва су цара погинула;
Од Турака нешто и остало,
А од Срба што је и остало, 25
Све рањено и искрвављено.“

Истом они тако бесјеђаху,
Ал' ето ти слуге Милутина,
Носи десну у лијевој руку, 30
На њему је рана седамнаест,
Вас му коњиц у крв огрезнуо.
Вели њему госпођа Милица:

- Ту погибе Бановић Страхиња;
 Милош ти је, госпо, погинуо 70
 Код Ситнице код воде студене,
 Ђено многи Турци изгинули:
 Милош згуби турског цар-Мурата
 И Турака дванаест хиљада;
 Бог да прости, ко га је родио! 75
 Он остави спомен роду српском,
 Да се прича и приповиједа
 Док је људи и док је Косова!
 „А што питаш за проклетог Вука,
 Проклет био и ко га родио! 80
 Проклето му племе и кољено!
 Он издаде цара на Косову
 И одведе дванаест хиљада,
 Госпо моја, љутог оклопника.“

15

**ЦАРИЦА МИЛИЦА И МИЛОШ ДРАГИЛОВИЋ
 (ОБИЛИЋ)**

- Л' јепу шету пошета Милица Лазаровица,
 Љуба Лазарова,
 И она ми шеташе, вишњега Бога мољаше:
 „Ти ме, боже, донеси на сваке на невољне 5
 Среће, боже,
 Ма ме немој дон'јети на јунака израњена,
 Ер су мени, Милице, љуте ране додијале,
 Љуби Лазаревој.“
 И овако шеташе, вишњега бога мољаше;
 Срећа ти је донесе на језеро црне крви, 10
 Љуби Лазарову.
 У језеру находи гиздава господичића,
 Ал' га иде Милица тврдом клетвом заклињати,
 Љуба Лазарова:
 „А тако ти од рана, убојнице, оздравити, 15

- Кад'но ми си, делијо, испред поља од Косова,
Знаш ли мени штогоде за лијепу господу
Разбојниче добар?"
Али рањен јуначе госпођи одговараше,
Љуби Лазаревој: 20
„Коју ми си господу у Косово отпратила?"
— „И ово сам отпратила Лазара господара,
Туђинине један!
И ово сам отпратила и Милоша зета мога.“
Али рањен јуначе Милице одговараше, 25
Љуби Лазаревој:
„А давори, давори, Милице Лазаровице,
Кога си отпратила, више нећеш причекати,
О пунице моја!
А толи ме не познаш, Милоша Драгиловића? 30
Не познаш ли, Милице, л'јепо лице Милошево,
Кад му лице с'јеваше као цв'јеће бадемово,
А сад му је од рана и болести потамњело,
А, пунице моја?
Ово сам ти љуто рањен на Косову Бојном пољу, 35
Ма те л'јепо ја молим, как' оно пуницу моју,
Да ми руке ти метнеш у свилене шпаге моје,
Хоћ ми наћи у шпагу л'јепу од свиле махраму,
У махрами, госпође, стотину златн'јех дуката,
Коју је везла, махраму, јединица ћерца твоја. 40
Дукате ми понеси ти милосној ћери својој,
И још ми јој понеси мој пуст клубук камилови,
Мојој вјереници,
Који је млада дјевојка својој руком накитила,
Од мене је поздрави, од тебе јој драго реци, 45
Мојој вјереници:
Овако те поздравља Милошу Драгиловићу:
„Л'јепо те поздрављам, Милошу Драгиловићу,
Моја вјеренице:
Послах ти напокоње поздраве и рагатију, 50
И још тебе ја молим као драгу вјереницу,
Ти ми имаш у двору пуста коња великога,
Храни ми га у двору, дјевојко, осам дана, вјеренице,
А кад ми се изврши, љубовце, осми данак,

- Ти ми пусти коњица л'јепом зеленом планином, 55
И њега ми ти покриј чистом свилом до копита,
Ко пјешнице узиде, нека се на коња врже,
И нека бога моли за душу за Милошеву.“
Још хтијаше Милошу с пуницом говорити,
Драгиловић јунак, 60
Ал' он час се бјеше с душом својом раздијелио;
А она се вратила к свому двору бијелому,
Љуба Лазарова.
Тужне гласе донесе јединици ћерци својој.
Кад је млада невјеста своју мајку разумјела, 65
Пуста коња хранила на пуно на осам данак,
Коња бјеше пустила у планину у зелену,
И још га је покрила чистом свилом до копита.

16

КОЈИ ОНО ДОБАР ЈУНАК БЈЕШЕ?

- Који оно добар јунак бјеше,
Што један пут бритком сабљом мане,
Бритком сабљом и десницом руком,
Пак двадесет одсијече глава?
— Оно јесте Бановић Страхиња. 5

- Који оно добар јунак бјеше,
Што два и два на копље набија,
Преко себе у Ситницу тура?
— Оно јесте Срђа Злопоглеђа.

- Који оно добар јунак бјеше 10
На алату коњу великоме,
Са кршташем у руци барјаком,
Што сагони Турке у буљуке
И нагони на воду Ситницу?
— Оно јесте Бошко Југовићу. 15

МУСИЋ СТЕВАН

Вино пије Мусићу Стеване, У Мајдану чисто сребрnome, У свом красном двору господскоме; Вино служи Ваистина слуга.	
Кад се хладна поднапише вина, Ал' беседи Мусићу Стеване:	5
„Ваистино, моје чедо драго, Ја ћу лећи санак боравити, Ти вечерај, па се напиј вина, Па пошетај пред господског двора, Па погледај чистом ведром небу:	10
Је ли јасан месец на заходу, Је л' Даница на истоку звезда, Је ли нама путовати време На Косово лепо поље равно, На рочиште честитоме кнезу.	15
Јер знадеш ли, моје чедо драго, Кад оно смо на заклетви били, Како нас је заклињао кнеже, Заклињао, проклињао љуто:	20
— „Ко је Србин и српскога рода, И од српске крви и колена, А не дош'о на бој на Косово, Не имао од срца порода, Ни мушкога ни девојачкога!	25
Од руке му ништа не родило, Рујно вино ни шеница бела! Рђом кап'о док му је колена!“	
Леже Стева у меке душеке, Повечера Ваистина слуга, Повечера и напи се вина, Па ишета пред господског двора, И погледа чистом ведром небу:	30
Јесте јасан месец на заходу, Јест Даница на истоку звезда,	35

Јесте њима путовати време
На Косово лепо поље равно,
На рочиште честитоме кнезу;
Па се шеће коњма у ахаре,
Па изведе два коња витеза, 40
Оседла их и оправи лепо,
Једног себи, другог господару;
Па се шеће у господске дворе,
И изнесе крстат свилен барјак,
На коме је дванаест крстова, 45
Свих дванаест од чистога злата,
И икона светога Јована,
Крсно име Мусића Стевана;
Прислони га уз господског двора,
Па се шеће горе на чардаке, 50
Да пробуди господара свога.

Кад је био чардаку на врати,
Коб га коби Стеванова љуба,
Загрли га, па га и пољуби:
„Богом брате, Ваистино слуго,
Вишњим Богом и светим Јованом! 55
До сад си ми верна слуга био,
Од јако си Богом побратиме:
Немој будит' господара мога,
Јер сам, јадна, зао санак вид'ла, 60
Где полете јато голубова
И пред њима два сокола сива,
Испред нашег двора господскога;
Одлетеше на Косово равно
И падоше међ' Муратов табор, 65
Где падоше, већ се не дигоше.
То је, браћо, ваше зламеније,
Бојати се да не изгинете.“

Ал' беседи Ваистина слуга:
„Драга секо, Стеванова љубо!
Нећу, секо, невере чинити 70
Господару и моме и твоме;

- Јер ти ниси на заклетви била,
Како нас је заклињао кнеже,
Заклињао, проклињао љуто: 75
— „Ко је Србин и српскога рода,
„И од српске крви и колена,
„А не дош'о на бој на Косово:
„Од руке му ништа не родило, 80
„Рујно вино ни шеница бела!
„Не имао пољског берићета!
„Ни у дому од срца порода!
„Рђом кап'о док му је колена!“ —
Па ја не смем невере чинити
Господару и моме и твоме.“ 85
Већ ушета у чардаке горње,
Па пробуди господара свога:
„Устаните, драги господару,
Јесте нама путовати време!“
- Уста Стева на ноге јуначке, 90
И умива своје лице бело,
И облачи господско одело,
Па припаса сабљу оковану,
Па узима кондир вина рујна,
Те напија красну славу Божју, 95
Срећна пута и крста часнога,
У свом двору, за столом својијем;
— Војводи је то и пре и после.
Па ишета пред господске дворе: 100
Уседоше два коња витеза,
Разавише крстате барјаке;
Ударише бубњи и свирале,
Дигоше се Богом путовати.
Бела их је зора забелила
На Косову красном пољу равном. 105
Сусрете их Косовка девојка,
У руку јој два кондира златна,
Оба златна, ал' обадва празна;
Под пазухом клобук свиле беле,
За клобуком бела кита перја, 110

У дну перје сребром заливено,
 А по среди златом преплетено,
 И по врху бисером кићено.

Ал' беседи Мусићу Стеване:
 „Божја помоћ, моја секо драга,
 Где си, душо, на ограшју била?
 Откуда ти клобук свиле беле?
 Дај ми, секо, клобук свиле беле,
 Да га познам кога је војводе,
 А тако ми срећна пута мога,
 Невере ти учинити нећу!“

115

Ал' беседи Косовка девојка:
 „Здраво да си, кнежева војводо!
 Нисам нигде на ограшју била,
 Рано ме је пробудила мајка
 — Ми ранимо те воду грабимо; —
 Кад ја дођох на воду Ситницу,
 Ал' Ситница мутна и поводна,
 Носи, брате, коње и јунаке,
 Турске капе и бијеле чалме,
 Красне српске бијеле клобуке;
 Овај клобук близу краја беше,
 Ја загазих у воду Ситницу,
 И ухватих клобук свиле беле:
 Брата имам од мене млађега,
 Носим клобук брату рођеноме,
 Ја сам млада, мило ми је перје.“

120

125

130

135

Клобук даде кнежевој војводи;
 Чим га виде, Мусићу Стеване,
 Чим га виде, тим га и познаде;
 Просу сузе низ господско лице,
 Удари се по колену руком,
 Чисти скерлет на колену пуче,
 Златна копча на десном рукаву:
 „Тешко мени и до Бога мога!
 На мени је останула клетва
 Од мојега честитог кнеза!“

140

145

Клобук даде Косовки девојки,
Па се маши у џепове руком,
Те јој даде три дуката жута: 150
„Нај ти, секо, Косовка девојко,
А ја идем на бој на Косово,
У пресвето име Исусово.
Ако Бог да те се натраг вратим,
Лепшим ћу те даривати даром; 155
Ако л', секо, ја погибох амо,
Помени ме по пешкешу моме!“

Ударише коње мамузама,
Па Ситницу воду пребродише,
Ударише у Цареви табор. 160

Како дође Мусићу Стеване,
Три је паше био и убио;
Кад започе бити четвртога,
Ту погибе Мусићу Стеване 165
И са њиме Ваистина слуга
И војске му дванаест хиљада.
И ту нам је и кнез погинуо;
Ту су Срби изгубили царство
Честитога цара земаљскога.

18

КОСОВКА ДЕВОЈКА

Уранила Косовка девојка,
Уранила рано у недељу,
У недељу прије јарка сунца,
Засукала бијеле рукаве, 5
Засукала до белих лаката:
На леђима носи хлеба бела,
У рукама два кондира златна,
У једноме хлађане водице,
У другоме руменог вина;
Она иде на Косово равнo, 10

Па се шеће по разбоју млада,
По разбоју честитога кнеза,
Те преврће по крви јунаке;
Ког јунака у животу нађе,
Умива га хлаћаном водицом, 15
Причешћује вином црвенијем
И залаже хлебом бијелијем.

Намера је намерила била
На јунака Орловића Павла,
На кнежева млада барјактара, 20
И њега је нашла у животу,
Десна му је рука одсечена
И лијева нога до колена;
Вита су му ребра изломљена:
Виде му се цигерице беле; 25
Измиче га из те многе крвце,
Умива га хлаћаном водицом,
Причешћује вином црвенијем
И залаже хлебом бијелијем.

Кад јунаку срце заиграло, 30
Проговара Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко,
Која ти је голема невоља
Те преврћеш по крви јунаке?
Кога тражиш по разбоју млада: 35
Или брата, или братучеда,
Ал' по греху стара родитеља?“

Проговара Косовка девојка:
„Драги брато, делијо незнана,
Ја од рода никога не тражим: 40
Нити брата, нити братучеда,
Ни по греху стара родитеља;
Мож ли знати, делијо незнана,
Кад кнез Лаза причешћива војску
Код прекрасне Самодреже цркве 45

- Три недеље тридест калуђера?
Сва се српска причестила војска,
Најпослије три војводе бојне:
Једно јесте Милошу војвода, 50
А друго је Косанчић Иване,
А треће је Топлица Милане;
Ја се онде десих на вратима,
Кад се шета војвода Милошу,
Красан јунак на овоме свету, 55
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје;
На јунаку коласта аздија,
Око врата свилена марама;
Обазре се и погледа на ме,
С себе скиде коласту аздију, 60
С себе скиде, па је мени даде:
— „На, девојко, коласту аздију,
„По чему ћеш мене споменути,
„По аздији по имену моме: 65
„Ево т' идем погинути, душо,
„У табору честитого кнеза;
„Моли Бога, драга душо моја,
„Да ти с' здраво из табора вратим,
„А и тебе добра срећа нађе, 70
„Узећу те за Милана мога,
„За Милана Богом побратима,
„Кој' је мене Богом побратио,
„Вишњим Богом и светим Јованом;
„Ја ћу теби кум венчани бити.“
- „За њим иде Косанчић Иване, 75
Красан јунак на овоме свету,
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје;
На јунаку коласта аздија,
Око врата свилена марама, 80
На руци му бурма позлаћена;
Обазре се и погледа на ме,
С руке скиде бурму позлаћену,

- С руке скиде, па је мени даде:
 — „На, девојко, бурму позлаћену,
 „По чему ћеш мене споменути,
 „А по бурми по имену моме:
 „Ево т' идем погинути, душо,
 „У табору честитого кнеза;
 „Моли Бога, моја душо драга,
 „Да ти с' здраво из табора вратим,
 „А и тебе добра срећа нађе,
 „Узећу те за Милана мога,
 „За Милана Богом побратима,
 „Кој' је мене Богом побратио,
 „Вишњим Богом и светим Јованом;
 „Ја ћу теби ручни девер бити.“
- „За њим иде Топлица Милане,
 Красан јунак на овоме свету,
 Сабља му се по калдрми вуче,
 Свилен калпак, оковано перје;
 На јунаку коласта аздија,
 Око врата свилена марама,
 На руци му копрена од злата;
 Обазре се и погледа на ме,
 С руке скиде копрену од злата,
 С руке скиде, па је мени даде:
 — „На, девојко, копрену од злата,
 „По чему ћеш мене споменути,
 „По копрени по имену моме:
 „Ево т' идем погинути, душо,
 „У табору честитого кнеза;
 „Моли Бога, моја душо драга,
 „Да ти с' здраво из табора вратим,
 „Тебе, душо, добра срећа нађе,
 „Узећу те за верну љубовцу.“
 „И одоше три војводе бојне:
 Њих ја данас по разбоју тражим.“
- Ал' беседи Орловићу Павле:
 „Сестро драга, Косовко девојко,

85

90

95

100

105

110

115

120

Видиш, душо, она копља бојна
Понајвиша а и понајгушћа,
Онде ј' пала крвца од јунака,
Та добре коњу до стремена,
До стремена и до узенђије, 125
А јунаку до свилена паса,
— Онде су ти сва три погинула!
Већ ти иди двору бијеломе,
Не крвави скута и рукава.“

Кад девојка саслушала речи, 130
Проли сузе низ бијело лице,
Она иде свом бијелом двору
Кукајући из бијела грла:
„Јао, јадна, худе ти сам среће!
Да се, јадна, за зелен бор 'хватим, 135
И он би се зелен осушио!“

19

МЛАДА МИЛОШЕВКА И ЈУГОВИЋА МАЈКА

Везак везла млада Милошевка
На чардаку, на дебелом хладу,
Туд пролазе два млада путника,
Божју су јој помоћ називали:
„Божја помоћ, млада Милошевка, 5
„Коме везеш танане рукаве?
„Је ли везеш брату рођеноме,
„Је ли везеш господару своме,
„Је ли везеш сину рођеноме?“

Она њима лепше одговара: 10
„Бог вам дао, два млада путника!
„Ком ја везем танане рукаве?
„Не везем их господару моме,
„Нит' их везем сину јединоме,
„Већ их везем брату рођеноме.“ 15

Они њојзи по тихо беседе:
„Не вез' веска, млада Милошевка,
„Већ остави танане рукаве,
„Ни један их подерати не ће.
„Већ ти сиђи доле са чардака, 20
„Па ушећи у дворове беле,
„Па ћеш наћи до три мртве главе:
„Једна глава господара твога,
„А друга је сина јединога,
„А трећа је брата рођенога.“ 25

Али скочи млада Милошевка,
Она баци танане рукаве,
П' онда сиђе доле са чардака,
Па ушета у дворове беле;
До колена у крв угазила, 30
И нашла је до три мртве главе:
Једна глава господара њена,
А друга је сина јединога,
А трећа је брата рођенога.
П' онда стаде млада Милошевка, 35
Не зна сама, шта ће да уради,
Од жалости и од туге своје
Обадве је одрезала руке,
Хтеде сама очи да извади.

Ту допаде старина нејака, 40
Мила стара стар-Југа Богдана,
Па је она онда светозала:
„Луда главо, млада Милошевка;
„Што одреза своје беле руке?!
„Ја сам већу жалост проводила: 45
„Имала сам господара мога,
„Господара, стар-Југа Богдана,
„И имала девет милих сина,
„Девет сина, девет Југовића.
„Дође време да иду на војску: 50
„Кој' има сина, нека га спрема,
„Који нема, нек' се и сам спрема.“

„Ја оправих господара мога,
„Господара, стар-Југа Богдана,
„И оправих девет милих сина,
„Девет сина, девет Југовића,
„И одоше у бој на Косово. 55

„За тим мало време постојало,
„Дође књига с убој' са Косова:
„Погин'о је стар-Јуже Богдане, 60
„Изгнуло девет милих сина,
„Девет сина, девет Југовића,
„А осташе девет милих снаха,
„И у сваке снахе по унуче.

„Када прва недењица дође, 65
„Ја узимам два кондира вина,
„И поведох девет милих снаха,
„Па ја идем у бој на Косово,
„Да потражим девет милих сина.

„Кад сам дошла у бој на Косово, 70
„Нисам нашла девет милих сина,
„Већ сам нашла девет црних гроба,
„И код гроба копља ударена,
„И за копља коњи привезани,
„Нит' зоб зобљу, нити сено гризу. 75

„А ја идем од гроба до гроба,
„Па целивам и вином преливам.“

20

СМРТ МАЈКЕ ЈУГОВИЋА

Мили Боже, чуда великога!
Кад се слеже на Косово војска,
У тој војсци девет Југовића
И десети стар-Јуже Богдане;
Бога моли Југовића мајка, 5

Да јој Бог да очи соколове
И бијела крила лабудова,
Да одлети на Косово равно,
И да види девет Југовића
И десетог стар-Југа Богдана. 10

Што молила, Бога домолила:
Бог јој дао очи соколове
И бијела крила лабудова,
Она лети на Косово равно,
Мртвих нађе девет Југовића 15
И десетог стар-Југа Богдана,
И више њих девет бојних копља,
На копљима девет Соколова,
Око копља девет добрих коња,
А поред њих девет љутих лава. 20
Тад завришта девет добрих коња,
И залаја девет љутих лава,
А закликта девет соколова.
И ту мајка тврда срца била,
Да од срца сузе не пустила, 25
Већ узима девет добрих коња,
И узима девет љутих лава,
И узима девет соколова,
Пак се врати двору бијеломе.

Далеко је снахе угледале, 30
Мало ближе пред њу ишетале:
Закукало девет удовица,
Заплакало девет сиротица,
Завриштало девет добрих коња,
Залајало девет љутих лава, 35
Закликтало девет соколова;
И ту мајка тврда срца била,
Да од срца сузу не пустила.

Кад је било ноћи у поноћи,
Ал' завришта Дамјанов зеленко; 40

- Пита мајка Дамјанове љубе:
„Снахо моја, љубо Дамјанова,
Што нам вришти Дамјанов зеленко?
Ал' је гладан шенице бјелице,
Али жедан воде са Звечана?“ 45
- Проговара љуба Дамјанова:
„Свекрвице, мајко Дамјанова,
Нит' је гладан шенице бјелице,
Нити жедан воде са Звечана,
Већ је њега Дамјан научио 50
До поноћи ситну зоб зобати,
Од поноћи на друм путовати;
Пак он жали свога господара
Што га није на себи донио!“
- И ту мајка тврда срца била, 55
Да од срца сузе не пустила.
- Кад ујутру данак освануо,
Али лете два врана гаврана,
Крвава им крила до рамена,
На кљунове б'јела пјена тргла; 60
Они носе руку од јунака,
И на руци бурма позлаћена,
Бацају је у криоце мајци.
- Узе руку Југовића мајка, 65
Окретала, превртала с њоме,
Па дозивље љубу Дамјанову:
„Снахо моја, љубо Дамјанова,
Би л' познала чија ј' ово рука?“
- Проговара љуба Дамјанова: 70
„Свекрвице, мајко Дамјанова,
Ово ј' рука нашега Дамјана,
Јера бурму ја познајем, мајко,
Бурма са мношћем на вјенчању била.“

Узе мајка руку Дамјанову,
Окретала, превртала с њоме, 75
Пак је руци тихо бесједила:
„Моја руко, зелена јабуко,
Гдје си расла, гдје л' си устргнута!
А расла си на криоцу моме,
Устргнута на Косову равном!“ 80
Колико се ражалила мајка,
Од туге јој живо срце пуче
За својих девет Југовића
И десетим стар-Југом Богданом.

21

ОБРЕТЕНИЈЕ ГЛАВЕ КНЕЗА ЛАЗАРА

Кад Лазару одсекоше главу
На убаву на пољу Косову,
Од Србља се нико не десио,
Већ се деси једно Туре младо, 5
Јесте Туре, ал' је од робиње,
Родила га Српкиња робиња,
Па беседи Турско момче младо:
„Ао Турци, моја браћо драга!
„Ово ј' глава једног господара, 10
„Грехота је од бога једнога,
„Да је кљују орли и гаврани,
„Да је газе коњи и јунаци.“

Узе главу светог Лазара,
Зави у skut коласте аздије,
Па је носи до воде кладенца, 15
Спушта главу у воду кладенац.

Стајала је глава у кладенцу
Лепо време: четрдесет лета,
А убаво на Косову тело,
Ни га једу орли ни гаврани, 20
Ни га газе коњи ни јунаци.

- Мили Боже, на свем теби хвала!
Подигле се кириције младе
Од убава Скопља бела града, 25
Они иду Нишу и Видину,
На Косову конак учинили.
Вечерале кириције младе,
Вечерале, пак су ожеднеле;
Измеђ' себе вењер ужегоше, 30
Ужегоше вењер, јасну свећу,
Они траже воде по Косову.
- Намера их намерила била,
Намерила на воду кладенца;
Један вели кириција млади: 35
„Ев' у води месечине сјајне.“
Други вели кириција млади:
„Није, браћо, месечина сјајна.“
Трећи мучи, ништа не беседи,
Окрену се право ка истоку, 40
Па помену бога истинога,
Ист'ног бога и светог Николу:
„Помоз', боже, и оче Никола!“
Па загази у воду кладенца,
Те извади из кладенца главу 45
Светитеља српскога Лазара,
Па је меће на зелену траву,
И захити воде у кондиру,
Док се жедни водом обредише.
- Кад су црној земљи погледали,
Неста главе са зелене траве, 50
Оде глава преко поља сама,
Света глава до светога тела,
Припоји се како што ј' и била.
Кад ујутру бео дан освану,
Глас дадоше кириције младе, 55
Глас дадоше старим свештеником,
И ту дође много свештеника,
И дванаест великих владика,

	319
И четири стара патријара: Прво Пећски, друго Цариградски, Васиљенски и Јерусалимски; Облачише велике одежде, И на главе капе камилавке, И у руке књиге староставне, Па читаше велике молитве, И држаше велика денија, За три дана и три ноћи тамне Ни седоше, ни се одморише, Ни легоше, ни санка имаше, Моле свеца, куд ће светац поћи, Да којој ће Лаза задужбини: Ил' Опову, или Крушедолу, Ил' ће Јаску, или Бешеновој, Ил' Раковцу, или Шишатовцу, Ил' ће Бивци или Кувездину, Да или ће у Маћедонију.	60 65 70
Неће светац задужбини туђој, Већ он хоће својој задужбини, А у своју крсну Раваницу Под високом под Кучај-планином, Што је Лаза саградио цркву За живота јоште за својега, Саградио себи задужбину О свом хлебу и о своме благу А без суза без сиротињскијех.	80 85

III. МАРКО КРАЉЕВИЋ

Марко је владао после смрти свога оца Вукашина западним делом Македоније од реке Вардара до Арбанских Гора. Престоница Маркова био је Прилеп. Немогући одолети турској власти, признао се и он, 1372. турским вазалом, да би тако заштитио своју малу државицу од насиља и беде.

Када је Султан Бајазит освојио Бугарску (1393) и кренуо на Влашку, којој је тада био господарем Иван Мирче (у нар. песми Војвода Мирчета, поред Стефана Лазаревића (сина Кнеза Лазара), пратио је својом војском цара Бајазита и Марко, и брат му Андријаш и деспот Македоније Костадин (у нар. песми Бег Костадин).

Сасвим је јасно да су ови хришћански владари пошли против хришћана Влаха од пуке невоље. То нам јасно доказује и белешка старог српског биографа кад каже да је Марко рекао побратиму Костадину пре битке: „Молим Господа, да буде хришћанима у помоћ, а ја први да будем у овоме боју међу мртвима!“ И збиља, у битци на Ровинама потукоше Власи Турке и ту погибоше и Марко и брат му Андријаш и Дејановић Костадин (1934).

Марко се није у историји истакао никаквим нарочитим делом. Стога је врло карактеристично то, да је он као јунак народних песама и народне традиције једна од највећих творевина песничког епског духа.

Марко је највише и најдуже од свих јунака забавио народну песничку машту. Он живи и дели мегдане кроз три стотине година и сабира око себе јунаке који су живели у његову веку и још пуна два века после његове смрти, и то не само њих него и њихове врлине, њихово јунаштво и њихова дела. Он је савременик и Цара Душана и Старине Новака. О њему певамо не само ми, већ и Бугари, Турци, Грци, Арнаути и Румуни.

Стога добро каже песник Прерадовић, када пева о нашем језику:

„Од истока сунца до запада,
Од Црнога до Јадранског мора,
Свуд га мајке децу уче:
Соколова соколића
Његовијех гнездо ту је,
Свуда ту се певат чује
Песан Марка Краљевића!“ —

Узрок овој великој популарности можда се може тражити у томе што је, ваљда, Марко био човек огромне телесне

снаге и необичне храбрости, а можда је традиција о њему остала толико жива због његовог мудрог управљања, због његове праведности и заштите убогога народа.

Свакако од ових мотива који се у песми о њему налазе највише се истичу мотиви јуначкога садржаја. Његово опевано јунаштво је и физичкога и моралног карактера.

Марко брани правду, закон и поштење („Урош и Мрњавчевић“), поштује народне обичаје и религиозне традиције („Марко Кр. на слави Вој. Ж.“), тражи човечност и поштовање родитеља („Марко Краљевић и без Костадин“), воли пријатеље и другове („Марко Краљевић и вила Равајојла“), штити слабе и нејаке и помаже ниште и убоге, итд.

Он је дакле у нашој песми „херос епонимос“ прави јунак, прави претставник физичке и моралне снаге нашега народа, а поред њега, идеал мајке, његова добра и племенита мати Јевросима.

22

МАРКО КРАЉЕВИЋ И БРАТ МУ АНДРИЈАШ

Два ми ста сиромаша дуго вриме друговала,
Липо ти ста друговала и липо се драговала,
Липо плинце дилила и липо се раздиљала,
И раздилив се, опет се сазивала. —
Већ ми нигда заробише три јуначка добре коње, 5
Два сиромаша,

Тере ста два коњица много липо раздилила,
О третјега не могоше јунаци се погодити,
Негли су се разгњивала и много се сапсовала.
Оно то ми не биху, дружино, два сиромаша, 10
Да једно ми бише витез Марко Краљевићу,
Витез Марко Краљевићу, и брајен му Андријашу,
Млади витези.

Туј си Марко потрже свитлу сабљу позлаћену,
И удари Андријаша брајена у срдашце. 15

Он ми рањен приону за његову десну руку,
Тере кнезу Марку потихора бесиђаше:
„Једа ми те могу, мили брате, умолити,
Немој то ми вадити сабљице из срдашца,
Мили брајене, 20

Док ти не наручим до две до три бесидице.
Када дођеш, кнеже Марко, к нашој мајци јуначкој,
Немој то јој, ја те молим, крива дила учинити,
И мој дил ћеш подати, кнеже Марко, нашој мајци,
Зашто си га нигда веће од мене не дочека! 25
Ако ли те буде мила мајка наша упрашати,
Витеже Марко:

„Што ми ти је, синко, сабљица сва крвава?“
Немој то јој, мили брате, истину казовати,
Ни нају мајку никако зловољити, 30
Да реци то овако нашој мајци јуначкој:
„Сусрите ме, мила мајко, један тихи јеленчац,
Који ми се не хти са друмка уклонити,
Јуначка мајко,

Ни он мени, мила мајко, ни ја њему, 35
И туј ставши потргох моју сабљу јуначку,
И ударих тихога јеленка у срдашце.
И када ја погледа, онога тиха јеленка
Где се хтеше на друмку с душом разделити,
Тихога јеленка, 40

И да би ми на поврате, не бих ти га загубио“ —
И када те јоште буде наша мајка упрашати:
„Да гди ти је, кнеже Марко, твој брајен Андријашу?“
Не реци ми нашој мајци истине по ништоре:
„Остао је, реци, јунак, мила мајко, у тујој земљи, 45
Из које се не може од милиња оделити,
Андријашу.

Онде ми је обљубио једну гиздаву девојку.
И откле је јунак туј девојку обљубио,
Никад веће није пошал са мноме војевати, 50

И са мноме није веће ни плинца поделио.
Она му је дала много биља непознана,
И онога винца, јунаку, од забића,
Гиздава девојка,

Ли у скори му се хоћеш, мила мајко, надијати“. 55
А кад на те нападну гусари у црној гори,
Немој то се прид њими, мили брате, припаднути,
Но из гласа покликни брајена Андријаша,
Буд' да ме ћеш заман, брате, при потреби кликовати.
Када ми те зачују моје име кликујући, 60
Клети гусари,

Тај час ће се од тебе јунаци разбигнути,
Кака су се ваздакрат разбиговали,
Када су те зачули моје име кликовати.
А нека да ти види твоја љубина дружина, 65
Којиме си твога брата без кривине загубио!“

23

МАРКО КРАЉЕВИЋ И ВИЛА РАВИЈОЈЛА

Појездише до два побратима
Преко красна Мироча планине:
Та једно је Краљевићу Марко,
А друго је војвода Милошу;
Напоредо језде добре коње,
Напоредо носе копља бојна,
Један другом бело лице љуби,
Од милоште до два побратима;
Паке Марко на Шарцу задрема,
Пак беседи побратиму своме: 10
„А мој брате, војвода Милошу,
Тешко ме је санак обрвао,
Певај, брате, те ме разговарај!“

Ал' беседи војвода Милошу:
„А мој брате, Краљевићу Марко, 15

Ја бих тебе, брате, попевао,
Ал' сам синоћ много пио вино
У планини с вилом Равијојлом,
Пак је мене запретила вила, 20
Ако мене чује да попевам,
Хоће мене она устрелити
И у грло и у срце живо.“

Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Певај, брате, ти се не бој виле,
Док је мене, Краљевића Марка, 25
И мојега видовита Шарца
И мојега шестопера златна!“

Онда Милош поче да попева,
А красну је песму започео
Од свих наших бољих и старијих, 30
Како ј' који држ'о краљевину
По честитој по Маћедонији,
Како себе има задужбину;
А Марку је песма омилила,
Наслони се седлу на облучје, 35
Марко спава, Милош попијева

Зачула га вила Равијојла,
Па Милошу поче да отпева,
Милош пева, вила му отпева;
Лепше грло у Милоша царско, 40
Јесте лепше него је у виле.

Расрди се вила Равијојла,
Пак одскочи у Мироч планину,
Запе лука и две беле стреле, 45
Једна уд'ри у грло Милоша,
Друга уд'ри у срце јуначко.
Рече Милош: „Јао моја мајко!
Јао Марко, Богом побратиме!
Јао брате, вила ме устрели!
А нисам ли тебе беседио 50

Да не певам кроз Мироч планину?“

А Марко се трже иза санка,
 Па одскочи с коња шаренога,
 Добро Шарцу колане потеже,
 Шарца коња и грли и љуби: 55

„Јао Шаро, моје десно крило,
 Достигни ми вилу Равијојлу!
 Чистим ћу те сребром потковати,
 Чистим сребром и жеженим златом; 60

Покрићу те свилом до колена,
 Од колена ките до копита;
 Гриву ћу ти измешати златом,
 А поткитиг' ситнијем бисером;
 Ако ли ми не достигнеш виле,
 Оба ћу ти ока извадити, 65

Све четири ноге подломити,
 Па ћу т' овде тако оставити,
 Те се туци од јеле до јеле,
 К'о ја, Марко, без мог побратима.“

Дохвати се Шарцу на рамена, 70
 Пак потрча кроз Мироч планину.
 Вила лети по врху планине,
 Шарац језди по среди планине:
 Нигде виле чути ни видети.

Кад је Шарац сагледао вилу, 75
 По с три копља у висину скаче,
 По с четири добре у напредак:
 Брзо Шарац достигао вилу.

Кад се вила виде на невољи,
 Прну, јадна, небу под облаке; 80
 Потеже се буздованом Марко
 Пустимице добро нештедице,
 Белу вилу међ' плећи удари,
 Обори је на земљицу чарну,
 Пак је стаде бити буздованом, 85

- Преврће је с десна на лијеву,
Пак је бије шестопером златним:
„Зашто, вило, да те бог убије!
Зашт' устрели побратима мога?
Дај ти биље ономе јунаку,
Јер се нећеш наносити главе.“ 90
- Ста га вила богом братимити:
„Богом брате, Краљевићу Марко,
Вишњим богом и светим Јованом!
Дај ме пуштај у планину живу, 95
Да наберем по Мирочу биља,
Да загасим ране на јунаку.“
Ал' је Марко милостив на бога,
А жалостив на срцу јуначком:
Пусти вилу у планину живу; 100
Биље бере по Мирочу вила,
Биље бере, често се одзива:
„Сад ћу доћи, богом побратиме!“
- Набра вила по Мирочу биља,
И загаси ране на јунаку: 105
Лепше грло у Милоша царско,
Јесте лепше него што је било,
А здравије срце у јунаку,
Баш здравије него што је било.
- Оде вила у Мироч планину, 110
Оде Марко с побратимом својим,
Отидоше Поречкој крајини,
И Тимок су воду пребродили
На Брегову селу великоме,
Па одоше крајини Видинској. 115
- Али вила међ' вилама каже:
„О чујете, виле другарице!
Не стрељајте по гори јунака
Док је гласа Краљевића Марка
И његова видовита Шарца 120

И његова шестопера златна!
Што сам, јадна, од њег' претрпила,
И једва сам и жива остала!"

24

МАРКО ПОЗНАЈЕ ОЧИНУ САБЉУ

Рано рани Туркиња ђевојка,
Прије зоре и бијела дана,
На Марицу бијелити платно.
До сунца јој бистра вода била, 5
Од сунца се вода замутила,
Ударила мутна и крвава,
Па проноси коње и калпаке,
Испред подне рањене јунаке.
Па нанесе једнога јунака, 10
Узела га вода на матицу,
Окреће се низ воду Марицу.
Виђе јунак код воде ђевојку,
Па је поче богом сестримити:
„Богом сестро, лијепа ђевојко,
Баци мене једну крпу платна, 15
Извади ме из воде Марице,
Честиту ћу тебе оставити!"

Ђевојка је за бога примила:
Баци њему један крај од платна, 20
Извади га води на обалу.
На јунаку рана седамнаест;
На јунаку чудно одијело:
О бедри му сабља окована,
На сабљи му три балчака златна,
У балчацим' три камена драга, 25
— Ваља сабља три царева града!

Вели јунак Туркињи ђевојци:
„Сестро моја, Туркиња ђевојко,

- Кога имаш код бијела двора?
Рече њему Туркиња ђевојка: 30
„Имам једну остарјелу мајку,
И имадем брата Мустаф-агу.“
- Проговара добар рањен јунак:
„Сестро моја, Туркиња ђевојко,
Иди кажи брату Мустаф-аги, 35
Да ме носи двору бијеломе;
Код мене су три ђемера блага,
У свакоме по триста дуката:
Ја ћу један тебе поклонити,
Други твоме брату Мустаф-аги, 40
А трећи ћу себе оставити
Да ја видам моје грдне ране;
Ако бог да те ране извидам,
Честиту ћу тебе оставити,
И твојега брата Мустаф-агу.“ 45
- Оде цура двору бијеломе,
Те казује брату Мустаф-аги:
„О мој брате, ага Мустаф-ага,
Добила сам рањена јунака
На Марици, на води студеној; 50
Код њега су три ђемера блага,
У свакоме по триста дуката:
Један коће мене поклонити,
А други ће тебе, Мустаф-ага,
А трећи ће себе оставити, 55
Да он вида своје грдне ране;
Немој ми се, брате, преварити
Да погубиш рањена јунака;
Донеси га двору бијеломе.“
- Оде Туре на воду Марицу, 60
А кад виђе рањена јунака,
Узе гледат' сабљу оковану:
Ману њоме, одс'јече му главу!
Скиде с њега дивно одијело,
Па он оде двору бијеломе. 65

Пред њега је сестра излазила,
 А кад виђе шта је учинио,
 Она рече брату Мустаф-аги:
 „Зашто, брате, да од Бога нађеш!
 Зашто згуби мога побратима? 70
 На што си се, болан, преварио?
 А на једну сабљу оковану!
 Еда бог да одсјекла ти главу!“
 То му рече, уз кулу утече.

Мало вр'јеме за тим постајало, 75
 Дође ферман од цара турскога
 Мустаф-аги, да иде на војску.

Оде Мујо на цареву војску,
 Приписао сабљу оковану;
 А кад дође у цареву војску, 80

Гледа сабљу мало и велико:
 Никоме се извадити не да.

Оде сабља од руке до руке,
 Дођ' у руке Краљевићу Марку,
 — Сама му се сабља извадила! 85

Кад је Марко сабљу загледао,
 Ал' на сабљи три слова хришћанска:

Једно слово Новака ковача,
 Друго слово Вукашина краља,
 Треће слово Краљевића Марка. 90

Пита Марко Туре Мустаф-агу:
 „Ој Бога ти, турско момче младо,

Откуд тебе ова бритка сабља?
 Или си је за благо купио?
 Или си је у боју добио? 95

Или ти је од баба остала?
 Или ти је љуба донијела,
 Донијела љуба од мираза?“

Вели њему Туре Мустаф-ага:
 „Ој Бога ми, каурине Марко,
 Кад ме питаш, право ћу ти казат'.“ 100
 Све му каза како 'но је било.

- Вели њему Краљевићу Марко:
„Зашто, Туре, да од Бога нађеш,
Нијеси му ране извидао?
Данас бих ти дао агалуке
Код нашега цара честитога.“ 105
- Вели њему Туре Мустаф-ага:
„Бе не лудуј, каурине Марко!
Да ти можеш добит' агалуке,
Најприје би себе извадио!
Већ дај амо сабљу оковану!“
Ману сабљом од Прилепа Марко,
Скиде главу Турчин-Мустаф-аги. 110
- Отидоше цару казивати;
Цар по Марку оправдио слуге.
Како који Марку долазаше,
Марка зове, Марко не говори,
Већ он сједи, пије мрко вино. 115
- Кад се Марку веће досадило,
Он пригрну ђурак наопако,
А узима тешку топузину,
Па отиде цару под чадора:
Колико се ражљутио Марко,
У чизмама сједе на срцаду!
Па погледа цара попријeko,
Крваве му сузе из очију.
Кад је царе сагледао Марка
И пред њиме тешку топузину,
Цар с' одмиче, а Марко примиче, 120
Док доћера цара до дуvara;
Цар се маши у џепове руком,
Те извади стотину дуката
Па их даје Краљевићу Марку:
„Иди, Марко, напиј ми се вина!
Што су ми те тако ражљутили?“ 125
— „Не питај ме, царе поочиме! 130
135

Познао сам сабљу баба мога ;
Да сам, бог д'о, у твојим рукама,
И ти би ме 'вако ражљутио!" 140

Па он уста, и оде чадору.

★
25

МАРКО КРАЉЕВИЋ И ОРАО

Лежи Марко крај друма царева,
Покрио се зеленом доламом,
По образу срмајли марамом,
Чело главе копље ударио, 5
За копље је Шарац коњиц свезан,
На копљу је сура тица орле,
Шири крила, Марку чини лада,
А у кљуну носи воде ладне,
Те запаја рањена јунака.

Ал' беседи из горице вила: 10
„О, бога ти сура тицо орле!
Што је теби добра учинио,
Учинио Краљевићу Марко;
Шириш крила, те му чиниш лада
И у кљуну носиш воде ладне, 15
Те запајаш рањена јунака?"

Ал' беседи сура тица орле:
„Мучи, вило, муком се замукла!
Како м' није добра учинио,
Учинио Краљевићу Марко? 20
Можеш знати и паметовати,
Кад изгибе војска на Косову
И обадва цара погинуше,
Цар Мурате и кнеже Лазаре,
Паде крвца коњу до стрмашца 25
И јунаку до свил'на појаса,

- По њој плове коњи и јунаци,
Коњ до коња, јунак до јунака.
А ми, тице, долетисмо гладне,
Долетисмо и гладне и жедне, 30
Љуцкога се наранисмо меса
И крви се љуцке напојисмо,
А моја се крила заквасише;
Плану сунце из неба ведрога,
Те се моја крила окореше, 35
Ја не мого крил'ма полетити,
А моје је друштво одлетило,
Ја остадо насред поља равна,
Те ме газе коњи и јунаци.
- Бог донесе Краљевића Марка, 40
Узе мене из крви јуначке,
Па ме метну за себе на Шарца,
Однесе ме у гору зелену,
Па ме метну на јелову грану;
Из небеса ситан дажд удари, 45
Те се моја крила поопраше,
И ја мого крил'ма полетити,
Полетити по гори зеленој, —
Састадо се с мојом дружиницом.
- Друго ми је добро учинио, 50
Учинио Краљевићу Марко:
Можеш знати и паметовати,
Кад изгоре варош на Косову
И изгоре кула Ацагина?
Онде били моји орлушићи, 55
Па их скупи Краљевићу Марко,
Он их скупи у свил'на неударца,
Однесе их двору бијеломе,
Па их рани читав месец дана,
Читав месец и недељу више, 60
Па их пусти у гору зелену.

Састадо се с моји орлушићи:
То је мени учинио Марко.“
Спомиње се Краљевићу Марко,
Као добар данак у години. 65

★

26

*МАРКО КРАЉЕВИЋ НА СЛАВИ ВОЈЕВОДЕ
ЖАРКА*

Славу слави Жарко војевода
У Серезу граду бијеломе
Крсно име светог Јована,
Да би нама у помоћи био! 5
Две ми Жарко софре поставио,
Прва софра господа хришћанска,
Друга софра кљаста и слијепи.

Боже мили големе невоље,
Откад Србљи царство изгубише,
Клети Турци зулуме чињаху 10
К Србљима јаде задаваху,
Крсно име служит' не смијаху.

Муче сједе господа хришћанска,
Муче пију руменику вино. 15
Ал' да видиш јада изненада
Дође јунак на коњу дорату,
Силан Турчин ага Бећир-ага,
Тражи врата тешком топузином:
„Силан Влаше, отвори ми врата!“

Викну Жарко своје вјерне слуге: 20
„Брже слуге, ако бога знате,
Отворите врата на авлији!“ —
— Уђе Туре младо и помамно,
Па он виче свој господи српској:
„Бре, каури, жалосна вам мајка, 25

Ал' не знате што сте и како сте,
Крсно име славит' ће смијете,
Слава божја већ се не напија.“

Скида Жарко капу под пазухо,
Сва господа на ноге усташе, 30
Сваки мучи, ништа не говори,
Ставише га у чело трпези.

Нити једе нити пије хуља,
Преко софре мрко погледује, 35
Не да пити у славу божију,
Која њему ни помоћи неће.

Кад се Жарко на невољи нађе,
Троструке га сузе промакоше,
Ваљају се низ господско лице.
Тајом збори својој вјерној љуби: 40

„Драгослава, моја вјерна љубо,
Узми, љубо, једну купу вина,
Па изиђи доље на сокаке,
Кога видиш првог од Србаља, 45
Пружи њему и купу и вино,

Закуни га богом великијем
И нашијем крснијем именом
Да напије у славу божију.“

Брже га је љуба послушала,
Напунила једну купу златну, 50
Доље пође сјетно невесело,
Бога моли, овако говори:

„Вељи боже и свети Јоване,
Дај ми данас близу двора мога
Да сусретнем доброга јунака, 55
Који ће ми напит' по закону;
То за славу бога великога
И ваславу светог Јована.

Хитро краче а очима сматра,
Кад сокаку сиђе на калдрму, 60
И сусрете незнана јунака:

Појахао коња големога,
На њему је страшно одијело,
На њему је кожух од медвједа,
На глави му капа вучетина, 65
На јунаку свијетло оружје,
О седло му копље убојито,
С десне стране топузина тешка.

Божју му је помоћ називала:
„Божја помоћ, незнани јуначе!“ 70

А он њојзи љепше одговара:
„Срећа добра, моја секо драга!“ —
Упази му обје очи чарне
Кроз космате трепавице горње,
Упази му оба мрка брка 75

Гдје му густе сједе по рамених,
Јунак дише а брци се висе;
Препаде се како никад није,
На тле пала, купу испустила,
Здрава купа а вино цијело! 80
С коња сиђе незнана делија,
С коња сиђе,хвати је за руку:
„Не бој ми се, моја посестримо,
Него казуј што је и како је.“

Драгослава стаде казивати 85

По истини све како је било.
Кад је јунак разумио р'јечи
Плану јунак кано ватра жива,
Па је љуби вако бесједио:
„Ја сам главом Краљевићу Марко, 90

Поздрави ми војеводу Жарка,
Неће Марко на друм пити вино
Ни пити у славу божију,
Већ у двору за софром бијелом,
Гдје се вазда у славу напија.“ 95

Брже скочи Жарковица стара,
И улетје Жарку на чардаке,

Све му каже што је и како је.
Мучи Жарко ништа не говори,
Ал' сам собом мисли и размишља: 100
Данас нема у Срба јунака
Ко ће удвор пит' у славу божју.

Мало било не би николико,
Ал' ево ти Краљевића Марка,
Примакну се господској трпези, 105
Па дохвати једну купу вина,
Па покликну као соко сиви:
„Хајде, браћо, да пијемо вино
Све у славу бога великога.“

Кад ваславу заче да говори, 110
Скочи Туре, ка да се помами:
„Лакше, Влаше, шта си наумио!“
Трже сабљу, скочи про трпезе,
Доиста га погубит' хоћаше,
Ал' је Марко јунак на мегдану, 115
На топуз му сабљу дочекао:
„Лакше, Туре! Куд си насрнуо?
Ал' не видиш да си погинуо?“
Силан Турчин, али бољи Марко,
Савеза му руке наопако, 120
Привеза га камену диреку,
Узе купу, поче бесједити:
„Пијте, Србљи, у славу божију
И Хришћански закон испуњујте;
И ако смо изгубили царство 125
Душе наше губити немојмо!“

Тад познаше сва господа Марка,
Те с' у образ с њиме ижљубише,
Пију вино, говор отворише,
Турчин гледа, не збори ни ријечи. 130
Тад господа закумише Марка:
„Богом брате, Краљевићу Марко,
Пусти нама агу Бећир-агу,

337

Да нас Турци не би погазили
Сиротињу нашу цвијелили!“ 135

Тад се Марко у све мисли снађе.
Пусти врага нек иде без трага.
Тешко Србљем гдје им није Марка!

27

МАРКО КРАЉЕВИЋ И БЕГ КОСТАДИН

Коње јашу до два побратима,
Бег Костадин и Краљевић Марко,
Бег Костадин беседио Марку:
„Побратиме, Краљевићу Марко!
Да ти мени о јесени дођеш, 5
О јесени, о Дмитрову данку,
А о моме крсноме имену,
Па да видиш части и поштења,
А и лепа, брате, дочекања,
И господске ђаконије редом!“ 10

Ал' беседи Краљевићу Марко:
„Не вали се, беже, дочекањем!
Кад ја тражих брата Андријаша,
Ја се десих у двору твојему
О јесени, о Дмитрову данку, 15
А о твоме крсноме имену,
Видио сам твоје дочекање,
И видех ти до три нечовештва.“

Ал' беседи беже Костадине:
„Побратиме, Краљевићу Марко!
Та каква ми нечовештва кажеш?“ 20

Вели њему Краљевићу Марко:
А мени је жао, беже, било, 30
Па покројих на њих чисти скерлет,

Да ј' нараниш леба бијелога 25
И напојиш вина црвенога;
А ти велиш двама сиротама:
„Ид' одатле, један љуцки гаде!
Не гад'те ми пред господом вина.“

А мени је жао, беже било, 30
Жао било двеју сиротица,
Па ја узех до две сиротице,
Одведох их доле на чаршију,
Нараних их леба бијелога
И напојих вина црвенога, 35

П апокројих на њих чисти скерлет,
Чисти скерлет и зелену свилу,
Па их онда послах двору твоме,
А ја, беже, гледам из прикрајка,
Како ћеш их онда дочекати; 40
А ти узе једно сирочади,
Узе њега на лијеву руку,
Друго узе на десницу руку,
Однесе их у дворе за stole:
„Јед'те, пијте, господски синови!“ 45

Друго ти је, беже, нечовештво:
Што су били стари господари,
Па су своју хазну изгубили
И на њима стари скерлет беше, 50
Оне мећеш у доњу трпезу;
А који су нови господари
И од скора хазну приметили
И на њима нови скерлет беше
Оне мећеш у горњу трпезу, 55
Пред њих носиш вино и ракију
И господску ђаконију редом.

Треће ти је, беже, нечовештво:
Ти имадеш и оца и мајку;
Ни једнога у асталу нема,
Да ти пије прву чашу вина.“ 60

КРАЉЕВИЋ МАРКО И ВИЛА ПЕШТЕРКИЊА

Рано рани Краљевићу Марко,
Рано рани у свету недељу.
Бога Марко нигде не помиње,
Рано рани у гору зелену,
Да улови сивога јелена, 5
Ја л' јелена, ја л' сива срндака.
Сву је гору Марко проходио,
Нигде нема сивога јелена,
Ни јелена, ни сива срндака.
Стаде Марко гору да си куне: 10
„Бог т' убио горо, пуста горо!
Тол'ко ходих по теб' за бадава:
Нигде нема лова да си најдем.
Пуста горо, пуста да останеш!“

Вила Марку на гору говори: 15
„Не кун', Марко, зелену горицу;
Овај гора никад неје била
Без онуја студену водицу.
Клета да је Вила Пештеркиња!
Хајде доле низ гору зелену, 20
Има доле једно дрво сухо,
Све је сухо, само врх му зелен.
Тука има девет кладенаца,
И на њима девет катанаца.“

Марко иде низ гору зелену, 25
И најде си девет кладенаца,
И на њима девет катанаца.
Он сасече девет катанаца,
Те си пушти горе бистру воду,
И напоји што год је у горе, 30
Све што живи водицу се напи.

Упази га Вила Пештеркиња: 35
„Ти, ђидио, ко си, одкуде си?
Како смеде воду ту да пушташ?“

Моли гу се Краљевићу Марко, 35
И дава гу све дукати жути:
— „Кад би Вила дукати примала,
Сву би гору златом окитила!“ —
Марко дава све бели талири. 40
— „Кад би Вила талири примала,
Од талир' би калдрму градила!“ —

Таг говори Краљевићу Марко:
„Ти, ђидио, Вило Пештеркињо!
Молба бива до два, до три пута;
После молбу, други збор се збори!“ 45

Па си трже троструку камџију,
Те ју бије по танке кошуље.
Проз кошуље крвца прокапаше.
Вила рипа од јелу на јелу,
Марков Шарко од брдо до брдо! 50
Таг ми стаде Вила Пештеркиња
Да си моли Краљевића Марка:
„Стани Марко, побратим да си ми!
Од саг ћу ти воду испуштати!

КРАЉЕВИЋ МАРКО И МУСА КЕСЕЦИЈА

Вино пије Муса Арбанаса
У Стамболу у крчми бијелој;
Кад се Муса накитио вина,
Онда поче пијан бесједити:
„Ево има девет годинаца, 5
Како дворим цара у Стамболу,
Ни изворих коња ни оружја,

Ни доламе нове ни половне;
Ал' тако ми моје вјере тврде!
Одврћ'ћу се у равно приморје, 10
Затворит' ћу скеле око мора
И друмове около приморја,
Начинит' ћу кулу у приморју,
Око куле гвоздене ченгеле,
Вјешат' ћу му хоће и хаџије.“ 15

Штогод Туре пјано говорило,
То тријезно бјеше учинило:
Одврже се у приморје равно,
Позатвара скеле око мора
И друмове около приморја, 20
Куд пролази царевина благо,
На годину по триста товара,
Све је Муса себи оставио;
У приморју кулу начинио,
Око куле гвоздене ченгеле, 25
Вјеша цару хоће и хаџије.

Када цару тужбе додијаше,
Посла на њ'га Ћуприлијћ-везира
И са њиме три хиљаде војске;
Кад дођоше у равно приморје, 30
Све поломи Муса по приморју
И ухвати Ћуприлијћ-везира,
Савеза му руке наопако,
А свеза му ноге испод коња
Па га посла цару у Стамбола. 35
Стаде царе меданџије тражит',

Обећава небројено благо,
Тко погуби Мусу кесеџију;
Како који тамо одлазаше,
Већ Стамболу он не долазаше.

То се царе љуто забринуо; 40
Ал' му вели хоџа Ћуприлијћу:

- „Господине, царе од Стамбола!
Да је сада Краљевићу Марко,
Згубио би Мусу кесеџију.“
Погледа га царе попрџеко 45
Па он проли сузе од очију:
„Прођи ме се, хоџа Ђуприлићу!
Јер помињеш Краљевића Марка?
И кости су њему иструнуле;
Има пуно три године дана 50
Како сам га врго у тамницу,
Нијесам је више отворио.“
- Вели њему хоџа Ђуприлићу:
„На милости, царе господине!
Шта би дао ономе јунаку, 55
Који би ти жива каз’о Марка?“
Вели њему царе господине:
„Дао би му на Босни везирство
Без промјене за девет година.
Да не тражим паре ни динара.“ 60
- Скочи хоџа на ноге лагане
Те отвори на тамници врата
И изведе Краљевића Марка,
Изведе га пред цара честитог: 65
Коса му је до земљице црне,
Полу стере, полом се покрива;
Нокти су му, орати би мого;
Убила га мемла од камена,
Поцрнио као камен сињи.
- Вели царе Краљевићу Марку: 70
„Јеси л’ дгјегођ у животу, Марко?“ —
„Јесам, царе, али у рђаву.“
Сједе царе казивати Марку,
Што је њему Муса починио;
Па он пита Краљевића Марка: 75
„Можеш ли се, Марко, поуздати,
Да отидеш у приморје равно,

- Да погубиш Мусу кесецију?
Дат ћу блага, колико ти драго.“
- Вели њему Краљевићу Марко: 80
„Аја, богме, царе господине!
Убила ме мемла од камена,
Ја не могу ни очима гледат,
Камол' с Мусом мејдан дијелити!
Намјести ме гдјегођ у механу, 85
Примакни ми вина и ракије
И дебела меса овнујскога
И бешкота хљеба бијелога;
Да посједим неколико дана,
Казат ћу ти, кад сам за мејдана.“ 90
- Цар добави три бербера млада:
Један мије, други Марка брије,
А трећи му нокте сарезује;
Намјести га у нову механу,
Примаче му вина и ракије 95
И дебела меса овнујскога
И бешкота хљеба бијелога,
Сједи Марко три мјесеца дана,
Док је живот мало повратио;
- Пита царе Краљевића Марка: 100
„Можеш ли се веће поуздати?
Досади ми љута сиротиња
Све тужећи на Мусу прклетог.“
Вели Марко цару честитоме:
„Донеси ми сухе дреновине 105
Са тавана од девет година,
Да огледам, може ли што бити.“
Дон'јеше му суху дреновину,
Стеже Марко у десницу руку,
Прште дрво на двоје на троје; 110
Ал' из њега вода не удари:
„Богме, царе, јоште није вр'јеме.“

- Тако стаде јоште мјесец дана,
Док се Марко мало поначини;
Када видје, да је за мејдана, 115
Онда иште суху дреновину.
Донесоше дреновину Марку;
Кад је стеже у десницу руку,
Прште пуста на двоје на троје,
И дв'је капље воде искочише. 120
- Тада Марко цару проговара:
„Прилика је, царе, од мејдана.“
- Па он оде Новаку ковачу:
„Куј ми сабљу, Новаче ковачу!
Какву ниси прије саковао.“ 125
Даде њему тридесет дуката,
Па он оде у нову механу,
Пије вино три, четири дана,
Пак пошта опет до Новака:
„Јеси л', Ново, сабљу саковао?“ — 130
- Изнесе му сабљу саковану.
- Вели њему Краљевићу Марко:
„Је ли добра, Новаче ковачу?“
Новак Марку тихо говорио: 135
„Ето сабље, а ето наковња,
Ти огледај сабљу, каква ти је.“
- Махну сабљом и десницом руком
И удари по наковњу Марко,
Наковња је пола пресјекао,
Па он пита Новака ковача: 140
„Ој Бога ти, Новаче ковачу,
Јеси л' икад бољу саковао?“
Вели њему Новаче ковачу:
„Ој Бога ми, Краљевићу Марко!
Јесам једну бољу саковао, 145
Бољу сабљу, а бољем јунаку:

345

Кад с' одврже Муса у приморје,
Што сам њему сабљу саковао,
Кад удари њоме по наковњу,
Ни трупина здрава не остаде.“ 150

Ражљути се Краљевићу Марко
Па говори Новаку ковачу:
„Пружи руку, Новаче ковачу!
Пружи руку, да ти сабљу платим.“ 155

Превари се, уједе га гуја,
Превари се, пружи десну руку,
Махну сабљом Краљевићу Марко,
Одс'јече му руку до рамена:
„Ето сада, Новаче ковачу!
Да не кујеш ни боље ни горе: 160
А нај теби стотину дуката,
Те се храни за живота твога.“

Даде њему стотину дуката
Пак посједе Шарца од мејдана,
Оде право у приморје равно, 165
Све се скита, а за Мусу пита.

Једно јутро бјеше поранио
Уз клисуру тврда Качаника,
Ал ето ти Мусе кесеције,
На вранчићу ноге прекрстио, 170
Топузину баца у облаке,
Дочекује у бијеле руке.
Кад се један другом прикучише,
Рече Марко Муси кесецији:
„Дели Муса! уклон'ми се с пута, 175
Ил с' уклони, ил' ми се поклони.“

Ал говори Муса Арбанаса:
„Прођи, Марко, не замећи кавге,
Ил' одјаши, да пијемо вино;
А ја ти се уклонити нећу, 180
Ако т' и јест родила краљица

- На чардаку на меку душеку,
У чисту те свилу завијала,
А злаћеном жицом повијала,
Отхранила медом и шећером; 185
А мене је љута Арнаутка
Код оваца на плочи студеној,
У црну ме струку завијала,
А купином лозом повијала,
Отхранила скробом овсенијем; 190
И још ме је често заклињала,
Да се ником не уклањам с пута.
- Кад то зачу од Прилипа Марко,
Он тад пушта своје бојно копље
Своме Шарцу између ушију, 195
Дели-Муси у прси јуначке;
На топуз га Муса дочекао,
Преко себе копље претурио,
Па потеже своје бојно копље,
Да удари Краљевића Марка; 200
На топуз га Марко дочекао,
Пребио га на три половине.
Потегоше сабље оковане,
Један другом јуриш учинише:
Махну сабљом Краљевићу Марко, 205
Дели Муса буздован подбаци,
Преби му је у три половине,
Пак потеже своју сабљу нагло,
Да удари Марка Краљевића,
Ал' подбаци топузину Марко 210
И изби му сабљу из балчака.
Потегоше перне буздоване,
Стадоше се њима ударати;
Буздован'ма пера поломише,
Бацише их у зелену траву; 215
Од добријех коња одскочише,
Щепаше се у кости јуначке,
И погнаше по зеленој трави.
Намјери се јунак на јунака,

- 347
- Дели Муса на Краљевић Марка;
Нити може да обори Марка,
Нит се даде Муса оборити. 220
- Носише се љетни дан до подне;
Мусу б'јела пјена попаднула,
Краљевића б'јела и крвава. 225
- Проговара Муса кесеџија:
„Махни, Марко, јали да омахнем.“
Омахује Краљевићу Марко,
Ал' не може ништа да учини.
Тад омахну Муса кесеџија. 230
- Удри Марка у зелену траву,
Пак му сједе на прси јуначке.
Ал' процвиље Краљевићу Марко:
„Гдје си данас, посестримо вило?
Гдје си данас? Нигдје те не било!
Еда си се криво заклињала,
Гдјегод мени до невоље буде,
Да ћеш мени бити у невољи?“ 235
- Јави му се из облака вила:
„Зашто, брате, Краљевићу Марко!
Јесам ли ти, болан, говорила,
Да не чиниш у недјељу кавге?
Срамота је двома на једнога;
Гдје су теби гује из потаје?“ 240
- Гледа Муса брду и облаку,
Маче Марко ноже из потаје 245
- Те распори Мусу кесеџију
Од учкура до бијела грла;
Мртав Муса притиснуо Марка,
И једва се ископао Марко.
- А кад стаде Марко преметати, 250
- Ал' у Муси три срца јуначка,
Троја ребра једна по другијем;

Једно му се срце уморило,
А друго се јако разиграло,
На трећему љута гуја спава; 255
Када се је гуја пробудила,
Мртав Муса по ледини скаче.

Још је Марку гуја говорила:
„Моли бога, Краљевићу Марко!
Гдје се нисам пробудила била, 260
Док је Муса у животу био,
Од тебе би триста јада било.“

Кад то видје Краљевићу Марко,
Проли сузе низ бијело лице:
„Јаох мени до Бога милога! 265
Гдје погубих од себе бољега.“
Па он Муси одсијече главу,
И баци је Шарцу у зобницу,
Однесе ју бијелу Стамболу.

Кад је баци пред цара честитог, 270
Цар је од стра на ноге скочио.
Вели њему Краљевићу Марко:
„Не бој ми се, царе господине!
Како би га жива дочекао,
Кад од мртве главе поиграваш?“ 275
Цар му даде три товара блага.
Оде Марко бијелу Прилипу
Оста Муса уврх Качаника.

КРАЉЕВИЋ МАРКО УКИДА СВАДБАРИНУ

Поранио Краљевићу Марко,
Поранио хитар лов ловити.
Он од лова ништа не улови,
Већ он нађе проседу девојку,
Божију јој помоћ називао: 5

„Божја помоћ, проседа девојко!
Што си тако врло оседила
И своју си косу прогрушала?
Што се ниси млада удавала?“

Она њему лепше одговара: 10

„Бог ти дао, побратиме Марко!
Ја бих ти се млада удавала,
Удавала, и рада бих била,
Али код нас скупа венчанија;
Код нас има бане Бугарине: 15
Ко се жени, тридесет дуката,
Ко с' удаје четири стотине,
А моја је сиромашна мајка,
Она не мож' мене да удоми.“

Беседи јој Краљевићу Марко: 20

„Посестримо, проседа девојко,
А где су вам банови дворови?“
Она њему тихо одговара:

„Побратиме, Краљевићу Марко,
Бели двори у Котару граду, 25

Двори су му од сухога злата,
Кад ти поћеш крсту на пијацу,
Лако му је познавати дворе,
Познавати: — остали му пусти! —

Двори су му од сухога злата, 30

На авлији бакарна капија,
Пред двором му мекана постеља,
На њој седи баница госпођа,
Она седи, ситан везак везе,

У руци јој игла од биљура, 35

И у игли неведичко злато,
На ћерћеву платно сарајевско,
На врату јој ћердан од дуката.“

Пође Марко крсту на пијаце, 40

Окреће се са лева на десно,
Па угледа банове дворове.

- Право иде на капију бану,
Па он нађе баницу госпођу,
Божју јој је помоћ називао:
„Божја помоћ, банице госпођа,
Je л' код куће побратиме бане?“ 45
Она њему љуто одговара:
„Ид' одатле, једна пијаницо,
Пијаницо и коњокрадицо,
Нис' у бана таки говедари, 50
А камо ли да су побратими.“
- Турски Марко Шари проговара:
„Клекни, Шаро, на оба колена,
Да поскидам ћердан од дуката.“ 55
- Клече Шара на оба колена,
Трже Марко ћердан од дуката.
Цикну, врисну баница госпођа,
Цикну, врисну као љута гуја:
„А гди си ми господару бане?
Ја изгубих пред дворови главу.“ 60
- Ал' истрча бане Бугарине
Од брзоће у кошуљи танкој,
Од оружја ништа не понесе.
Дочека га Краљевићу Марко,
Удари га лаким буздованом, 65
Како га је лако ударио,
Са црном га земљом саставио,
И погуби баницу госпођу,
И покупи све сребро и злато,
Па отиде у Котара града, 70
Те он виче танко, гласовито:
„Који има сина за женидбу
И ко има кћери за удају,
Нек' се жени и нек се удаје,
Данас није скупа венчанија, 75
Данаске је погинуо бане
Од јунака Краљевића Марка.“

КРАЉЕВИЋ МАРКО И СЕСТРИЋ МУ ОГЊАН

Коња игра Краљевићу Марко,
Сас Огњана мила сетричића;
Коња игра под гору зелену,
Играјући у ноћ улегнули. 5
Туј говори Краљевићу Марко:
„О, Огњане, мили сестричићу,
Куде ћемо к ноћи ночивати?“

Одговара Огњан, дете младо:
„Мили ујко, Краљевићу Марко!
Да ноћимо у горе зелене: 10
Зелен' трава — свилена постеља,
Ведро небо — шарени јоргани!“

Говори му Краљевићу Марко:
„О, Огњане, мио сестричићу!
Хајд' д'идемо у Латина града, 15
А оному краљу латинскому,
Туна ћемо конак да наћемо.“
И одоше краљу латинскому.

Далеко их краљу опазио,
Од близу им врата отворио. 20
Прелеп ти су конак задобили!
Најпре служе жежену ракију,
По ракију господску вечеру,
По вечере оно вино рујно. 25
Кад почеше вино да си пију,
Искочила за чудо девојка!
Сама се је свећа угасила.
Она светли као јасно сунце,
И служи им оно вино рујно.

Кад је Огњан видео девојку, 30
Једнак дете ману да вечера.
Тад говори Краљевићу Марко:

„Тако т' Бога, краљу Латинине!
Можеш ли се сету досетити,
Можеш ли се чуду дочудити:
За што млади Огњан не вечера?“ 35

Краљ Латинин Марку одговара:
„Не могу се сету досетити,
Не могу се чуду дочудити,
За што млади Огњан не вечера.“ 40

Ондај вели Марко Краљевићу:
„Огњан хоће ћерку да ти проси!“
Зачуди се краљу Латинине,
Па говори Краљевићу Марку:
„Ако хоће ћерку да ми проси,
Када сутра зорно доба буде,
Нека спреми и себе и коња,
Нека иде у гору зелену,
Тамо има бездано језеро.
Нек' ухвати пловку златокрилку, 50
Нек' улови перо пауново,
И откине зрно малиново,
И донесе краљу на колено,
Па да води моју милу ћерку.“

Када сутра зорно доба дође, 55
Огњан рани, свога коња стеже,
Коња стеже, ујку не питује.

Говори му Краљевићу Марко:
„О, Огњане, мили сестричићу!
Немо' д'идеш сас твојега коња, 60

Твој је коњак јоште ненаука;
Него узми ујкинога Шарца;
Ујкин Шарко језеру обик'о.
Иди право кроз гору зелену,
Када будеш језеру на брегу, 65
Окрени се и десно и лево.
Помоли се богу јединоме,
И помени светога Николу,

- Па загази у бездан-језеро,
Када будеш језеру на среди, 70
Туја има хала троглавкиња,
Хоће Шара у воду да стоне.
Немој ми се, дете, уплашити!
Већ извади сабљу из ножница,
Па ти удри шару по грудима. 75
Из шарца ће крвца полетети,
И шарац ће на брег да излегне!“
- Узе Огњан коња ујкинога;
Оде право кроз гору зелену. 80
Кад је био језеру на брегу,
Окрену се и десно и лево,
Помоли се богу јединоме,
И помену светога Николу,
Па загази бездано језеро.
Кад је био језеру на среди, 85
Истин' шара у воду потону.
У мал' хтеде дете да потоне,
Ал' се Огњан брзо досетио,
Трже сабљу, удари шарина. 90
Црна крвца проли се из груди,
Па изиђе језеру на брега,
И ухвати пловку златокрилку,
И откиде перо пауново,
И довану зрно малиново, 95
Па закити и себе и коња.
Право оде краљу Латинину.
- Кад Огњана сагледао краљу,
Много му се јесте начудио.
Тад изведе своју милу ћерку,
И изнесе три товара блага. 100
Огњан благо своме ујку даје,
Себи узе прелепу девојку.
„Што ће мени три товара блага?
Благо ми је убава девојка!“

СМРТ МАРКА КРАЉЕВИЋА

Поранио Краљевићу Марко
У неђељу прије јарког сунца,
Покрај мора Урвином планином.

- Када Марко био уз Урвину, 5
Поче њему Шарац посртати,
Посртати и сузе ронити.
То је Марку врло мучно било,
Па је Марко Шарцу говорио:
„Давор', Шаро, давор', добро мојел 10
Ево има сто и шесет љета
Како сам се с тобом састануо,
Још ми нигда посрнуо ниси;
А данас ми поче посртати,
Посртати и сузе ронити: 15
Нека бог зна, добро бити неће!
Хоће једном бити према глави,
Јали мојој, јали према твојој!“
- То је Марко у ријечи био,
Кличе вила с Урвине планине, 20
Те дозива Краљевића Марка:
„Побратиме, Краљевићу Марко,
Знадеш, брате, што ти коњ посрће?
— Жали Шарац тебе господара,
Јер ћете се брзо растанути.“
- Али Марко вили проговара: 25
„Б'јела вило, грло те бољело!
Како бих се са Шарцем растао,
Кад сам прош'о земљу и градове,
И обиш'о исток до запада, 30
Та од Шарца бољег коња нема,
Нит' нада мном бољег јунака!
Не мислим се са Шарцем растати
Док је моје на рамену главе.“

- Ал' му б'јела одговара вила: 35
 „Побратиме, Краљевићу Марко,
 Тебе нитко Шарца отет' неће,
 Нит' ти можеш умријети, Марко,
 Од јунака ни од оштре сабље,
 Од топуза ни од бојна копља: 40
 Ти с' не бојиш на земљи јунака;
 Већ ћеш, болан, умријети Марко,
 Ја од бога, од старог крвника.
 Ако л' ми се вјеровати нећеш,
 Када будеш вису на планину,
 Погледаћеш с десна на лијево, 45
 Опaziћеш двије танке јеле,
 Сву су гору врхом надвисиле,
 Зеленијем листом зачиниле:
 Међу њима бунар вода има,
 Онђе хоћеш Шарца окренути, 50
 С коња сјаши, за јелу га свежи,
 Наднеси се над бунар над воду,
 Ти ћеш своје огледати лице,
 Па ћеш виђет' кад ћеш умријети.“
- То је Марко послушао виле: 55
 Кад је био вису на планину,
 Погледао с десна на лијево,
 Опaziо двије танке јеле,
 Сву су гору врхом надвисиле,
 Зеленијем листом зачиниле: 60
 Онђе Марко окренуо Шарца,
 С њега сја'о, за јелу га свез'о;
 Наднесе се над бунар над воду,
 Над водом је лице огледао:
 А кад Марко лице огледао, 65
 Виђе Марко кад ће умријети;
 Сузе проли, па је говорио:
 „Лажив св'јете, мој лијепи цв'јетел
 Л'јеп ти бјеше, ја за мало ходах
 Та за мало, три стотин' година! 70
 Земан дође да св'јетом пром'јеним.“

- Па повади Краљевићу Марко,
Па повади сабљу од појаса,
И он дође до коња Шарина,
Сабљом Шарцу одсијече главу, 75
Да му Шарац Турком не допадне,
Да Турцима не чини измета,
Да не носи воде ни ђугума.
А кад Марко посијече Шарца, 80
Шарца коња свога укопао,
Боље Шарца нег' брата Андрију;
Бритку сабљу преби на четверо,
Да му сабља Турком не допадне,
Да се Турци њоме не поносе, 85
Што је њима остало од Марка,
Да Хришћанлук Марка не прокуне,
А кад Марко бритку преби сабљу,
Бојно копље сломи на седмеро,
Па га баци у јелове гране; 90
Узе Марко перна буздована,
Узе њега у десницу руку,
Па га баци с Урвине планине
А у сиње, у дебело море;
Па топузу Марко бесједио: 95
„Кад мој топуз из мора изиш'о,
Онда 'ваки ђетић постану!“
- Када Марко сактиса оружје,
Онда трже дивит од појаса,
А из цепа књиге бег јазије; 100
Књигу пише Краљевићу Марко:
„Ко год дође Урвином планином
Међу јеле студену бунару,
Те затече онђе дели-Марка,
Нека знаде да је мртав марко!
Код Марка су три ћемера блага, 105
Каква блага, све жута дуката!
Један ћу му ћемер халалити
Што ће моје т'јело укопати;
Други ћемер нек се цркве красе;

- 357
- Трећи ђемер кљасту и слијепу,
Нек слијепо по свијету ходе,
Нек пјевају и спомињу Марка!“
- 110
- Када Марко књигу накитио,
Књигу врже на јелову грану,
Откуда је с пута на погледу;
Златан дивит у бунар бацио;
Скиде Марко зелену доламу,
Прострије је под јелом по трави,
Прекрсти се, сједе на доламу,
Самур-калпак на очи намаче,
Доље леже, горе не устаде.
- 115
- 120
- Мртав Марко крај бунара био
Од дан' до дан' нећељицу дана:
Ко гођ прође друмом широкијем,
Те опази Краљевића Марка,
Сватко мисли да ту спава Марко,
Око њега далеко облази,
Јер се боји да га не пробуди.
- 125
- Ђе је срећа, ту је и несрећа,
Ђе несрећа, ту и среће има:
А сва добра срећа изнијела
Игумана Светогорца Васа
Од бијеле цркве Вилиндара
Са својијем ђаком Исaiјом;
Кад игуман опазео Марка,
На ђакона десном руком маше:
„Лакше, синко, да га не пробудиш!
Јер је Марко иза сна зловољан,
Па нас може оба погубити.“
- 130
- 135
- Гледећ' кале како Марко спава,
Више Марка књигу опазео,
Према себе књигу проучио:
— Књига каже да је мртав Марко.
Онда кале коња одсједнуо,
- 140

- Па прихвати за делију Марка,
Ал' се Марко давно преставио. 145
- Проли сузе проигуман Васо,
Јер је њему врло жао Марка;
Отпаса му три кемера блага,
Отпасује, себе припасује. 150
- Мисли мисли проигуман Васо
Ђе би мртва сахранио Марка;
Мисли мисли, све на једно смисли:
Мртва Марка на свог коња врже,
Па га снесе мору на јалију, 155
- С мртвим Марком сједе на галију,
Одвезе га право Светој Гори,
Извезе га под Вилиндар цркву,
Унесе га у Вилиндар цркву,
Чати Марку што самртну треба, 160
- На земљи му т'јело опојао,
Насред б'јеле цркве Вилиндара;
Онђе старац укопао Марка,
Биљеге му никакве не врже,
Да се Марку за гроб не разнаде, 165
- Да се њему душмани не свете.

IV ДЕСПОТИ

У овом историском периоду народна песма опева удео старе српске династије до њезинога краја. Ово је време највеће хришћанске неслоге, тешких домаћих свађа и уједно великих турских добитака.

Ђурађ, син Вука Бранковића седео је у Смедереву са женом Гркињом Јерином. Да би унеколико поправио стање своје земље — гледао је да освоји пријатељство Султана, па му је чак и своју јединицу кћерку Мару дао за жену. Колико је то пријатељство било, види се по томе, што му је зет султан ослепио два сина док су били на његовом двору у Цариграду. Најмлађи син Лазар, који се после очеве смрти (1456) прогласио Деспотом, сконча се сам и преда своју државу — православни народ — у руке римскоме Папи. —

Слепац Гргур се закалуђери, други слепи брат, Стеван, буде протеран из Србије (1459). Утицајем Маџарске, српско деспотство добије породица Котроманића, али за кратко време, јер Мухамед II. 1459. заузео Смедерево, свргне Стевана Томашевића, и тиме долази и последњи остатак српске државе у турске руке.

— Србијом одсе влада турски паша. —

Народна песма највише пева о унуку Ђурђеву Змајдеспоту Вуку (1471—1485) и његовим борбама са Турцима. Слави угарске јунаке тога времена који су били против Турака, нарочито Сибињанин Јанка и његовог младог сестрића Секулу јунака. Иначе је бацила на многе чланове ове породице страшну клетву. Вука Бранковића је учинила издајцем на Косову, Јерину Гркињу назвала је проклетом зато што је дала своју јединицу Султану, а са њоме, каже народ — „Земљу и градове“. Она нарочито слави и велича властоуску породицу Јакшића, које приказује као господаре Београда.

ПОПИЈЕВКА ОД СВИЛОЈЕВИЋА

- Али сиде дивојка мисецу говорити,
небога дивојка:
„Кажи мени, липи мисец, кој' доходиш с истока,
Јеси видил в Цариграду мога млада Свилојевића,
заручника мога? 5
- Је ли и сад у животу, а да су га изгубили?“
Али сиде јасан мисец тој дивојки говорити,
заручници млади:
„Јесам видил пред вчером у липому Цариграду
И хоћу ти истину, нут' дивојка, казивати, 10
гиздава дивојко!
- Тако ми се не мрчати како истину казивати,
Цар је чини преда се, нут' јунака дозивати,
цар силени турски,
Тере сиде говорити младому Свилојевићу: 15

- „Да имаш ми истину, Свилојевић, казивати,
мој сужњу невољни,
Што те хоћу, зможан цар, ја садахна опитати.“
Али наста Свилојевић силну цару говорити,
цару честитому: 20
- „Тако ми се гвожђа мога и невоље опростити,
Хоћу ти ја истину, господине, казивати,
мој силени царел!“
- Али наста силени цар сужњу свому говорети:
„Који оно јунак био сиде браде до појаса,
сужњу мој невољни 25
- Кој’ Турака побијаше буздованом шестопером,
Тере војску побијаше, и нитко мур супрот сташе,
каурину једну?“ 30
- Али наста Свилојевић цару зможну говорети:
„Оно бише делија, који Турака убијаше
с мојим буздоханом,
Сиде браде до појаса, Краљевићу витез Марко.“
„А он јунак кој’ бише, кој’ копијем обараше
вitezове моје, 35
- Табор мој прогаро, и брки му до рамена?“ —
„Оно јунак бијаше Секула сестричићу,
јунак један врли,
Брке имал до рамена, копјем Турак прометивал.“ —
„А оно јунак гдо бише, младо момче, голом сабљом 40
на дуратом једном,
- Прик табора мога прошал сикоућ љуто мојих Турак;
Бил дошал до шатора на витешким коњем,
једно младо момче, 45
- Код шатора расикао конопце шаторове,
И ја сам се кумај макнул, да ни ме је посикао,
мене господина?“
- Али сиде Свилојевић цару своме говорити:
„Они сам ти главом мојом на мејдану,
мој честити царе, 50
- У рукама ти бритка сабља, а на земљи глава моја —

- Оно сам ја Свилојевић голом сабљом проходило
прик табора твога,
И још јесам конопце код шатора просикао,
И да би се не бил макнул испод бритке сабље моје, 55
мој честити царел!
Бил би тебе ја расикал пред твојими делијама.“
Али сиде цар силени сужњу своме говорити,
сужњу невољному:
„Којом смртјом хоћеш гинут? Избери си'највољењу.“ 60
Тере сиде Свилојевић цару зможну говорити,
цару честитому:
„Сабљом сам се хранио, од сабље ћу и умрити.
Чини мене посадити на мојега добра коња,
мој честити царел! 65
Сабљу моју да припашу, а наopak руке свежу,
Тер ме чини с јањичари на меданак изводити,
мој силени царел!
Да јунаци међу собом завезана да ме губе.“
Заповидал цар делијам, три стотине јаничаром, 70
Турком витезовом,
Да имају јунака под оружјем погубити.
И кад Турци вођаху завезана сужња млада,
једно младо момче,
Али наста један Турчин нут осталим говорити: 75
„Што хоћемо завезана каурина погубити,
млада Свилојевића,
Што би нам се шпотовали и остали витезови?“
Али сиду проста чинит и руке му одвезати,
младу Свилојевићу. 80
Бритку сабљу измаче, коњица потходи
Много Турак посиче, нут цареве делије,
јаничаре Турке.
Тере јунак доведе на бусију Краљевића,
Вси Турци му изгинаху, нег једнога пропушћаху, 85
рањена јунака,
Који к цару глас односи, как' су сужња изгубили.

ЖЕНИДБА СИБИЊАНИН-ЈАНКА

- Кад се жени Сибињанин Јанко,
Све обајде земље и градове,
Славну Босну и Херцеговину,
Далмацију, Лику и Крбаву, 5
Ал не нађе за себе дјевојке,
Веће липу Јању Темишварку.
Просио је и прстеновао,
И здраво се натраг повратио.
- Али мало вр'јеме постајало,
Од шуре му била књига дође: 10
„Купи, Јанко, господу сватове,
Купи свате, оди по дивојку,
Ал не води Секула нећака:
У вину га кавгацијом кажу.“
- Кад је Јанко књигу прогледао, 15
Свога шуру бише послушао:
Купи свате, иде по дивојку,
Ал не зове Секула нећака.
- Секулу је мајка говорила: 20
„Што ће рећи, драго дите моје,
Да те ујко у свате не зове;
Ово чудо неће бити мани;
Страхо ме је, погинут ће лудо,
Јер је био у завади шуром. 15
Седлај, синко, коња најбољега,
Којино ти стоји у потаји,
И обуци бугарске аљине,
По назору оди за сватовим',
Ако Јанку до потреби буде,
Нек' му мореш од помоћи бити.“ 30
- Кад је Секул мајку разумио,
Скочио се на ноге јуначке,

- 363
- Тер оседла коња од мејдана
И облачи бугарске аљине,
За сватовим иде назорице,
Да га нитко познат не могаше. 35
- Кад су дошли к двору дивојчину,
Прида њу су слуге ишетале,
Примају им коње и оружје,
На Секула и не гледа нико. 40
Све сватове у двор уведоше,
Тер и' липо за сто поставише,
На Бугара и не гледа нико,
Оста сидећ на стини студеној.
Када ли се винца понапише, 45
Шуре зету игре заметнуше,
Изнесоше на копју јабуку,
Тер су њему тихо беседили:
„Стрилај, Јанко, на копју јабуку,
Ако ли је устрилит не мореш, 50
Нит ћеш отић', нит однити главу,
Ни одвести липоту дивојку.“
- Кад је Јанко ричи разумио,
Удрио се по колину руком:
„Ајме мени, Секуле нећаче,
Лудо ти сам изгубио главу!“ 55
То је чуо црни Бугарине,
Тер је Јанку тихо бесидио:
„Не плаши се, Сибињанин Јанко,
Ја ћу стриљат на копју јабуку!“ 60
Пак се скочи на коња витеза,
Тер полети кано соко сиви
И устрили на копју јабуку,
Ослободи од напасти Јанка.
- Другу они игру заиграше, 65
Изведоше девет добри' коња,
Тер говоре војеводи Јанку:
„Сад прискочи девет добри' коња,

- Ако ли и' не прискочиш Јанко,
Нит ћеш отић ни одвест дивојку!“ 70
- Бугарин је Јанку говорио:
„Не брини се, младожења Јанко,
И ту ћу ти бити од потрибел!“
Залети се кано ластавица,
Тер прискочи девет добри' коња, 75
Десетому на седло скочио.
Трећу они игру заметнуше,
Изведоше девет дивојака,
Тер говоре војеводи Јанку:
„Сад познаји твоју дијевојку, 80
Ако ли је познават не мореш
Нит ћеш отић ни одвест дивојку!“
- Тешко се је Јанко замислио,
Ал му вели црни Бугарине: 85
„Не брини се, дувеглија Јанко,
Ја ћу твоју познават дивојку!“
Скиде с' себе бугарске аљине,
Сину Секул као сунце жарко.
Свлачи с' себе скерлетну доламу, 90
Тер је стере исприд дивојака,
Пак просипље од злата прстене,
Тер дивојкам Секул говораше:
„Купи сада од злата прстене,
Ујно моја, Јанкова дивојко!
Ако ли се која друга маши, 95
Одсић ћу јој руку до лаката!“
- Све дивојке на се одступише,
Али не хти Јанкова дивојка,
Већ покупи од злата прстење,
Тер и' меће на бијеле руке. 100
Узе Секул за руку дивојку,
Тер је даје војеводи Јанку:
„Ето, ујче, липота дивојка,
Љуба твоја, драга ујна моја!“

365

Од мила је Јанко заплакао,
Секулу је тихо говорио:
„Тешко ујцу без свога нећака
А нећаку без свога брајена!“

105

Отолем се свати подигоше,
Дијевојку Јању поведоше,
Пивајући, коње играјући;
Онда било, сад се спомињало.

110

★

35

СМРТ ЈОВА ДЕСПОТОВИЋА

Разбоље се Деспотовић Јово
У Сријему, у тој земљи равној,
У лијепу селу Купинову;
На смрт се је Јово разбољео,
Па дозивље слугу Милутина: 5
„Милутине, вјерна моја слуго!
Ти упрегни коње у хинтове,
Пак ти трчи, што год брже можеш,
Крушедолу, б'јелу манастиру,
Те ми зовни мог рођеног брата, 10
Мога брата Максима владику,
И кажи му, ништа не затаји,
Да сам се ја на смрт разбољео;
Пак оданде окрени хинтове,
Трчи брже мјесту Беркасову, 15
Те ми зовни моју стару мајку,
Стару моју мајку Анђелију,
Ал' њој немој право казивати
Да сам се ја на смрт разбољео,
Већ јој кажи од мене поздравље, 20
Да се ја сад на војску опремам
Преко мора за девет година,
Па је зовем да ме благослови.“

То је слуга хитро послушао,
Те упреже коње у три реда,
Оде право дивну Крушедолу,
Те казује Максиму владици
Да се Јово на смрт разбољео;
Пак оданде окрену хинтове,
Оде право мјесту Беркасову,
Те казује мајци Анђелији
Да се Јово на војску опрема,
Преко мора за девет година,
Пак је зове да га благослови.
Вели њему мајка Анђелија: 35
„Милутине, наша вјерна слуго!
Причекај ме три бијела дана,
Док ум'јесим бијеле колаче
И док спремим танане кошуље,
Да понесем на дар моме Јову.“ 40
Ал' говори слуга Милутине:
„Ој, Бога ми, госпо Анђелија!
Јово тебе чекати не може,
Јер је њему хитра књига дошла;
Већ понеси у брашну колаче, 45
А кошуље у бијелу платну.“

Од ина се мајци не могаше,
Веће спремим у брашну колаче,
А кошуље у бијелу платну
Паке сједе у лаке хинтове, 50
Отидоше преко Ср'јема равна.
Кад су били близу Купинова,
Око двора слуге гологлаве,
А пуштени коњи по ливади
Без седала и без покробаца, 55
Нит' се чују бубњи ни свирале,
Нит' се вију алаји барјаци.
Тад говори мајка Анђелија:
„Милутине, наша вјерна слуго!
Кад се Јово на војску опрема,
Што му слуге иду гологлаве? 60

- Што с' пуштени коњи по ливади
 Без седала и без покроваца?
 Што не бију бубњи и свирале?
 Што с' не вију алаји барјаци?" 65
- Вели њојзи слуга Милутине:
 „Драга госпо, мајко Анђелија!
 Ваља да је господар на ручку,
 Па у здравље пије рујно вино
 И за срећна пута Бога моли, 70
 Зато су му слуге гологлаве;
 Што су врани коњи по ливади
 Без седала и без покроваца,
 Пуштени су да се понапасу,
 Spreмају се далек' путовати; 75
 Бубњи били, пак су и престали;
 Вијали се алаји барјаци,
 Дуну ветар од Врушке планине,
 Па барјаке земљи положише.“
- Кад су били пред бијеле дворе, 80
 Ту се мајка јаду досјетила;
 Кад улезе у бијеле дворе,
 Ал' се Јово са душицом бори,
 Више њега Максима владика,
 Чита брату самртну молитву. 85
 Кад то виђе мајка Анђелија,
 Заукала, кано кукавица:
 „Јао, Јово, моје ране грдне!
 Што ће, Јово, Сријем земља равна?
 Што ће, Јово, твоји б'јели двори? 90
 Што ће, Јово, твоји врани коњи,
 Врани коњи и сиви соколи?
 Што ће, Јово, твоје пусто благо?
 Што ће, Јово, твоја вјерна љуба?
 Што ће, Јово, твоја стара мајка?" 95
 Тад се Јово из мртвих поврати,
 Па мртвачким проговара гласом:
 „Сријем земља стећ'ће господара

Ил' бољега, или ће горега; 100
Моји коњи и сиви соколи
И бијели украј Саве двори
Моме брату Змајогњеном Вуку;
Моје благо мојој старој мајци,
Нек се рани и ода зла брани; 105
Моја љуба, ал' је рода туђа,
Она ме је често опадала
Моме брату Максиму владици:
„Деспот Јован ходи по Сријему,
Те он љуби младе и ђевојке!“ 110
Ал' ни њојзи жао не учин'те:
Подајте јој три товара блага,
Нек се рани, док је срећа нађе.“

То изусти Деспотовић Јово,
То изусти, а душу испусти.

СМРТ ВОЈВОДЕ КАЈИЦЕ

Подиже се господине краљу
Од прекрасне од Маћедоније
Из питома места Смедерева,
Од својега двера честитога, 5
Собом води дванаест војвода;
Подиже се итар лов ловити.
На Ковину Дунав пребродило,
Па се маши Влашке, земље равне,
Док с' дойти Вршачке Планине. 10
Лов ловио Вршачком Планином,
Лов ловио летњи дан до подне.
Тако краљу бог и срећа дала,
Те од лова ништа не улови:
Ни јелена, ни кошуте брзе,
Нити каква од ситна звериња. 15

- Добар кобак краља сукобио,
Сукоби га војвода сибињска,
Собом води три стотин' Маџара
И шездесет деце Каравлаха;
Краљ му божју помоћ називао: 20
„Божја помоћ, војводо сибињска!“
Војвода му брље одазива:
„Здраво, краљу од Маћедоније!
Златна круно под небом на земљи,
Јасна звездо на Маћедонији! 25
Звао бих те, да се напијемо,
Немам овде вина ни ракије,
А да си ме затекао, краљу,
Код Немеша, бана вршачкога,
Може бити, да би се напили; 30
Већ сам с децом игру приметно,
Оди, краљу, да се поиграмо.“
- Ал' беседи господине краљу:
„Брате Јанко, будаласта главо!
За нас није вика ни скакање, 35
Већ је за нас вино и ракија,
И господство, да господујемо,
Мудра памет, да паметујемо;
У мен' има и млаћи војвода,
Који би се ради поиграти, 40
Своме краљу образ осветлати.“
- Распе краљу свилена шатора,
Зелен шатор од зелене свиле,
На њем златних дванаест крстова,
Тринаеста јабука од злата, 45
У њој сјаји бесцен камен драги;
Под шатором седе пити вино,
Посађује до десна колена
Елчи-башу Дојчетића Вука,
Па до Вука Бошка Рајчевића, 50
Па Стојана, Степојева сина,
Па до њега Јовицу Ресавца,

- Кучајинска бојна копљеника
Од Ресаве лепе воде ладне; 55
Па до њега Големовић-Ђуру,
Па до Ђуре Орловића Павла,
Па до Павла Радо бег-Мијајла,
До Мијајла Грчића Манојла,
До Манојла Шајновић Дамњана, 60
До Дамњана Облацића Рада,
А до Рада Кајицу Радоњу;
Кајицом је совру зачелио
Спроћ' честитог лица краљевога.
- Каква ј' красна Кајица војвода!
У какву ли господском оделу! 65
На плећи му зелена долама
Од кадиве, извезена златом,
На долами токе сува злата,
А покрај њих тридесет путаца, 70
Свако му је од по литре злата,
А под грлом литра и по злата,
Које му се на бурму одвија,
Те војвода њиме пије вино;
На војводи чизме и чакшире,
Чизме су му сребром потковане, 75
А чакшире од плаве кадиве;
По долами коласта аздија,
Сва од сребра и од чиста злата;
На војводи калпак свиле беле,
За калпаком од сребра челенка, 80
О њој златних триста трепегљика,
Свака ваља два дуката златна;
У челенки два камена драга;
Војводи се види путовати,
Кроз крајину водити војводе 85
У по ноћи, као и у подне;
Око врата колајна од злата,
За појасом две убојне стреле;
Висок јунак, танак у појасу,
Бела лица црних наусница, 90

- Црн му перчин појас премашио;
 Преко крила гола сабља бритка,
 Преко голе сабље пије вино;
 Покрај чизме буздован позлаћен.
 Кад се трипут обредише вином, 95
 Кајица ти на ноге устаде,
 Па се своме он поклања краљу:
 „Краљу Ђурђу, родитељу красни!
 Пустите мене, међ' Маџаре, бабо!
 Да се мало поиграм с Маџари.“ 100
- А краљ Ђурађ заче беседити:
 „О, Кајице, моје чедо драго!
 Мој пернати од сунашца штите!
 Дико моја свагда на дивану!
 Сабљо бритка свагда на мејдану! 105
 А крепости међу војводама!
 Пуститију те међ' Маџаре, сине,
 Ал' тако ти улеве од краља!
 И тако ти леба царевога!
 Немој, сине, заметати кавге; 110
 Нас је мало, а много Маџара:
 Што нас има? дванаест војвода,
 Није шала три стотин' Маџара
 И шездесет деце Каравлаха!“
- Ал' Кајица беседио краљу:
 „Краљу Ђурђу, родитељу красни!
 Нећу, бабо, заметати кавге,
 А тако ми улеве краљеве!
 И тако ми леба царевога!“ 115
- Краљ га не сме отпратити сама, 120
 Већ с њим посла Облачића Рада,
 Обе љуте змије од крајине.
 Војводе се међ' Маџаре шећу,
 А Маџари игру започеше,
 Прву игру, трка пешачкога; 125
 Кад потрча Облачићу Раде,

- Он натрча три стотин' Маџара
И шездесет деце Каравлаха,
Маџар-Јанка од Ердељ-крајине.
- А Маџари игру започеше, 130
Другу игру, кола маџарскога;
Кад заигра Кајица Радоња,
Он надигра три стотин' Маџара
И шездесет деце Каравлаха,
Маџар-Јанка од Ердељ-крајине. 135
- А Маџари игру започеше,
Трећу игру скока јуначкога;
А кад скочи Облачићу Раде,
Он надскочи три стотин' Маџара
И шездесет деце Каравлаха, 140
Маџар-Јанка од Ердељ-крајине.
- А Маџари игру започеше,
Започеше камена с рамена;
Камен дође Кајици војводи.
Кад се баци Кајица војвода, 145
Он надбаци три стотин' Маџара
И шездесет деце Каравлаха,
Маџар-Јанка од Ердељ-крајине.
Ал' беседи војвода сибињска:
„Мили Боже, да луда каура! 150
Што би снаге, камену предаде.“
Кад Кајица разумео речи,
Он отима камен од Маџара,
Да белегу своју посведочи;
Кад се баци Кајица војвода, 155
Од белега даље одбацио.
- Расрди се војвода сибињска,
Па припаса сабљу оковану,
Па се краљу под шатором шеће:
„Краљу Ђурђу од Маћедоније! 160
Оди, краљу, да се променимо:

- 373
- Дај ти мени дванаест војвода,
Голе, босе, у кошуљи танкој,
Ја ћу теби три стотин' Маџара
Све на коњма под оружјем светлим, 165
И даћу ти на сваку годину
За живота три товара блага.“
- Славан Ђурађ заче беседити:
„Брате Јанко, будаласта главо! 170
Јеси л' чуо, да ли запамтио:
Да је била проја за пшеницу?
Да ли Маџар за Маћедонију?
Да ли Србин за Ердељ-крајину?
Не дам саме Кајице војводе 175
За четири на крајини бана:
За Немеша, бана вршачкога,
За Гецију, бана тителскога,
За Иштвана, бана сланкаменског
И за Петра, бана варадинског, 180
Све од Вршца па до Варадина,
За сву земљу и четири бана;
За то не дам војводе Кајице,
А камо ли осталих војвода.“
- Расрди се војвода сибињска, 185
Па ишета пред шатора свил'на,
Па дозива војводу Кајицу:
„Од' јуначе, да с' настрелујемо!
Да бијемо нишан за облаком.“
- Где је Маџар оком погледао, 190
Ту Кајица стрелом ударио;
Зла Кајици срећа приступила,
Те не гледа стреле у Маџара,
Већ он гледа нишан за облаком:
Запе стреле од Сибиња Јанко, 195
И устрели војводу Кајицу
На зло место баш под сису леву,
Токе разби, срце му расече.

- Земљи паде војвода Кајица,
Врисну јунак, као соко сиви: 200
„Краљу Ђурђу родитељу красни!
Уби мене Маџар изненада
Брез јуначког мога огледања
Моје сабље и деснице руке!“
Скочи краљу на ноге лагане, 205
Па Кајицу узима на крило,
Па Кајицу и грли и љуби:
„Мој пернати од сунашца штите!
Дико моја свагда на дивану!
Бритка сабљо свагда на мејдану! 210
А крепости међу војводама!
Можеш ли ми преболети, сине,
Да те бабо на лекаре даде?“
- А Кајица једва изговара:
„Краљу Ђурђу, родитељу красни! 215
Ја ти, бабо, преболети нећу,
Јер су стреле пуне отроване,
На змијину једу накаљене;
Ако можеш, освети ме, бабо!“
То изрече, па се душом раста. 220
- Краљ закука, кано кукавица:
„Јој, Кајице, мој соколе сиви!
Ал' ти баби крила одломише
И обадва ока извадише!
Како ће те преболети бабо, 225
На Бељацу оставити сама,
Да ми чуваш без промене стражу?“
- Па погледа оком на војводе,
А војводе један на другога,
Па се добрих дойтише коња, 230
Бојна копља земљи положише,
За бритке се сабље приватише,
Међ' Маџаре јуриш учинише,
Погнаше се по пољу Бељацу.

	375
Да је коме стати па гледати Шта војводе од Маџара раде! Тако краљу Бог и срећа даде, Од војвода нико не погибе Разма главом Кајица Радоња; Од Маџара нико не остаде Разма главом од Сибиња Јанко, И он бежи Вршцу на крајини.	235
А војводе, браћа милостива, Са сабљама сандук отесаше, Саранише војводу Кајицу, Чело главе копље ударише, На копље му сокола метнуше, За копље му коња привезаше, По гробу му оружје простреше; Од Маџара умку начинише, Обградише гроба Кајичина, Да Маџари к њему не долазе, Да му мртво не претресу тело. Кука краљу, кано кукавица: „Јој, Кајице, моје чедо драго! Дико моја свагда на дивану! Сабљо бритка свагда на мејдану! И крепости међу војводама! Сува злата смедеревски кључи! Десно крило од српске крајине! Како ће те преболети бабо? Како ће те оставити сама. Да ми чуваш на Бељацу стражу, Без промене докле је крајине?“	240
	245
	250
	255
	260

V. УСКОЦИ

Хајдуци на Приморју, у борби против два љута непријатеља наших приморских крајева, против Турака и против Млетака јесу Ускоци, тј. они што су са својих огњишта избегли у Приморје и отуда упадали у крајеве којима су Турци

владали, и у градове којима су управљала млетачка господа, гусари по читавом Јадранском мору.

Сењ који је са читавим данашњим Хрватским приморјем припадао крчким кнезовима Франкопанима, био је веома знатна стратегијска тачка у борби против Турака и Млечана. Сењске капетане опевала је народна песма, нарочито Петра Кружића и Сењанина Ива, за кога каже Вук Караџић, да се о њему пева „по свему народу нашем“.

Поред Сењанина Ива народна песма слави као велике јунаке Сењанина Талију, Јанковића Стојана, Смиљанића Илију и од Задра Тодора.

37

СМРТ СЕЊАНИНА ИВА

Санак снила Иванова мајка,
Ђе је Сење тама попанула,
Ђе се ведро небо проломило,
Сјајни мјесец пао на земљицу,
На Ружицу насред Сења цркву; 5
Ђе звијезде крају прибјегнуле,
А Даница крвава ижљегла,
А кука јој тица кукавица
Усред Сења на бијелој цркви.

Кад се баба из сна пробудила, 10
Узе штаку у десницу руку,
Оде право ка Ружици цркви,
Те казује протопоп-Неђељку,
Казује му шта је у сну снила.

А кад стари баку саслушао, 15
Он јој оде санак толковати:
„Чујеш мене, остарела мајко,
Зло си снила, а горе ће бити!
Што је Сење тама попанула,
Оно ће ти пусто останути; 20

Што л' се ведро небо проломило,
И што мјесец пао на Ружицу,
То ће теби Иво погинути;
Што су зв'језде крају прибјегнуле,
То ће остат' многе удовице; 25
Што ј' Даница крвава ижљегла,
То ћеш, стара, остат' кукавица;
Што л' ти тица кука на Ружици,
То ће ти је оборити Турци,
А и мене стара погубити.“ 30

Тек што стари у ријечи бјеше,
Ал' ето ти Сењанина Ива,
Сав му вранац у крв огрезнуо,
На Ивану седамнаест рана,
Носи деску у лијевој руку; 35
Догна вранца пред бијелу цркву,
Па говори остарелој мајци:
„Скин' ме, мајко, са коња вранчића,
Умиј мене студеном водицом,
А причести вином црвенијем.“ 40

Хитро га је мати послушала,
Скиде њега са коња помамна,
Па га уми студеном водицом
И зали га вином црвенијем;
Па га пита остарела мајка: 45
„Што би, сине, у земљи Талији?“

Оде Иво вако говорити:
„Добро, мати, у земљи Талији:
Доста, мајко, робља наробисмо,
А још више блага задобисмо, 50
Па се здраво дома повратисмо;
Но кад бисмо на првом конаку,
Ту нас стиже и прва поћера,
Црни коњи, а црни јунаци,
Црне носе око главе чалме; 55
По једном се ватром претурисмо,

Што л' се ведро небо проломило,
И што мјесец пао на Ружицу,
То ће теби Иво погинути;
Што су зв'језде крају прибјегнуле,
То ће остат' многе удовице; 25
Што ј' Даница крвава ижљегла,
То ћеш, стара, остат' кукавица;
Што л' ти тица кука на Ружици,
То ће ти је оборити Турци,
А и мене стара погубити.“ 30

Тек што стари у ријечи бјеше,
Ал' ето ти Сењанина Ива,
Сав му вранац у крв огрезнуо,
На Ивану седамнаест рана,
Носи деску у лијевој руку; 35
Догна вранца пред бијелу цркву,
Па говори остарелој мајци:
„Скин' ме, мајко, са коња вранчића,
Умиј мене студеном водицом,
А причести вином црвенијем.“ 40

Хитро га је мати послушала,
Скиде њега са коња помамна,
Па га уми студеном водицом
И зали га вином црвенијем;
Па га пита остарела мајка: 45
„Што би, сине, у земљи Талији?“

Оде Иво вако говорити:
„Добро, мати, у земљи Талији:
Доста, мајко, робља наробисмо,
А још више блага задобисмо, 50
Па се здраво дома повратисмо;
Но кад бисмо на првом конаку,
Ту нас стиже и прва поћера,
Црни коњи, а црни јунаци,
Црне носе око главе чалме; 55
По једном се ватром претурисмо,

Од њих нико не остаде, мајко,
Од нас нико не погибе, мајко;
Но кад бисмо на другом конаку,
Ту нас стиже и друга поћера, 60
Б'јели коњи, а бјешњи јунаци,
Бијеле им око главе чалме;
По једном се ватром претурисмо,
Од нас нико не погибе, мајко
Од њих нико не остаде, мајко; 65
Но кад бисмо на трећем конаку,
Ту нас стиже и трећа поћера,
Црна струка, а дугачка пушка,
Прегореле ноге до кољена;
По једном се ватром претурисмо, 70
А по други бити започесмо,
Од њих, мајко, нико не погибе,
Од нас, мајко, нико не остаде,
До остаде твој сине Иване,
И он ти је рана допануо, 75
Ево десне у лијевој руке!“

То говори, а с душом се бори,
То изусти, лаку душу пусти,
И умрије, жалосна му мајка!
Бог му дао у рају насеље! 80

★

38

РОПСТВО ЈАНКОВИЋ-СТОЈАНА

Кад 'но Турци Котар поробише,
Похараше дворе Јанковића,
Заробише Смиљанић-Илију,
Заробише Јанковић-Стојана;
У Илије млада оста љуба, 5
Млада љуба од петнаест дана;
У Стојана млађа оста љуба,
Млађа љуба од недеље дана;

У Стамбол их одведоше Турци,
Поклонише цару честитоше. 10

Тамо били за девет година
И десету за седам месеци;
Тамо их је царе потурчио,
Код себе им дворе саградио.
Ал' беседи Смиљанић Илија: 15
„Ој Стојане, да мој мили брате,
Сутра јесте петак, турски светац,
Цар ће отић' с Турцима у шетњу,
А царица с булама у шетњу;
Већ ти кради кључе од ризница, 20
Ја ћу красти кључе од арова,
Пак да пушта блага награбимо,
Да узмемо два добра коњица,
Да бежимо у Котаре равне!“

И ту су се браћа послушала: 25
Кад освану петак, турски светац,
Оде царе с Турцима у шетњу,
А царица с булама у шетњу;
Стојан краде кључе од ризница,
А Илија кључе од арова, 30
Награбише небројена блага,
Па узеше два добра коњица,
Побегоше у Котаре равне.
Кад су били близу до Котара,
Ал' говори Јанковић Стојане: 35
„О Илија, да мој мили брате!
Иди, брате, двору бијеломе,
А ја идем моме винограду,
Винограду, моме рукосаду,
Да прегледам мога рукосада: 40
Ко га веже, ко ли га залама,
Коме ли је допао у руке.“

Од' Илија двору бијеломе,
Стојан оде своме винограду;

- Нађе мајку Јанковић Стојане, 45
Нађе мајку у свом винограду:
Косу реже остарила мајка,
Косу реже па виноград веже,
А сузама лозицу залива
И спомиње свог Стојана сина: 50
„Ој Стојане, јабуко од злата!
Мајка те је већ заборавила,
Снахе Јеле заборавит' нећу;
Снахо Јело, неношено злато!“
Божио је Јанковић Стојане: 55
„Божја помоћ, сиротице стара!
Зар ти немаш никога млађега
Да тебека виноград уради,
Већ посрћеш стара и невољна?“
- Она њему боље одговара: 60
„Жив ми и здрав, делијо незнана!
Немам, 'рано, никога млађега,
До Стојана, јединога сина,
Њега једног заробише Турци,
А и њега и Илију мога, 65
Стојанова брата стричевића;
Од Илије млада оста љуба,
Млада љуба од петнаест дана;
Мог Стојана млађа оста љуба,
Млађа љуба од недеље дана. 70
Моја снаха адамско колено
Чекала га за девет година
И десету за седам месеци,
Данас ми се млада преудаје;
Ја не могох од јада гледати, 75
Већ побегох саду винограду.“
- Кад је Стојан разумео речи,
Брзо оде двору бијеломе,
Заста тамо кићене сватове;
Лепо су га свати дочекали: 80
Како с коња, таки за трпезу.

Кад се Стојан вина понапио,
Поче Стојан тихо беседити:
„Браћо моја, кићени сватови,
Је ли тестир мало попевати?“ 85
Говоре му кићени сватови:
„Јесте тестир, делијо незнана,
Јесте тестир, а да зашто није?“
Кличе Стојан танко гласовито:
„Вила гнездо тица ластавица, 90
Вила га је за девет година,
А јутрос га поче да развија:
Долети јој сив зелен соколе
Од столице цара честитога,
Па јој не да гнездо да развије.“

Том се свати ништа не сећају,
Досети се љуба Стојанова,
Отпусти се од ручна девера,
Брзо оде на горње чардаке,
Па дозива сеју Стојанову: 100
„Заовице, рођена сестрице,
Ево т' браца, господара мога!“

Кад зачула сеја Стојанова,
Она стрча доле низ чардаке,
Трипут совру очима прегледа 105
Док је брацу лице угледала;
А кад брацу лице угледала,
Руке шире, у лица се љубе,
Једно друго сузама умива
Од радости и од жеље живе. 110

Ал' говоре кићени сватови:
„Господару, Јанковић-Стојане,
А што ћемо ми за наше благо?
Ми смо много истрошили блага
Док смо твоју љубу испросили.“ 115

Беседи им Јанковић-Стојане:
„Стан’те, браћо, кићени сватови,
Док се мало сестрице нагледам!
Ласно ћемо ми за ваше благо,
Ласно ћемо, ако јесмо људи.“ 120

Кад се Стојан сестрице нагледа,
Лепо Стојан свате даривао:
Ком мараму, ком кошуљу танку,
Младожењи рођену сестрицу.
И одоше кићени сватови. 125

Кад у вече о вечери било,
Иде мајка у двор кукајући,
Она кука као кукавица
И спомиње свог Стојана сина:
„Ој Стојане, јабуко од злата!
Стоју мајка већ заборавила,
Снахе Јеле заборавит’ нећу;
Снахо Јело, неношено злато!
Ко ће стару дочекати мајку?
Ко пред мене стару ишетати? 130
Ко ће стару запитати мајку: 135
— „Јеси ли се уморила, мајко?“

Кад зачула љуба Стојанова,
Ошетала пред дворе бијеле,
Прима мајку на господске руке 140
И говори својој старој мајци:
„Ти не кукај, моја стара мајко!
Тебе стару огрејало сунце:
Ево теби твог Стојана сина!“

Кад угледа остарила мајка, 145
Кад угледа свог Стојана сина,
Мртва мајка на земљицу паде.
Лепо Стојан оправдио мајку,
Како царски ваља и требује.

Проведоше из горе хајдуке: 5
 Вујадина са обадва сина;
 На њима је чудно одијело:
 На ономе старом Вујадину,
 На њем' бињиш од сувога злата, 10
 У чем паше на диван излазе;
 На Милићу Вујадиновићу,
 Још је на њем' љепше одијело;
 На Вулићу, брату Милићеву,
 На глави му чекркли-челенка, 15
 Баш челенка од двадаест пера,
 Свако перо по од литру злата.“

Кад су били бијелу Лијевну,
 Угледаше проклето Лијевно,
 Ђе у њему бијели се кула. 20
 Тад говори стари Вујадине:
 „О, синови, моји соколови!
 Видите ли проклето Лијевно,
 Ђе у њему бијели се кула?
 Онђе ће нас бити и мучити:
 Пребијати и ноге и руке, 25
 И вадити наше очи чарне.
 О, синови, моји соколови!
 Не будите срца удовичка,
 Но будите срца јуначкога,
 Не одајте друга ни једнога, 30
 Не одајте ви јатаке наше,
 Код којих смо зиме зимовали,
 Зимовали, благо остављали;
 Не одајте крчмарице младе,
 Код које смо рујно вино пили, 35
 Рујно вино пили у потаји.“

Кад дођоше у Лијевно равно,
 Метнуше их Турци у тавницу.
 Тавноваше три бијела дана,
 Док су Турци вијећ' вијећали, 40
 Како ће их бити и мучити.

- Кад прођоше три бијела дана,
Изведоше старог Вујадина,
Пребише му и ноге и руке; 45
Кад стадоше очи вадит' чарне,
Говоре му Турци Лијевњани:
„Казуј, кујо, стари Вујадине!
Казуј, кујо, дружину осталу,
И јатаке куд сте доходили, 50
Доходили, зиме зимовали,
Зимовали, благо остављали;
Казуј, кујо, крчмарице младе
Код које сте рујно вино пили,
Пили рујно вино у потаји!“
- Ал' говори стари Вујадине: 55
„Не лудујте, Турци Лијевњани!
Кад не казах за те хитре ноге,
Које но су коњма утјецале,
И не казах за јуначке руке,
Које но су копља преламале 60
И на голе сабље ударале,
— Ја не казах за лажљиве очи,
Које су ме на зло наводиле,
Гледајући с највише планине,
Гледајући доље на друмове, 65
Куд пролазе Турци и трговци.“

41

СТАРИНА НОВАК И КНЕЗ БОГОСАВ

- Вино пију Новак и Радивој ,
А код Босне код воде студене,
Код некога кнеза Богосава.
А кад су се вина понапили,
Кнез Богосав стаде бесједити: 5
„Побратиме, Старина Новаче!
Кажи право, тако био здраво,

Са шта, брате, оде у хајдуке?
Каква тебе отјера невоља
Врат ломити, по гори ходити, 10
По хајдуци, по лошу занату,
А под старост, кад ти није вр'јеме?

Вели њему Старина Новаче:
„Побратиме, кнеже Богосаве!
Кад ме питаш, право да ти кажем: 15
Јест ми било за невољу љуту;
Ако можеш знати и памтити,
Кад Јерина Смедерево гради,
Па нареди мене у аргатлук,
Аргатових три године дана, 20
И ја вукох дрвље и камење,
Све уз моја кола и волове,
И за пуне до три године,
Ја не стекох паре ни динара,
Ни заслужио на ноге опанке! 25

И то бих јој, брате, опростио;
Кад сагради Смедерево града,
Онда стаде па и куле зида,
Позлаћује врата и пенџере, 30
Па наметну намет на вилајет,
Све на кућу по три литре злата,
То је брате, по триста дуката!
Тко имаде, и предаде благо;
Тко предаде, онај и остаде; 35
Ја сам био човјек сиромашан,
Не имадох да предадем благо,
Узех будак, с чим сам аргатово,
Па с будаком одох у хајдуке,
Па се нигдје здржати не могох 40
У држави Јерине проклето,
Већ побегох до студене Дрине,
Па се маших Босне камените.

А кад дођох близу Рамоније,
Ту сам турске сватове сусрео,
Они воде кадуну дјевојку; 45
Сви сватови с миром пролазили,
Заостало Туре младожења
На дорату коњу великоме,
Оно не хтје да пролази с миром,
Већ потеже троструку канцију, 50
Три су на њој луле од тумбака,
Па удара мене по плећима;
Трипут сам га Богом побратио:
Молим ти се, Туре младожења,
А тако ти среће и јунаштва! 55
И тако ти сретнога весеља!
Прођи ме се, хајде путем с миром,
Видиш да сам човјек сиромашан,

Опет Туре да с' окани не ће,
Већ ме стаде већма ударати. 60

Кад је мене мало забољело,
И ја сам се врло ражљутио,
Па потегох будак са рамена
Те ударих Туре на дорату:
Како сам га лако ударио, 65
Умах сам га с коња оборио
И к њему сам онда прилетио,
Ударих га још два и три пута,
Док сам њега с душом раставио;
Хватих му се руком у џепове, 70
Код њег нађох до три кесе блага
Па их пустих себи у њедарца;
Отпасах му сабљу од појаса,
Њем отпасах, а себи припасах;
Оставих му будак више главе. 75
Да чим ће га закопати Турци,
Па посједох његова дората,
Одох право гори Романији.
То гледају сви турски сватови,

389

Не хтједоше мене ни тјерати
Ја не хтјеше, јали не смједоше. 80

Ево има четр'ес година,
Романију гору обикнуо,
Боље, брате, него моје дворе,
Јер ја чувам друме кроз планину, 85
Дочекујем Сарајлије младе
Те отимам и сребро и злато
И лијепу чоху и кадифу,
Одијевам и себе и друштво, 90
А кадар сам стићи и утећи,
И на страшну мјесту постајати:
Не бојим се никога до Бога.“

★

42

УДАРИЛА КИША

Ударила киша из облака,
А потоци валом запливали.

То погледа са пенџера када,
Па од страха сама говорила:
„Ала, ала, ја велика страха, 5
Страх је мени бити у чардаку,
Ја како је у гори хајдуку?“

То слушали под кулом хајдуци,
Што су дошли да поробе кулу,
Па међу се они говорили: 10
„Ко би ове дворе поробио,
У живи би огањ угазио;
Ко би каду на муке удрио,
Та би душа бога не виђела.“

Хајдуци се мирно повратише. 15

★

МЛАВА И РЕСАВА

Развијај се, ружо, у градине!
Да развијем барјак у планине:
Да саберем Млаву и Ресаву,
Да изберем по избор јунаке
Који може стићи и утећи, 5
И на страшну месту постојати,
И за оштро гвожђе уватити,
Од Стамбола друме затворити,
И отети царева хараче,
У Стамболу цара упитати: 10
— „Султан-царе! по што ти је царство?“ —

ЦАР ВЕЗИРА НА ДИВАН ПОЗИВА

Цар везира на диван позива:
— „Мој везире, што ми већ не дођеш?“ —

„Ах мој царе, како ћу ти доћи?
Кад не могу кроз Лозницу проћи
Од господства Божићевић Анте, 5
Од његових силнијех јунака:
Од сарука и од јатагана,
Од сабаља и танких пушака!“ —

VII КАРАЂОРЂЕ

Осамнаесто и деветнаесто столеће ствара покрајинску и локалну народну епоху, која нема више конвенционалних мотива, којима је била богата старија народна епика из живота старог феудалног витештва. Садржина ове новије епике јест историјски догађај у свим његовим детаљима, испричан реалистички, једноставно и без великих песничких

украса. У њима је, како тачно каже и сам Вук Караџић, „више историје него поезије“. Али тај хладан и припрост начин изношења борби и патњи народа који се бори за своје ослобођење оставља ипак дубок утисак и слику верног, директног и искреног приказивања.

Ове новије покрајинске епике има у свим нашим крајевима. Најстарији и најбоље сачуван јест циклус песама за ослобођење Црне Горе од Турака за време владике Данила, почетком XVIII столећа и обухвата даље све јуначке догађаје у борбама са Турцима до у другу половину XIX столећа.

Мање бројем, али далеко знатније по песничкој вредности, и по својем историском и националном значењу јесу песме о ослобођењу Србије, о Устанку под Карађорђем 1804 године и бојевима који су вођени с Турцима на Чокешини, Салашу, Делиграду, Мишару, Лозници и о свима Карађорђевић војводама. Изгледа, да је већину ових песама испевао слепи песник и певач Филип Вишњић. Он је, од подвига ослободиоца Црнога Ђорђа који је ударио темељ српској држави, а што је било од пресудног значаја за цео наш југословенски народ, за његово ослобођење и уједињење.

45

КНЕЗ ИВАН КНЕЖЕВИЋ

Војску купи Кулин-капетане,
Крајишнике Турке невјернике,
Који драгог бога не познају,
Не имају ни вјере ни душе;
Војску води на богату Мачву, 5
Куд гођ пређе, свуда Србљу прети:
„Ако бог да те с' одовуд вратим,
Хоћу, море, Србље разредити,
Ви Кулина хоћете познати!“
Ришћанке га мајке проклињаху: 10
„Тамо ош'о, Кулин-капетане,
Тамо ош'о, амо не дошао!“

- Кулин пређе сву Босну поносну,
Семберију земљу па до Дрине,
Дрину пређе, украј Мачве стаде, 15
Поред Дрине улогори војску,
Па Србију зове на предају:
Од Србије нико доћ' му неће,
Већ Кулина у дубину маме:
Више Кулин путоват' не смије. 20
- Иван-кнеже, Семберији глава,
Он Кулину често одлажаше,
Под чадоре принос доношаше,
Не би л' њему Србљи мирни били;
И тешко се кнеже додворио, 25
За свашто се умолит' могаше.
- Мудар бјеше Кулин-капетане,
Виђе Кулин да је кнеже мудар,
Па се Кулин с кнезом побратио:
„Побратиме, обор-кнеже Иво! 30
Ев' ти јеси Семберији глава,
А ја јесам над крајином турском;
Од сад, кнеже, да се побратимо.“
- То рекоше па се побратише.
Иде Иво двору Поповима, 35
Па кметове семберске дозива:
„Не бојте се ропства од Кулина!“
Оде Иван по својој нахији,
Турској војсци таин да саставља.
- А Кулин је Иву преварио, 40
Једно јутро Турчин поранио,
По Васкрсу, пред светога Ђурђа,
С војском оде уз ту воду Дрину.
Каде дође Јадру води хладној,
У Добрићу селу освануо. 45
Добрићане Србље дозиваше:
„Ход' те, море, коње прихватајте!

Праву рају нигда робит' нећу,
А с хајдуци како начинимо.“

Сви у скупу Добрићани дошли;
Онда Кулин викну на војнике,
Турци бритке сабље повадише,
Добрићанске кмете исјекоше:

50

Седамдесет и четири главе,
Што србињске исјекоше Турци;

55

Па Илију кнеза ухватише,
И Вилипа попа добрићкога,
Бијеле им повезаше руке;

И сав Добрић село поробише,
Поробише, ватром попалише,

60

Заробише триста робињица
Плијен гоне, а робиње воде,
Савезана и попа и кнеза.

Кад ордији Турци доћераше,
Обадва их на коље набише,
И ружном их смрти поморише,
Под чадор'ма робље под'јелише.

Ето кнеже из нахије иде,
Таин вуче у турску ордију

Су својијех дванаест кметова.

70

Кад се кнеже Турцма прикучи,

Испод руке гледну по ордији,

Ал' се турска војска ишарала:

Ђе је чадор, ту је и робиња.

Виће кнеже да је дошло робље;

75

Колико је срца милостива,

Трипут пада, па он обумира

Гледајући јада ев' од робља,

Низ образе грозне сузе лије:

„Нуто, браћо, јада од Србије!

80

Ђе не Турци јесу преварили,
Те ришћанску славу погазили.“

А кад Иван међу Турке уђе,
Утр' сузе, па се силом смије,
Турски Турцим' бога називаше: 85
„Добро ти сте, Турци, уранили,
И добар сте ловак уловили!“
— „Јесмо, кнеже, не може се љепше.“

Када дође Кулинову кнеже,
Кулинову свилену чадору, 90
Па му пође руци и папучи,
Па му турски бога називаше;
А Кулин му бога прихваташе.
Па се Кулин с мјеста помицаше,
До себе му мјесто начињаше, 95
Па му пружа каву са шећером;
Ал' се Иван за невољу смије,
И Кулину 'вако говораше:
„Та, Кулине, драги побратиме,
Ни ћу сићет' ни ћу каве пити, 100
Кад си мене тако преварио
И без мене ловак уловио;
Хоћеш мене учинити исе?
Ја без тебе што сам уловио,
Све ћу, побро, тебе поклонити.“ 105
„Ал' бесједи Кулин-капетане:
„Побратиме, обор-кнеже Иво,
Биће тебе исе к'о и мене;
На поклон ти тридесет робиња!“

Кад то чуо Кнежевић Иване, 110
Пред Кулином у земљу пољуби:
„Вала тебе, Кулин-капетане,
А на робљу и на дару твојем!“

Кад виђеше робиње остале,
Та да Иван може помоћ' робљу, 115
Све из једног грла процвиљеше
И до бога тешко протужише,
Па кроз Турке јуриш учинише,

- 395
- Ивану се за skut ухватише:
„О Иване, и отац и мајко!
Избављај нас, како годи знадеш,
Не пусти нас ти у турске руке!“ 120
- Која брати, а која очими.
Иван пође, а робље му не да;
Иван срцу одољет' не може, 125
Сузе рони, а робиње тјеши:
„Не бојте се, драге сестре моје,
Ја ћу молит' Србље око себе,
Не би ли вас како избавили.“
- Оде Иван говорит' Кулину: 130
„О Кулине, драги побратиме!
Што ћу ти се нешто замолити,
Хоћеш ли ме, побро, послушати?
Продај мене свеколико робље,
Ишти пусто небројено благо.“ 135
- Ал' бесједи Кулин-капетане:
„А мој побро, обор-кнеже Иво,
Ти не можеш купит' тога робља:
Ја ћу искат' што ти дат' не можеш;
Ти ћеш с робља изгубити главу.“ 140
- Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„А мој побро, Кулин-капетане,
Ишти благо све жежено злато,
Ишти блага колико ти драго,
Ти не жали ни мене ни робља.“ 145
- Узе Кулин цијенити робље:
„Даћеш, Иво, пет товара блага!“
Иван пред њим у земљицу љуби:
„Побратиме, Кулин-капетане,
Ево тебе три товара блага, 150
Даћеш мене свеколико робље.“

- То рекоше па се погодише.
Узе Кулин бесједит' Ивану:
„Хоћеш, побро, сад водити робље?
Кад ћеш мене донијети благо?“ 155
Вели њему Кнежевић Иване:
„Хоћу, побро, сад водити робље,
Благо ћу ти донијет' послије.“
Бесједи му Кулин-капетане:
„Имаш, побро, тврде јамце за се?“ 160
Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„Ја увијек по три јамца држим:
Једног јамца: бога великога,
Другог јамца: моју тврду вјеру,
Трећег јамца: преварит' те нећу;
Ако ли ми тима не вјерујеш,
Ја имадем и друга четири,
Сва четири госпoде Турчина:
Дервиш-агу из града Зворника,
Мул' Амета више Бијелине, 170
И турскога млада књижевника,
Из џамије млада мујезина,
Четвртога: агу Омер-агу.“
- Сва четири ту се догодише,
За Ивана тако с' ујамчише, 175
Седмог дана да донесе благо.
Онда Иван покупио лађе,
Па он стаде превозити робље,
Турцима се не да превозити.
Каде Иван све превезе робље, 180
Узја' Иван дору помамнога,
Па он оде свом бијелу двору,
А за њиме триста робињица.
- Када робље свом двору доведе,
Испред двора посадио робље, 185
Три товара хљеба изломио
И све јесте робљу разгодио;
Па изнесе вина и ракије,

	397
Нахрани их хљебом бијелијем, А напоји вином и ракијом.	190
Кад је Иван робље напојио, Онда Иван коња посједнуо, Па поведе све триста робиња, Одведе их шеру Бијељини.	
Кад доведе Бијељини робље, На конаке робље наредио, Па им даје ручак и вечеру; Слуге Иван посла на све стране По свој својој земљи Семберији, А на село свако поручује:	195
„Од свакога двора бијелога Нека овђе дође старјешина; Која жена јесте удовица, У својему двору старјешина, Нек и она Бијељини дође; И која је жена нероткиња, Нек и она дође Бијељини!“	200
Кад то чула земља Семберија, Сва Ивану по ријечи дође; Кад се свијет слеже у Бјељину, Онда Иван по народу пође, Низ образе грозне сузе лије, А овакве ријечи говори: „Ко не има од срца порода, Ев' сад може срце отворити, Купит' сина или милу ћерцу, Своју душу врћи у чистоту: Нерођено ј' боље нег' рођено; А ко има од срца порода, Тај нек купи данас још једнога, Једног сина или милу ћерцу, Зарад' бога и заради душе; Који братац миле сеје нема, Сад је може за благо купити,	205
	210
	215
	220

- Својој души мјесто ухватити: 225
Откупљујте, моја браћо драга!
Избављајте те србинске душе
А од турске од нечисте руке!“
- Кад то чуше Сембери Србињи,
Одмах сташе куповати робље, 230
А Иван им стаде продавати.
Неће Иван да цијени робља,
Не би л' прије саставио благо:
Прода Иван триста робњица
И састави два товара блага, 235
А трећега саставит' не може:
Трећи товар узајмио блага
Од Омера и од мул' Амета.
- А кад Иван саставио благо,
Носи благо Кулин-капетану. 240
Кад је Кулин опазио благо,
То Кулину врло мило било,
Па Ивану кнезу говорио:
„Вала тебе, Иво обор-кнеже!
Таквог кнеза до Стамбола нема!“ 245
- Опет Иван Србље сакупио
Пред бродачку пред бијелу цркву,
Па је Иван Србљем говорио:
„Чујете ли, Србљи, браћо драга,
Оно робље што сте куповали, 250
Немојте га глади поморити,
Већ све оно робље распустите,
Нека иде куд је коме драго;
То је, браћо, мала задужбина
Откупити робље од Турака, 255
Па држати да код нас робује,
— Већ нек иде куд је коме драго!“
Благо Иви и Ивиној души!
И то Иви нико не припозна,
Ни Ивану когоди захвали,

399

А камо ли да Ивану плати!
Иван неће ни од кога плате,
Ивану ће Ристос Господ платит'
Када Иван буде на истини.

265

46

ПОЧЕТАК БУНЕ ПРОТИВ ДАХИЈА

Боже мили, чуда великога!
Кад се наше по земљи Србији,
По Србији земљи да преврне,
И да друга постане судија,
Ту кнезови нису ради кавзи,
Нит' су ради Турци изјелице,
Ал' је рада сиротиња раја,
Која глоба давати не може,
Ни трпити турскога зулума;
И ради су божји угодници,
Јер је крвца из земље проврела,
Земан дош'о ваља војевати,
За крст часни крвцу прољевати,
Сваки своје да покаје старе.

5

10

Небом свеци сташе војевати,
И прилике различне метати
Виш' Србије на небу ведроме;
'Ваку прву прилику вргоше:
Од Трипуна до Светога Ђурђа,
Сваку ноћу мјесец се ваташе,
Да се Србљи на оружје дижу,
Ал' се Србљи дигнут' не смједоше.

15

20

Другу свеци вргоше прилику:
Од Ђурђева до Дмитрова дана,
Све барјаци крвави идоше,
Виш' Србије по небу ведроме,
Да се Србљи на оружје дижу,
Ал' се Србљи дигнут' не смједоше.

25

екскламација

Трећу свеци вргоше прилику:
Гром зарми на Светога Саву, 30
Усред зиме, кад му време није,
Сину муња на часне вериге,
Потресе се земља до истока
Да се Србљи на оружје дижу,
Ал' се Србљи дигнут' не смједоше. 35

А четврту вргоше прилику:
Виш' Србије на небу ведроме
Увати се сунце у пролеће,
У пролеће на светог Трипуна, 40
Један данак три пута се вата,
А три пута игра на истоку.

То гледају Турци Бијоградци,
И из града свих седам дахија:
Аганлија и Кучук Алија,
И два брата, два Фочића млада, 45
Мемед-ага и шњиме Мус-ага,
Мула Јусуф, велики дахија,
Дервиш ага градски таинџија,
Старац Фочо од стотине љета,
Све седам се састало дахија, 50
Бијограду на Стамбол-капији,
Огрнули скерлетне бињише,
Сузе роне, а прилике гледе:
„Ала кардаш! Чуднијех прилика!
Оно, јолдаш, по нас добро није.“ 55

Па од јада свих седам дахија
Начинише од стакла тепсију,
Заграбише воде из Дунава,
На Небојшу кулу изнесоше,
Наврх куле вргоше тепсију, 60
У тепсију зв'језде поваташе,
Да гледају небеске, прилике,
Што ће њима бити до пошљетка,
Око ње се састаше дахије,

	401
Над тепсијом лице огледаше. Кад дахије лице огледаше, Све дахије очима виђеше, Ни на једном главе не бијаше.	65
Кад то виђе све седам дахија, Потегоше наџак од челика, Те разбише од стакла тепсију, Бацише је низ бијелу кулу, Низ бијелу кулу у Дунаво, Од тепсије нек потрошка нема.	70
Па од јада свих седам дахија Пошеташе брижни, невесели Низ Небојшу кулу Јакшићеву, Одшеташе у каву велику, Пак сједоше по кави великој, Све сједоше један до другога,	75
Старца Фочу вргли у зачеље, Бијела му брада до појаса, Пак повика све седам дахија: „К нама брже, хоће и ваизи! Понесите књиге инџијеле, Те гледајте што нам књиге кажу, Што ће нама бити до пошљетка.“	80
Потекоше хоће и ваизи, Донесоше књиге инџијеле; Књиге гледе, грозне сузе роне, Дахијама овако говоре:	85
„Турци, браћо, све седам дахија! Вако нама инџијеле кажу: Кад су 'наке бивале прилике Виш' Србије по небу ведроме, Ев' од онда пет стотин' година, Тад' је српско погинуло царство, Ми смо онда царство задобили И два влашка цара погубили: Константина насред Цариграда, Украј Шарца, украј воде ладне,	90
	95
	100

- И Лазара на пољу Косову;
Милош уби за Лазу Мурата,
Ал' га добро Милош не дотуче,
Већ све Мурат у животу бјеше, 105
Док ми српско царство освојисмо,
Онда себи везире дозива:
„Турци, браћо, лале и везири!
Ја умријех, вама добих царство,
Него ово мене послушајте, 110
Да вам царство дуговјечно буде!
Ви немојте раји горки бити,
Веће раји врло добри буд'те;
Нек је харач петнајест динара,
Нек је харач и тридест динара, 115
Не износ'те глоба ни пореза,
Не износ'те на рају биједа;
Не дирајте у њихове цркве,
Ни у закон, нити у поштење,
Не ћерајте освете на раји! 120
Што је мене Милош распорио,
То је срећна војничка дон'јела:
Не може се царство задобити,
На душеку све дуван пушећи.
Ви немојте рају разгонити, 125
По шумама, да од вас зазире,
Него паз'те рају ко синове,
Тако ће вам бити дуго царство;
Ако л' мене то не послушате,
Већ почнете зулум чинит' раји, 130
Ви ћет' онда изгубити царство!“
- Цар умрије, а ми остадосмо,
И ми нашег цара не слушасмо,
Већ велики зулум подигосмо;
Погазисмо њихово поштење, 135
Свакојаке б'једе износисмо,
И на рају глобе навалисмо,
И гријоту богу учинисмо,
Сад су 'наке постале прилике,

	403
Сад ће неко изгубити царство, Не бојте се краља ниједнога.	140
Краљ на цара ударити неће, Нити може краљевство на царство, Јер је тако од бога постало;	145
Чувајте се раје сиротиње! Кад устане кука и мотика, Биће Турком по Медији мука, У Шаму ће каде проплакати, Јера ће их раја уцв'јелити.	150
Турци, браћо, све седам дахија! Тако наши инџијели кажу Да ће наше куће погорети, Ви дахије главе погубити; Из огњишта пронић' ће вам трава, А мунаре попаст' паучина, Неће имат' ко језан учити;	155
Куд су наши друми и калдрме И куда су Турци пролазили И с коњскијем плочам' задирали, Из клина ће проникнути трава, Друмови ће пожељет' Турака, А Турака нигде бити неће.	160
Тако књиге инџијеле кажу.“ Кад то чуше све седам дахија, Све дахије ником поникоше, И преда се у земљу поглаше, С књигом не зна нико бесједити, Ни како ће књизи отказати.	165
Старац Фочо подавно браду, Па је б'јелу са зубима гризе. Ни он не зна с књигом бесједити, Већ се и он томе послу чуди; Не пониче Фочић Мемед ага, Не пониче, већ јунак покличе:	170
„Дишер море, хоће и ванзи! Мол'те бога и језан учите, Сваки данак а све по пет пута, Не брин'те се нама дахијама,	175

Док је нама здравља и памети, И док нам је београдског града, Ми смо кадри управити градом, Око града сиротињом рајом. Кад краљеви на нас војштит' неће, Како ће нам раја досадити, Кад нас има у седам у дахија, У свакога по магаза блага? Каква блага? Све мека дуката, А све пуста блага лежећега: У нас, браћо, четири дахије, Аганлије и Кучук Алије, И у мене и Мула Јусуфа, У свакога има пуста блага, Небројена по двије магазе; Нас четири када устанемо, Устанемо на ноге лагане, А магазе с благом отворимо, Просућемо рушпе по калдрми, На дукате покупити војску; Нас четири велике дахије На четворо разд'јелити војску, На четверо к'о четири брата, Поћи ћемо из нашега града, Кроз нашије седамн'ест нахија, Исјећ' ћемо све српске кнезове, Све кнезове, српске поглавице, И кметове што су за потребе, И попове, српске учитеље, Само луду ћецу оставити, Луду ћецу од седам година, Пак ће оно права бити раја И добро ће Турке послужити. Док погубим кнеза Палалију Из лијепа села Бегалице, Он је паша, а ја сам субаша; Док погубим и Јована кнеза Из Ландова села Маленога, Он је паша, а ја сам субаша;	180
	185
	190
	195
	200
	205
	210
	215

- И Станоја, кнеза из Зеока,
Он је паша, а ја сам субаша;
Док погубим Стеву Јаковљева 220
Из Лијевча гн'језда хајдучкога,
Он је паша, а ја сам субаша;
И Јована кнеза из Крснице.
Док погубим до два Чарапића
Из Потока Б'јелог од Авале, 225
Кој' су кадри на Врачар изићи
У Биоград Турке затворити,
Они с' паше, а ја сам субаша;
Док погубим Црнога Ђорђија
Из Тополе села поносита, 230
Који с бечким тргује ћесаром,
Он је кадар сву џебану купит'
Од бијела града Варадина,
И оружје што је за потребе,
Он је кадар на нас завојштити, 235
Он царује, а ја субашујем.
Док погубим протопоп Николу,
Из лијепа села Ритопека,
Он пашује, а ја субашујем.
Док погубим Ђорђију Гузоњу, 240
И његова брата Арсенија,
Из лијепа села Жељезника,
Кој' је кадар Толчидер затворит';
Док погубим протопопа Марка
Из лијепа села Остружнице; 245
Он је паша, а ја сам субаша;
Док погубим до два игумана,
Аци Ђеру и Аци Рувима,
Који знаду злато растапати
И са њиме ситне књиге писат', 250
Нас дахије цару опадати,
Око себе рају сјетовати,
Они паше, а ми смо субаше.
Док погубим Бирчанин-Илију,
Обор-кнеза испод Међедника, 255
Ево има три године дана,

- Од како се врло посилио:
Кудгођ иде, све кр'ата јаше,
А другога у поводу води; 260
Он буздован о ункашу носи,
А бркове под калпаком држи,
Он Турчину не да у кнежину:
Кад Турчина у кнежини нађе,
Топузом му ребра испребија, 265
А кад Турчин стане умирати,
А он виче на своје хајдуке:
„Море, слуге! тамо пашче бацте,
Ђе му гавран кости наћи неће!“
А кад нама порезу донесе, 270
Под оружјем на диван изиђе,
Десну руку на јатаган метне,
А лијевом порезу додаје:
„Мемед-ага, ето ти порезе,
Сиротиња те је поздравила,
Више теби давати не може.“ 275
Ја порезу започнем бројити,
А он на ме очима стријеља:
„Мемед-ага, зар ћеш је бројити?
Та, ја сам је једном избројио.“ 280
А ја више бројити не смијем,
Већ порезу украј себе бацим,
Једва чекам да се скине бједа,
Јер не могу да гледам у њега;
Он је паша, а ја сам субаша. 285
Док погубим кнеза Грбовића,
Из лијепа села Мратишића,
Он је паша, а ја сам субаша;
Док погубим и Алексу кнеза,
Из лијепа села Бранковине, 290
И Јакова брата Алексина:
Цар и ћесар кад се завадише
Код ћесара обрштери бише,
И носише од злата кашкете,
Попл'јенише све турске паланке, 295
Поробише, ватром попалише;

- Цар и ћесар кад мир учинише,
А они се цару предадоше
И код цара кнезови посташе,
Млоге Турке цару опадоше,
Седам паша што су опаднули, **300**
Опаднули, па их поморили,
Они паше, а ми смо субаше.
Док погубим кнеза тавнавскога
Из Љутица Станка обор-кнеза;
Док погубим кнеза мачванскога, **305**
С Богатића Мартиновић-Лазу,
Он је паша, а ја сам субаша.
Док погубим кнеза поцерскога,
С Метковића Ружичић-Мијајла,
Он је паша, а ја сам субаша. **310**
Док запалим Рачу украј Дрине,
И погубим Аџи-Мелентија,
Кој' је иш'о преко мора сињег,
Те је влашку ћабу полазио,
Пак се узгред у Стамбол свратио **315**
И од цара ферман излагао
За стотину жутијех дуката,
Да власима богомољу гради,
Да је гради за седам година,
Начини је за годину дана, **320**
Ево има шест година дана
Како зида покрај цркве куле,
А у куле набавља џебану
И по мраку топове привлачи:
Видиш, јолдаш, да се нечем' нада! **325**
Пак ћем' онда заћи кроз нахије,
Те исјећи све српске кметове.
— Како би нам раја додијала?"
Све дахије на ноге скочише,
Мемед-аги сви се поклонише **330**
„Фала јолдаш, Фочић-Мемед-ага!
Твоја памет пашовати може,
Ми ћемо те пашом учинити,
Тебе ћемо свађе послушати.“

- Старац Фочо поче говорити: 335
„Нуто момка и нуто памети!
С којом р'јечи на пашалук сједе!
Узми, синко, Фочић-Мемед-ага,
Узми сламе у бијелу руку, 340
Мани сламом преко ватре живе
Ил' ћеш ватру са тим угасити,
Или ћеш је већма распалити?
Ви можете, и бог вам је дао,
Тако силну покупити војску.
И поћ' ћете, синко, кроз нахије; 345
Једног кнеза преварит' можете
И на вјеру њега домамити;
Своју ћете вјеру изгубити,
Једног посјећ', а два ће утећи, 350
Два пос'јечи, четири одоше,
Они ће вам куће попалити,
Ви дахије од њих изгинути.
Ал' ви тако немојте радити,
Него мене старца послушајте!
Ја сам глед'о у нашем инцилу, 355
Ово наше дуго бити неће,
Него ће се пром'јенити царство,
Већ се, синко, подобрите раји.
Од харача раји отпустите,
Нек је харач к'о што Мурат рече! 360
Прођите се глоба и пореза.
С кнезовима ви се побратите,
Кнезовима ате поклањајте,
Кметовима осредње парипе,
С поповима у дослуку буд'те, 365
Не би л' и ми уз њих преживљели,
Јера наше дуго бити неће.
А што ће нам више пусто благо?
Да мељете, изјест' не можете.“
- Ал' говори Фочић Мемед-ага: 370
„Мој бабајко, не слушам те стари.“

- То изрече, а на ноге скочи
И за њиме остале дахије,
Пак на граду бацише топове,
На дукате покупише војску, 375
Њих четири велике дахије:
Аганлија и Кучук Алија,
Мула Јусуф, Фочић Мемед-ага,
На четверо разд'јелише војску,
Њих четири, к'о четири брата, 380
Пак на граду отворише врата,
И одоше с војском по тefтишу,
Кроз њихових седамн'ест нахија.
Првог српског кнеза преварише:
Домамише кнеза Палалију. 385
И у Гроцкој њега погубише;
И Станоја кнеза из Зеока.
Преварише, па га погубише,
У његову двору бијеломе.
Преварише Марка Чарапића, 390
Преварише, те га погубише,
И Гагића Јанка буљубашу
Из Болеча села маленога;
Погубише кнеза Теофана
Из Орашја Смедеревске на'је; 395
Та и кнеза Петра из Ресаве,
Преварише Мату буљубашу,
Из Липовца близу Крагујевца,
Те и њега млада погубише.
Моравцима цркви допадоше 400
И ту Аци-Ђера погубише,
А Рувима у град опремише
И у граду њега погубише.
Мемед-ага у Ваљево дође.
Грбовић се бјеше осјетио, 405
Па Грбовић на страну побјеже,
А дође му обор-кнез Алекса,
И дође му Бирчанин Илија,
Обојицу вата Мемед-ага,
Бијеле им савезао руке, 410
Па их води на мост Колубари.

- А кад виђе обор-кнез Алекса,
Да ће Турци оба погубити,
Тад' он рече Фочић-Мемед-аги:
„Господару, Фочић-Мемед-ага!
Поклони ми живот на мејдану,
Ево теби шесет кеса блага.“ 415
- Мемед-ага говори Алекси:
„Не могу те, Алекса, пустити,
Да ми дадеш и сто кеса блага. 420
Ал' бесједи Бирчанин Илија:
„Господару, Фочић-Мемед-ага!
Ево теби и сто кеса блага,
Поклони ми живот на мејдану.“
- Вели њему Фочић-Мемед-ага: 425
„Не будали, Бирчанин Илија!
Тко би горског упустио вука?“
Мемед-ага викну на целата,
Целат трже сабљу испод скута, 430
Те Илији одсијече главу;
А Алекса сједе на ћуприју,
Па овако поче говорити:
„Бог убио сваког ришћанина,
Који држи вјеру у Турчину!
Ах, Јакове, мој рођени брате! 435
Ти не држи вјере у Турцима,
Бе с' удесиш, удри се с Турцима!“
- Још Алекса говорити шћаше,
Али целат говорит' не даде. 440
Трже сабљу, одс'јече му главу.
- Када до два кнеза погибоше,
На ћуприји на сред Колубаре:
Кнез Алекса, Бирчанин Илија,
Аџи-Рувим насред Биограда,
Једног дана, а једнога часа, 445
Виш' њих јарко помрчало сунце.

- 411
- Мемед-ага конаку похити,
Не би л' још ког Срба застануо,
Да још бира ђеког да пос'јече.
Ал' кад Срби жалост опазише,
450
Из чаршије намах побјегоше,
Мемед-аги ни један не дође.
Кад то виђе Фочић-Мемед-ага,
Одмах позна да горе уради,
455
И одмах се бјеше покајао,
Ал' се веће доцкан покајати.
Већ повика дванаест делија.
И Узуна свога кавецiju:
„Чујете ли, моји соколови!
460
Брзо добре коње посједните
Пак трчите у село Тополу,
Не би л' Црног погубили Ђорђа;
Ако ли нам сад утече Ђорђе,
Нека знате, добра бити неће.“
- Кад то чуше дванаест делија, 465
Одмах добре коње посједоше,
И пред њима Узун кавецija.
Отиђоше у село Тополу,
У суботу у очи неђеље;
470
На освитак неђељи дођоше
Прије зоре и бијела дана,
И Ђорђијне опколише дворе,
Ударише с обадвије стране,
А са двије стране повикаше:
475
„Изић' амо, Петровићу Ђорђе!
- Тко ће љута змаја преварити!
Тко ли њега спаваћива наћи!
Ђорђе се је јунак научио,
Прије зоре свагда уранити,
480
Умити се и богу молити,
И попити по чашу ракије;
Бјеше Ђорђе прије уранио,
И отиш'о у доње подруме.

- Када виђе око куће Турке,
Он се њима јавити не ћеде. 485
Јави им се млада Ђорђијница;
„Да бог с вама, Турци, ноћас био!
Шта тражите овђе у то доба?
Ђорђа сада пред кућом бијаше,
Ту сад бјеше, па некуд отиде, 490
А ја не знам куд је отишао.“
— А то Ђорђе и гледа и слуша.
- Кад је Ђорђе избројио Турке,
Чашу попи, а пушку потпраши. 495
Узе доста праха и олова,
Па изађе својему обору
Међу својих дванаест чобана;
А кад дође, чобане избуди.
И овако чобанима рече:
„Браћо моја, дванаест чобана! 500
Устаните, обор отворите,
Из обора ишћерајте свиње,
Нека иду, куда коме драго;
А ви, браћо, мене послушајте;
И шарене пушке потпрашите, 505
Ако бог да те се оно стече
Што сам данас радит' наумио,
Честите ћу вас све учинити,
Оковати у сребро и злато
А у свилу обућ' и кадиву.“ 510
- Сви чобани једва дочекаше,
Ишћераше свиње из обора,
Пак шарене пушке потпрашише,
На мах они за Ђорђем поћоше.
Оде Ђорђе право своје двору. 515
А кад Турке с чобанима виђе,
Онда Ђорђе овако говори:
„Чујете ли дванаест чобана,
Сваки јако гл'ајте по Турчина,
Ал' немојте пушака метати, 520

Докле моја најприје не пукне,
 Ја ћу гледат' Узун Мемеда,
 Вићећете што ћ' од њега бити.“

То изрече Петровићу Ђорђе,
 Земљи паде, пушци огањ даде,
 Пуче пушка, остат' пуста неће; 525

Бе је глд'о, Ђорђе погодио,
 Мртав паде Узун са кулаша.
 Кад то виће дванаест чобана,
 На мах пуче дванаест пушака, 530
 Мртвих паде онђе шест Турака,
 Шесторица на коњ'ма побјеже.

Намах Ђорђе викну по Тополи,
 Те сакупи јоште више друштва,
 Све по трагу Турке поћераше, 535
 До Сибнице села доћераше,
 И ту Турци у хан побјегоше.

Ками мајци да остати могу!
 Ту их Ђорђе опколи са друштвом,
 Па он викну у селу Сибницу. 540
 Сибничани сви му долећеше.

Ту се саста стотина јунака,
 На мах Србљи хана запалише,
 И тројица Турак' изгорјеше, 545
 А тројица пред њих истрчаше,
 И Србињи сва три погубише.

На све стране Ђорђе књиге посла
 У свих градских седамн'ест нахија
 На кметове селске поглаваре:
 „Сваки свога убијте субашу! 550
 Жене, ћецу у збјегове кријте!“

Кад то чуле српске поглавице,
 Намах они послушаше Ђорђа:
 Сви скочише на ноге лагане,
 Припасаше свијетло оружје, 555
 Сваки свога убише субашу,
 Жене, ћецу у збјег одведоше.

Кад је Ђорђе Србље узбунио,
И с Турцима веће завадио,
Онда Ђорђе прође кроз нахије, 560
Па попали турске карауле,
И обори турске тефериче,
И удари на турске паланке,
Све паланке он турске попали.
Женско, мушко, све под мач удари, 565
Тешко Србље с Турцима завади.
Турци мисле, да је раја шала,
Ал' је раја градовима глава;
Уста раја к'о из земље трава,
У градове саћераше Турке. 570

Трчи Ђорђе од града до града,
И грађане свагђе довикује:
„Чујете ли, ви Турци грађани!
На градов'ма отварајте врата, 575
Измеђ' себе дајте зулумћаре,
Ак' хоћете мирни да будете,
Да градова цару не кваримо:
Јер ако их ви дати нећете,
Измеђ' себе Турке зулумћаре, 580
Те градове раја начинила,
Градила их по девет година,
Кадра их је за дан оборити
И са царем кавгу приметнути;
А када се с царем завадимо,
Да устане свих седам краљева, 585
Да нас мире, помирит' нас неће;
Бићемо се, море, до једнога.“

Тад грађани сузе прољеваху,
И Ђорђији 'вако говораху:
„Бег-Ђорђије, од Србије главо!
Даваћемо штогод раја иште, 590
Не кварите царевих градова,
Ни са царем замећите кавге,
Ми даћемо Турке зулумћаре.“

- 415
- 595
- 600
- 605
- 610
- 615
- 620
- 625
- Па грађани устадоше Турци,
На градов'ма отворише врата,
Измеђ' себе дају зулумћаре,
Зулумћаре изјелице Турке,
Предају их у србињске руке.
Боже мили и Богородице!
Када Србљи докопаше Турке
Зулумћаре у бијеле руке,
Па их сташе Србљи разводити,
Преко поља без свијех хаљина,
Без ћурака и без антерија,
Без сарука у малим капама,
Без чизама и без јеменија,
Голе, босе, топузима туку:
„Море, баша! кам' пореза наша?“
У по поља Ђорђе сабљу вади,
Зулумћарске одсијеца главе.
А кад Ђорђе исијече Турке,
Исијече Турке зулумћаре,
Онда Ђорђе у градове уђе;
Што би Турак' по градов'ма б'јелим,
Што би Турак' за сјече, ис'јече,
За предаје што би, то предаде;
За крштења што би, то искрсти.
- Кад је Ђорђе Србијом завлад'о
И Србију крстом прекрстио
И својијем крилом закрилио,
Од Видина пак до воде Дрине,
Од Косова, те до Биограда,
Ђако Ђорђе Дрини говорио:
„Дрино водо, племенита међо,
Измеђ' Босне и измеђ' Србије!
Наскоро ће и то време доћи,
Када ћу ја и тебека прећи,
И честиту Босну полазити!“

ЂЕВОЈКА СНИЛА СВЕТО ВАСКРСЕЊЕ

Сан уснила лијепа ђевојка,
Гђе освиће Свето Васкрсење,
Васкрсење и наше спасење:
Гђе се небо равно проломило,
Силазили са неба анђели, 5
Са зв'ездама коло ухватили
И анђелским гласом запјевали:
„Настаде нам Свето Васкрсење,
А људскијем душама спасење!“

Па устаде лијепа ђевојка, 10
Од кадиве рухо облачила,
Па полази храму божијему;
Питала је остарјела мајка:
„Шћери моја, што си полуђела?
Што си јутрос рано уранила 15
И обукла рухо од кадиве?“

Говорила лијепа ђевојка:
„Мајко моја, моја душо драга,
Ја сам ноћас чудан сан уснила,
Гђе освиће Свето Васкрсење, 20
Силазили са неба анђели,
Са звијездам' коло ухватили
И анђелским гласом запјевали:
„Настаде нам Свето Васкрсење,
И људскијем душама спасење!“ 25
Па сам пошла божијему храму
Да се молим Богу јединоме,
Да се молим за спасење душе.“

Па одлази лијепа ђевојка,
Па одлази светој мајци цркви, 30
Ал' пред црквом господа ришћанска,
Сакупљена мудар збор в'јећаху:
Да устају на дахије љуте;

	417
А попови узели крстове, Око цркве чине литаније, А у славу бога јединога.	35
Кад је чула лијепа ђевојка, Кад је чула шта в'јећају људи, Смјерно се је њима поклонила, Па је млада тихо говорила: „Простите ми, господо ришћанска! Зазор ми је у вас погледати, А камо ли с вама бесједити; Ја сам ноћас чудан сан уснила, Ђе настаје Свето Васкрсење, А грешнијем људима спасење; Па сам пошла овом светом храму, Да се молим за спасење душе. Почујте ме, господо ришћанска: Добро ће нам бити, ако бог да, И Срби ће Турке поб'једити!“	40
Кад то чула господа ришћанска, Ђевојци су младој говорила: „Благо теби, лијела ђевојко, Кад нам каза што срцем желимо; Благо мајци која те родила, Благо оном коме будеш љуба!“	45
	50
	55

РЕЧНИК

ПРВИ ДЕО:

ЛИРСКЕ ПЕСМЕ

I. МИТОЛОШКЕ

- 3., *Вијер*: вихор, бура.
Дивши: необјашњен израз који врло често долази уз именицу киша.; можда: не-надна (в. Рјечник југосл. акад. II, 427.)
- 5., *Челебија*: господичић; челеби пазар: господски пазар.
Доба: брокат, свилена тканина, у коју језлато уткано.
Бошчалук: девојачки дар завијен у бошчу, а састоји се од кошуље, гаћа, свитњака и чеврме (везен рубац).
- 7., *Евлад*: пород; ни езлада имам: порода немам.
Вечер по *акшаму*: у сумрачје, време сунчевог заласка и молитва после сунчевог заласка.

II. ОБРЕДНЕ

- 12., *Беисија*: облака, рухо, одело; ђузел ђеисија: лепо, красно одело.
- 14., *Кондир*: бокал, пехар, врч.
Бурма: венчани прстен, глалак без камена.
- 15., *Танце* изводе: играју, плешу.
- 17., *Бубла*: груди.
- 18., *Кијавешо*: можда значи Исуса (као дете); искривљено према лат.: Qui habitat in adiutorio Altissimi (Псалм 90,1.)

III. ПОРОДИЧНЕ

- 20., *Сиремен*: оно на чему јачах држи ноге кад је у седлу.
- 22., *Саја*: једна врста црвеног вуненог платна.
Терзија: кројач.
Ђерђев: оквир на коме се растеже платно за вез.
- 26., *Рожице*: ружице, руже.
Чуда натргала: много набрала.
Кему?: коме?
Сан: сам, јесам.
Фаџол: рубац, марамицу.
Зач: јер
- 27., *Од индаша*: од помоћи
- 28., *Кафез*: клетка за птице, а значи и мухамеданску собу са густим решеткама на прозорима.

IV. ЉУБАВНЕ:

- 30., *Нај* ти: на ти, ево ти.
- 34., *Тисов* пањ: од тисовице, од ариша.
Кириџија: који на коњу преноси за плату трговачку робу.
Аир: хаир, севап, задубшина; *аирли*: сретно.
Содом: пропаст; у Содом отишла — у пропаст отишла.
- 35., *Јаглук*: везени убрусац, махрама, која се носи собом за брисање зноја са лица.
- 38., *Босшан*: врт у коме су засађене лубенице и диње;

врт пун зеленила, бујне вегетације.

Калемови: пера за писање.
Мурећеп: мастило за писање.

33., *Карванаш*: караван — камиле или друга теглећа марва натоварени трговачком робом,
Фесаш: фес.

39., *Јенђија*: јенђијица: жена која са сватовима доводи младу у кућу младожењину.

41., *Љуби*: драги.
Кај: што, зашто.
Солза: суза.
Кодер: куда.

42., *Јаглук*: в. бр. 35.

43., *Самор*: само.

44., *Бердан*: огрлица, накит око врата.

45., *Зекир*: драги камен сафир.
Азбашче: лепа башта.
Ракли сапун: миришљив сапун. *Алов*: испреден.

46., *Цволика*: лукова прорашљика, стабло у прорасла црнога лука на коме је горе семе.

47., *Поснула*: усахла.

48., *Цардина*, перивој, башта.

49., *Леска*: лешник.

52., *Дор*: док.

53., *Не думај*: не говори

55., *Кујунџија*: златар.

Терзија: кројач.

Берђев: в. бр. 22.

ДРУГИ ДЕО:

ШАЉИВЕ:

- 1., *Буљубаша*: војни старјешина.
- 2., *Пасала*: прошла.
- 3., *Дуачиши*: метати невјести венчани вео (дувак).
Млаћеница: вода што остане када се препира скоруп

кад се сир од ње излучи.
Ћебеџија: ыебе којим секоњ покрива.

4., *Сиашиве и брдила*: на кроснама две усправне греде међу којима леже кросна; *брдила*: оглобље на кроснима на чему стоји брдо.

5., *Долаф* (дола.); врста ормана. *У авлашу*: у месту на осами, на страни.

7., *Цидом* (га је ударио) = копљем.

ТРЕЋИ ДЕО:

ЛЕГЕНДЕ

- 3., *Капиџија*: вратар
Каил: радо, драговољно
Пешар Мркоњић: српски јунак из Приморја
- 5., *Саанари*: од персијско-арапскога: „сенаћар“ — поштовалац, т. ј. онај који се моли богу за здравље и срећу цареву.
Фрљише га: баците га.

ЧЕТВРТИ ДЕО:

РОМАНСЕ И БАЛАДЕ

- 1., *Мезар*: гроб, рака
Мејш: мртвац
- 2., *Ферче*: фес
Фушанош: сукња, хаљина
Ендез: лакат, аршин, риф; стара мера за дужину
Огон: огањ
Сшепено: отресено
- 3., *Леванаш*: Исток
Лех: него
- 4., *Плела*: плила (од: плити)
Ниџој: ноћас
Качо: змија; качо заглавачо: змија велике главе
Вшергла: утргла, избрала
Вудрје: удари
- 5., *По базрђанима*: код оних што препродају ствари

- 6., *Белензуци*: наруквице
Ишар: хитар
Мива: воће
- 7., *Назорице*: поизуалека, али тако да се ипак све може да види; *Јомужа*: истом измузено млеко, неварено.
- 7., *Сал*: само што
Хоро: коло
- 9., *Хубавиња*: лепота, убавост
Коња аџамју: још не изученог, неприпитомљеног коња.
- 10., *Фрљи*: баци
Рипнаја: скочи одскочи.
- 11., *Пашинаге*: папуче, обућа.
Игла од биљура: од кристала.
- 12., *Када, кадуна*: муслиманска госпођа.
Дацица: ујак, бват мајчин.
Кадџа: судија.
У бошчи хаљине: у махрами у коју се завијају хаљине.
Чоху до пољане: до земље.
- 16., *Паса*: пвошао.
- 17., *Шикли-одаја*: укусно уређена соба. *Ал-дувак*: румен, ружичаст пули-дувак: шарен са копчама.
- 20., *Ћумрук*: пореза.
- 21., *Мерџан*: црвени корал.
- 22., *Кајсар-папуче*: папуче од црвене коже
Девеш сеисана: бремена које коњ може да понесе.
- 24., *По акшаму*: по вечери.
Кроз сараче: поред дућана у којима се граде седла.
Аш-мејдан: на коме се коњи надигравају.
- 25., *Тахше јаворове*: сандук од јаворовог дрва.
- 26., *Табуш* од олова: мртвачки сандук.
- 27., *Курбан*: жртва, жртвована животиња.
- Турбе*: мала црквица што Турци обично граде на гробовима својих светаца и побожних људи
- 29., *Тер*: те.
Мерли: зубци на зидинама градским.
Спенза: откуп.
Примог: врста цвећа (asanthus).
Вода забишљива (aqua oblivionis) Lethе, вода која доноси заборав.
- 30., *Борије и накарраде*: трубе, војничке трубе (genus tubae bellicae).
Парићаје: спрема, готови.
- 31.,
Мљезимица, (мезимица): најмилија кћи
Сини: место, синови
Комшија, (турска реч): сусед
Спреко мора, место испреко, преко мора
Ја ши пођи: него ти пођи
Морија: куга, помор, епидемија
Самохрана: која се сама храни
Покров: мргвачки плашт
Њинијем, место: својим
Нејчак: млад, недорастао
Двору на помолу: близу двора, кад се могао угледати из двора
Зашјецаши се: зарицати се
Пошавњео, место: потамнео
Мене, место: мени
Ошале: одатле
Осјешила, место: досетила
Бе је умро: да је умро
32.
Миловаши: воleti.
Милосит: дар, поклон.
Заова, заовица: мужевљева се-стра.

Јешрва-јетрвица: жене двојице
браће јетрве су једна другој
Господар: муж
Да од бога нађеш: Бог ти тако судио
Градина: врт, башта
Вече по вечери: увече после вечере
Лице грдећи: лице ружећи ноктима
Горњи чардаци: горњи кат од куће
Душек: постеља, мека простирка вуном испуњена на којој се спава.
Буд' ми закла: мало је што си ми заклала
Не би ли ме црква опросшила: грехове опростила

33.,

Кара — *акшан* — црна ноћца
Ћидија — човек на злу гласу, нитков, силовит.
Леђан — *град*: не може се тачно одредити које место нар. песма тим именом хоће да означи. Поред тог имена онајчешће долази придев: *лашински*, што би значило да песма мисли на неко место су у западној Европи.
Тушунџија — момак што носи ка господара дукан и лулу.
Дилбер — *Анђелија*: лепа Анђелија.
Тешер: списак, рачунска књига.
Ункаш: облучје, јабука на седлу.
Калауз: вођа.
Беир: воља, весеље.

34.,

Горицоне зеленоме, место: горицом зеленом, аналогно са: мном и мноме, тим и тиме.

Другами, место: другама, другарицама.
Ви, старији облик за дат. пл., место: вам.
За, место: иза.
Туј, место: ту.
Пић: ради.

35.,

Паке: место: па, пак (због једног слога више)
Према себи: према себи
Главиш, леп, прикладан
Милешевска црква: манастир Милешево, близу Пријепоља у Старој Србији, задужбина краља Владислава
Ибришим (турска реч): свилен конач
Гиздав, леп. накићен, поноси
„Ни јабуке даји“: нити дај поклон (који се девојци даје кад се проси)
Биши каил нечему: бити расположен за нешто
Котар (или у пл. Котари) — раван: крај близу Задра. Те су земље управо припадале граду Задру.
Мандушић Вук, *Јанковић Стојан* и *Пивљанин Бајо*: приморски јунаци из XVI века. И овде је народни песник унео историска лица у једну чисто неисториску баладу.
Дићи сватове: кренути сватове
Ђувеглија, (или Ђувегија): младожења
Авлија, (турска реч): двориште
Пошша, част, дочек
Ником ионикнуши: дубоко сакнути главу к земљи и гледати преда се.
Пуница, ташта, женина мајка
Рода урокљива: по крви су такве да се лако могу урећи.

диџен — кајиши од узде што се држе у рукама кад се јаше; војице.

чекрк челенка — челенка која се може окретати.

челенка — накит за јунаштво који се носи за калпаком.

стоиши — уништити.

45.

Ракли сапун: миришљав сапун. *Ђерђев од мерџана*: Ђерђев од корала.

Бијела шулбенца: женска капа (*mitrae genus*).

Армазан-кушија: даровна кутија.

ПЕТИ ДЕО

ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ

1. НЕМАЊИЋИ и МРЊАВ-ЧЕВИЋИ

Песма бр. 1.

Грачаница: црква на Косову, задужбина краља Милутина.

Шеван Немања, велики жупан српски, који је основао стару српску државу, ујединивши српске земље. Владао је од 1168—1196 године. Послед-

ње године закалуђери се и отице најпре у манастир Студеницу, а затим у Свету Гору, где је нашао већ раније

закалуђереног сина Саву, где је подигао манастир Хилендар (у народној песми Вилиндар) и умро као калуђер Симеун, 13. фебруара 1139. Тело му је пренесено у Србију и сахрањено у Студеници.

Студеница: Тај манастир подигао је Немања око 1190 г.

Сшари Влах: југозападни део Србије, нарочито руднички и ужички округ.

Похарчиши (турска реч): потрошити.

на наџаке — на оно што се наџацима ради.

на рашове = на коњски накит.

Сшари Влах — југозападни део Србије, руднички и ужички округ.

Миљешевка — манастир Милешево, задужбина краља Владислава код Пријепоља у Старај Србији.

2.

Леђан, м. у народним песмама хабиџуелно име за некакав град. Првобитно „Леђан“ значи *пољачки град*, а Леђанин Пољак, а то је изведено од мађарске речи *Lengyel* (Пољак, у старом српско-хрватском језику = *Лех*). в. IV. 33.

Лашински, адј. од именице Латинин, која има више значаја:

1.) Талијан — у народној песми употребљено често за Млечиће; 2.) човек који напада римско-катол. цркву; 3.) човек из западне Европе. У народној песми Латини су преварни људи, нема у њима вере.

Роксанда (грч. Роксане) у народној песми хабиџуелно име за жене високога рода. Вероватно је грч. име Роксанда ушло у наше народне песме из средовечних приповедака о Александру Великом, чијој је жени било име Роксанда. Иначе Јелена, сестра бугарскога цара Александра, која је свога мужа надживела и покалуђерила се неколико година пред смрт и до-била име Јелисавета.

Везир, турска реч = доглавник, *Војновићи*, стара српска властеоска породица из времена Душанова.

Војиновићи: у народној песми стари *Воин* има три сина: Петрашина, Вукашина и Милоша. Стари *Воин* се у историји помиње у првој половини XIV стол. Спомињу се два његова сина: Алтоман и Војислав Воиновићи, као великаши српске државе. Њихова је област била негде у Јужној Херцеговини.

Мавро Орбини (1600) помиње и трећег Воинова сина Томаша.

Цевап, (турска реч) = одговор.
Зулум, (турска реч) = насиље, неправда.

Јер, овде: упитни везник = зашто?

Назорице, адв. издалека, али тако да ипак види (назире) онога за ким иде.

Кулаш (турска реч) коњ кулашаст, длаке мишје боје.

Ђечерма, прслук: кратка горња хаљина без рукава, која се не закопчава, обично од кадиве и златом извезена.

Долама народна дуга хаљина, по којој се пас опасује. Народни песник је често назива *зеленом*. — *пушаца*, 2. падеж мн. од *пуце*, дугме.

Токе пл.: металне плочице што се накита ради носе као дугмета пришивена спреда на долама и на ђечерми.

Ока ф. мера, две и по фунте, а као мера за пиће има четири литре.

Ковче ф. пл копче златне или сребрне на чакширама или доколеницама, а може да означаи и саме доколенице са сребрним или златним копчама.

Зелен мач: значи исто што и *сјајан*, светао; тако се и јед-

ној врсти белих коња каже: зеленко, зелен коњ.

Каравлашка Румуњска, Влашка.

Радул-бег, историско лице које се много у народној песми помиње. Радул је био влашки (румунски) војвода (1373—1383), а његов син и наследник био је Мирче (у народ. пес. војвода Мирчета.

Дизген, уздице; од узде они кајиши, што се држе у рукама кад се јаше.

Лала (турска реч), учитељ, одгојитељ; турски царви су звали лалама од мила своје дворјанике. Овде значи: дворјаник, слуга.

Бакрачлија (турска реч), стремен. узенђија; оно на чему јахач држи ноге кад је у седлу.

Шичарџија, (турска реч): плачкаш; шићар: плен.

Ђаковица Буче: Вук из Ђаковице, вароши недалеко од Призрена.

Пријеполче, човек из Пријеполча, вароши у Херцеговини (на реци Лиму).

Клисура, (грчка реч): теснац, ждрело. *Клисура* код Качаника, у старој Србији, води поред реке Неродимље и дуга је око четири сага.

Прид, наметак, доплата, додатак.

Каншар (турска реч) мерило за тежину.

Шестоперац, м. буздован са шест пера.

Механџија (турска реч), крчмар, од речи механа: крчма.

Копања дрвена здела; корито за појење стоке.

Поначињши се: ојекрепити се, поправити се, опоравити се.

Зашточник, онај који се некоме зарече, да ће нешто за некога учинити, нарочито да ће се борити, или да ће осветити некога.

Телал, (турска реч): гласник, викач, огласивач

Ал' није прилике: нема много вероватноће да ће га Милош моћи да погуби.

Дораш (турска реч): коњ мрке боје, мрков.

Раш, накит коњски.

Терзија, м. (турска реч): кројач.
Бугар-кабаница — чобанска кабаница.

Скендерија ф.: земља око Скардарског језера, а тако се назвала по Скендер-бегу, потурченом сину Ивана Црнојевића.

Чауш, м. (турска реч): гласник; у сватовима је то старешина који је ред држао. Чауш у овом смислу извргао се доцније у свата, који шалу збија, па се стога и зове дебелу сват.

Киши и сватови, место: кићени сватови.

Именица се употребљава место придева као епитет, н. пр. лепота девојка, место лепа девојка; сила и сватови, место силни сватови, и т. д.

Кашана, м. (маџарска реч): војник, коњаник.

Балачко војвода — под тим именом, неки мисле да се крије Блаж Мајер, који је 1470 био именован баном Хрватске; други, да је то Балабан, потурица из 15. стол. Биће ипак да је то митско биће.

3.

Косово поље: знаменито ради битке 1389. Протиче кроза њ река Ситница, а главни му је град Приштина са мањим

местима Вучитрном, а Митровицом и са градом Звечаном, данас пустим на једној високој стени.

Деепош, (грчка реч): господар; тако су се неко време звали владоаоци српски.

Брашијенци м. пл., браћа. Не мисли се овде да је царевих Урош био брат Мрњавчевићима, већ да су Мрњавчевићи међу собом братијенци,

Чауш, м.: 1) стражар дворски и у војсци старешина над неколицином војника; 2) у сватовима старешина сватова. в. и пес. 2.

Призрен, м.: град у Метохији подно Шаре планине, некоћ црстоница цара Душана.

Књиге старославне (у неким песмама: старославне и цароставне). Прави је израз *цароставне књиге* или *цароставници*. Тим су се именом у старој српској књижевности звала историска дела која су у старо време писали калуђери и у њима бележили све што су знали о царствима и царевима. Народ, који је мислио да се у тим књигама не говори само о прошлости, већ и о будућности различитих царства, и да су те књиге из далеке старине, назвао их је староставним и старославним.

Огњени чауш: ватрен, хитар, брз као ватра гласник.

Закон: закон Божји. Мисли се на црквену службу.

Разма: осим.

Прилеп, варошица у Јужној Србији, од Манастира к северу.

Звекир: халка, гвозден колут на вратима, биочуг, којим се

удара на вратима кад се тражи да се врата отворе. **Шарин** (или Шарац), м.: шарен коњ Марков. За њега причају да му га је поклонила некаква вила, док други опет кажу да га је купио у неких кириџија. Пре Шарца, прича се, да је Марко променио много коња, али да га ниједан није могао носити. Једнога дана у некаквих кириџија слази шарено, губаво мушко ждребе, учини му се да ће од њега бити добар коњ, и узме га за реп да га окрене око себе, као што је и остале коње огледао, али се оно не даде ни с места макнути. Кад он то виде, купи га, излечи га од губе и научи га вино пити.

II КОСОВО

4.

- Раваница:** манастир у Србији, у моравском округу, задужбина кнеза Лазара. Саграђена је год. 1381.
- Св. Амочије:** старозаветни пророк. Хришћанска црква га светкује 15 јуна по старом, православном календару.
- Крушевац:** престолница кнеза Лазара. Данас нема готово ништа од тог старог града и од Лазаревих дворова. Град је до земље порушен, а од дворова остала је кула Лазарева, али је и она сасвим спала. — **Шанац** је опкоп који опасује варош или град, али овде означава утврђени, унутрашњи део града.
- Софра** (или совра), трпеца, сто за којим се обедује.
- Диван:** савет, веће, а значи и свечану дворану у којој

владалац прима своје доглавнике и своје поданике.

Ђемер (турска реч): појас у коме се носе новци; овде означава ниску златних или сребрних новаца.

Ђердан (турска реч): огрлица. **Перишан**, сребрн накит који се носио на глави.

Намаштир место: манастир.

Дечани: манастир у Метохији, основан од Краља Стевана Уроша III (Дечанскот) 1330 године.

Ђурђеви стубови (манастир Св. Ђорђа): има их два, један је код Берана, други код Новог Пазара, у рушевинама.

Сопоћани, манастир на извору Рашке, близу Новог Пазара, задужбина Краља Уроша I, који је ту и сахрањен. Зидана је од 1272—1276 год.

Студеница, манастир између Краљева и Рашке, задужбина Стевана Немање.

Паћаршија: црква у Пећи, подигнута 1263 год., уз коју је обновљена српска патријаршија 1557 год.

Девич, стари манастир између Косова и Пећи.

Петрова црква: код Новог Пазара.

Павлица: на реци Ибру, близу Рашке, задужбина кнеза Лазара.

Жича: задужбина Стевана Првовјенчаног, на десној обали Ибра близу Краљева.

Карановац: данашња варошица Краљево.

Задужбина: Нешто учињено за душу. Српски цареви и краљеви градили су цркве и манастире себи за душу, и то је највећа и најплеменитија задужбина. Задужбина

је и начинити ђуприју преко воде, калдрму по рђаву путу, воду довести и начинити чесму, гладнога и жеднога нахранити и напојити, голога оденути, и т. д.

Плашна (цркви) — зидове.

Високи Стеван: деспот Стеван Лазаревић, син клеза Лалара, наследио је свог оца као малолетан и владао Србијом до 1427 год.

Самур: крзно од самура, од куне.

Челенка: сребрно перо које се носи као украс и одликовање.

Бул, **ђуле** (турска реч): кугла; „Слијеваће у шопе ђулове“: у време кнеза Лазара још није било топова, али народни песник, који је доцније песму испевао, мисли да је топова било још тада као у његово време. —

Хаш, (турска реч): коњ.

Раиш: коњски наикт.

Кидуна, (или када): турска госпођа.

5.

Раја (турска реч) — прост народ, поданици.

кључе од градова: у старо време сва су већа места била опасана зидовима, и у њих се улазиво само кроз капије, које су се могле закључавати.

6.

„У засшаву“, место на дну стола, према зачелу.

Косанчић Иван: у народној песми спомињу се редовно заједно: Косанчић Иван и Топлица Милан. Они се у старијим споменицима никако

не спомињу, па је врло вероватно да је народ та два јунака близанца створио према рекама Јужне Србије: **Косајници** и **Топлици** од којих прва утиче у другу, а друга у Мораву. У близини извора реке Топлице још се и данас виде старе зидине, за које народ прича да су то били двори Топлице Милана. **Милосш**, овде значи љубав.

8.

Ордија, (турска реч): војска. **Хесап**, (турска реч): рачун; краја ни хесапа — краја ни рачуна.

Мрамор: село на Косову (данас у општини матичанској, срез грачанички).

Јавор: Место на Косову.

Сазлија речица на Косову (данас у срезу неродимском) — Ђемер-ђуприја: мост на свод, на реци Сазлији.

Звечан: градић на Косову, на једном брежуљку близу Митровице, сада пуст.

Чечан: место на Косову.

Мазгиш: село на Косову.

Лаб, **Сишница** речице на Косову. **Зашећи се зарећи се**, обрећи, обећати.

Таобор (место Табор): војска (турска реч)

Хоџа: Муслимански свештеник.

Хаџија: муслимински поклоник, који је ишао у Меку, зове се до своје смрти хаџијом.

Ђарџија (турска реч): трговац. **Исшом**: него, једино, искључиво, само, тек.

Коњска сакаџија: извесна болест код коња (гунтураћ, malens maliasmus).

9.,

„*Браша од заклешве*“: бар једног, да се може њиме заклети. Сестра која нема брата, нема кога којим би се заклела.

Алај, м. (турска реч): одред војске у свом постројењу.

Кшташ барјак: застава која има на себи знак крста. Тако је изгледала стара српска застава.

Алаш м. коњ риђе боје. (Сложеница од две турске речи: *ал* (црвен) и *аш* (коњ). Аналогно томе, имамо и: дор-ат: мрк коњ; ђог-ат: бели коњ.

Једек, м.: коњ што се води у паради у неком поводу, у поворца.

Кулаш, м.: коњ сиве боје.

Коњ лабуд: коњ бео као лабуд.

Упрањача — торба која се прти на леђа.

Пособац — посопца, један од синова који један за другим долази на свет у низу непрекинутом ни од једног женског детета.

12.,

Косово: Косовски бој био се у уторник, 15. јуна 1389.

„*Маче војску*“ од макнути: кренути, покренути.

Три Мрњавчевића: Вукашин Мрњавчевић, који се био прогласио краљем 1366 год., погинуо је заједно са својом браћом Угљешом и Гојком, 1371 г. на Чрномену, на реци Марици, борећи се против Турака.

Херцезе Степане: Стеван Вукић Косача, херцег од Светога Саве, господар Херце-

говине (1435—1466). Он је живео читава пола века после Косовске битке, али је опеван у народној песми као косовски јунак.

13.

Вукосава: Кнез Лазар уопште није имао кћери Вукосаве.

Мара је била права његова кћи, а жена Вука Бранковића.

Владеша војвода: биће то Влачко Вуковић, босански војвода, кога је босански краљ Твртко послао у помоћ кнезу Лазару на Косово, са 20.000 војника, али се пре битке уклонио са војском с Косова.

Дораш, м.: коњ мрке боје, са црном гривом.

Балчак, м. у сабље или у мача оно где се држи руком.

Тећи: трајати, постојати, бити.

Буљук, м. (турска реч): гомила.

15.,

Давори! — исто што и усклик: ох!, ој!, ој! У Доњем приморју та је реч сасвим ишчезла.

Разбојник — јунак, борац на разбоју, херој.

Сша, стари облик за 2. лице дуала од глагола: бити.

Да, интерј. у бугарштинама, која се врло често употребљава као узвик у чуду, али и у жалости. Има је и у десетерачким песмама.

Пошихора, адв. сложеница од по-тихо-ра: потихо. — бесижаше — бесеђаше. У чакавском наречју замењује се глас ђ гласом ј.

Упрашати: питати

Нају; стари облик за генитив дуала заменице за прво лице.

Виде, стари глаголски прилог презента; данас: видећи.

Понишшоре: никако

„**Винце од забишја**“: то је вино од којега ако ко пије, заборава све што је пре било. У новијим десетерачким песмама место тога помиње се заборавна вода *шрусовина* од некаква биља.

Ли, везник, место данашњега: али.

Љубима, остатак негдашњега парт. през. пасива.

17.

Мусић Стеван: син челника Мусе, господара Лаба, сестрић кнеза Лазара по сестри Драгињи.

Мајдан, (турска реч): рудник. По свој прилици песник мисли на Ново брдо, знаменити рудник на Лабу.

Ахари пл. м. (турска реч): коњушница.

Чардаци пл. м. (турска реч): горњи спратови у зградама на више катова.

„**Коб га коби**“: сусрете га.

Од јако: од сада, у будуће.

Зламеније н.: знак, предсказање

Берићеш м. (турска реч), летина, плод.

Кондир м.: бокал, врч са ручком.

„**Војводи је шо и пре и после**“: прво и последње; нигда више неће у своме двору напијати.

„**Клобук свиле беле**“: капа од беле свиле.

Ограшје: бој, битка.

Поводна (ситница) адј.: надошла (за реку).

Чалма, ф.: повез Муслимана око главе.

Пешкеш, м. (турска реч): дар: поклон.

18.

Орловић Павле. Историја о њему незна ништа; биће дакле неисториско од песника измишљено лице.

„**По греху старара родитеља**“: По греху родитељ значи, прави, рођени отац. Овде се показује народно мишљење, да је грех и женити се и рађати децу, а то је очито из науке богумилске. Богумилска секта била је раширена у неким крајевима нашега народа, а највише у Босни. Та секта није признавала женидбу као сакраменат (nullus in matrimonio salvari potest - Starine 1, 139, већ као прељуб („matrimonium carnale esse adulterium“, Starine, XIV-17).

Самодреза: црква на путу из Приштине у Митровицу.

Калдрма, ф. (грчка реч): пут камском постављен.

Окован: украшен.

Коласи, адј.: шарен на кола

Аздија, ф. (турска реч): врста дугачке горње хаљине.

Бурма, ф.: гладак прстен без камена, који се даје испрошеној девојци.

Копрена: марама.

Спремен, м.: оно на чему јахач држи ноге кад је у седлу.

Узенђија, ф. (турска реч): стрелен.

20.

Јера, место: јер (због једног слога више у стиху).

Звечан — град на Косову близу Митровице, данас пуст.

21.

Кириције — они што робу везе на колима или преносе на осамареном живинчету

III. МАРКО

22.

Мироч, м.: планина у северо-источној Србији, између Пореча и Брзе Паланке.

Видовишост: човек који се, по причању, роди у кошулици, он је видовит, иде с вилама и зна више него други људи. И Шарае Марков се назива видовитим зато што га је Марко, по причи, добио од некакве виле па он има такве способности какве немају други коњи.

Шестопер, шестоперац: бздован од шест пера.

„*Од свих наших бољих и старијих*“: о старим српским краљевима и јунацима, који нису били турско робље.

Добре, адв. место добро, т. ј. пуна четири копља скаче у напред.

Пустимице, адв. бацити (н. пр. бздован) тако, да се у ваздуху окрене.

Чарни, адј. црн.

Поречк крајина: крај у Србији, тако назван по острву и граду Поречу, данас Доњи Милановац.

Тимок: вода на граници међу Србијом и Бугарском

Брегово, н.: село на левом брегу реке Тимока у Србији.

Видин, варош на Дунаву у данашњој Бугарској.

23.

Марица, река, извире испод планине Рила, а тече кроз јужну Бугарску и утиче у Јегејско море.

До сунца: док није сунце ограничено.

Од сунца: пошто је сунце ограничено.

Ферман, (турска реч), м. писана заповед или наредба од цара турског.

Каурин, (турска реч): неверник, име којим Турци називају хришћане.

Агалук, м. (турска реч), власт, достојанство и имање које припада аги.

Бе, узвик, у смислу: одлази, иди.

Извадио: овде значи: измолио!

Ђурак, м. хаљина крзном постављена, бунда.

Серџада: сар на коме се седи и клања.

Дувар, м.: зид. Овде се мисли на платно од шатора.

Ђурак — бунда или горња хаљина, крзном постављена.

Срмајли марама — сребром извезен рубац.

Софра — сто.

26.

Васлава — она молитва што се чита кад се устаје у славу и у којој се често говори: „ва славу и част“ тога и тога свеца.

„*Часи и поштење*“: поштовање, указивање почести.

Баконија: јела, јестива и разне послестице о гозби.

„*Кад ја шражих браша Андријаша*“: О томе, како је Краљевић Марко тражио брата Андрију, сачуване су две народне песме у Вукову зборнику, књ. VI, бр. 16 и 17.

Чаршија, ф. пијаца, пољана, трг.

Хазна, ф. (турска реч) благајница, благо, новци.

Муса Арбанаса: По свој прилици народни песник овде замишља Мојсеја, капетана Јурја Каштриотића-Скендер-

бега, о коме и Качић пева у своме „Разговору угодном“. Муса се одметнуо од свога господара Каштриотића и дошао у Цариград полакомивши се за сјајним обећањима султановим, и постави се на чело турске војске против Скендербега (1454). Био је ипак потучен, и Муса се врати покуњен у Цариград, одакле га Султан истера, а Муса побеже у Албанију, дође скрушено пред старог свог господара Скендербега и са ланцем око врата мољаше га да му опрости. Овај га услиша и поврати му пређашњу част и углед.

Скала, ф. на води оно место где се превози преко ње.

Ченгел, м. гвоздена кула

Царевина благо, место: царско благо.

(аналогно; жутица наранча, м. жута наранча; лепота девојка, м. лепа девојка).

Ђурилић всзир: знаменити турски велики везир, који је 1690 освојио Београд, а то су три пуна века после Марка Краљевића; као што је Муса Арбанаса живео пуних сто година после Марка. У народним песмама није то необична појава.

Мемла, ф.: влага, буђ.

Бешкош, сладак хлеб, два пута печен. Овде и у народној песни уопште сматра се као господски хлеб (panis delicatior).

Качаник, варошица у Старој Србији крај воде Неродимље.

Дели, адј. храбар, махнит, безуман.

Скроб, м. некаква ретка каша од брашна.

Перни, адј. (н. пр. буздован) на чему су пера: шестопер= шестоперни буздован

Учкур, м. гатњик, узица, или појас којим се гаће вежу. Гатњик је оплетен као узица, а учкур је од платна и на крајевима већином везан свилом и златом; патњици су у сељака, а учкури у варошана.

31.,

Урвина, значи стрм обронак, с којег се каткада сурва земља. Можда је народни песникто име извео из места Ровине на којем је Марко 1394 у боју погинуо.

Давори, (давор или давори): исто што и авазј, тешко мени! „Биши према глави“: тицати се главе, живота.

„Чиниши измеша“: измећарити, служити.

Ђугум (Трска реч): велики мједени суд у коме се носи вода. **Сакшисаши**, сатрти, сломити, уништити.

Бешић, м.: 1) ожењен човек, јунак.

2) момак, дечак; овде, јунак.

„Књиге без јазџје“, папир на коме још није писмо (јазџја) написано.

Дели-Марко: делија, јунак Марко.

Ђемер, м. (турска реч): појас у коме се носе новци.

Халалиши (турска реч): даровати с благословом.

Долама: дуга горња хаљина, коју народна песма скоро увек зове *зеленом*.

Самур: сибирска куна; — самур калпак: капа од самурова крзна.

Игуман (грчки реч): старешина, главар манастира.

Виландар: манастир у Св. Гори, који се заправо зове Хиландар, а основао га је Св. Сава са својим оцем Немањом. Овај манастир је веома знатан за српску књижевност.

Кале, *скраћ.* од калуђер.

Јалија, (турска реч), брег, игало, обала.

Чашиши: читати, одчитати молитве.

32.

Краљевића: ово место је нејасно. Миклошић, који је прву ову бугарштицу објавио 1851, у „Slavische Bibliothek“, каже да ће „Краљевић“ бити син Султанов на кога се односи оно „му“ из следећег стиха. Али због оног „нег једнега пропушћаху“ можемо да закључимо, да се Свилојевић није сам борио с Турцима, већ му се придружио и Марко Краљевић, који је чекао у заседи

Вси = сви — *изгиноху* место: изгинуше.

33

Коњица пошходи — подбоду — *Предвечером* (кајк.) = прекјуче *Чинил дозиваши*, дозивао према италијанској конструкцији: lo lasciò chiamare.

Мур, место: му — *супрош шаши*: противи се.

Зможни (кајк.) место: могући, узвишен.

Гдо (кајк.) место: — тко

Кумај (кајк.): једва

Смријом, место: смрћу.

Шпошоваше се (кајк.) ругати се (од немачког: spotten)

35.

Каица војвода (или Каица Радоња). Народна песма опева јунака под овим именом као посинка и војводу Ђорђа Бранковића. Историја за њега незна.

Краљу од Македоније: Народни песник мисли на тадању Србију — исто као и у песми Марко Краљевић и вила.

Ковин: место на левој обали Дунава, према Смедереву, данас припада нашој држави. *Влашка земља*: источни Банат, који је неко време био у рукама румунских војвода.

Добар кобак сукобио: сусрео.

Сибињ: Херманштат, град у Ердељу који је некада припадао Мађарској, а данас Румунији.

Војвода сибињска (Сибињанин Јанко): То је Јован Хуњади (1387—1456) Румун родом, био је војсковођа угарски и војвода ердељски. Ратовао је против Турака и 1448. год. изгубио битку на Косову пољу.

Каравлах: Румуњ.

Немеш, (мађарска реч): племић, али овде се узима као особно име.

Елчија, м. (турска реч): покликсар, изванредни посланик на страни. — *елчибаша*: главни покликсар.

Кучајна: планина, стари град; рудник у округу пожаревачком. Кнез Лазар је многа имања у овој околини подарио манастиру Раваници.

Големовић Ђуро: војвода деспота Ђурђа, који је 1465 ишао као посланик у Цариград.

Грчић Манојло: Манојло Кан-
такузен, рођак Ђурђево Је-
рине, који је у Србију долазио.
Липра, стара мера за тежину
(321 гран).

Бурма, ф. (турска реч: заво-
јак, завртањ — прстен.
Коласи: шарен; — аздија ф.
(турска реч): врста дугачке
горње хаљине.

Челенка, (турска реч): накит
за јунаштво, који се носи
за калпаком.

Трепешлика, танак лист од
метала.

Крајина, зеља, предео.

Колајна, огрлица, или ина-
че украс, дар или одликовање.

Перчин, м.: плетеница косе спу-
штена низ леђа. И наши су
га људи у старо време но-
сили.

Улева (турска реч), плата.

Љуше змије од крајине: јуна-
ци, али лукави, препредени,
хитри у борби, опасни по
непријатеља.

Каур (ђаурин, ђаур): неверник.
Име којим Турци називаху
хришћане.

Нишан, м. (турска реч): стре-
љачка мета.

Брез, место: без — *брез огле-*
дања: без борбе.

Накалиши усијано гвожђе на-
гло расхладити квашењем.

Бељац: поље у банату.

36.

Сење, у народној песми место:
Сењ (ради једнога слога ви-
ше, у стиху).

Изаћећи, изићи; различито од
глагола: излећи, излежем.

Толковаши, тумачити.

Талија, Италија.

Чалма, ф.: повез око главе у
Турака.

Поједном, адв. једанпут, по пр-
ви пут;

По други, адв. (овде је, изгледа,
испуштена речца — пут).

37.

Стојан Јанковић: Приморски
јунак из XVII стол. Народна
песма га је опевала у неко-
лико пута. Отац његов Јанко
Митровић († 1667) био је
сердар свих Котара, у служ-
би Млетачке републике, па
је то звањем Стојан наследио
од свога оца. У једном боју
с Турцима био је заробљен,
послан у Цариград, одакле
је ипак побегао. Погинуо је
од турске руке 1688. Иначе
се у овој песми о њему опева
мотив из Хемерове Одисеје,
о повратку Одисеја на Итаку,
и о сусрету са оцем Лаертом,
са верном женом Пенелопом
и њеним просцима.

Илија Смиљанић, син Петра
Смиљанића, харамбаше хај-
дучког. Био је сердар Котар-
ски под заповедништвом Сто-
јана Јанковића, уз кога га
народна песма и спомиње.

Ар (или ахар, турска реч): ко-
њушница.

Божиши (кога) назвати Бога
или божју помоћ.

Тебика (дијал.) место: теби.

Адамски адј. онакав какав је
био први човек Адам док
није сагрешио. Овај израз
долази само уз реч: колено,
а то се каже за жену која
се у тешким приликама по-
нела мужевно, поштено и
часно.

Таки, адв.: одмах, сад.

Тестир: допуштење, слободно.
— је ли тестира? = је ли
слободно?

39.

Бињиш, м.: скерлетни огртач, с једне стране црвен, а с друге плаветан.

Чекркли (н. пр. челенка). ајд. индекл. што се окреће као чекрк (коло, котач)—*челенка* ф.: нажит од сребра, а може бити и од злата. Он се даје војницима за јунаштво, а носи се за калпаком, па и на барјаку.

Јашак, м.: онај који код себе сакрива хајдуке; а може да значи и кућа, уопште место где се скривају хајдуци.

40.

Босна, река која извире близу Сарајева.

По хајдуци = старији локатив пл.

Аргашлук: надничарски посао, надничење, робија. — *аргашовати* — радити на надницу, надничити.

Будак, м. оруђе којим се три копа, којим се крчи трнокоп.

Дрина: вода што дели Босну од Србије.

Руманија, гора у Босни.

Лула: овде: мала чашица од прилике као повелики напрстак. = *шумбак*, м. жута мјед.

Чоха: врста сукна које се купује. *Сукно* ткају жене код куће, а *чоха* је куповна.

44.,

Иван Кнежевић, кнез у Семберији, у зворничкој нахији, у Босни, на левој обали Дрине. Када је год. 1806. окупио српско робље које су Турци били дотерали у Босну, пронело му се име српским народом и остало на веке неумрло. Када је после три го-

дине Карађорђева војска прешла преко Дрине у Босну, устао је и он са својом кнежевином на Турке, због тога је морао после повлачења Карађорђа да остави свој крај и да бежи у Србију. 1813. год. прешао је у Срем, где је сиротињски живео, а после Кнез-Милошева устанка вратио се у Србију, добио службу у Шапцу, где је умро у дубокој старости, око 1845. г.

Кулин капетан: заповедник турске војске која је из Босне упадала у Србију. Погинуо је у битци на Мишару, код Шапца, 1. августа 1806.

Крајишници: становници северозападног дела Босне, према Сави и Уни. О њима и песма и народ са убеђењем говоре да су јунаци.

Принос: поклон, дар.

Не би л' њему Србљ мирни били: да не почне прогонити и чинити насиља под изговором да Срби не мирују, па да је присиљен да ради тако.

Попови, село у Босни, у зворничкој нахији, где је боравио кнез Иван.

Добрић, село у Јадру, у Србији, недалеко од Љешнице, близу Дрине.

Ордија (турска реч), ф.: војска. **Неђе** (негде): тј. њему још није познато одакле је робље.

Исе (турска реч): део, удео.

Која брати, а која очими: нека робиња назива га братом, а нека оцем!

Три шовара блага: предање каже да се кнез Иван обвезао да ће исплатити за то робље осам хиљада дуката.

Мула (турска реч): господин, велики судија.

Муџезин (турска реч): онај који с мунарета на џамији позива вернике на молитву.

Покушо лађе: овде песник мисли на скеле, за превоз преко Дрине.

Разгодиши: расподелити.

Шер (или шехер, турска реч): варош.

Своју душу врћи у чистоту: т.ј. очистити душу од грехова.
Својој души мјесто ухвашиши: достићи место у рају.

Бродац (Доњи и Горњи): два села у зворничкој нахији у Босни.

И што Иви нико не припозна: Овде песник ове песме, Филит Вишњић, једним јединим стихом истиче трагичку животу Иванова. Осећа се у овој песми и велика самилост слепог гуслара паћеника према великом идеалном човеку Кнезу Ивану коме је живот зло за добро вратио. Исте оне године када је Иван ослободио робље 1806., харамбаша Црногорац Станко ухватио га је и са својим друштвом вукао га по шуми док се Иван није откупио од њих — као од хајдука.

Када буде на иштини: када буде Богу на истини, када буде на ономе свету.

45.,

Дахије (турска реч, а значи одметник). Тим именом су се сами назвали баше и јаничари кад су се год. 1801 вратили у Србију, смакли београдског царског везира и сами завладали.

„Да и друга поштане судија“, да и друга сила завлада.

Кнез: Под турском владавином у Србији свака је кнежевина имала свога *Кнеза*, а и свако село је имало свога сеоског кнеза.

Тришун: дан Св. мученика Трипуна, 14. фебруара.

Мјесец се хвашаше: месец је помрчао. Ова слика, као и оне следеће потпуно одговарају астрономским појавама тога доба. Помрачење месеца било је 22. марта 1800; 18. марта 1801. и 14. јануара 1804.

Барјаци крвави идоше: Комета, која се појавила 14. јануара 1806. две године после Устанка.

Гром загрми на Свештога Саву: и овде песник мисли на 14. јануар 1801. године када по једноме савременом запису тога дана „пукосет три грома“:

Часне вериге: те су вериге апостола Павла, које падају у календару дан после Св. Саве (т. ј. 15. јануара по старом).
„Ухваши се сунце — на свештог Трипуна“, мисли на потпуно помрачење сунца, 30. јан. 1804, дакле уочи Св. Трипуна.

Таинџија, настојник од таина, т.ј. исхране, који се стара о војничком хлебу.

Шамбол-капија: име капији у турском Београду, на уласку у горњи град, где је данас Народно позориште, а звала се тако, што је кроз њу водио главни пут из Београда за Цариград.

Бињши, м. огртач. = **Скерлешни бињши,** огртач од црвене материје са дугачким рукавима, и обично са огрлицом од самура.

Кардаш, м. пријатељ.

Јордаш, м. друг.

Тесија, плитица од туча.

Небојша, кула у Београду. У песми „Диоба Јакшића“ каже се, да је београдска Небојша кула била Дмитра Јакшића, па и у овој песми она се зове Јакшићевом, ма да тако није било у историји.

Аваиз и *ваиз*: турски проповедник.

Наџак, оруђе с једне стране као мала секирица, а с друге стране има дугачке уши.

Инџијеле или *инџиле*: свете књиге.

Влашки: хришћански.

Конштаншин: Константин XI Драгаш (1448-1453) последњи цар Византије, који је пао бранећи Цариград.

Медија (место Медина): арапски град на полуострву Арабији у Азији, свето место поклоника на гроб Мухамедов који се ту налази.

Шам: арапско име за Сирију у Азији.

Језди м. (арапска реч): молитва коју хоџа учи са мунаре.

Поглаше, место: погледаше.

Димер (турски узвик): напоље!
Рушиа (или рушпија) сребрн или златан новац.

Нахија, округ.

Субаша: сеоски турски полицијски чиновник. За времена дахијскога у свакоме селу у београдском пашалуку био је начињен хан у коме је седео субаша, који је са сељацима управљао како му се прохтело.

Ландол: село недалеко од Смедерева.

Црњи Ђорђије: Карађорђе Петровић, вожд Српског народа

у Устанку. Родио се год. 1752 у селу Бишевцима у крагујевачком округу. Пуних 9 година водио је устанак свога народа за ослобођење од Турака. Кад је устанак био угушен, 1813. год. прелази он у Аустрију, па у јужну Русију, отуда се 1817 враћа у Србију, али је убијен, у Смедеревској Јасеници ноћу између 12. и 13. јула 1817. год.

Џебана, ф.: барут и олово, муниција.

Кр'аш (турска реч) = коњ зеленко.

Паланка (турска реч): Варошица.

Кашкеш, капа са браном против сунца.

Дослук (турска реч): пријатељство.

Тешаши, комисија која истражује и испитује хајдуке и уопште кривце.

Буљубаша (од буљук и баша) — глава, заповедник буљук војника.

Обор: ограђено место за затварање свиња и стоке.

Јако, адв. сад.

Ками, старији облик, место камен. — *ками* са дативом значи: јаох! н. пр. ками мајци: јаох мајци!

Караула (турска реч): кућа за летовање.

Зулумћар (турска реч): насилник, бунџија.

Ђурак: друга горња хаљина крзном постављена — *Антерија* = кратка хаљина с рукавима која се носи испод дуге.

Јеменије = плетка обућа, као папуче.

Полазиши: походити.

- 24., „Браштво“, књ. IV—XIII.
25., *Љуба Ковачевић*, Бој на Косову, 1389. у нар. песмама, Београд, 1889.
26., *Петар Хекшоровић*, Робање и рибарско приговарање, 1550 год.
27., *Лаза Поповић*, Српске народ. песме: Марко, Косово, Требник; Загреб, 1918.
28., *Андрија Качић Миошић* (1690—1760). — Разговор угодни народа словинскога.
29., *Свештомир Рисшић*: Четири српске народ. песме, Београд, 1928.
30., *Коста Х. Рисшић*: Народне песме, Споменица, I. Београд, 1930.
-